ประวัติโรงเรียนนายเรือ ประวัติการจับเรือเชลย

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ะยาหาญกลางสมุทร ร.น. (ต.ช., ต.จ.ว., ร.ด.ม., อ.ร.)

(บุญมี พันธุมนาวิน)

๑ กรกฎาคม ๒๕๑๗

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ต.ช.,ต.จ.ว.,ร.ด.ม.,อ.ร.

(บุญมี พันธุมนาวิน)

ณ ฌาปนสถานของกองทัพเรือ วัดเครือวัลย์วรวิหาร

วันจันทร์ ที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๑๗

เนื้อเรื่องในเล่ม

พล.รต. พระยาหาญกลางสมุทร ร.น. (บุญมี พันธุมนาวิน)

ชาตะ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๓๓ มรณะ ๒๒ มกราคม ๒๕๑๖

งานสวดพระอภิธรรม
๒๓-๒๙ มกราคม ๒๕๑๖

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร

(บุญมี พันธุมนาวิน)

คุณพ่อของลูก

เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๓ ตรงกับวันเสาร์ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีขาล ที่ตำบลเขาหลวง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นบุตรนายพัน นางทองอยู่ มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ

๑. นางบุญเกิด พรหมศิริ (ถึงแก่กรรม)

๒. พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร

๓. นางบุญมา พันธุมนาวิน (ถึงแก่กรรม)

๔. นายแพทย์จันทา พันธุมนาวิน (ถึงแก่กรรม)

ตามประวัติที่พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้บันทึกไว้นั้น บิดามารดาของท่านได้ย้ายครอบครัวจากจังหวัดเพชรบุรีไปทำกินที่ ตำบลบางกุ้ง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้ใช้ชีวิตในขั้นต้นเช่นเดียวกับลูกชาวนาทั่วไปคือเต็มไปด้วยความยากลำบาก แม้เสื้อกางเกงจะสวมใส่ก็หาได้ยาก และต้องช่วยบิดามารดาทำนาเลี้ยงควาย ความยากลำบาก เหล่านั้น เพิ่มมาก เป็นพิเศษ เมื่อบิดา ของท่าน ได้เสียชีวิต เมื่อ ท่าน อายุได้ เพียง ๘ ปีเศษ

ในระยะต้น พลเรือตรีพระยาหาญกลางสมุทร์ ได้รับการศึกษาจากพระที่วัดใกล้บ้าน ซึ่งก็เป็นการศึกษาอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ เพราะไม่มีเวลาโอกาสเต็มที่เนื่องจากต้องช่วยมารดาทำกิน เมื่ออายุ ๙ ปีเศษมารดาของท่านได้ส่งเข้ามาเรียนหนังสือใน

กรุงเทพ ฯ โดยฝากให้อยู่กับน้าเขยซึ่งเป็นนายทหารเรือชื่อ หลวงนิกร ฯ ที่บ้านหลังกรมอู่ทหารเรือในปัจจุบัน และได้เข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนโฆสิต (ณ วัดระฆังโฆสิตาราม) และโรงเรียนมหาดเล็กหลวง (ในวังหลวง) จนถึงประโยค ๓ (ในสมัยนั้น)

เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้เข้าเป็นนักเรียนนายเรือในโรงเรียนนายเรือที่ได้จัดตั้งขึ้นใหม่ในยุคนั้น และเป็นนักเรียนนายเรือหมายเลข ๕ ของโรงเรียนนายเรือเมื่ออายุ ๑๘ ปี ได้สำเร็จเป็นนายทหารเรือไทยคนที่ ๒ ตามหลักสูตรนักเรียนนายเรือที่ เสด็จในกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้ทรงปรับปรุงให้ทันสมัย ให้นายทหารที่สำเร็จสามารถนำเรือออกทะเลลึกได้โดยแท้จริง (นายทหารเรือไทยคนแรกที่ผ่านหลักสูตรนี้ คือ พลเรือโท พระยาราชวังสัน – ศรี กมลนาวิน)

ชีวิตการเป็นทหารเรือ ของ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร นั้นผูกพันอย่างใกล้ชิดกับงานบุกเบิกสร้างรากฐานของกองทัพเรือไทยยุคปัจจุบัน โดยร่วมงานอย่างใกล้ชิดกับ เสด็จในกรม กรมหลวงชุมพร ฯ และนายทหารเรือไทยรุ่นแรก ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นศิษย์ของเสด็จในกรม ฯ เท่าที่พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้บันทึกไว้นั้นเป็นชีวิตที่ทุกคนต้องช่วยกันทำงานหนักในภารกิจต่าง ๆ เกือบรอบด้าน มีแรงของความรักชาติ และ ความต้องการที่จะลบล้างรอยแค้นของเหตุการณ์ใน ร.ศ. ๑๑๒ (การปิดล้อมอ่าวสยามโดยรัฐนาวีของฝรั่งเศส และการสูญเสียดินแดนให้แก่มหาอำนาจ) เป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญ ประกอบกับ เสด็จในกรมกร มหลวงชุมพรฯ ซึ่งทรงเป็นผู้นำการบุกเบิกก่อสร้างกองทัพเรือยุคใหม่ ทรงเป็นผู้นำที่ดีและเป็นทหารเรือด้วยชีวิตจิตใจอย่างแท้จริง นายและพลทหารเรือในยุคนั้นจึงปฏิบัติงานด้วยความภาคภูมิใจเป็นพิเศษ

ผลงานทางราชการของ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร นั้นเป็นเรื่องที่ประวัติศาสตร์จะเป็นผู้ประเมิน แต่ในส่วนที่สามารถกล่าวได้ด้วยความแน่ใจนั้นกล่าวได้ว่า พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร เป็นผู้ที่มีความสามารถในทางวิชาการ

ทหารเรือเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับพระราชทาน เหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยาเมื่ออายุ ๒๔ ปี จากพระบาทสมเด็จ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ซึ่งได้ทรงพระราชทาน บนเรือพระที่นั่งจักรี ณ เกาะสีชัง นอกจากนั้น พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ยังเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญในการปฏิบัติราชการสงครามเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากการที่ได้รับการมอบหมายให้เป็นผู้บังคับกองจับเรือเชลย ในวันที่ประเทศไทย ประกาศสงคราม ต่อประเทศ เยอรมนี และออสเตรเลีย–ฮังการี เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ชั้น "อัศวิน" เป็นบำเหน็จความชอบในการปฏิบัติราชการสงครามครั้งนั้น พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร (เมื่อยังเป็น นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท) เป็นนายทหารเรือไทยคนแรกที่ได้ไปศึกษาวิชาการเรือดำน้ำและได้ปฏิบัติการในเรือดำน้ำอย่างช่ำชอง โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระราช ทรัพย์ ส่วนพระองค์ให้ไปประจำการใน กองเรือดำน้ำ แห่ง ราชนาวีอังกฤษ ใน ยาม สงครามโลกครั้ง ที่ ๑ และศึกษาวิชาการเรือดำน้ำ (ซึ่งเป็นอาวุธนาวีที่ทันสมัยและทรงอานุภาพที่สุดอย่างหนึ่งในสมัยนั้น) ณ ประเทศอังกฤษตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ รวมเป็นเวลา ๖ ปี

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้รับพระราชทานนามสกุล "พันธุมนาวิน" เมื่อครั้งยังเป็น นายเรือเอก หลวงหาญสมุท จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ ๓๐ เมษายน ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร "พระยาหาญกลางสมุทร" เมื่อ ๒๖ เมษายน ๒๔๖๗ และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ เมื่อ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๗ เมื่ออายุได้ ๓๔ ปี

ประวัติการรับราชการของ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร มีดังนี้

๑. **ตำแหน่งต่าง ๆ ที่ได้ทำการในราชการทหารเรือ**

นักเรียนนายเรือ	๒๓ ธ.ค. ๔๖ ถึง ๘ เม.ย. ๕๑
ผู้ช่วยผู้บังคับการ ร.ร.ล. มกุฎราชกุมาร	๑๙ พ.ค. ๕๑ ถึง ๒๘ ส.ค. ๕๑
ผู้บังคับการ ร.ต.ล. ๑	๒๙ ส.ค. ๕๑ ถึง ๑๙ ต.ค. ๕๓
ผู้บังคับการ ร.พ.ล. เสือทยานชล	๒๐ ต.ค. ๕๓ ถึง ๔ ก.ค. ๕๕
ราชองครักษ์เวร (ร.พ.ล. เสือทยานชล)	๙ ก.พ. ๕๓ ถึง ๒๓ มิ.ย. ๖๔
อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายเรือ	๒๕ ส.ค. ๕๔ ถึง ๔ ก.ค. ๕๕
ผู้ช่วยผู้บัญชาการกรมเรือกลและบ่อม	๕ ก.ค. ๕๕ ถึง ๓๑ มี.ค. ๕๕
ผู้บังคับการ ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์ และผู้บังคับการกองเรือพิฆาต	๑ เม.ย. ๕๖ ถึง ๙ ม.ค. ๕๖
ประจำกรมเสนาธิการทหารเรือ	๑๐ ม.ค. ๕๖ ถึง ๖ ก.ย. ๕๘
สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ	๗ ก.ย. ๕๘ ถึง ๑๒ ธ.ค. ๕๘
ผู้บังคับการกองเรือพิฆาตและผู้บังคับการเรือเสือคำรณสินธุ์	๑๓ ธ.ค. ๕๘ ถึง ๔ ต.ค. ๕๙
ทำการแทนผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ	๕ ต.ค. ๕๙ ถึง ๒๕ ก.ค. ๖๐
ผู้บังคับการกองเรือเชลย	๒๖ ก.ค. ๖๐ ถึง ๓๐ พ.ย. ๖๐
ราชองครักษ์เวร	๑๓ เม.ย. ๖๕ ถึง ๑๔ พ.ย. ๖๙
ผู้บัญชาการกระบวนเรือที่ ๑	๑ พ.ย. ๖๖ ถึง ๑๘ ธ.ค. ๖๖
รั้งตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพเรือ	๑๙ ธ.ค. ๖๖ ถึง ๒๓ มิ.ย. ๖๗
รั้งตำแหน่งผู้บัญชาการกรมชุมพลทหารเรือ	๒๔ มิ.ย. ๖๗ ถึง ๒๕ ก.ค. ๖๙
ตุลาการประจำศาลกรมบัญชาการกลางทหารเรือ	๒๓ เม.ย. ๖๘ ถึง ๑๐ ม.ค. ๗๔
ผู้บัญชาการกรมชุมพลทหารเรือ	๒๖ ก.ค. ๖๙ ถึง ๓๑ มี.ค. ๗๓
เจ้ากรมอุทกศาสตร์ทหารเรือ	๑ เม.ย. ๗๔ ถึง ๓๑ มี.ค. ๗๔
ประธานตุลาการศาลกรมบัญชาการกลางทหารเรือ	๑๑ ม.ค. ๗๔ ถึง ๓๑ มี.ค. ๗๔

๒. รับยศ และ เลื่อนยศทหารเรือ

ว่าที่นายเรือโท	๒ พ.ค. ๕๑ ถึง ๑๔ ก.ค. ๕๒
สัญญาบัตรนายเรือโท	๑๕ ก.ค. ๕๒ ถึง ๑๒ มิ.ย. ๕๔
สัญญาบัตรนายเรือเอก	๓ มิ.ย. ๕๔ ถึง ๒๗ พ.ค. ๕๗
สัญญาบัตรนายนาวาตรี	๒๘ พ.ค. ๕๗ ถึง ๙ พ.ค. ๖๑
สัญญาบัตรนายนาวาโท	๑๐ พ.ค. ๖๑ ถึง ๒๓ มี.ค. ๖๔
สัญญาบัตรนายนาวาเอก	๒๔ มี.ค. ๖๔ ถึง ๓๑ มี.ค. ๗๓
สัญญาบัตรนายพลเรือตรี	๑ เม.ย. ๗๔

๓. รับ และ เลื่อนเงินเดือน

อัตรา	*ชั้น*	*ตั้งแต่ ว.ด.ป.*	*ถึง ว.ด.ป.*
(๑๑๐ บาท)	–	๑ พ.ค. ๕๑	๓๑ พ.ค. ๕๑
(๑๑๕ บาท)	–	๑ มิ.ย. ๕๒	๓๐ มิ.ย. ๕๓
(๑๒๐ บาท)	–	๑ ก.ค. ๕๓	๓๑ พ.ค. ๕๔
นายเรือเอก	๓ ก ๑๗๐ บาท	๑ มิ.ย. ๕๔	๓๑ มี.ค. ๕๔
นายเรือเอก	๒ ก ๑๘๐ บาท	๑ เม.ย. ๕๕	๓๑ มี.ค. ๕๕
นายเรือเอก	๑ ก ๑๙๐ บาท	๑ เม.ย. ๕๖	๓๑ มี.ค. ๕๖
นายนาวาตรี	๓ ก ๒๖๐ บาท	๑ เม.ย. ๕๗	๓๑ มี.ค. ๕๗
นายนาวาตรี	๒ ก ๒๘๐ บาท	๑ เม.ย. ๕๘	๓๑ มี.ค. ๕๘
นายนาวาตรี	๑ ก ๓๐๐ บาท	๑ เม.ย. ๕๙	๓๑ มี.ค. ๖๐
นายนาวาโท	๓ ก ๓๒๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๑	๓๑ มี.ค. ๖๑
นายนาวาโท	๒ ก ๓๖๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๒	๓๑ มี.ค. ๖๒
นายนาวาโท	๑ ก ๔๒๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๓	๓๑ มี.ค. ๖๓
นายนาวาเอก	๓ ๕๐๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๔	๓๑ มี.ค. ๖๗
นายนาวาเอก	๒ ๕๐๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๘	๓๑ มี.ค. ๖๘
นายนาวาเอก	๑ ๖๐๐ บาท	๑ เม.ย. ๖๙	๓๑ มี.ค. ๗๓
นายพลเรือตรี	๓ ๗๐๐ บาท	๑ เม.ย. ๗๔	๓๑ มี.ค. ๗๔

๔. รับ และ เลื่อนบรรดาศักดิ์

สัญญาบัตร หลวงหาญสมุท ๗ พ.ค. ๕๕ ถึง ๒๘ มิ.ย. ๖๓
สัญญาบัตร พระหาญสมุทร ๒๙ มิ.ค. ๖๓ ถึง ๒๕ เม.ย. ๖๗
สัญญาบัตรพระยาหาญกลางสมุทร ๒๖ เม.ย. ๖๗ ถึง ๑๔ พ.ค. ๘๕
โปรดเกล้า ฯ ให้เลิกบรรดาศักดิ์ ๑๕ พ.ค. ๘๕ ถึง ๑๑ มิ.ค. ๘๘
(ราชกิจจาเล่ม ๕๙ ตอน ๓๓ ลง ๑๙ พ.ค. ๘๕)

โปรดเกล้า ฯ ให้กลับใช้บรรดาศักดิ์ "พระยาหาญกลางสมุทร" ตามเดิม (แจ้งความทหารที่ ๒๐/๓๑๔๓/๒๔๘๘ ลง ๑๒ มิ.ค. ๘๘) ๑๒ มิ.ค. ๘๘

๕. เครื่องราชอิสริยาภรณ์

เหรียญรัชมังคลา	๕ มิ.ค. ๕๑
เหรียญบรมราชาภิเศก	๒ ธ.ค. ๕๔
เหรียญรัตนาภรณ์รัชกาลที่ ๖ ชั้น ๕	๑๒ ธ.ค. ๕๕
เหรียญราชรุจิ (ทอง)	๑๒ ธ.ค. ๕๕
วิจิตราภรณ์มงกุฎสยามชั้น ๕	๒๐ เม.ย. ๕๗
เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา	๒๓ ธ.ค. ๕๗
เหรียญรัตนาภรณ์ชั้น ๔	๓๐ ธ.ค. ๕๗
ทิพยาภรณ์ ช้างเผือกชั้น ๕	๑๗ มิ.ย. ๕๘
ภูษนาภรณ์ ช้างเผือกชั้นที่ ๔	๑๓ ก.พ. ๖๐
อัฐวินแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี	๒ ธ.ค. ๖๑
ตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ	๑๑ พ.ย. ๖๗
ตริตาภรณ์มงกุฎ	๓๐ ธ.ค. ๖๗
เหรียญจักรมาลา	๓๐ ธ.ค. ๖๗
เหรียญบรมราชภิเศกเงินรัชกาลที่ ๗	๒๕ ก.พ. ๖๘
ตริตาภรณ์ช้างเผือก	๖ พ.ย. ๗๑

๖. ความชอบพิเศษ

ไปจับเรือเชลยพิศณุโลก (ผ่านสมุท) เนื่องในการประกาศสงครามกับประเทศเยอรมนี และออสเตรเลียฮังการี ๒๒ ก.ค. ๖๐

๗. ราชการทะเล

ก่อน พ.ศ. ๒๔๕๖ รวมได้ประมาณ ๑ ปี ๖ เดือน ๑๙ วัน

กระบวนเรือฝึกหัดขบวนศึก	ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์	๕ ธ.ค. ๕๖ ถึง ๓ ธ.ค. ๕๖
ฝึกหัดปืนใหญ่	,, ,,	๒ ธ.ค. ๕๖ ถึง ๒๘ ธ.ค. ๕๖
ฝึกหัดประจำภาค ๓	ร.ร.ล. สุครีพ	๑ มิ.ย. ๕๗ ถึง ๑๐ ส.ค. ๕๗
เสด็จพระราชดำเนินประทับแรมเมืองสมุทรปราการแลสัตหีบ	ร.พ.ท. จักรี	๑๖ พ.ย. ๕๗ ถึง ๒๔ ธ.ค. ๕๗
ตรวจทางเดินเรือฝั่งตะวันออกในอ่าวสยาม	ร.ร.ล. พาลี	๑๐ เม.ย. ๕๘ ถึง ๒๕ เม.ย. ๕๘
เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลปักษ์ใต้	เรืออรรคราชวรเดช	๓ มิ.ย. ๕๘ ถึง ๒๔ มิ.ย.ค. ๕๘
รับเสด็จพระราชดำเนินกลับ	เรืออรรคราชวรเดช	๒๗ ก.ค. ๕๘ ถึง ๙ ส.ค. ๕๘
ทดลองเครื่องจักรแลเข็มทิศในอ่าวสยาม	ร.พ.ท. จักรี	๖ ก.ย. ๕๘ ถึง ๑๓ ก.ย. ๕๘
ฝึกหัดตอร์ปิโดภาคที่ ๒	ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์	๑๓ ธ.ค. ๕๘ ถึง ๑๕ ม.ค. ๕๘
เสด็จพระราชดำเนินประพาสเมืองประจวบคีรีขันธ์	ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์	๒๑ เม.ย. ๕๙ ถึง ๑๐ พ.ค. ๕๙
เป็นผู้นำร่องเรือไปยังเกาะสีชัง	เรือจักรี	๘ ส.ค. ๕๙ ถึง ๙ ส.ค. ๕๙

ฝึกหัดทางทะเล	เรือเสือคำรณสินธุ์	๘ ก.ย. ๕๙ ถึง ๑๙ ก.ย. ๕๙
ตรวจการฝึกหัดปืนแลตอร์ปิโด	ร.ล. เจนทะเล	๒๙ ก.ค. ๖๗ ถึง ๒ ส.ค. ๖๗
ฝึกหัดภาคกองทัพเรือ	ร.ล. มกุฎ	๙ ก.พ. ๖๗ ถึง ๒๔ มี.ค. ๖๗

๘. รายการศึกษาพิเศษ

ไปศึกษาวิชาในกองทัพเรืออังกฤษ คำสั่งที่ ๓๘๑/$\frac{๒๖๖๐}{๐๘๖๗๑}$ ลงวันที่ ๒๗ พ.ย. ๖๐

ความผันแปรและความผันผวนทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศในระยะ พ.ศ. ๒๔๗๔ – ๒๔๗๕ ประกอบกับความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นแก่ตนในขณะนั้น ทำให้พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ต้องออกจากราชการกองทัพเรือเพื่อรับพระราชทานบำนาญ ตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๗๕ ตามคำสั่งกองทัพเรือที่ ๘๑/๑๕๓๒๓ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๒๔๗๕ เมื่ออายุได้ ๔๒ ปี

หลังจากออกจากราชการในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ในวัยซึ่งเหมาะที่สุดกับการทำงานเพื่อประเทศชาติ เพราะเป็นวัยที่วิชาการที่ฝึกฝนมาได้รับการบ่มตัวด้วยประสบการณ์ของการทำงานอย่างสมบูรณ์ในขณะที่กำลังกายและใจของบุคคลยังเข้มแข็งและสดชื่นอยู่ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทรได้รับความสะเทือนใจอย่างรุนแรงแต่ก็ได้ใช้ชีวิตอยู่กับบ้านและครอบครัวในฐานะข้าราชการบำนาญอย่างสงบ โดยมิได้พยายามเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ดังเช่นข้าราชการทหารชั้นผู้ใหญ่จำนวนไม่น้อยในยุคนั้น ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาจังหวัดธนบุรี สมัยที่ ๑ และที่ ๒ ซึ่งท่านได้รับเลือกเป็นประธานสภาจังหวัดธนบุรีสมัยแรก และตัวท่านเองได้ติดตามการเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของบ้านเมือง ของโลก และของวิทยาการด้วยความเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดตลอดมาแม้จนกระทั่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่าน พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้

ใช้ชีวิตในตอนกลางนี้ไปในการศึกษาพระพุทธธรรมด้วยการไปสนทนาธรรมกับพระภิกษุตามวัดต่าง ๆ เป็นนิจ และได้ให้การอบรมเลี้ยงดูบุตรธิดาอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นการปูรากฐานแห่งการดำรงชีวิตให้แก่ผู้สืบสายโลหิตของท่านได้อย่างมั่นคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านได้พยายามปลูกฝัง ทรรศนะคติ และอุปนิสัยที่ดีต่าง ๆ ด้วยการอบรมสั่งสอนและให้ปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น การให้รู้จักคุณค่าและการไม่ดูถูกเหยียดหยามการใช้แรงงาน การยึดมั่นในความซื่อสัตย์สุจริต ความกล้าหาญทั้งในทางกายและจิตใจความหยิ่งในเกียรติและความดีของตนเมื่อเทียบกับความไร้ทรัพย์ ความไม่ยึดติดในความสุขความทุกข์ที่หมุนเวียนเข้ามาในวิถีทางชีวิต และความยึดมั่นในพระพุทธศาสนา (ท่านนำบุตรธิดาทุกคนเมื่อถึงวัยอันควรไปฝึกหัดวิปัสสนา ณ วัดระฆังโฆสิตาราม) เป็นต้น นอกจากนั้นท่านยังได้ยอมสละความสุขส่วนตัว และทรัพย์สมบัติทุกอย่างไปในการสนับสนุนให้บุตรธิดาทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเต็มที่จนถึงขั้นอุดมศึกษา ชีวิตในตอนมัชฌิมวัย ของ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร จึงเป็นชีวิต ที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก เพราะต้องเลี้ยงดูสนับสนุนบุตรธิดาด้วยเงินเดือนข้าราชการบำนาญเพียงเดือนละ ๒๓๓ บาท ในขณะที่ภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นไปในลักษณะบีบคั้นต่อทุก ๆ คน แต่ท่านก็มิได้แสดงความย่อท้อหรืออิบอายที่จะขายทรัพย์สินที่มีอยู่บ้างออกไปเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว และเพื่อการวางรากฐานของชีวิตของบุตรธิดาของท่าน

ผลงานในมัชฌิมวัยของพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ซึ่งทุ่มเทไปในการวางรากฐานอันมั่นคงของชีวิตให้แก่บุตรธิดานั้นประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายของท่าน กล่าวคือ บุตรธิดาทุกคนได้รับการศึกษาถึงชั้นอุดมศึกษา และหลายคนได้รับทุนการศึกษาของรัฐบาลไทยและต่างประเทศ ไปศึกษาวิชาการขั้นสูงจากต่างประเทศ และได้กลับมารับราชการ รับใช้ประเทศชาติ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร จึงได้รับความสุขใจในบั้นปลายแห่งชีวิต จากการที่ได้เห็นผลแห่งความ

สำเร็จที่ได้มาจากความเสียสละและความทุกข์ยากส่วนตัวของท่าน และในทางชีวิตส่วนตัวของท่านก็ได้รับความสุขสบายอย่างง่าย ๆ ตามที่ท่านพอใจยึดมั่นมาโดยตลอด และมีความพอใจที่ได้เห็น หลานปู่ หลานตา ของท่านเติบโตขึ้นโดยลำดับ

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร เป็นผู้ที่มีความยึดมั่นในการทำบุญให้ทานตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา มาโดยตลอด ดังเช่น ได้ถวายที่นาจำนวน ๑๖๐ ไร่เศษ ที่อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้แก่กรมการศาสนาเพื่อเก็บผลประโยชน์บำรุงพระพุทธศาสนา ได้มีส่วนสร้างพระอุโบสถ พระพุทธรูป และศาสนวัตถุมากมาย และได้ทำบุญแก่พระสงฆ์เป็นนิจ นอกจากนั้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ท่านยังได้บริจาคหนังสือวิชาการทหารเรือ และประวัติการยุทธ์ทางเรือ และหนังสืออื่น ๆ จำนวน ๖๖๐ เล่มให้แก่กรมเสนาธิการทหารเรือ ภายหลังท่านได้ออกจากราชการดังปรากฏในหนังสือกรมเสนาธิการทหารเรือที่ ๑/๒๓๗๑ ลงวันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งหนังสือเหล่านี้ยังอยู่ที่ห้องสมุดราชนาวิกสภาจนบัดนี้ แม้ในบั้นปลายแห่งชีวิตเมื่อท่านหมดภาระจากการอุปการะเลี้ยงดูบุตรธิดา ก็ยังได้สะสมเงินบำนาญของท่านจนได้เป็นจำนวนมากพอจัดตั้งเป็นกองทุน " พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร และตระกูล พันธุมนาวิน" ขึ้นใน ศิริราชมูลนิธิ ซึ่งท่านมีความสุขใจและความพอใจในการบริจาคครั้งนั้นมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นสิ่งซึ่งท่านได้ใฝ่ฝันที่จะทำและได้ออกปากปรารภตลอดมา

จึงเห็นได้ว่าในบัจฉิมวัย พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้ประสบความสุขทางจิตใจอย่างสมบูรณ์ ที่สามารถจะมองย้อนหลังเห็นผลงานทางราชการในสายตาของประวัติศาสตร์ และผลงานในการทำนุบำรุงครอบครัวและตระกูลของท่าน ได้ประสบความสำเร็จพอสมควรตามความมุ่งมั่นของท่าน

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร เมื่อเป็นนายเรือเอก บุญมี พันธุมนาวิน ได้สมรสกับ นางสาวเสริม ศุขโกมล โดย พลเรือตรี พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงเป็นเจ้าภาพประกอบพิธีสมรสให้ มีบุตรธิดา คือ

๑. นายบุญเสริม พันธุมนาวิน (ถึงแก่กรรม)

๒. ดร. บุญทรง พันธุมนาวิน

ต่อมาพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ได้สมรส กับ นางสมคิด พันธุมนาวิน มีบุตรธิดา คือ

๑. นายสุจิตต์ พันธุมนาวิน

๒. น.พ. ดร. โกวิท พันธุมนาวิน

๓. ดร. กระจ่าง พันธุมนาวิน

๔. ดร. วุฒิ พันธุมนาวิน

๕. น.ส. เจิดศรี พันธุมนาวิน

๖. น.ส. นาถ พันธุมนาวิน

๗. น.ส. พาณี พันธุมนาวิน

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร มี หลานตา คือ

๑. นายพงศ์ชาย ตัณฑเศรษฐี

๒. นายพงศ์เชื้อ ตัณฑเศรษฐี

๓. นายพงศ์ชนก ตัณฑเศรษฐี

มีหลานปู่ คือ

๑. ด.ญ. พาณี พันธุมนาวิน

๒. ด.ญ. ทัศนีย์ พันธุมนาวิน

๓. ด.ญ. นัฐพร พันธุมนาวิน

๔. ด.ญ. วรวรรณ พันธุมนาวิน

๕. ด.ญ. ดุจเดือน พันธุมนาวิน

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ป่วยเป็นโรคเส้นโลหิตในสมองแตก และถึงแก่อนิจกรรมด้วยความสงบเพราะการล้มเหลวของระบบหายใจ ณ โรงพยาบาลศิริราช เมื่อวันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๑๖ เวลา ๑๖.๓๒ น. รวมอายุได้ ๘๒ ปี ๒ เดือน

ลูกทุกคน

(สำเนา คำสั่ง)

น.ต. หลวงหาญสมุทออกไปประจำกองทัพเรืออังกฤษเพื่อการศึกษา

ที่ ๓๘๑/๒๔๖๐/๐๘๖๑๗
แพนกศึกษา

ศาลาว่าการกระทรวงทหารเรือ

วันที่ ๒๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๐

ด้วยทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาตให้กระทรวงทหารเรือจัดให้นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท ออกไปประจำในกองทัพเรืออังกฤษเพื่อการศึกษา ให้ น.ต. หลวงหาญสมุทหยุดราชการตามตำแหน่งได้ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นต้นไป แลให้นายเรือโท อินทร์ ศาสตริน ผู้บังคับการเรือ เค่นสมุทร เป็นผู้บังคับการกองเรือเซลยสืบไป.

(พระนาม) **บริพัตร์**

นายพลเรือเอก เสนาบดี

ถูกต้องกับต้นฉบับแล้ว

นายเรือตรี **วัน สิริวาร**

รั้งตำแหน่งนายเวรคำสั่ง

นายพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร
๒๔ มีนาคม ๒๔๖๔
อายุ ๔๒ ปี

นายพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ร.น.
๒๔ มีนาคม ๒๔๗๔
อายุ ๔๒ ปี

แด่คุณน้า

คุณน้าอันเป็นที่เคารพสุดบูชาเทียบด้วยบิดาของหลาน ระหว่างที่คุณน้าอยู่ก็ได้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่หลานได้รับความอบอุ่น จากการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดีตั้งแต่หลานยังเล็กจนเติบใหญ่ บัดนี้ เมื่อคุณน้าได้จากหลานไปแล้วอย่างไม่มีวันกลับยังความอาลัยอย่างยิ่งแก่หลาน ที่ขาดร่มโพธิ์ร่มไทร ยังคงอยู่แต่คุณงามความดีของคุณน้าหาได้ดับสูญไปจากหลานไม่ คุณน้าเคยบอกกับหลานว่า "พระท่านสอนว่าคนเราเกิดมาเป็นทุกข์" บัดนี้คุณน้าของหลานได้พ้นทุกข์ไปแล้ว หลานขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้คุณน้าจงไปสู่แดนอันไม่มีที่เกิดนั้นเถิด

พ.ต.อ. ถนอม พรหมศิริ

รองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต ๗

คำสดุดี

แด่

พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร

อดีตเจ้ากรมอุทกศาสตร์

(ตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๗๔ ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๘)

ของ

พลเรือเอก หลวงชลธารพฤฒิไกร

อดีตเจ้ากรมอุทกศาสตร์

(ตั้งแต่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๘๔ ถึง ๑ มกราคม ๒๔๙๖)

ข้าพเจ้ารู้จัก พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ตั้งแต่ข้าพเจ้ายังเป็นนักเรียนสามัญอยู่ที่โรงเรียน[illegible] จัดระเบียบใหม่ [illegible] เพราะน้องชายของท่าน ชื่อ นายจำนง เป็นเพื่อนนักเรียนร่วมโรงเรียนเดียวกันกับข้าพเจ้า

เวลานั้นท่านเจ้าคุณหาญ ยังเป็นเรือโท (พ.ศ. ๒๔๕๒) ท่านอยู่บ้านพักของทางราชการ ในสวนอนันตอุทยาน

สวนอนันตอุทยาน มีเนื้อที่กว้างใหญ่มาก ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่า ที่นั่น มีพระตำหนัก เรียก วังกระจก ประกอบด้วยกระจกสีต่างๆ สวยงาม และเป็นตึกหลังใหญ่[illegible] เคยได้ฟังเล่าว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ และที่ ๕ เคยเสด็จไปประทับแรม

ข้าพเจ้าได้ไปเดินเล่นตามประสาเด็ก เห็นมีตึกสองชั้นหลังใหญ่ สามหลัง มีบ้านไม้ใต้ถุนสูง ๗-๘ หลัง

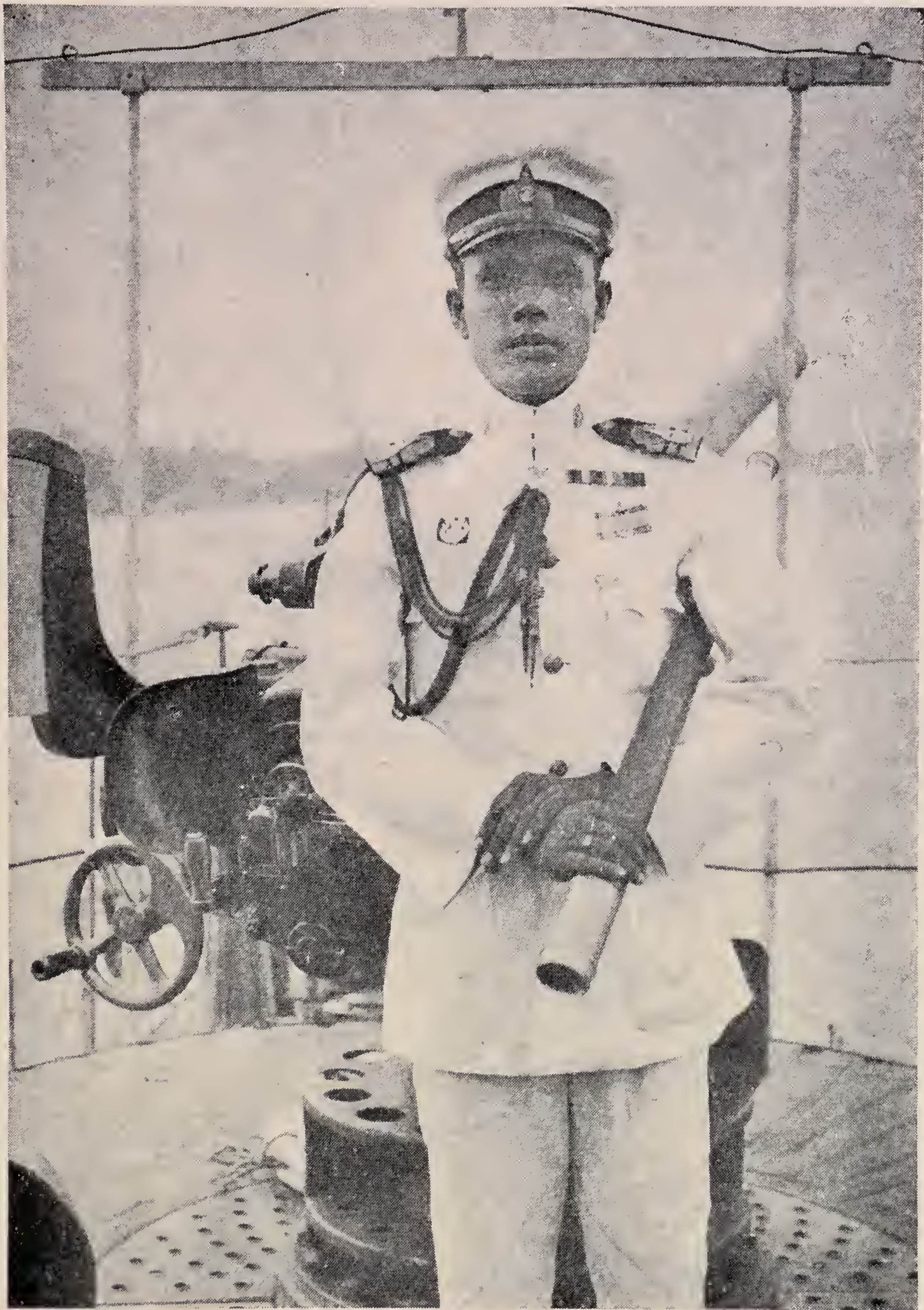
สมัยนั้น ทางราชการทหารเรือ ได้ทำสัญญาต่อกับประเทศ ฝรั่งหลายประเทศ เช่น เดนมาร์ค อังกฤษ นอรเว เป็นต้น ให้จัดนายทหารเรือ มาเป็นผู้ทำการ ประจำเรือรบไทย ต่อมาโรงเรียนนายเรือของไทย ผลิตนายทหารเรือไทยได้แล้ว นายทหารเรือไทยได้เข้าแทนที่ ฝรั่งต่างๆ หมดไป ตึกและบ้านในสวนมอญ [illegible] จึงเป็นบ้านพักของนายทหารเรือไทย ซึ่งขณะนั้น ท่านเจ้าคุณพหล ได้อยู่บ้านพักของทางราชการที่นั่นด้วย

ต่อมา เจ้าของที่ข้างบ้านที่ข้าพเจ้าอยู่ ได้บอกขาย ซื้อที่แปลงนั้น ทางด้านใต้ติดแนวเขตสวนมอญ ต่อๆ ด้านตะวันตกติดคลองบ้านขมิ้น ด้านทิศเหนือ ติดที่บ้าน ข้าพเจ้าอยู่

มารดาท่านเจ้าคุณพหล ได้ซื้อที่แปลงนั้นไว้ แล้วปลูกบ้านอยู่เป็นหลักฐาน ตลอดมา ข้าพเจ้าเรียกมารดาท่านเจ้าคุณพหลว่า คุณป้า และเป็นที่เคารพนับถืออย่างญาติผู้ใหญ่

คุณป้าได้พาลูกหลานของท่าน ไปอยู่ร่วมด้วย จนเป็นครอบครัวใหญ่ จะพี่น้องครอบครัวของคุณป้า และครอบครัวของข้าพเจ้า จึงรักใคร่นับถือกันอย่างญาติสนิท โดยเหตุนั้นท่านเจ้าคุณพหล จึงได้รู้จักข้าพเจ้า และข้าพเจ้าได้แสดงความเคารพนับถือท่าน ตลอดมา

พ.ศ. ๒๔๕๗ ข้าพเจ้าสมัครสอบเข้าโรงเรียนนายเรือ สอบได้ (ซึ่งถ้าหากสอบตก จะไปสมัครเข้าโรงเรียนราชแพทยาลัย ศิริราชวังหลัง) ส่วนนายจินดา น้องชายของท่านเจ้าคุณพหล ได้ไปเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ ต่างคนต่างเรียนตามสำนัก จึงไม่ใคร่จะได้มีเวลาพบปะกันเช่นแต่ก่อน

โดยที่มีความรักหายเชื้อพงษ์และเคยอยู่ร่วมเรือ
ลำเดียวกันมา จึงได้ให้รูปนี้ไว้เป็นที่ระลึก.
น.ต. หลวงหาญสมุท
๒๓ ต.ค. ๒๔๕๖

เจ้าภาพมีความยินดีให้พิมพ์ภาพ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร
เมื่อครั้งเป็นนาวาตรี หลวงหาญสมุทไว้ในหนังสือนี้ด้วย

เมื่อข้าพเจ้าเรียนอยู่ในโรงเรียนนายเรือ ห้อง ๑ (เมื่อชั้น ๑) ข้าพเจ้าได้มีโอกาสเป็นลูกศิษย์ ท่านเจ้าคุณมหาญ ซึ่งเวลานั้น ท่านเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายเรือ ท่านได้สอนวิชาพระราชบัญญัติเดินเรือในน่านน้ำสยาม และพระราชบัญญัติป้องกันเรือโดนกัน

วิธีสอนของท่าน ให้นักเรียนผลัดกันอ่านคนละมาตรา เมื่ออ่านจบมาตราหนึ่งๆ แล้ว ท่านได้สอบถามความหมายและความเข้าใจในมาตรานั้นๆ เป็นคนๆ ไป คนไหนตอบไม่ได้ ท่านถามคนอื่นต่อไป นับว่าเป็นการทดสอบ เพื่อท่านจะได้ทราบว่า คนไหนเข้าใจง่าย คนไหนเข้าใจยาก แล้วท่านอธิบายให้เข้าใจ ท่านชี้ให้ผู้ใดตอบแล้ว ผู้ที่ถูกชี้ต้องรีบตอบโดยรวดเร็ว

เมื่อหมดเวลาสอน ท่านสั่งว่า ผู้ใดยังตอบไม่ได้ดี ระวัง มาสอบดูต่อไป ต้องตอบให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้ว จะไปเดินเรือ หรือนำเรือไปสู่ในทะเล จะไม่ปลอดภัย พวกนักเรียนในชั้น ต่างจะเกรงกลัวท่าน เพราะท่านมีเสียงดุดัน แต่ก็ให้ผลดี

ข้าพเจ้าสอบไล่ได้เป็นนายทหาร เป็นนักเรียนทำการในเรือ และได้รับราชการอยู่ที่เรือเสือคำรณสินธุ์ ซึ่งเวลานั้น ท่านเจ้าคุณมหาญ มียศเป็นนาวาตรี เป็นผู้บังคับการกองเรือพิฆาต และผู้บังคับการเรือเสือคำรณสินธุ์อยู่ก่อนแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๗ ธันวาคม ๒๔๕๘ (ปีใหม่ที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๕๙) ข้าพเจ้าได้ไปอยู่ในบังคับบัญชาของท่าน เมื่อวันที่ ๒๙ พฤษภาคม ๒๔๕๙ และอยู่กับท่านจนถึงวันที่ ๔ ตุลาคม ๒๔๕๙

ท่านได้ย้ายไปเป็นผู้การแทน ผู้ช่วยเสนาธิการ ทหารเรือ

ในระยะเวลาที่ข้าพเจ้าอยู่ในความปกครองบังคับบัญชาของท่านเจ้าคุณพหล มีนายทหารอีกคนหนึ่ง เป็นเพื่อนที่ออกเป็นนายทหารรุ่นเดียวกันกับข้าพเจ้า สังกัดรวมอยู่ในเรือ เสือคำรณสินธุ์ด้วย

ข้าพเจ้าและเพื่อนได้มีโอกาสไปราชการทะเลกับท่านเจ้าคุณพหล ในเรือเสือคำรณสินธุ์ เดินทางไปจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ และสงขลา

คำสั่งแรกที่ท่านเจ้าคุณพหล สั่งเราทั้งสองว่า "ไปเตรียมการนำเรือไปจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ และสงขลา"

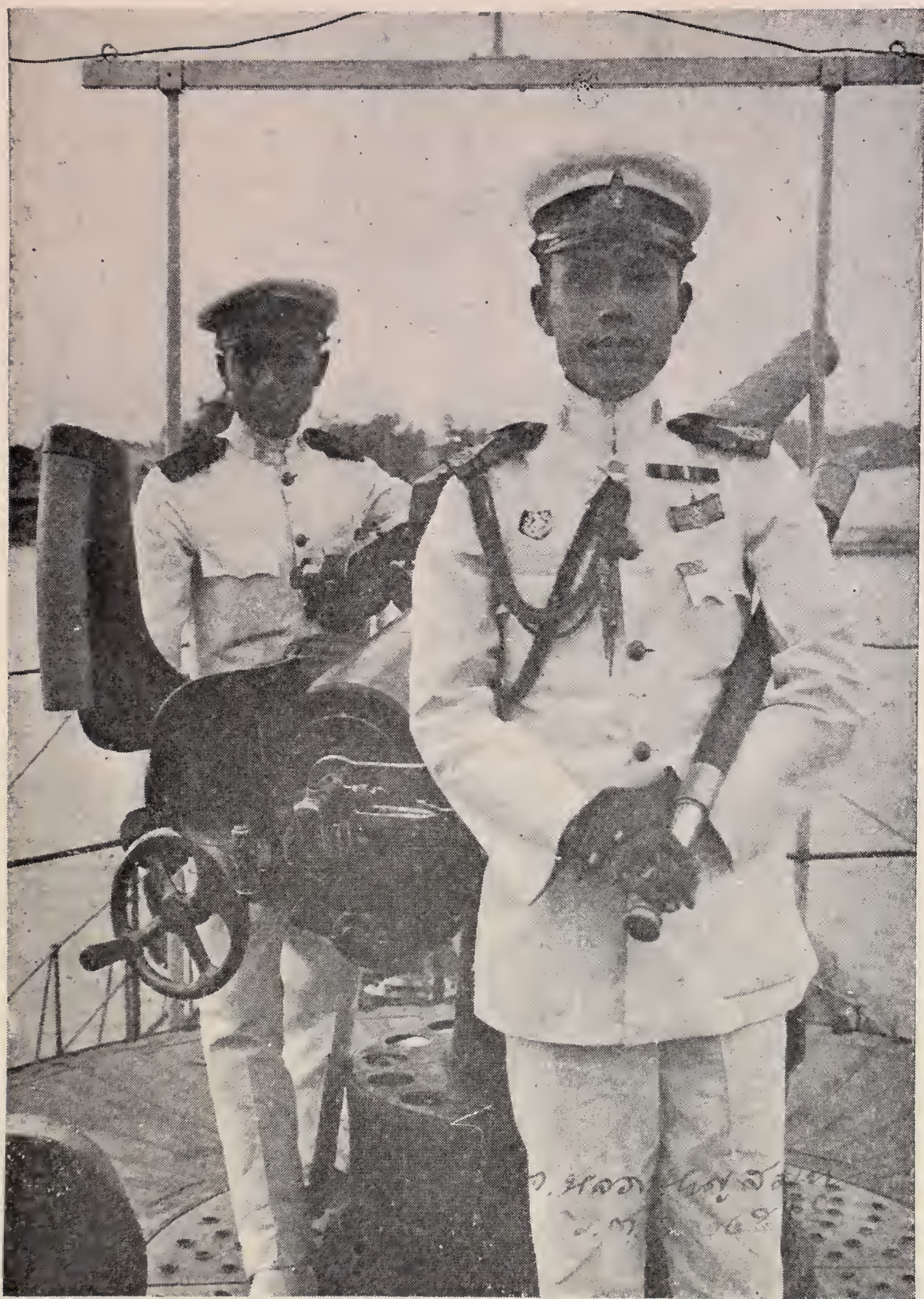
เราต่างดีใจที่จะได้ทำงานทางอักษร โดยใช้วิชาความรู้ที่ได้เรียนมาจากโรงเรียนนายเรือ ต่างช่วยกันจัดแผนที่ หมายเลขต่างๆ ลำดับทางที่จะไป โดยเฉพาะแผนที่สันดอน ปากน้ำเจ้าพระยา เป็นแผนแรกที่จะต้องใช้ออกทะเล และแผ่นต่อๆ ไปจนถึงสงขลา

นอกจากนั้นได้ตรวจสอบหนังสือ และเครื่องมือเดินเรือให้พร้อม และคิดไว้ว่า เมื่อผู้บังคับการเรือ คือท่านเจ้าคุณพหล เรียก หรือถามหาสิ่งใด ต้องตอบได้ทันที

เมื่อถึงกำหนดวันเวลาออกเรือ ท่านได้สั่งต้นเรือเตรียมออกเรือ ต้นเรือสั่งเป่านกหวีด เตรียมออกเรือ

เมื่อสิ้นเสียงสัญญาณนกหวีดแล้ว ทหารปากเรือ (พรรคนาวิน) ทุกคนขึ้นไปประจำหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ ส่วนทหารฝ่ายช่างกล (พรรคกลิน) ลงไปประจำเครื่องอยู่ใต้ดาดฟ้าอยู่ก่อนแล้ว

เมื่อผู้บังคับการเรือสั่งการแล้ว ท่านได้ขึ้นไปอยู่บนสะพานเดินเรือ ท่านให้เราสองคนขึ้นไปอยู่กับท่านด้วย เวลานั้นเรือเสือคำรณสินธุ์ผูกทุ่นอยู่กลางแม่น้ำเจ้าพระยา ระหว่างโรงเรียนสตรีวัดระฆัง

ภาพนี้ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ถ่ายเมื่อเป็นนาวาตรี หลวงหาญสมุท ผู้บังคับการเรือเสือคำรณสินธุ์ ให้เกียรติแก่พลเรือเอก หลวงชลธารพฤฒิไกร ถ่ายร่วมด้วย เมื่อครั้งเป็นนายเรือตรี พงษ์ อาสนะเสน

กับท่าช้างวังหลวง

จ่าเรือ ยืนคุมทหารอยู่ที่หัวเรือ

ทหารท้ายเรือไปผูกทุ่น เตรียมไว้ และชักใช้กลับลงเรือ ตามปรกติได้เตรียมส่วนหน้าไว้แล้ว

ผู้บังคับการเรือ ได้อธิบายให้ฟังถึง การปลดเรือ จากทุ่นไปแล้วเชิญผู้เรือ ให้ลอยลำ แล้วแล่นเรือไปกลับลำในส่วนแม่น้ำที่กว้าง เช่น บริเวณสามเสน หรือบริเวณสะพานกรุงธน และให้สังเกต ดูแลหน้าว่าควร จะแล่นชิดฝั่งขวาหรือฝั่งซ้าย เพื่อหักหัวเรือ ลงทางขวา หรือทางซ้าย จึงจะสะดวก ซึ่งแล้วแต่ดูแลหน้าเวลานั้น

สอนให้รู้จักสั่ง การใช้เครื่องจักร จากบนสะพานเดินเรือลงไปยังห้องเครื่อง ว่า เมื่อไร จะเดินหน้าเบา หรือเดินหน้าครึ่งตัว หรือเดินหน้าเต็มตัว หรือหยุด หรือถอยหลัง เช่นสั่งทางเดินเครื่องลงไปยังห้องเครื่องว่า "เดินหน้าเบา" โดยสายเทเลกราฟ ต้นกล จะตอบขึ้นไปทางเทเลกราฟว่า "เดินหน้าเบา" เช่นเดียวกัน เป็นการยืนยันคำสั่ง

การสั่งให้นายท้าย ซึ่งถือ "พังงา" (ล้อหันรถ เรียกว่า "พวงมาลัย") เช่นสั่งว่า "ขวาเบา" นายท้ายจะต้องตอบว่า "ขวาเบา" หรือคำสั่ง จะบอกว่า "ขวาหมด" ก็ต้องตอบว่า "ขวาหมด" เป็นการยืนยันคำสั่ง ผู้บังคับการเรือจะคอยสังเกตดู พอเห็นหัวเรือตรงกับจุดหมายที่ต้องการแล้ว จะสั่งว่า "ตรง" นายท้ายที่ถือพังงา จะต้อง กลับพังงา เพื่อให้หัวเรืออยู่ตรงตามคำสั่ง และจะนั้น นายท้ายจะต้อง ยืนยันคำสั่งว่า "ตรง"

ที่กล่าวมานี้เป็นการเล่าเพิ่มเติมให้ฟังว่า แบบธรรม
เนียมของทหารเรือ เมื่อได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา
แล้วต้องทวนคำสั่งตอบ เป็นพยานยืนยัน (เพื่อทำให้ถูกต้องตาม
คำสั่ง)

ครั้นแต่เรือเสือคำรณสินธุ์ ปลอดภัยท่าน กลับมาเล่นตาม
ลำแม่น้ำเจ้าพระยาลงไปทางใต้ ท่านเรียกดูพนักงานได้อยู่บน
สะพานเดินเรือ อธิบายชี้แจงให้เข้าใจถึงที่ ปัจจุบัน ทางเรือ
หาแผนเช่น บริเวณท่าฉลอง และบริเวณจอดเรือ สินค้ามาก
จะต้องระวังสังเกต เพื่อนำเรือให้พ้นจากอันตราย ซึ่งอาจจะ
เกิดเรือชนกันขึ้นได้ เมื่อพ้นเขตเหล่านั้นแล้ว ลำแม่น้ำเจ้า
พระยาตกอับมากขึ้น ทั้งสองฝั่งมีบ้านเรือน และป่าจาก เป็นส่วน
มาก และท่านผู้บังคับการเรือ มอบให้เจ้ารองคน ช่วย
กันควบคุม นำเรือต่อไป ส่วนตัวท่าน ลงจากสะพานเดินเรือ
ไปนั่ง สังเกตการอยู่ที่ดาดฟ้าหัวเรือ

เมื่อเรือเข้าเขตสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา มีทุ่นเครื่องหมาย
ทางเรือทุ่นแรก ท่านผู้บังคับการเรือได้ขึ้นไปบนสะพานเดิน
เรือ สอนให้รู้จัก นำเรือไปตามแนวทาง ที่วางทุ่นไว้เป็น
เครื่องหมายทางเรือตามร่องน้ำลึก และสอนให้สังเกตหลักฐาน
ที่เห็นด้วยตา สองข้างทาง ของร่องน้ำ ที่เรือเดินไปประ
กอบกับแผนที่

เรือใกล้จะถึงสันดอน ท่านให้เอาแผนที่ที่เตรียมไว้ให้ท่านดู
เพื่อขีดเข็มทิศเรือนำร่องไปยังสงขลา ท่านตรวจดูเห็นว่าทำไว้
ถูกต้องแล้ว ท่านสั่งว่า คอยดู เมื่อพ้นเรือนำร่องแล้วจะตั้งเข็มไปสงขลา

พอเรือกับเรือนำร่อง ท่านสั่งนายท้าย เปลี่ยนเข็มมุ่ง
ไปสงขลา ต่อสัญญาณที่ท่านสั่งนั้น พร้อมกับธงของเรือ ถ้าเรือ
เปลี่ยนทิศทางไป จนเห็นท่านสั่งว่า "ตรง" นายท้ายถือท้ายตรง
ตามเข็มที่ท่านสั่งนั้น และนายท้ายตอบว่า "ตรง" ทันใจ
และเพื่อนรู้สึกดีใจที่ได้รับตำแหน่งในเวลานำเรือ ตามที่ท่านได้
นำให้ดู และเป็นที่น่าดูมาก เพราะเป็นครั้งแรกที่รู้จักเวลานำเรือ
ทบทวนทะเล ต่อจากนั้น ท่านสั่งให้ช่วยหาจุดเรือ หาที่เรือ
ที่ลงในแผนที่ และให้ล่องจุดระยะทาง ได้ตำบลที่จดลงในแผน
ที่ปรากฏว่า ผิดไปจากเส้นทางที่จดไว้เล็กน้อย ท่านบอกว่าใช้ได้
และมอบให้เจ้าสองคน เขียน เรื่องเดิน ผลัดกันหาที่เรือทุก ๆ
๑๕ นาที เป็นการฝึกหัด หาตำบลเรือ
ทั้งนี้เป็นบทเรียนที่ข้าพเจ้าได้รับ และดีใจมาก สำหรับ
สองคนรู้สึกว่า ท่านได้สอนวิธีนำเรือ ทางทะเลดีมาก
ระหว่างเวลาในราชการทะเล ครั้งนั้น เรือจอดที่ไหน
ท่านขึ้นบก ท่านให้เจ้าทั้งสองไปกับท่านด้วยเสมอ และเล่าเรื่อง
ชี้แจงเรื่องต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นให้ฟัง
เมื่อเดินทางกลับ เรือแวะจอดที่จันทบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ก่อน
แล้วจึงกลับกรุงเทพฯ
ในเวลาเดินทางกลับ ท่านให้เจ้าสองคน ผลัดกันนำเรือตลอด
ทางจนถึง เรือนำร่อง ท่านจึงขึ้นไปบนสะพานเดินเรือ ให้ผลัดกัน
นำเรือ แล่นเข้าร่องน้ำ สู่ปากน้ำแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วปล่อย
ให้เจ้าสองคนผลัดเปลี่ยนกันนำเรือ จนถึงเขตน้ำตื้น หางเรือ
หากแล่น ท่านจึงนำเรือเอง จนถึงที่ผูกทุ่นเดิมที่เรือเคยจอดอยู่

เมื่อท่านเจ้าคุณหาญ ได้ย้ายไปทำการแทนผู้ช่วย.
เสนาธิการทหารเรือ ข้าพเจ้ายังคงประจำอยู่ในเรือเสือคำราม
สินธุ์ มีตำแหน่งเป็นต้นปืน และได้อยู่ในบังคับบัญชาผู้บัง
คับการเรือคนใหม่ เวลานั้นคือ เรือเอก หลวงนิยมยุทธนาวี
ต่อมาท่านได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์ เป็น
นาวาเอก พระยานิยมยุทธนาวี และเป็นเจ้ากรมอุทกศาสตร์เมื่อ
วันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๖ ถึง ๓๑ มีนาคม ๒๔๗๘ และท่านได้
ถึงแก่กรรมไปแล้ว (เมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๕๑๖)

ข้าพเจ้าได้ถูกย้ายจากต้นปืนเรือเสือคำรามสินธุ์ไป
ประจำกองสำรวจแผนที่ทะเลที่ ๑ กรมอุทกศาสตร์ เมื่อวัน
ที่ ๑ เมษายน ๒๔๘๐

เมื่อคราวประเทศสยามได้ประกาศสงครามกับประ
เทศเยอรมันนีและออสเตรียฮังการี เมื่อ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐
กองทัพเรือมีหน้าที่ยึดเรือเยอรมันที่จอดอยู่ในท่าน้ำไทย
เช่น ตามลำแม่น้ำเจ้าพระยา

~~กระทรวง~~ กระทรวงทหารเรือได้ลงคำสั่งให้เจ้าคุณ
หาญ ซึ่งเวลานั้นเป็น นาวาตรี หลวงหาญสมุท เป็นผู้บัง
คับกองเรือเชลย ทำหน้าที่ยึดเรือเยอรมันที่จอดอยู่ในท่า
น้ำไทย ซึ่งส่วนมากจอดอยู่ในลำน้ำเจ้าพระยาตอนใต้ ควบ
คุม กระบวนเรือเข้ายึดเรือเยอรมันทุกลำตามแผนที่กำ
หนดไว้ได้เรียบร้อย ตามแผนที่กำหนดไว้

ในงานนั้นข้าพเจ้าได้มีส่วนร่วมด้วย ภายหลังได้
ไปรับยึดเรือ ชื่อไชยโดลบ" เป็นเรือทักโบต สำหรับลาก
จูง มีฝรั่งแก่ เป็นผู้บังคับการเรือ

โอกาสนั้น ข้าพเจ้าได้มีโชคดีกลับไปอยู่ในบังคับบัญชาของท่านเจ้าคุณพหลฯ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อการรับเรือหลวงเป็นที่เรียบร้อยแล้ว นายทหารที่ไปปฏิบัติการนั้นต่างก็ถูกย้ายกลับไปประจำตำแหน่งเดิม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ท่านเจ้าคุณพหลฯ ไปศึกษาวิชาเรือดำน้ำที่ราชนาวีอังกฤษ จำได้ว่าท่านได้ศึกษาอยู่เป็นเวลา ๒ ปีจึงได้กลับประเทศไทย แต่เวลานั้นโอกาสยังไม่อำนวยให้ราชนาวีสยามจึงยังไม่มีเรือดำน้ำ

ระหว่างเวลาที่ท่านเจ้าคุณพหลฯ เดินทางไปประเทศอังกฤษ ท่านได้ซื้อของต่างๆ ส่งมาให้ข้าพเจ้าตลอดทาง แม้เมื่อท่านอยู่ในประเทศอังกฤษ ท่านได้ซื้อหนังสือที่เป็นประโยชน์ในทางวิชาความรู้ส่งมาให้ข้าพเจ้าเป็นครั้งคราวตลอดมา ด้วยความเมตตานี้ เป็นพระคุณของท่านที่มีต่อข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยลืมเลย

ท่านเจ้าคุณพหลฯ ได้เป็นเจ้ากรมอุทกศาสตร์ ต่อจากเจ้าคุณนิยม เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๔๗๔ ซึ่งเวลานั้นข้าพเจ้าอยู่ในระหว่างการศึกษาวิชาอุทกศาสตร์ในกระทรวงทหารเรืออเมริกันแล้ว

ข้าพเจ้าได้มีโอกาสไปศึกษาวิชาอุทกศาสตร์ที่อเมริกาในสมัยที่ท่านเจ้าคุณนิยมยุทธการี เป็นเจ้ากรมอุทกศาสตร์ กำหนดเวลาการศึกษา ๔ ปี แต่ต่อมาในระหว่างปี ๒๔๗๔ เป็นช่วงเวลาเศรษฐกิจตกต่ำโดยทั่วไป ทางราชการต้อง

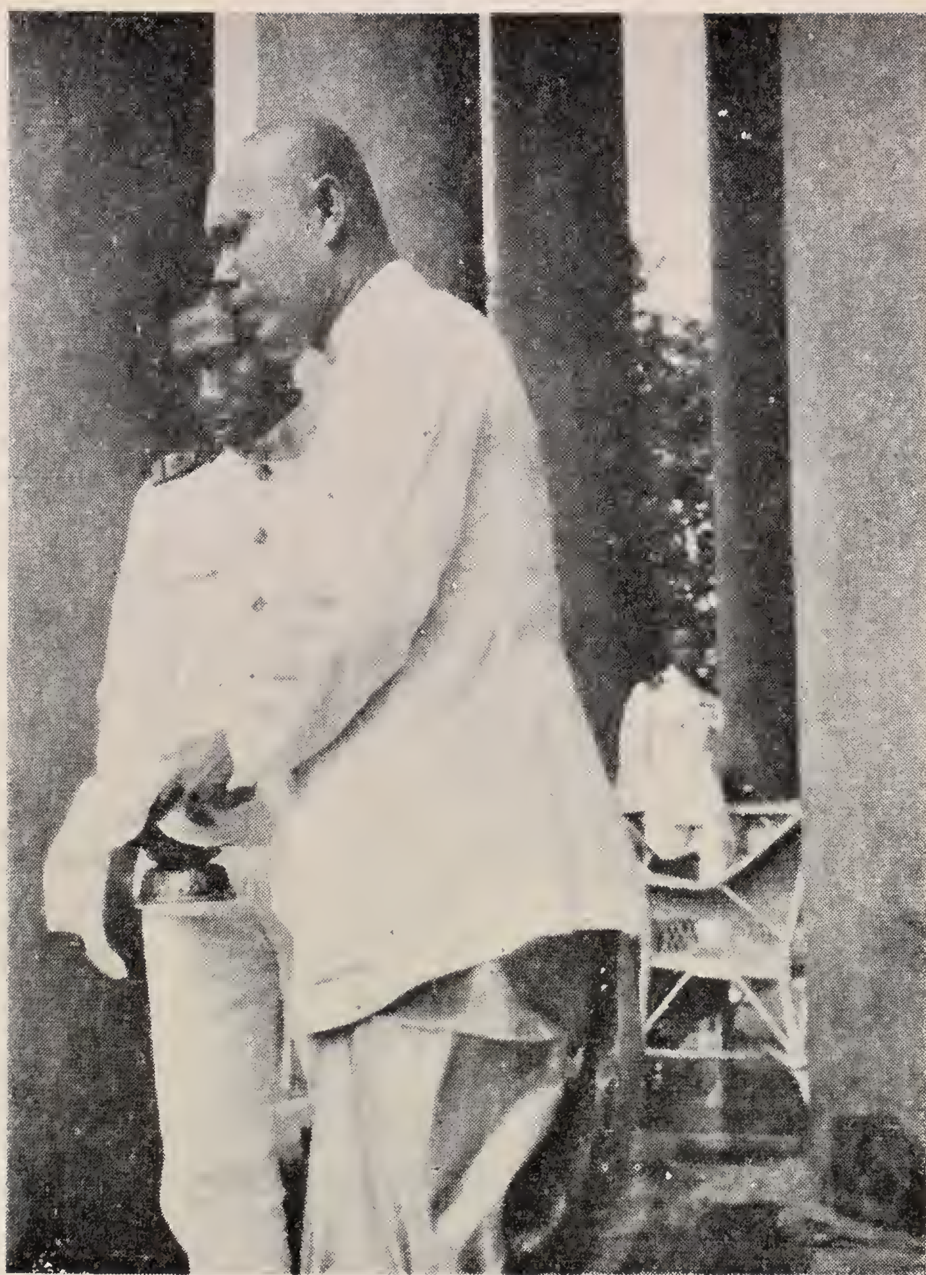
ตัดทอนงบประมาณมาก ดังนั้นเท่าที่จำเป็นจะตัดได้

ข้าพเจ้าได้รับหนังสือจาก ท่านเจ้าคุณหาญ ในฐานะที่ท่าน เป็นเจ้ากรมอุทกศาสตร์ เพื่อให้ทราบว่า ทางราชการกระทรวงกลาโหม ได้ตัดเวลาเรียนของข้าพเจ้าออก ๑ ปี และท่านแสดงความเสียใจ ด้วย ข้าพเจ้าได้ตอบ ขอบคุณท่านไปตามเรื่อง

ในที่สุด ข้าพเจ้า เดินทางกลับถึง กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๗๕ ซึ่งท่านเจ้าคุณหาญได้พ้นตำแหน่งหน้าที่ เจ้ากรมอุทกศาสตร์ไปแล้ว

เท่าที่ข้าพเจ้าได้พรรณนา ความสัมพันธ์ ของข้าพเจ้ากับท่าน เจ้าคุณหาญ ซึ่งเป็นมาแล้วในอดีตนั้น เพื่อชี้ให้ความรู้สึกนึกคิด ย้อนหลัง ที่ท่านเจ้าคุณหาญได้กระทำคุณงามความดีไว้มากมาย ให้แก่ตัวข้าพเจ้าและท่านเจ้าคุณหาญ ได้เป็นผู้อุปถัมภ์ และผู้มีคุณูปการของข้าพเจ้าที่ดีเลิศคนหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าไม่ลืมเลย

อีกเรื่องหนึ่ง คือ ในระยะเวลาที่เจ้าคุณหาญอยู่ในตำแหน่งผู้บัญชาการกองทัพทหารเรือ พ.ศ. ๒๔๗๐ ท่านได้ปรารภ กับข้าพเจ้า ถึงการที่ตัวท่านจะอุปสมบท ถามข้าพเจ้าว่า ควรจะบวชที่วัดไหนดี ข้าพเจ้าได้เรียนกับท่านว่า ข้าพเจ้าบวชที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ท่านตกลงให้ข้าพเจ้า พาท่านไปฝากให้ได้บวชที่สำนักพิมมาน

ภาพนี้ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร ก่อนจะเข้าโบสถ์ เพื่ออุปสมบท กำลังทิ้งทาน เรือเอก หลวงชลธารพฤฒิไกร ถือพานใส่เงินให้ท่าน

ข้าพเจ้าได้พาท่านไปกราบเรียน ท่านเจ้าอาวาสวัดราชบพิธฯ ปรากฏว่าไม่มีกุฏิว่างเลย ข้าพเจ้าจึงได้พาท่านไปกราบสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส เพื่อขออุปสมบท

สมเด็จเจ้าอาวาส ได้ถามว่า "เจ้าคุณจะพาคุณหลวงมาอุปสมบท หรือคุณหลวงจะพาเจ้าคุณมาอุปสมบท"

ข้าพเจ้าได้กราบเรียนสมเด็จเจ้าอาวาสว่า "เกล้ากระผมพาท่านเจ้าคุณมาขออุปสมบท เกล้ากระผมอุปสมบทแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ที่วัดราชบพิธฯ"

สมเด็จท่านยิ้ม และตกลงให้ท่านเจ้าคุณหาญ ได้บวชที่วัดเทพศิรินทร์ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๒๐ จำพรรษาอยู่หนึ่งพรรษา

เมื่อท่านลาสิกขาบทออกมาแล้ว รู้สึกว่าท่านเข้าใจหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นอย่างดี และใช้หลักธรรมนั้นเป็นเครื่องอบรมสั่งสอนทั่วไป ตามโอกาสของท่านที่จะมีได้

ทราบว่าความป่วยของท่านเจ้าคุณหาญครั้งสุดท้าย ไม่มีอาการส่อแสดงให้ทราบล่วงหน้า เมื่อบุตรหลานเห็นสีหน้าหมองตามเวลาปรกติ จึงไปตามหมอว่ามีอะไรไม่ได้สนใจ จึงได้พาท่านไปรักษาที่โรงพยาบาลศิริราช และเมื่อข้าพเจ้าไปเยี่ยม พบท่านอยู่ในห้อง ตามได้สังเกตเห็น มีอาการเหนื่อยหอบ ชีพจร และความดันโลหิตต่ำไม่ปรกติ และไม่มีสติ เป็นอยู่หลายวันไม่ดีขึ้น ที่สุดก็หมดลมหายใจ ซึ่งนายแพทย์บอกว่า เนื่องจากระบบหัวใจล้มเหลว

ข้าพเจ้าไม่เคยนึกว่า ท่านเจ้าคุณหาญจะจากไปเช่นนั้น

ข้าพเจ้ารู้สึกเสียใจเป็นอย่างมาก ที่ได้สูญเสียผู้มีพระคุณ และเป็นที่เคารพนับถืออย่างสูง

ท่านเจ้าคุณหาญได้ทำคุณงามความดีไว้ในราชการ ตามตำแหน่งหน้าที่เป็นอย่างยิ่ง และผลงานนั้นยังคงมีอยู่

ในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร บรรดาบุตรหลาน ญาติมิตร และศิษย์ทั้งหลาย ต่างได้บำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านเจ้าคุณหาญนั้น หากมีญาณวิถีใดๆ ที่จะนำไปสู่ดวงวิญญาณของท่านได้แล้ว ขอท่านได้ไปสู่สุคติภพด้วยเถิด

พลเรือเอก หลวงชลธารพฤฒิไกร

๒๒. มิ.ย. 17

๖๔๕ ถนนอรุณอมรินทร์
ต.วัดอรุณ อ.บางกอกใหญ่
(ธนบุรี) กรุงเทพมหานคร

ด้วยความเคารพในท่านเจ้าคุณผู้บัญชาการกรมชุมพลทหารเรือ

นายพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร

\+ + + + + + + + + + + + + +

ท่าน[illegible]พระยาหาญกลางสมุทร นายพลเรือตรี ก่อนปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ ยุคนั้นนายทหารชั้นนายพลเรือจะต้องเป็นผู้ที่เด่นจริง ๆ ทั้งในบุคลิกภาพวิชาความรู้ และความประพฤติ เจ้าขุนมูลนายสมัยนั้นเป็นเจ้านายในราชสกุลหรือเชื้อสายสืบสกุลขุนนางผู้ใหญ่ ความถือตัวในศักดิ์สกุลจึงมักมีนิสัยพิถีพิถันในบุคลิกลักษณะ จะแต่งตั้งหรือเลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์เป็นบำเหน็จแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาผู้ใด ผู้นั้นจะต้องมีคุณสมบัติพร้อมมูลตามควรแก่ภาวะและฐานะแห่งศักดิ์และตำแหน่ง แบบธรรมเนียมทหารเรือจะชี้บอกความรุ่งเรืองในชีวิตอนาคต ผู้ใดมียศสูงตั้งแต่ชั้นนายนาวาโทขึ้นไปจัดให้เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ มีช่อชัยพฤกษ์สีทองที่กระบังหมวกแสดงรัศมีนายพลเรือให้ปรากฏ

กรมชุมพลทหารเรือ เป็นหน่วยใหญ่ที่บังไว้ว่าผู้บังคับบัญชามียศสูงถึงชั้นนายพลเรือ ขึ้นตรงต่อกระทรวงทหารเรือ พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกรทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดี เมื่อท่านยังดำรงยศเป็นนายนาวาเอกตำแหน่งผู้บัญชาการกรมชุมพลทหารเรือ ข้าพเจ้ามียศเป็นนายเรือตรี นายหมวดประจำกองร้อยที่ ๓ กองพันพาหนะทหารเรือ จึงจัดเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านคนหนึ่ง หน่วยขึ้นสังกัดกรมชุมพลทหารเรือมีกองพันพาหนะทหารเรือ กองเรือกลชั้น ๔ กองโรงเรียนชุมพลทหารเรือ กองสำรองทัพเรือ ป้อมพระจุลจอมเกล้า ป้อมผีเสื้อสมุทร โดยทั่วไปผู้ใต้บังคับบัญชามีความยำเกรงท่าน ท่านมีรูปร่างสูงใหญ่สง่างามในเครื่องแบบทหาร เฉียบขาดในการบังคับบัญชา ในวันบำเพ็ญกุศลศพบิดาของคุณหญิงพยุงที่บ้านริมถนนตำบลบ้านขมิ้น ข้าพเจ้าไปในงานนั้นตามฐานะที่ควรโดยอัธยาศัย ท่านปรารภถึงเรื่องการจัดสถานที่ให้กว้างพอที่จะทำพิธีกงเต๊กขนาดใหญ่ ไม่มีใครเสนอความคิดเห็นให้ทำอย่างไรจึงจะสำเร็จประโยชน์ได้ ข้าพเจ้าจึงกราบเรียนปฏิบัติว่าเห็นพอจะรับสนองให้เป็นไปได้ตามบัญชาโดยจัดปูพื้นกระดาน

ขยายออกไปบนทางเดินให้กว้างพอประมาณ ท่านพอใจสั่งว่า "เออ! มาจัดทำให้ที" ถนนบ้านขมิ้นขณะนั้นเป็นทางเดินเท้าขนาดใหญ่ กว้างเท่าที่เป็นถนนอรุณอัมรินทร์ขณะปัจจุบันนี้ ใช้กระดานเตียงนอนทหารที่ว่างอยู่ปูบนยกพื้น เว้นทางฝั่งตรงข้ามไว้ให้พอเป็น ทางเดินสัญจรไปมาได้ ก็มีพื้นที่กว้างพอจะจัดงานได้ตามที่ต้องการ

ตั้งแต่บัดนั้นมาข้าพเจ้าก็ต้องรับใช้ท่านอย่างเป็นคนสนิทสนม ความใกล้ชิดผู้ใหญ่นั้นจำเป็นต้องระมัดระวังวางตัวให้สมอัธยาศัยไม่มีข้อกินแหนงแคลงใจ ที่สำคัญอย่างยิ่งจะต้องพยายามรู้จิตใจ หรือต้องใช้ความอดทนแบบที่ว่า "ใจดีสู้เสือ" บางทีต้องใช้ปฏิภาณกลบเกลื่อนตัดบท เช่น การแต่งที่รับรองในงานฌาปนกิจศพที่วัดระฆังโฆสิตาราม ที่เสาใช้ผ้าขาวหุ้มแล้วปิดกระดาษทองลายใบไม้ร่วง ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับลายพุ่มทรงข้าวบิณฑ์ ท่านถามว่า "ทำไม ปิดอย่างนั้น" คือหันปลายลงเบื้องต่ำ จะกราบเรียนตามเรื่องลายไทยฟังแล้วอาจกลายเป็นอวดรู้ไป จึงตัดบทเสียโดยกราบเรียนว่า "ท่านพระครูสั่งให้ปิดอย่างนั้น" เรื่องเป็นอันจบลงหมดปัญหา

งานใหญ่ต้องอาศัยคนมากจึงจะสำเร็จประโยชน์ คนที่ไหนจะมากเสมอกับหน่วยทหารเห็นจะหาได้ยาก โดยเฉพาะกรมชุมพลทหารเรือมีทหารในสังกัด ที่กองพันพาหนะทหารเรือกับกองเรือกลชั้น ๔ ก็มีจำนวนนับพันจัดว่ามากกว่าที่อื่น ท่านเจ้าคุณพระสมุทรสมาจารย์ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดกัลยาณมิตร ประสงค์จะหล่อระฆังใหญ่เข้าคู่กับพระพุทธตรัยรัตนายก ท่านเจ้าคุณผู้บัญชาการกรมชุมพลทหารเรือเป็นแม่งาน ข้าพเจ้าต้องเป็นผู้รับสนองคำบัญชาสั่งแล้วจัดให้ดำเนินงานได้สำเร็จสมตามความประสงค์ทุกประการที่สำคัญยิ่งนั้นเป็นงานจัดเลี้ยงและต้องรับท่านผู้มีเกียรติมากหน้าหลายตาด้วยกัน อาทิเช่น ท่านเจ้าคุณพระยาธุรการกำจัด ผู้บังคับการตำรวจนครบาลธนบุรี

สำหรับจัดให้ท่านผู้มีเกียรติชั้นผู้ใหญ่ตั้งไว้ในห้อง ที่จัดสำหรับท่านผู้มีเกียรติอันดับรองตั้งไว้ที่ระเบียง ถึงเวลารับประทานอาหารได้ยินเสียงท่านเรียก " ทองหล่อมากินข้าว" กราบเรียนท่านว่า "เกล้ากระผม รับประทานที่ข้างนอก" เสียงตวาดว่า "ไม่กินจะเสือกขึ้นมาทำไมล่ะ" ข้าพเจ้าต้องรีบเข้าไปในห้องนั่งร่วมวงรับประทานอาหาร

กับท่าน ท่านแสดงอาการยิ้มแย้มแจ่มใสพูดจาด้วยเป็นปกติ จึงทราบได้ทันทีว่าท่านประสงค์จะให้เกียรติเสมอกันในฐานะซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร การถ่อมตัวไม่กล้าตีเสมอแม้จะเป็นมารยาทที่ควรสำรวมระวัง แต่จะต้องรู้จิตใจของท่านผู้ใหญ่ที่ปรารถนาดีและกาละเทศะที่ควรมิควรอย่างไร ต้องใช้ปฏิภาณแก้ไขให้เป็นคุณแก่ตน

เมื่อวันที่ข้าพเจ้าอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม ท่านเจ้าคุณผู้บัญชาการ ฯ ได้กรุณาไปร่วมอนุโมทนา นอกจากข้าพเจ้าซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความปลื้มปิติยินดีสำนึกในมุทิตาจิตของท่านอันเป็นพระคุณล้นเกล้าแล้ว ยังเป็นเกียรติอย่างสูงซึ่งยากที่จะได้รับในทรรศนะของบุคคลทั่วไป ณ ที่นั้น ภายหลังที่ท่านย้ายไปดำรงตำแหน่งเจ้ากรมอุทกศาสตร์ทหารเรือแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่มีโอกาสได้รับใช้ใกล้ชิดท่านตราบจนกระทั่งท่านพ้นหน้าที่ในกองทัพเรือ ข้าพเจ้ายังคงประจำอยู่ที่กองพันพาหนะทหารเรือต่อไป ภายใต้การหมุนเวียนของเหตุการณ์และความแปรผันของบุคคล ซึ่งจำต้องเปลี่ยนแปลงไป ตามกฎธรรมชาติ

ท่านเจ้าคุณผู้บัญชาการ ฯ ยังคงมีความเมตตากรุณาแก่ข้าพเจ้า ด้วยความสนิทสนมเหมือนอย่างสมัยเมื่อยังเป็นผู้บังคับบัญชา ขณะที่ท่านพบกับข้าพเจ้าท่านจะแสดงคำโอภาปราศรัยที่น่ายินดี มีคติเป็นคำเตือนให้ได้คิดเพื่อมีชีวิตก้าวหน้า เป็นต้นว่า "อยากเป็นนายพลต้องประพฤติตนซี่หดี่ด้วยการสำรวมระวัง" หลังจากวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ข้าพเจ้า ได้เลื่อนยศเป็นนายเรือเอก เป็นอยู่หลายปีนับว่านานพอควร สังคมได้ฉุดลากพาเที่ยวไปในวงพวกนักดื่มสุราเมรัย ขนาดขึ้นชื่อลือชาว่าเป็นคนขี้เมา คงจะมีข่าวแวว่วไปถึงท่านบ้าง ดูเหมือนท่านจะมีญาณหยั่งรู้ชีวิตอนาคตของข้าพเจ้าจึงได้กรุณาตักเตือนให้ได้สำนึกเพื่อสำรวมไม่ให้ตกเป็นทาสน้ำเมา

วันหนึ่งท่านพบข้าพเจ้าที่ตลาดบ้านขมิ้น ทักเสียงดังว่า "เฮ้ย! แกไม่รู้จักไปไหนกับเขาบ้างเรอะ ? มาเดินต๊อกแต๊กอยู่แรวนี้" ข้าพเจ้าแสดงความเคารพกราบเรียนว่า "ขอรับกระผม เกล้ากระผมช่วยนายท่านทำงาน งานยังไม่เสร็จ" - เสียงหัวเราะเยาะแสดงความขบขันบอกว่า "อ้ายบ้า! งานเสร็จมีเรอะวะ! เสร็จเขาก็เลิกกันนะซี" ข้าพเจ้าต้อง

รับรองอยู่ในใจว่า "จริงของท่าน" งานทำกันไปเถอะไม่มีเสร็จ ตลอดปีตลอดชาติ ถ้าเสร็จเขาคงเลิกกันไปแล้ว นี่ก็เห็นยังทำกันอยู่ ทุกคนเดินกันเข่นพานตลอดวันต่างก็มุ่งหน้าทำงานกันไป วันแล้ววันเล่า ใช้หยาดเหงื่อแลกเงินไปจ่ายเป็นค่าครองชีพ ไม่มีเสร็จทำไปตามอัชฌาศัย ต่างกันด้วยความชะมักเขม้นหรือเฉื่อยชา

ที่ว่า "ช่วยนายท่านทำงาน" หมายถึง "คุณหลวงสินธุ์สงครามชัย หัวหน้าฝ่ายทหารเรือในคณะราษฎร" ที่เนื่องมาแต่ดำที่ปรารภกันไว้ก่อนวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ ว่า "ถ้างานครั้งนี้สำเร็จ ให้ทุกคนอยู่ช่วยกันทำงาน เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของทัพเรือและของชาติ" ภายหลังต่อมาก็มีคนถือบ้างไม่ถือบ้าง ที่ไม่ถือบางคนก็ไปรับหน้าที่มีตำแหน่ง และมีอัตราเงินเดือนสูงกว่า สุดแต่จะแสวงได้ในอันดับต่างกันตามความสามารถและโชคชะตาอย่างต่ำอยู่ในอัตรา ๔๐๐ บาท ถ้าเป็นตำแหน่งวิสามัญก็อาจได้รับเงินเบี้ยประชุมสภาผู้แทนราษฎร ในฐานะสมาชิกประเภทที่ ๒ อีกเดือนละ ๒๕๐ บาท รวมกันเป็น ๖๕๐ บาท เทียบตำแหน่งอธิบดี เงินเดือนนายเรือเอกชั้นสูงสุด ๑๙๐ บาท

สำนวนคำปราศรัยของท่านแสดงความสนิทสนมฐานผู้ใหญ่กับผู้น้อย ประกอบกับความเมตตาอารีห่วงใยในใจจริง ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระเดชพระคุณของท่านด้วย ความระลึกที่ฝังอยู่ในความทรงจำ ข้าพเจ้าเข้าใจเจตนาดีอันสูงส่งของท่านที่เคยมีมาแต่อดีตกาล ท่านให้ทรรศนะที่เป็นคติก็เป็นความจริงของท่าน ที่ข้าพเจ้ากราบเรียนท่านเช่นนั้น ก็เป็นความจริงใจที่ยึดมั่นในปฏิญญา ต่อมาข้าพเจ้าได้เลื่อนยศสูงขึ้นจนถึงชั้นนายพลเรือตรี โดยภาวะทางการงานตลบรรดาลให้เป็นไป คุณหลวงชำรงนาวาสวัสดิ์ยังเคยพูดเย้าฐานเพื่อนที่สนิทว่า "เออ! มึงก็ดี หน้าด้านอยู่กับเขาจนได้เป็นนายพล" ท่านเองก็จำเริญขึ้นถึงชั้นนายพลเรือตรี โดยวิถีทางการเมืองนับเนื่องเป็นกรณีพิเศษ

บุคลิกภาพของท่านเจ้าคุณผู้บัญชาการ ฯ ที่ตรึงตาฝังอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้ามีความองอาจผึ่งผายมีสง่า ความอาจหาญในสมาคม ความเข้มแข็งเด็ดขาด ความไม่ถือโกรธ ความเมตตาอารี ความรอบรู้ทางวิชาการ ปฏิภาณไหวพริบ ทรรศนะคติในการประกอบกรณียกิจ อันเป็นคุณลักษณะที่วิเศษในตัวบุคคลชั้นนำซึ่งหาได้ยากเหล่านี้ เป็นตัวอย่าง

อันดีสำหรับผู้ใต้บังคับบัญชาพึงเจริญรอยตาม แม้ข้าพเจ้าจะได้พยายามลอกเลียนแบบอย่างที่ดี นำไปประพฤติปฏิบัติในการบังคับบัญชาทหาร โดยลักษณะเปรียบเทียบแล้วก็มีผลได้ไม่ถึงครึ่งหนึ่งของท่าน นับว่าท่านเป็นนายพลเรือผู้ใหญ่ที่ควรเคารพถือเอกเป็นแบบอย่าง

ข้าพเจ้าขอกราบละลึกถึงพระเดชพระคุณท่านด้วยความอาลัยอย่างสุดซึ้ง

หหาร ชำหิรัญ

(นายพลเรือตรีหหารพรรคนาวิกโยธิน)

ทับขุนพล ๑๓๐/๕ ถนนอิสรภาพ บ้านช่างหล่อ บางกอกน้อย ธนบุรี

ประวัติ (สังเขป)

ของ

โรงเรียนนายเรือ

พ.ศ. ๒๔๔๑ ถึง ๒๔๗๕

คำนำ

การเขียนประวัติโรงเรียนนายเรือ ได้อาศัยการค้นคว้าจากหนังสือต่าง ๆ และจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เคยผ่านโรงเรียนนี้มาบ้าง เช่นนาวาโท พระนิกรอาษา และเรือโท ปุ่ย สิงหฎกาม ซึ่งเคยเป็นนักเรียนนายเรือรุ่นแรก คือรุ่นเมื่อเปิดโรงเรียนนายเรือขึ้นบนเรือรบหลวงมูรธาวสิทธิสวัสดิ์ และผู้อื่นที่เคยผ่านกิจการหรือเรื่องนั้น ๆ มาบ้าง อาศัยความทรงจำของข้าพเจ้าบ้าง เข้าช่วยในการเขียน

หนังสือที่ได้อาศัยค้นคว้านั้นมีดังนี้ .–

๑. ราชกิจจานุเบกษา

๒. ข้อบังคับหน้าที่ราชการทหารเรือ ข.ท.ร.

๓. คำสั่งของกรมทหารเรือ

๔. คำสั่งของกระทรวงทหารเรือ

๕. คำสั่งของกองทัพเรือ

๖. วันกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๙๒

๗. หนังสือ "สามสมอ" ของกองโรงเรียนนายเรือ พ.ศ. ๒๔๙๔

๘. วันกองทัพเรือ พ.ศ. ๒๔๙๖

๙. ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๙๖

๑๐. ประวัติกองทัพเรือของ เรือโท พระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าวรวุฒิ

๑๑. ประวัติกองทัพเรือของเรือเอก พระวรพากย์พจนสินธุ์

๑๒. สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ เหล่านี้เป็นหลักทั้งสิ้น

อนึ่ง บางแห่งมีฟุตโนต บางแห่งไม่มี ก็เพราะเห็นว่าจำเป็นและไม่จำเป็น และประสงค์จะตัดการมีฟุตโนตโดยพุ่มเพื่อยออกเสียบ้าง เพราะเพียง วันเดือนปีที่ปรากฏนั้นก็น่าจะเพียงพอแล้ว ซึ่งพอจะทำให้ผู้สนใจค้นหาได้ง่าย

อนึ่ง **อักขระวิธี** หรืออักษรที่ใช้กันในสมัยนั้น ๆ ได้คงไว้เป็นส่วนมาก เพื่อจะได้เป็นประวัติว่าสมัยนั้นใช้กันอย่างไร หรือเปลี่ยนแปลงไปบ้างอย่างไรเป็นต้น ส่วนของแต่ละเรื่องนั้นได้รักษาของเดิมไว้ เพื่อให้ทราบว่าสมัยนั้นใช้อย่างไร เช่น ร.ศ. (รัตนโกสินทร์ศก) เป็นต้น แต่มี พ.ศ. (พุทธศักราช) กำกับไว้อีกชั้นหนึ่ง กับ **ยศ** ของนายทหารเรือก็ได้ ไว้ตามสมัยที่เป็นมา และเปลี่ยนแปลงแก้ไขตลอดมาจนทุกวันนี้

ส่วนบัญชีรายชื่อนักเรียนนายเรือที่เคยผ่านโรงเรียนนายเรือและนายช่างกลมานั้นได้นับเอาตั้งแต่เริ่มตั้งโรงเรียนเมื่อ ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) จนถึงสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๔๙๘ เท่านั้น ต่อไปย่อมต้องมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีก พร้อมทั้งยศก็ย่อมต้องเลื่อนขึ้นแลเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการออก การตาย พึงทราบไว้ด้วย

แต่อย่างไรก็ดีอาจจะมีการบกพร่องบ้าง ขอท่านผู้รู้จงให้อภัยด้วย แลถ้าจะกรุณาเพิ่มเติมแก้ไขในตอนใดให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ก็จะเป็นพระคุณอย่างยิ่งและจะเป็นประโยชน์ต่อไปด้วย.

พล.ร.ต. พระยา [illegible] ร.น.

วันที่ ๑๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๙

ประวัติโรงเรียนนายเรือ

๑. ประเทศชาติที่จะเจริญย่อมต้องอาศัยให้การศึกษาแก่พลเมืองฉันใด ทหารเรือที่จะเจริญเข้มแข็งนั้น ก็ย่อมต้องอาศัยให้ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดีในวิชาทหารเรือ จึงจะเป็นทหารเรือที่เป็นองค์บุคคลที่สามารถได้ ทั้งในยามสงบและในยามสงคราม ซึ่งจะเป็นผู้ควบคุมและนำเรือที่เป็นองค์วัตถุไปสู่จุดแห่งความมุ่งหมายในการป้องกันการรุกรานทางทะเลได้ดีสมความมุ่งหวังฉันนั้น และถึงแม้ว่าองค์วัตถุนั้นจะมีอำนาจน้อยและไม่ใหญ่โตก็ตาม ถ้ามีองค์บุคคลที่เฉลียวฉลาดและสามารถแล้ว ย่อมจะใช้องค์วัตถุนั้นให้ได้ประโยชน์ตามความสามารถโดยไม่ไร้ประโยชน์เสียทีเดียว เมื่อเช่นนี้ก็ย่อมจะเป็นที่เกรงขามของฝ่ายตรงข้าม และเป็นเครื่องประกันที่จะให้เกิดสันติสุขแก่ประเทศชาติได้ตามสมควร

เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนสมัยของเรือรบ จากเรือพายอันเป็นเรือเล็กใช้ในแม่น้ำมาเป็นเรือที่ใช้ใบและเครื่องจักร ตามแบบอย่างทหารเรือของอารยประเทศที่เจริญก้าวหน้าในการทหารเรือแล้ว นับได้ว่ารัฐประศาสโนบายของประเทศได้หันมาทางทะเล เพราะเห็นความจำเป็นที่จะต้องป้องกันมิให้ข้าศึกมาทำการรุกรานทางทะเลและใช้ทะเลเป็นทางเดินทัพได้ สมัยนั้นการติดต่อกับนานาชาติมักมาทางทะเลและมีมากขึ้นเป็นลำดับ จึงนับได้ว่าประเทศไทยได้เริ่มดำเนินยุทธศาสตร์ทางทะเลขึ้นแล้ว

๒. แต่ครั้งนั้นยังหามีนายทหารเรือไทยที่มีความรู้ความสามารถเป็นองค์บุคคลพอที่จะทำหน้าที่ต่าง ๆ ในเรือได้ดีไม่ จึงจำเป็นต้องจ้างชาวต่างประเทศ โดยมากเป็นชาติเดนมาร์กที่มีความรู้ความสามารถในทางเรือ เข้ารับราชการในตำแหน่งหน้าที่ในเรือทั่ว ๆ ไป เป็นองค์บุคคลไปพลางก่อน

อนึ่ง ในสมัยนั้นประเทศมหาอำนาจในยุโรปได้ดำเนินการแสวงหาอาณานิคมเมืองขึ้น โดยการรุกรานและยึดครองประเทศชาติหรือดินแดนต่าง ๆ ที่มีกำลังอ่อนแอ

กว่าในทวีปเอเซีย และทวีปแอฟริกาเป็นการใหญ่ ยึดไว้เป็นเมืองขึ้น หรือเป็น เมืองทายที่เดียวฝ่ายประเทศไทยได้กระทบกระทั่งกับชาติฝรั่งเศสที่แผ่อิทธิพลมาทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงเหนอของอาณาเขตไทย นับเป็นเรื่องบุกรุกเขตแดนไทยขึ้น จึงได้ปรึกษาหารือกันในสิทธิ แต่เมื่อไม่เป็นที่ตกลงกันได้ พร้อมกับในขณะนั้นประเทศไทยยังมีกำลังอ่อนแออยู่ ฝรั่งเศสก็ถือโอกาสยกทัพบก และทัพเรือ เข้าทำการรุกรานทีเดียว เรื่องนี้ทำให้ประเทศไทยต้องเสียดินแดนเขมรและลาวหมด ส่วนทางตะวันตกและทางใต้ประเทศไทยได้กระทบ กับชาติอังกฤษที่แผ่อิทธิพลทางพม่า และมลายู ทำให้ประเทศไทย ต้องเสีย มณฑล ปาหัง, ตรังกานู, กลันตัน, ไทรบุรี, เปริส และ เมือง มะริด, ทวาย, ตะนาวศรีไป

๓. เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)(๑) นาวีฝรั่งเศสได้ยกกองทัพเรือเข้ามารุกรานปิดอ่าวไทย เป็นการบีบบังคับประเทศไทยให้ยอมตามความต้องการของเขา ซึ่งทำให้เสียดินแดนไปดังกล่าวมาแล้ว กองเรือรบส่วนใหญ่ที่มาทำการปิดอ่าวไทยคราวนี้ ทอดสมอและลาดตระเวนอยู่ที่บริเวณเกาะสีชัง ส่วนย่อยมีเรือปืน ๒ลำ คือเรือชื่อ "แองกองสตังต์" และ ชื่อ "คอเมต" โดยมีเรือ "เย.เน.เซย์" เป็นเรือแล่นนำร่องนำเรือทั้ง ๒ ลำ ผ่านสันดอนปากน้ำเจ้าพระยาเข้ามา ฝ่ายไทยจึงส่งเรือรบออกต่อต้าน มีเรือมกุฎราชกุมาร, เรือมูรธาวสิทธิสวัสดิ์, เรือทูลกระหม่อม, เรือหาญหักศัตรู, เรือไมคา, เรือนฤเบนทร์บุตรี และ อีกหลายลำ พร้อมกับป้อมพระจุลจอมเกล้าฯ, ป้อมผีเสื้อสมุทร, ป้อมแผลงไฟฟ้า อีกด้วย ซึ่งล้วนแล้วอยู่ในบังคับบัญชาของชาวต่างประเทศที่จ้างไว้ทั้งสิ้น ผลสุดท้ายได้เกิดต่อสู้กันขึ้น แต่ก็ไม่สามารถต้านทานการบุกรุกเข้าปากน้ำของเรือปืนทั้ง ๒ ลำนั้นได้ เนื่องจากคนและอาวุธไม่มีสมรรถภาพดีพอ ทำให้เรือปืน๒ลำนั้น แล่นมาทอดสมออยู่ที่หน้าสถานทูต

(๑) เป็นสมัย พลเรือโท กรมหมื่นปราบปรปักษ์ เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ, มีพลเรือโท พระยาชลยุทธโยธินทร์ (ชาติเดนมาร์ก) เป็นรองผู้บัญชาการทหารเรือ, และจากนาวิกศาสตร์ เล่ม๑๑พ.ย.๒๔๙๓

ของเขาใกล้กับโรงภาษี (กรมศุลกากร, ซึ่งบัดนี้เป็นที่ตั้งกองตำรวจน้ำ,) โดยปลอดภัย คงมีแต่เรือหาญหักศัตรูลำเดียว ที่กัปตันเรือซึ่งเป็นชาวต่างประเทศได้แสดงความกล้าหาญเข้ากำกับการยิงขึ้นต่อสู้โดยยิงถูกเรือ "เย. เนย์. เซย์" ที่แล่นนำเรือข้าศึก ๒ ลำที่ผ่านสันดอนเข้ามาจม[๑] การนี้ถูกปรับเป็นเงิน หลัก (หนึ่งล้านบาท) เรือหาญหักศัตรูลำนี้เป็นเรือรบลำแรกที่เข้าอู่หลวงทหารเรือ ซึ่งเปิดเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม ร.ศ. ๑๐๙[๒] เวลาประมาณบ่าย ๔ โมงครึ่งเศษ (๑๖.๓๐ เศษ) ต่อมาได้ตัดเอาหัวเรือไปไว้ริมเขื่อนของกองแพทย์ทหารเรือ (ซึ่งเป็นโรงเรียนสตรีวัดระฆังบัดนี้) และตัวเรือลำนี้ภายหลังบริษัทนำร่องได้ขอซื้อไปด้วยราคา ๘,๕๐๐ บาท เมื่อวันพุธที่ ๒๓ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๖) โดยเอาไปทอดเป็นเรือนำร่องที่นอกสันดอนและเป็นที่พักของผู้นำร่องด้วย[๓]

๔. จึงปรากฏความจริงว่า การที่จ้างชาวต่างประเทศมารับตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ เป็นองค์บุคคลในเรือรบหลวงเพื่อเป็นการป้องกันการรุกรานทางทะเลและป้องกันเอกราชของประเทศนั้น ย่อมไม่หวังที่จะให้เกิดผลสมความมุ่งหมายในกาลภายหน้าได้ เพราะชาวต่างประเทศเหล่านั้นถือว่าเป็นแต่เพียงลูกจ้าง ควบคุมเรือตามหน้าที่ หาใช่มารับจ้างทำการป้องกันข้าศึกที่จะมารุกรานประเทศไทยไม่

๕. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชสำนึกว่า กิจการของทหารเรือเท่าที่อาศัยชาวต่างประเทศประจำตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในเรือรบและตามป้อมนั้นไม่สู้จะมีหวังในการรักษาความมั่นคงและความเป็นเอกราชของประเทศไทยได้ จึงได้ทรงพระราชดำริที่จะต้องให้รีบมีการศึกษาแก่ทหารเรือไทย ให้มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะรับตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ ในเรือรบหลวงซึ่งเป็นองค์วัตถุ แทนชาวต่างประเทศที่จ้างไว้ในส่วนองค์บุคคลต่อไป

---

(๑) ตามคำบอกเล่าของทหารที่ทำการรบ

(๒) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓ หน้า ๓๗๒ ร.ศ. ๑๐๙

(๓) คำสั่งที่ ๑๔๔/๔๕๓๑ ที่ ๒๓ ส.ค. ๑๒๔

๖. เพื่อจะให้ได้ผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาทางเรือที่มีความรู้และจะสามารถประสิทธิ์ประสาทวิชาทหารเรือให้แก่ทหารเรือไทยได้ในกาลต่อไป เป็นการป้องกันประเทศไทยจากการรุกรานทางทะเลได้แท้จริง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ (พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ไปศึกษาวิชาทหารเรือ ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖)[๑] นับได้ว่าพระองค์ท่านเป็นนักเรียนนายเรือพระองค์แรก และทรงสำเร็จการศึกษาวิชาทหารเรือจากประเทศอังกฤษกลับมาประเทศไทย เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) โปรดเกล้าฯ ให้เป็นนายเรือโท เมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ในเดือนนั้นนับว่าพระองค์เป็นนายทหารเรือไทยคนแรกของกองทัพเรือไทย ที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะนำเรือไปในทะเลลึกได้ไม่ว่า ณ ที่ใด ๆ และทรงมีความรู้ ความสามารถในทางยุทธศาสตร์ยุทธวิธีทางเรือ เป็นอย่างดียิ่ง ซึ่งเป็นที่ยกย่องนับถือในวงการทหารเรืออังกฤษเป็นอย่างมาก

๗. เมื่อวันที่ ๑๕ เมษายน ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) ได้จัดตั้งโรงเรียนนายเรือขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อให้การศึกษาของทหารเรือให้มีความรอบรู้ยิ่งขึ้นไป[๓] นามของโรงเรียนในครั้งนั้นเรียกว่า "โรงเรียนนายทหารเรือ" ทั้งนี้ตามสันนิษฐานเข้าใจว่าเพื่อจะให้มีความหมายของผู้ที่ศึกษาในโรงเรียนนี้สำเร็จแล้ว ย่อมจะได้รับพระราชทานแต่งตั้งให้มียศนายทหารเรือ หรือเป็นนายทหารเรือทีเดียว

สมัยนั้น พลเรือโท กรมหมื่นปราบปรปักษ์ (พระองค์เจ้าจิรประวัติวงศ์) เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ มีพลเรือโท พระยาชลยุทธโยธินทร์ (Andre de Richlieu) ชาติเดนมาร์ก เป็นรองผู้บัญชาการทหารเรือ

ครั้งนั้นตัวโรงเรียนยังไม่มี กรมทหารเรือจึงใช้เรือพระที่นั่งมหาจักรี และ ร.ล. มูรธาวสิทธิสวัสดิ์ เป็นสถานที่เรียน นอกจากนั้นยังใช้ ร.ล. พาลีรั้งทวีป และ

---

(๑) ราชกิจจาเล่ม ๑๐ หน้า.....

(๒) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๗ หน้า ๑๒๔, ๑๔๔

(๓) จากการสัมภาษณ์ นาวาโท พระนิกรอาษา (เผื่อน ธนฤกษ์) และ เรือโท ปุย สิงหะภกาม ซึ่งถูกเลือกเข้าเป็นนักเรียนนายเรือในครั้งแรกในจำนวน ๑๒ นาย

ร.ล. สุครีพครองเมือง เป็นที่เรียนในบางครั้งบางคราว การเรียนอยู่ในบังคับบัญชาของ นาวาโท ไซเดอร์ลิน (Seiderlin) ชาติเดนมาร์ก ซึ่งเป็นผู้บังคับการเรือ และเป็นผู้บังคับการโรงเรียนด้วย นับว่าเป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายทหารเรือคนแรก

๘. นักเรียนที่เข้าเป็นนักเรียนนายเรือเวลานั้นมีจำนวน ๑๒ นาย โดยคัดเอาผู้มีความรู้หนังสือและความประพฤติดีจากพลทหารเรือ จ่าจำพวกนายท้ายเรือใหญ่ และจากนักเรียนของโรงเรียนนายร้อยทหารเรือ (โรงเรียนพรรคนาวิกโยธิน) เข้าเป็นนักเรียน มีรายนามดังนี้.–

๑. นายเผื่อน ธนฤกษ์[๑]	ต่อมาเป็นนาวาโท พระนิกรอายา
๒. นายเข้า ปุยปาคม	,, ,, เรือโท
๓. นายปุย สิงหะภูกาม	,, ,, เรือโท
๔. นายเนตร เมนะวงษ์	,, ,, เรือตรี
๕. นายอิ๋ ฯ	,, ,, เรือตรี
๖. นายผัน ฯ	,, ,, เรือตรี
๗. นายกรด ฯ	,, ,, เรือตรี
๘. นายนาค ฯ	,, ,, เรือตรี
๙. นายอ้น ฯ	,, ,, เรือตรี
๑๐. นายห้าง ฯ (เท้ง)	,, ,, เรือตรี
๑๑. นายเปล๋อง ฯ	,, ,, พันจ่าเอก
๑๒. นายสง ฯ[๒]	ได้หนีราชการในระหว่างเป็นนักเรียน

นายทหารเรือ ทางการจึงได้เลือกนายแอ ไอสะนาวิน (เป็นนาวาโท พระพลสินธวาณัติก์) เข้าเป็นนักเรียนแทน (รายชื่อนักเรียนนี้ได้จากสัมภาษณ์ นาวาโท พระนิกรอายา เผื่อน ธนฤกษ์)

(๑) นายเผื่อน ธนฤกษ์ ถูกเกณฑ์เข้าเวรเป็นทหารเรือเมื่อ ร.ศ. ๑๑๖ แล้วถูกเลือกเข้าเป็นนักเรียนนายเรือ เมื่อ ร.ศ. ๑๑๗

(๒) เป็นบุตรนายพันโท (นาวาโท) พระยานครอินทร์ หัวหน้ากองเร่งกองชำระ

๙. วิชาที่ให้นักเรียนศึกษามี วิชาการเรือ, เลขคณิต, วิชาทหารราบ, ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ และการฝึกหัดศึกษาอย่างเดียวกับคนประจำเรือ นอกจากนั้นมีการฝึกหัดปืนใหญ่ที่ติดตั้งประจำเรือด้วย ส่วนอาจารย์ที่สอนนั้นใช้ทั้งอาจารย์ไทยและอาจารย์ชาวต่างประเทศ

การแต่งกายแต่งเครื่องแบบกะลาสี คาดคันชีพในเวลาไปกิจธุระนอกโรงเรียน

๑๐. สิ้นสมัยของพลเรือโท กรมหมื่นปราบปรปักษ์ เมื่อวันที่ ๒๕ มีนาคม ร.ศ. ๑๑๗ เพราะพระองค์สิ้นพระชนม์แล้ว พลเอก เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ เป็นผู้รั้งผู้บัญชาการกรมทหารเรือแทนต่อมาจนถึงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) แล้วพลเรือโท กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม เป็นรั้งผู้บัญชาการทหารเรือแทนต่อมา

๑๑. เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒) กรมทหารเรือ ได้แจ้งความ ประกาศ เปิดรับสมัคร บุตรหลาน ของ คนภายนอก เข้าเป็น นักเรียน ใน โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายร้อยทหารเรือ และโรงเรียนนายสิบทหารเรืออีกเพื่อให้มีจำนวนนักเรียนมากขึ้น มีข้อความดังนี้..........[๑]

กรมทหารเรือ

แจ้งความให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้กรมทหารเรือจัดโรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายร้อยทหารเรือ และโรงเรียนนายสิบทหารเรือ มีครูฝึกหัดวิชาเหล่านั้นทุกอย่าง

บัดนี้โรงเรียนนั้น ๆ กรมทหารเรือได้เปิดแล้ว เพราะฉะนั้นกรมทหารเรือแจ้งความให้ทราบทั่วกันว่า ท่านผู้ใดอยากจะส่งบุตรหลานมาเข้าโรงเรียนฝึกหัดหรือศึกษาในการเดินเรือและแผนที่ เพลงอาวุธต่าง ๆ และหนังสือเป็นต้น ก็ให้นำบุตร

(๑) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๖ หน้า ๕๓๙

หลานของท่านส่งมายังกรมทหารเรือ เพื่อบุตรหลานของท่านทั้งปวงจะได้ศึกษาในคุณวิชาที่กล่าวมาแล้วนั้น รับราชการฉลองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบไป

แจ้งความมา ณ วันที่ ๑๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒)
โดยรับสั่งรั้งผู้บัญชาการกรมทหารเรือ[๑]
(ลงนาม) ชลยุทธโยธินทร์[๒]
รองผู้บัญชาการกรมทหารเรือ

๑๒. ในระหว่างนั้นมีบุคคลภายนอกสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายเรือมีจำนวนทวีขึ้นจาก ๑๒ นายเดิมที่เลือกคัด จึงต้องให้นักเรียนมาพักที่ศาลาการเปรียญวัดวงศ์มูลบ้าง (เดี๋ยวนี้เป็นโรงหล่อของกรมอู่ทหารเรือ) จนถึง ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) ทางราชการทหารเรือเห็นว่าการใช้ ร.ล. มุรธาวสิทธิสวัสดิ์ และที่ศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่เล่าเรียนนั้นคับแคบไป จึงย้ายโรงเรียนนายเรือขึ้นตั้งเรียนบนบก ณ ตึกที่ประทับของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสวนอนันตอุทยาน[๓] จังหวัดธนบุรี นาวาโท ไซเดอร์ลิน ก็ย้ายตามมาเป็นผู้บังคับการโรงเรียน

(๑) พลเรือโท กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม

(๒) พลเรือโท พระยาชลยุทธโยธินทร์

(๓) สวนอนันตอุทยานนี้สร้างเมื่อ ร.ศ. ๗๖ (พ.ศ. ๒๔๐๐) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) โปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าพนักงานจัดซื้อที่สวนราษฎรในคลองมอญ หลังวัดชิโนรสาราม เป็นอันมาก สร้างวังไว้สำหรับพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท จะได้ประทับเมื่อไม่ได้ทรงรับราชการ ได้ช่วยทาษ ที่ยากจนจากมูลนายมาใช้ทำสวน ๑๕๐ คนเศษ พระราชทานชื่อว่า " สวนอนันตอุทยาน " ต่อมาก็ปราศจากเจ้านาย นอกจากพระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงษ์ (พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) และพระยาราชวังสรรค์ (พลเรือเอก พระยามหาโยธา) ได้อาศัยพักบ้านริมคลองมอญ (เดี๋ยวนี้เป็นที่ทำการหมวดเรือเล็ก) ก่อนขึ้นวังใหม่และขึ้นบ้านใหม่บ้าง กับมีนายทหารชาวต่างประเทศที่รับราชการในกรมทหารเรือพักอาศัยอยู่บ้าง ต่อมาทิ้งไว้ว่างเปล่า คงมีแต่ราษฎรเข้าเช่าพักอาศัย ภายหลังทหารเรือจึงขอซื้อจากสำนักทรัพย์สินเป็นราคาล้านบาทเศษ แล้วตั้งเป็นพันนาวิกโยธินที่ ๔ และกองพันต่อสู้อากาศยานขึ้น ครั้นเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๔ เกิดการจลาจลขึ้น ทหารบกจึงยกกองพันทหารช่างที่ ๑ รักษาพระองค์มาตั้งแทนอยู่บัดนี้ สวนอนันตอุทยาน นี้ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๕ กล่าวว่าพระราชทานนามว่า " วังนันทอุทยาน "

นายเรือด้วย ในเวลานั้นมีนายทหารประจำกองโรงเรียนคือ เรือตรี เกลี้ยง เปรุนาวิน (นาวาโท พระปราบอังวะ) สมัยนั้นเป็นสมัยพลเรือโท พระยาชลยุทธโยธินทร์ เป็นผู้บัญชาการทหารเรือตั้งแต่วันที่ ๒๖ มกราคม ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) มีนาวาเอก พระองค์เจ้าอาภากรฯ (พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) เป็นรองผู้บัญชาการทหารเรือ

เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ร.ศ. ๑๑๙ (พ.ศ. ๒๔๔๓) กรมทหารเรือได้ประกาศเปิดรับสมัครบุตรหลานคนภายนอกเข้าเป็นนักเรียนนายเรือ นักเรียนนายร้อยทหารเรือและนักเรียนนายสิบอีก

๑๓. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยใน ทางทะเลและทางเรืออยู่มาก เพราะฉะนั้นเมื่อวันที่ ๑๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๑๙ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า ให้กรมทหารเรือฝึกหัดนักเรียนนายเรือให้เรียบร้อย ถ้านักเรียนคนใดเล่าเรียนฝึกหัดได้ดี สมควรที่ส่งไปเล่าเรียนวิชาต่างประเทศได้ จะทรงพระมหากรุณา โปรดเกล้า ฯ บริจาคพระราชทรัพย์ พระราชทานให้ กรมทหารเรือส่งนักเรียนออกไปทุกปี[๑] นับว่าเป็นมหากรุณาธิคุณเอย่างใหญ่หลวง

๑๔. ต่อมา นาวาโท ไซเดอร์ลิน ได้ลาไปเยี่ยมบ้านเกิด นาวาโท หม่อมไพชยนต์เทพ (ม.ร.ว. พิณ สนิทวงษ์ โอรสของพลเรือโท พระองค์เจ้าสายสนิทวงษ์)[๒] ได้รับตำแหน่งผู้บังคับการแทนนับว่าท่านเป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายทหารเรือ คนที่ ๒

ทาษ ผู้ที่เป็นทาษนั้น คือ เป็นหนี้สินต่อเจ้านายและผู้มีทรัพย์ ไม่สามารถหาเงินมาใช้คืนได้ จึงต้องตกเป็นทาษตลอดบิดา มารดา บุตรหลานเหลน และ ฯลฯ ต่อไปไม่สิ้นสุด ถึงจะมีเงินมาใช้ให้ภายหลัง นายเงินก็ไม่รับคงเป็นทาษอยู่ตลอดไป นายเงินมีอำนาจให้จำคุก เฆี่ยนตี ทำโทษนานาประการได้โดยไม่ผิดกฎหมายอย่างไร จึงนับว่าเป็นการร้ายกาจอยู่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ (รัชกาลที่ ๕) เห็นว่าเป็นการทารุณจึงเริ่มเลิกทาษเมื่อ พ.ศ ๒๔๑๗ และเลิกได้เด็ดขาดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ (จากราชกิจจาเล่ม ๑ หน้า ๒๑๕)

(๑) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๗ หน้า ๑๔๑

(๒) เป็นนัดดา (หลาน) ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ ขั้น ๒ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ตามประวัติของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสายสนิทวงษ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่าน เมื่อวันที่ ๑๙ มีนาคม ร.ศ. ๑๓๑ จากหนังสือไตรภูมิโลกวินิจฉัย

๑๕. ทางราชการได้เปิดรับบุตรหลานของคนภายนอกสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายเรือแล้ว นักเรียนก็ทวีจำนวนมากขึ้น ทำให้ตึกที่ใช้เป็นสถานที่พักอาศัยและเล่าเรียนคับแคบไปอีก จึงเกิดความจำเป็นต้องย้ายโรงเรียนไปชั่วคราว คือ

เมื่อ ร.ศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ได้ย้ายโรงเรียนจากสวนอนันตอุทยานข้ามฟากไปอยู่ที่พระตำหนักสุนันทาลัยปากคลองตลาด (เดี๋ยวนี้เป็นโรงเรียนราชินี) เป็นสถานที่พักอาศัยและเล่าเรียนชั่วคราว เนื่องจากรอการสร้างตัวโรงเรียนนายเรือที่พระราชวังเดิมยังไม่เสร็จเรียบร้อย ทั้งนี้ เพราะเมื่อสมเด็จเจ้าฟ้าจาตุรนต์รัศมี กรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งประทับอยู่ ณ พระราชวังเดิมของพระเจ้ากรุงธนบุรีได้สิ้นพระชนม์ลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระราชทานพระราชหัตถเลขาให้กรมทหารเรือ จัดพระราชวังเดิมให้เป็นที่ตั้งของโรงเรียนนายเรือ และได้ทรงกำชับให้รักษาของหลวงอันเป็นโบราณวัตถุให้คงสภาพเดิมดังนี้

สำเนา

ที่ ๒๑๐/๕๓๐๔ หอรัษฎากรพิพัฒน์

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๙

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยเรื่องที่พระราชวังเดิมซึ่งตามกระแสพระราชดำริไว้แต่ก่อนว่า จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานให้พระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้า กรมขุนนริศรานุวัดติวงษ์ประทับอยู่ต่อไป และจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเงินใช้ทุนในส่วนซึ่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์ ซึ่งได้ทรงลงทุนปลูกสร้างตำหนักและซ่อมแซมในที่นั้นก่อนพระองค์เจ้า หม่อมเจ้าในกรม เพื่อได้เป็นกำลังทำที่พักอาศัยในที่อื่นนั้นเวลานี้ก็เป็นเวลาที่จะลงงบประมาณ แต่ที่รายนี้พระยาชลยุทธโยธินทร์ ผู้บัญชาการกรมทหารเรือได้ปรารภกับข้าพระพุทธเจ้าว่า ถ้าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานให้จัดเป็นที่โรงเรียนนายเรือได้จะดีมาก เพราะเป็นที่ริมแม่น้ำกับทั้งเป็นที่ใกล้เดินไปมาถึงกันกับที่ว่าการจะดูแลพิทักษ์รักษาได้ง่าย และ

ข้างหน้าวังจะจอดเรือฝึกหัดสบาย ข้าพระพุทธเจ้าก็ออกเห็นชอบด้วย ถ้าว่าที่นั้นจะเป็นที่สำหรับราชการเสียทีเดียว ก็เป็นธรรมเนียมที่ไม่เห็นเป็นการเสียหายอันใดที่ ๆ วังสำคัญเช่นนี้หากมาใช้สำหรับทำราชการ ถ้าทรงพระราชดำริเห็นชอบแล้วจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตีราคาเสียเวลานี้ก็ควร จำนวนเงินนั้นจะได้ลงไว้รายหนึ่งต่างหาก ถ้าไม่เช่นนั้นก็จะไปทับอยู่ในเงินราย ๑,๐๐๐ ชั่ง สำหรับโปรดเกล้าพระราชทานเป็นบำเหน็จให้จำนวนเงินแคบเข้า การจะควรประการใดสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
ข้าพระพุทธเจ้ามหิศราชหฤไทย ขอเดชะ

(สำเนาพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๓๒/๑๔๑๐ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๑๑๙

ถึงพระยาชลยุทธโยธินทร์ ด้วยพระราชวังเดิม ซึ่งลูกเมียของท่านกลางยังอยู่เวลานี้ ต่อไปจะคิดให้มีบ้านอยู่ที่อื่น พระราชวังเดิมเป็นอันว่างอยู่ ที่นี้เป็นที่สำคัญควรเป็นที่ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในราชการได้ ได้ทราบว่าพระยาชลยุทธโยธินทร์อยากจะจัดเป็นโรงเรียนนายเรือ เพราะเป็นที่ใกล้ชิดเกินถึงกันกับที่ว่าการกรมทหารเรือนั้น เห็นว่าเป็นการสมควรแล้วอนุญาตให้จัด ถ้าลูกเมียท่านกลางออกจากที่นั้นหมดแล้ว ให้กรมทหารเรือรับมาจัดการ แต่ของที่ปลูกสร้างมาแต่เดิมซึ่งควรจะรักษาให้คงไว้มีบางอย่าง คือ ท้องพระโรง และตำหนักเก๋งของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า ฯ และศาลเจ้าตาก ศาลศีร์ษะปลาวาฬ ของเหล่านี้ให้ซ่อมแซมรักษาให้คงอยู่ตามเดิม

(พระปรมาภิไธย) สยามมินทร์

การก่อสร้างดัดแปลงพระราชวังเดิมให้เป็นโรงเรียนนายเรือนี้ กรมทหารเรือให้นาวาเอก พระยาราชสงคราม (กร หงสกุล) ผู้บัญชาการทหารเรือฝ่ายบกเป็นแม่กอง

ครั้นเมื่อต้น ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) การก่อสร้างสำเร็จเรียบร้อยแล้วจึงได้ย้ายโรงเรียนจากสุนันทาลัยข้ามมาอยู่ที่พระราชวังเดิมต่อไป

พระราชวังเดิมแห่งนี้อยู่ที่ปากคลองบางหลวงฝั่งเหนือ จังหวัดธนบุรี และเคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน และเจ้านายหลายพระองค์ คือ.-

๑. สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช)
๒. สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
๓. เจ้าฟ้ากรมหลวงอิเบศร์บดินทร์
๔. สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
๕. กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์
๖. เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรี
๗. สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
๘. สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
๙. กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ
๑๐. กรมหลวงวงษาธิราชสนิท
๑๑. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงษ์

จึงนับว่าเป็นสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์แห่งหนึ่ง ในระหว่างนี้ ได้มีอาจารย์ไทยเพิ่มขึ้นอีก คือ นายแพ, นายขาว, นายตั๋ว มีนายทหารประจำโรงเรียน คือ เรือเอก หลวงชำนิชลธาร (โต)

๑๖. เมื่อโรงเรียนอาศัยอยู่ที่พระตำหนักสุนันทาลัยนี้ ได้มีนักเรียนชั้นสูง สำเร็จการศึกษา ๔ นาย แต่ยังไม่ได้ทำพิธีออกเป็นนายทหารเรือ เนื่องจากประจวบกับที่โรงเรียนจะย้ายข้ามฟากไปยังสถานที่ใหม่ คือ พระราชวังเดิม

๑๗. พระราชวังเดิมนี้ นอกจากจะเป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินและของเจ้านายดังกล่าวมาแล้ว ในรัชกาลของสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) ยังได้เคยใช้เป็นสถานที่สำหรับทำสัญญาทางพระราชไมตรี และสัญญาการค้า

ขายกับชาติอังกฤษเมื่อจุลศักราช ๑๒๑๗, ร.ศ. ๗๔ (พ.ศ. ๒๓๙๘) โดยมี เซอร์ ยอนโบวริงเป็นราชทูต ซึ่งมากับเรือกลไฟรบชื่อ "ลัสเลอ" และชื่อ "ปรีอซัน"

ใช้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขายกับชาติอเมริกัน โดยมี กัปตันเซนต์ฮาริสเป็นราชทูต ซึ่งมาโดยเรือกลไฟรบชื่อ "เซนยะซิงโต" เมื่อจุลศักราช ๑๒๑๘ ร.ศ. ๗๕ (พ.ศ. ๒๓๙๙)

กับทำสัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าขายกับชาติฝรั่งเศส โดยมี มองสิเออร์ มองติคนี เป็นราชทูต ซึ่งมาโดยเรือรบชื่อ "กัสตินัส" และชื่อ "มาโซ" และเรือใบชื่อ "กราปรีซิเวอร์เซอร์" เมื่อจุลศักราช ๑๒๑๘ ร.ศ. ๗๕ (๒๓๙๙) และได้ทำกับประเทศอื่น ๆ อีก เช่นโปรตุเกส ฮอลันดาและ ฯลฯ เป็นต้น ณ ที่นั้น

เมื่อทำสัญญาลงนามกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ก็มีการยิงสลุตที่ป้อมวิชเยนทร์ประสิทธิ์ (ป้อมวิชัยประสิทธิ์) ๒๑ นัด ทางฝ่ายเขาก็ยิง ๒๑ นัด (ถ้ามีเรือรบมาด้วย)

๑๘. ต่อมาพลเรือโท พระยาชลยุทธโยธินทร์ ได้กราบถวายบังคมลาออกจากกรมทหารเรือกลับไปบ้านเกิด ณ ประเทศเดนมาร์ก เมื่อวันที่ ๒๙ มกราคม ร.ศ. ๑๒๐, พ.ศ.๒๔๔๔ จอมพลเรือ เจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชทรงรับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือแทนตลอดมา จนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) โดยมี นาวาเอก พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ เป็นรองผู้บัญชาการทหารเรือตลอดมา

ในระหว่างนั้นกิจการของโรงเรียนนายเรือคงดำเนินมาโดยปรกติ

๑๙. เมื่อจอมพลเรือ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือแล้ว จอมพลเรือ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงรับตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือแทนตั้งแต่วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) ตลอดมา โดยมีพลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นรองผู้บัญชาการทหารเรือต่อมาอีก

ในสมัยนี้กิจการของโรงเรียนนายเรือและกิจการของทหารเรือได้เริ่มเจริญขึ้น และในที่สุดก็เป็นโรงเรียนนายทหารเรือที่เจริญและสามารถยิ่ง เนื่องจากผู้บัญชาการทหารเรือ จอมพลเรือ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทรงพระปรีชาสามารถในทางปกครอง ให้ทหารเรือก้าวหน้าไปตามสมัยของโลก และรองผู้บัญชาการทหารเรือ (พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ก็ทรงพระปรีชาสามารถในวิชาการทหารเรือทุกอย่าง เมื่อ ๒ พระองค์ร่วมกันใช้พระสติปัญญาบำรุงและจัดการทหารเรืออย่างจริงจัง ทหารเรือจึงได้เจริญรุ่งโรจน์และเกรียงไกรมาจนทุกวันนี้ นับว่าเป็นพระกรุณาธิคุณแก่ทหารเรือไทย และเป็นบุญของประเทศไทยอย่างยิ่ง

๒๐. ระเบียบแห่งการบังคับบัญชาเท่าที่เป็นมานั้น ยังมีการก้าวก่ายและเหลื่อม่ากว่าแรงต่อผู้บังคับบัญชาบางตำแหน่งอยู่ ฉะนั้น เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑/๑๕๕๒ วางระเบียบแห่งการบังคับบัญชาขึ้นใหม่ เพื่อไม่ให้มีการก้าวก่าย และเหลื่อมล่ากว่าแรงดังที่เป็นมา แต่ก่อนเสียใหม่ดังนี้

๑. กรมบัญชาการกลาง มีกรมขึ้น คือ

(ก) กรมปลัดทัพเรือ

(ข) กรมยกบัตรทัพเรือ

(ค) กรมทะเบียน

๒. กรมเรือกลและข้อม

๓. กรมบัญชาการทหารเรือขึ้นบกในกรุงเทพ ฯ

๔. กรมบัญชาการกรมทหารชายทะเล

๕. กรมยุทธศึกษา มีกองขึ้น คือ

(ก) กองโรงเรียนนายเรือ

(ข) กองแผนที่

และได้ใช้ระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ ๓ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๒ เป็นต้นไป นาม "กองโรงเรียนนายเรือ" จึงปรากฏแต่นั้นมา

๒๑. เมื่อกรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑/๑๕๕๓ เปลี่ยนระเบียบบังคับบัญชาใหม่ จึงได้บรรจุเจ้าหน้าที่ เมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) ดังนี้

๑. ด้วยตามระเบียบการ บังคับบัญชา ซึ่งจะได้จัดให้มีขึ้นใหม่นี้ ให้นายเรือเอก พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ รองผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ทรงดำรงตำแหน่งรองผู้บัญชาการทหารเรือ และทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมเรือกลและอู่ด้วย

๒. ให้นายเรือเอกผู้ช่วย หลวงประดิยัตินาวายุทธ (ฉ่าง แสงชูโต) ย้ายจากตำแหน่งปลัดทัพเรือไปรับราชการในตำแหน่งปลัดกรมบัญชาการกรมเรือกลและอู่

๓. ให้นายพลเรือโท พระยาเทพอรชุน ทำการในตำแหน่งปลัดทัพเรือ

๔. ให้นายพลเรือตรี พระยาราชสงคราม เป็นผู้บัญชาการกรมทหารขึ้นบกในกรุงเทพ ฯ

๕. ให้นายเรือเอกผู้ช่วย หม่อมไพชยนต์เทพ เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษา

๖. ให้นายเรือโทผู้ช่วย หลวงสาครยุทธวิไชย เป็นผู้บังคับการกองการเรือกลไฟเล็กขึ้นกรมบัญชาการกรมเรือกลและอู่

๗. ให้นายเรือโทผู้ช่วย นิน รับตำแหน่งล่ามในกองบัญชาการ แห่งกรมบัญชาการกรมเรือกลและอู่ในกองบัญชาการ

๘. ให้สมุหบัญชี หลวงพลพิฆาฏ เป็นผู้บังคับการกองพาหนะขึ้นกรมบัญชาการทหารขึ้นบกในกรุงเทพ ฯ

๙. ให้สมุหบัญชี หลวงศักดาเดชะ เป็นผู้บังคับการอู่แผลงไฟฟ้า

๑๐. ให้ว่าที่ปลัดจางวาง หมื่นจิตรเสน่ห์ เป็นผู้บังคับการกองช่างไม้

๑๑. ให้ปลัดจางวาง พระไพริพินาศ เป็นผู้บังคับการกองรักษาเรือแจวพาย

๑๒. ให้ปลัดกรม หลวงหาญหักริปู ประจำกรมปลัดทัพเรือ

๑๓. ให้บรรดานายทหารในตำแหน่งอื่น ๆ นอกจากที่ได้กล่าวแล้วนี้ คงอยู่ในตำแหน่งเดิมจนกว่าจะมีคำสั่งอื่นต่อไป เป็นเรื่องที่ควรทราบไว้ว่าสมัยนั้น ใช้ยศกันอย่างใด จะเห็นได้ว่า ยศพลเรือน เช่น เจ้ากรม ปลัดกรม ปลัดจางวาง สมุหบัญชี ฯลฯ เหล่านี้ ยังเป็นยศพลเรือนปะปนมาเป็นผู้บังคับบัญชาทหารอยู่ในสมัยนั้น

๒๒. วันที่ ๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๗/๑๕๖๓ เปลี่ยนชื่อ "กรมทหารขึ้นบกในกรุงเทพฯ" เป็น "กรมทหารเรือฝ่ายบก" เพราะเดิมเป็นชื่อที่ไม่เหมาะสม

๒๓. สมัยนั้นกรมยุทธศึกษาซึ่งเกี่ยวกับการศึกษาและการวางหลักสูตรสำหรับวิชาทหารเรือยังหามีไม่ ฉะนั้น เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ร.ศ.๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖) กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๒/๑๕๕๓ ให้ทราบว่าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมยุทธศึกษาขึ้นในกรมทหารเรือ แล้วจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายเรือเอกผู้ช่วย หม่อมไพชยนต์เทพ ผู้บังคับการกองโรงเรียนนายเรือ เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษา ให้นายเรือโทผู้ช่วย พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิบูลย์พรรณรังษี เป็นผู้บังคับการกองโรงเรียนนายเรือ นับว่าท่านเป็นผู้บังคับการกอง โรงเรียนนายเรือคนที่ ๓

๒๔. ภายหลังที่โรงเรียนนายเรือได้ย้ายจากพระตำหนักสนันทาลัย มาอยู่ยังพระราชวังเดิม ใน ร.ศ.๑๒๒ ได้มีนักเรียนชั้นสูงสำเร็จการศึกษาออกเป็นนายทหารเรืออีก ๔ นายใน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ในจำนวนรุ่นแรก ๑๒ นาย แต่เป็นที่น่าเสียดายที่นักเรียนที่ออกเป็นนายทหารเรือเหล่านั้น ไม่มีความสามารถพอที่จะนำเรือเดินในทะเลลึกได้ เพราะอ่อนใน วิชาเดินเรือนำร่อง และอื่น ๆ

๒๕. การปกครองและบังคับบัญชานักเรียนยังใช้ระเบียบอย่างวิธีการทหารบก คือ แบ่งเป็นกองร้อย หมวด หมู่ ให้นักเรียนชั้นสูงบังคับบัญชากันเอง หมวด ๑.

มี นนร. แอ ไอสะนาวิน (นาวาโท พระพลสินธวาณัติ) เป็นนายหมวด หมวด ๒. นนร. เผื่อน ธนฤกษ์ (นาวาโท พระนิกรอาษา) เป็นนายหมวด หมวด ๓ มี นนร. เข้า ปุษปาคม (เรือโท) เป็นนายหมวด หมวด ๔ มี นนร. เนตร์ เมนะวงศ์ (เรือตรี) เป็นนายหมวดกับมีนักเรียนชั้น ๔ คือ นนร. เชยก, นนร. บุ๊น, นนร. เล็ก, นนร. อั้น และ นนร. สนิท เป็นผู้ช่วยนายหมวด

๒๖. นายหมวดและผู้ช่วยนายหมวดแต่งกายอย่างนายทหารเรือ หน้าหมวกทองเหลืองอย่างพันจ่า แต่ย่อมกว่า หมวกแก๊ป คาดกระบี่สั้น ส่วนนักเรียนแต่งกะลาสีคาดสายคันชีพมีตายปลายปืนติดไว้ข้างซ้าย สำหรับแต่งเมื่อไปกิจธุระนอกโรงเรียนหรือปล่อยพักให้กลับไปเยี่ยมบ้านชั่วคราว

๒๗. วิชาที่ให้เรียน คือ การเรือ เดินเรือ อาวุธกินปืน ทุ่นระเบิด ยุทธวิธีทางยก เลขชั้นสูง วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย พงศาวดาร ภูมิศาสตร์ ข้อบังคับ แบบธรรมเนียม วาดเขียน แผนที่ และช่างสองมือ

๒๘. การรับประทานอาหารของนักเรียนใช้ชั้นล่างตึกบวรวิไชยชาญ[๑] เป็นสถานที่ แบ่งออกเป็นโต๊ะ ๆ ละ ๙ คน รวมทั้งหัวหน้าโต๊ะ ตั้งวางตามขวางของแถว มีโต๊ะนายหมวดและผู้ช่วยนายหมวดคั่นกลางโต๊ะ โต๊ะอาหารกลางนี้มีหน้าที่ยังการสิทธิ์ขาดที่จะให้ระเบียบในการรับประทานอาหารเป็นไปโดยเรียบร้อย และห้ามมิเสียงเอ็ดอึงหรือสนทนากัน ต้องนิ่งเงียบ มิฉะนั้นจะถูกทำโทษให้วิ่งหรือโทษอย่างอื่นตามสมควร แต่มีการยกเว้นเรื่องนี้อยู่โต๊ะหนึ่ง คือโต๊ะอาหารผู้ใหญ่โต๊ะนี้มีนักเรียนชั้นสูงและอาวุโสสูง และมีอิทธิพลทั้งภายในและนอกโรงเรียน มี นนร. ศรี กมลนาวิน (พลเรือโท พระยาราชวังสัน) เป็นหัวหน้าโต๊ะ ลูกโต๊ะมีนายห้อง (นาวาเอก พระยากำแหงณรงค์ฤทธิ์) นายเปลื้อง (เรือโท), นายพัก, นายเสน่ห์, นายฉ่ำ, นายแฮน (เรือโท ขุนรุต ฯ), นายบุญมี (พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร์) นายอยู่ (หมู) มีการคุยและสนทนาเฮฮากันได้ตามสมควร

(๑) ปัจจุบันนี้รื้อสร้างเป็นที่ทำการกรมยุทธศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙

๒๙. การลงโทษนักเรียน สมัยนั้นมีการเฆี่ยนกันด้วยหางเชือก[๑] มัดมือโยง, มัดมือคร่อมเสา, กักบริเวณ, ขังและวิ่งรอบสนาม เอาหัวชนฝา คือให้ยืนระวังตรงใกล้ฝาแล้วก้มตัวลงเอาหัวชนติดกับฝาอย่าให้หลุดได้ ถ้าหลุดถูกเฆี่ยนวิธีนี้เมื่อยพอใช้ บางคนชนนาน ๆ ถึงกับเป็นลมก็มี นายหมวดที่ชอบทำโทษหัวชนฝานี้ได้กับนายหมวด แอ ไอสะนาวิน นักเรียนกลัวนักเพราะมีกำหนดชนฝาอยู่ตั้งแต่ ๓๐ นาทีถึง ๑ ชั่วโมงก็มี

๓๐. สมัยที่นาวาเอก หม่อมไพชยนต์เทพ เป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือนั้น ได้นำนักเรียนออกทำการฝึกและศึกษานอกโรงเรียน ๓ ครั้ง

ครั้งที่หนึ่ง นำนักเรียนไปศึกษาและฝึกหัดปืนใหญ่ที่ป้อมพระจุลจอมเกล้า ฯ มีกำหนด ๓ เดือน

ครั้งที่สอง นำนักเรียนห้องเล็ก และห้อง ๑ (ส่วนห้อง ๒ ถึงห้อง ๔ ฝากไปกับเรือรบในกระบวนฝึกซ้อม) ไปฝึกทางทะเลทางฝั่งตะวันออกของอ่าวสยาม โดยเรือนฤเบนทร์บุตรี ไปถึงเกาะจวง เป็นเวลา ๑ เดือน การไปฝึกทางทะเลคราวนี้รวมอยู่ในกองเรือ "การฝึกซ้อมการเดินเรือและวิธียุทธ์" มีพลเรือตรี กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์[๒] เป็นผู้บังคับการกองเรือ กองเรือนี้ประกอบด้วย ร.ล. มกุฎราชกุมาร, ร.ล. พาลีรั้งทวีป, ร.ล. สุครีพครองเมือง, ร.ล. มูรธาวสิทธิสวัสดิ์, ร.ล. ร่านรุกไพรี, ร.ล. ยงยศอโยชฌิยา, ร.ล. เทวาสุราราม และ ร.ล. นฤเบนทร์บุตรี[๓]

ครั้งที่สาม ฝากนักเรียนชั้น ๒ ถึงชั้น ๔ ไปฝึกกับ ร.ล. มูรธาวสิทธิสวัสดิ์ ทางปักษ์ใต้ถึงเมืองกลันตัน

---

(๑) ข.ท.ร. เล่ม ๑ บทที่ ๓๘

(๒) พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์

(๓) เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๑๒๓ แล้วภายหลังเรือนฤเบนทร์บุตรี ได้โอนไปให้กรมราชนาวีเสือป่าได้ชื่อใหม่ว่า "อาษาสู้สมร" เพื่อใช้ในการฝึกหัดต่อไป เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยกิจการทางทหารเรือหรือทางทะเลเป็นอย่างยิ่ง แต่ไม่อาจทรงก้าวก่ายมายังทหารเรือที่แท้ได้ จึงทรงตั้งกรม "ราชนาวีเสือป่า" ขึ้น โดยทุนของพระองค์ท่านเอง

๓๑. ด้วยระเบียบอัตราเงินเดือนของข้าราชการในกรมทหารเรือยังไม่เป็นอัตราแน่นอนเพราะฉะนั้นเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือจึงได้มีคำสั่งที่ ๑๒/๒๔๓ วางระเบียบอัตราเงินเดือน และ เงิน ค่าวิชาเพิ่มพิเศษของข้าราชการทหารเรือและให้ใช้ตั้งแต่ ศก ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) เป็นต้นไป ดังนี้

ยศ	เงินเดือน		
	ชั้น ๑	ชั้น ๒	ชั้น ๓
นายพลเรือเอก	๒๔๐๐	๒๐๐๐	๑๖๐๐
นายพลเรือโท	๑๒๐๐	๑๐๐๐	๘๐๐
นายพลเรือตรี	๗๐๐	๑๐๐	๕๐๐
นายเรือเอก	๔๐๐	๓๖๐	๓๒๐
นายเรือเอกผู้ช่วย	๓๐๐	๒๖๐	๒๒๐
นายเรือโท	๒๐๐	๑๘๐	๑๖๐
นายเรือโทผู้ช่วย	๑๔๐	๑๓๐	๑๒๐
นายเรือตรี	๑๐๐	๙๐	๘๐
นายเรือตรีผู้ช่วย	๗๐	๖๕	๖๐

เงินค่าวิชาเพิ่มพิเศษ

	ประเภท ๑	ประเภท ๒
ชั้น ๑	๔๐๐	๒๐๐
ชั้น ๒	๒๐๐	๑๐๐
ชั้น ๓	๑๐๐	๕๐

นายทหารประทวนชั้นพันจ่า

พันจ่าเอก	๕๐
พันจ่าโท	๔๖
พันจ่าตรี	๔๒

นายทหารประทวนชั้นจ่า

ยศ	ชั้น ๑	ชั้น ๒	ชั้น ๓
จ่าเอก	๔๐	๓๖	๓๒
จ่าโท	๓๐	๒๖	๒๒
จ่าตรี	๒๐	๑๘	๑๖

ข้าราชการชั้นเสมียน

ยศ		
เสมียนเอก	๕๐	ขึ้นปีละ ๕ บาทจนถึง ๗๕ บาท
เสมียนโท	๓๐	,, ๔ ,, ,, ๕๐ ,,
เสมียนตรี	๒๐	,, ๒ ,, ,, ๓๐ ,,

ซึ่งเป็นการควรทราบไว้ว่าทางการได้วางอัตราเงินเดือนแน่นอนตั้งแต่เมื่อใด เพราะเมื่อออกเป็นนายทหาร ตนจะได้รู้ว่ามียศอย่างใดและมีเงินเดือนเท่าใด เป็นต้น

๓๒. ด้วยเครื่องหมายเหล่าของทหารแผนกต่าง ๆ ในสมัยนั้นยังปะปนสับสนกันอยู่จนเมื่อวันพุธที่ ๒๗ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือจึงได้มีคำสั่ง ที่ ๒๒/๓๓๑ แบ่งนายทหารออกเป็นพลรบ และผู้ช่วยพลรบ ตลอดจนเครื่องหมาย ดังนี้

(ก) นายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งนับว่าเป็นพลรบ คือ กองเรือรบ (ในส่วนที่มีหน้าที่รบ), กองป้อม, กองพาหนะในกรมทหารฝ่ายบก, กองทหารชายทะเล กรมปลัดทัพเรือ กองโรงเรียนและกรมยุทธศึกษา ให้มีรูปพระเกี้ยวติดที่บ่ายศเป็นเครื่องหมาย

(ข) นายทหารชั้นสัญญาบัตร ซึ่งนับว่าเป็นผู้ช่วยพลรบ คือ กรมทะเบียน กรมยกกระบัตรทัพ และบรรดายกกระบัตรตามกรมกอง ช่างกล กองช่างในกรม ทหารฝ่ายยก กองพยาบาล กองแตร ให้มีดอกจันทน์ติดที่บ่ายศเป็นเครื่องหมาย

(ค) นายทหารกองหนุนไม่มีพระเกี้ยวหรือดอกจันทน์ที่บ่า

(ง) นายทหารชั้นพันจ่าไม่มีพระเกี้ยวหรือดอกจันทน์ทั้ง ๒ จำพวก

กรมยุทธศึกษาและโรงเรียนให้ใช้แถบทองเล็กยาวตลอดบ่า อย่างนักเรียน

๓๓. การยิงปืนนอกเวลาเที่ยงวันนั้น เดิมทหารบกมีหน้าที่ยิงแล้วได้โอนมาให้ทหารเรือยิงแทน และให้เรือพระที่นั่งมหาจักรีมีหน้าที่ยิง ครั้นเมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๒๘/๓๕๕ เปลี่ยนแปลงการยิงปืนเที่ยงนั้น ซึ่งแต่เดิมเคยยิงที่เรือพระที่นั่งมหาจักรี ต่อไปให้กรมยุทธศึกษาจัดการยิงปืนเที่ยง ที่ป้อมวิชัยประสิทธิ์เสมอไปทุกวันจึงให้กรมเรือกลและป้อมงดการยิงปืนเวลาเที่ยงในเรือพระที่นั่งมหาจักรีนั้นเสีย ทั้งนี้ให้จัดการตั้งแต่วันจันทร์ที่ ๓ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๓ เป็นต้นไป เรื่องนี้นักเรียนชั้นนายหมวดเป็นผู้ยิง

๓๔. กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๕๕/๗๐๙ ลงวันที่ ๒ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) หรือ (ข.ท.ร. เล่ม ๑ บทที่ ๓๓) แบ่งนักเรียนออกเป็น ๒ ประเภท คือ นักเรียนประจำประเภทหนึ่ง และนักเรียนพิเศษประเภทหนึ่ง นักเรียนพิเศษนี้ได้แก่นักเรียนซึ่งได้รับอนุญาตให้เช้าไปเย็นกลับ การฝึกหัดหรือเล่าเรียนตามกำหนดเวลาในโรงเรียน ผู้ที่จะเป็นนักเรียนพิเศษได้ต้องอยู่ในความปกครองของพระบรมวงศานุวงศ์หรือข้าราชการชั้นเสนาบดี (รัฐมนตรี) หรือข้าราชการชั้นสูงในกรมทหารเรือ ประกอบด้วยความยินยอมของผู้ปกครอง กับทั้งผู้นั้นต้องเป็นผู้ประพฤติเรียบร้อยต้องตามแบบธรรมเนียมและข้อบังคับกรมทหารเรือ และข้อบังคับโรงเรียนนายเรือ มีใบรับรองของผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือในส่วนความประพฤติในโรงเรียน

และใบรับรองของผู้ปกครองในส่วนความประพฤติภายนอกโรงเรียน อีกทั้งต้องได้รับอนุญาตจากผู้บัญชาการทหารเรือก่อนด้วย ส่วนนักเรียนประจำนั้นเป็นนักเรียนที่กินอยู่หลับนอนที่โรงเรียนอย่างเดียวกับนักเรียนในบัจจุบันนี้ นักเรียนพิเศษนั้นมาเลิกเสียเมื่อสมัยพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ รองผู้บัญชาการทหารเรือทรงเป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรืออีกตำแหน่งหนึ่ง และได้จัดระเบียบโรงเรียนนายเรือแบบสมัยใหม่ทั้งสิ้น

๓๕. วิธีการเขียนวันเวลาเป็นอักษรย่อยังหามีระเบียบไม่ สมควรจะเป็นแบบเดียวกันทั้งกรมทหารเรือ ฉะนั้นเมื่อวันจันทร์ที่ ๖ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือ จึงได้มีคำสั่งที่ ๕๘/๗๖๒ วางระเบียบวิธีเขียน วัน เวลา ย่อไว้เพื่อปฏิบัติเหมือนกันในกรมทหารเรือ ฉะนั้นหนังสือราชการของกรมทหารเรือจึงใช้ตามวิธีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

เม.ย.	ตรงกับ	เมษายน	ต.ค.	ตรงกับ	ตุลาคม
พ.ค.	,,	พฤษภาคม	พ.ย.	,,	พฤศจิกายน
มิ.ย.	,,	มิถุนายน	ธ.ค.	,,	ธันวาคม
ก.ค.	,,	กรกฎาคม	ม.ค.	,,	มกราคม
ส.ค.	,,	สิงหาคม	ก.พ.	,,	กุมภาพันธ์
ก.ย.	,,	กันยายน	มี.ค.	,,	มีนาคม

เลขที่ให้เขียนแต่เลขท้าย ๒ เลข คือตัดคำว่า "รัตนโกสินทรศก" และเลขศก ๑ เลข, เช่น ๒๓ มิ.ย. ๒๒, ตรงกับวันที่ ๒๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒

การเขียนเวลาให้ใช้เลขใหญ่ตั้งเป็นเลขโมง, เลขเล็กต่อเลขใหญ่ข้างขวาเหนือเลขใหญ่เป็นเลขนาที, เช่น ๑^{๓๐} ตรงกับ ๑ โมง ๓๐ นาที

ตั้งแต่ ๑ โมงเช้าจนถึง ๕ โมง ๕๙ นาที ให้เติมอักษร ม.ช. (แปลว่าโมงเช้า) ข้างท้ายเลข, เพื่อแสดงให้ทราบว่าเวลาเช้า เช่น ๑^{๐๐} ม.ช. ตรงกับ ๑ โมงเช้าตรงไม่มีเศษนาที หรือ ๕^{๕๙} ม.ช. ตรงกับ ๕ โมงเช้า ๕๙ นาที

ตั้งแต่บ่าย ๑ โมง ถึงบ่าย ๕ โมง ๕๙ นาที ให้เติมอักษร ม.บ. (แปลว่าโมงบ่าย) ข้างท้ายเลข เพื่อแสดงให้ทราบว่าเวลาบ่าย เช่น ๑^{๐๐} ม.บ. ตรงกับบ่าย ๑ โมงตรงไม่มีเศษนาที หรือ ๕^{๕๙} ม.บ. แปลว่า ๕ โมงบ่ายกับ ๕๙ นาที

เวลากลางคืน ตั้งแต่ ๑ ทุ่มถึง ๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที ให้เติมอักษร ท. (แปลว่าทุ่ม) ข้างท้ายเลข เว้นแต่เวลา ๑,๒,๓ ยามให้เขียนอย่างอื่น เช่น ๑^{๐๐} ท. ตรงกับ ๑ ทุ่มตรงไม่มีเศษ ๔^{๔๕} ท. ตรงกับ ๔ ทุ่ม ๔๕ นาที ๑๑^{๕๙} ท. ตรงกับ ๑๑ ทุ่ม ๕๙ นาที

เวลาย่ำรุ่ง และเวลาย่ำค่ำให้เขียนเป็นตัวอักษร คือ ย.ร. (แปลว่าย่ำรุ่ง) ย.ค. (แปลว่าย่ำค่ำ) เพิ่มเลขหมายนาทีอย่างเดียวกันกับโมงอื่น ๆ เช่น ย.ร.^{๒๐} แปลว่าย่ำรุ่ง ๒๐ นาที, ย.ค.^{๑๕} แปลว่าย่ำค่ำ ๑๕ นาที และไม่ต้องเติมอักษร ม.ช. หรือ ม.บ. หรือ ท. อย่างหนึ่งอย่างใดข้างท้าย

เวลาเที่ยงให้เขียนคำตรงไม่ต้องย่อ และให้เติมเลขหมายนาทีได้เช่นกัน เช่นเที่ยง ^{๑๐} แปลว่าเที่ยง ๑๐ นาที

เวลา ๑ ยาม ใช้อักษรย่อ ย ๑, สองยาม ใช้ ย ๒, สามยาม ใช้ ย ๓, และเติมเลขหมายนาทีข้างท้าย เช่น ย ๑^{๑๕} แปลว่า ๑ ยามกับ ๑๕ นาที และในเลขยามเหล่านี้ไม่ต้องเพิ่มอักษร ท. ข้างท้าย เพราะเป็นอันเข้าใจอยู่แล้วว่าเวลาใด

ถ้าจะเขียนทั้งวันเวลาให้เขียนดังนี้ ๒๓ มิ.ย. ๑๒๒ ๑^{๓๐} ม.ช. แปลว่า วันที่ ๒๓ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๒ เวลา ๑ โมงเช้ากับ ๓๐ นาที

เวลาเที่ยง, ย่ำรุ่ง, ย่ำค่ำ, ๑ ยาม, ๒ ยาม, ๓ ยาม, ห้ามไม่ให้เรียกว่า ๑๒ โมง หรือ ๖ โมง หรือ ๓ ทุ่ม หรือ ๙ ทุ่ม ให้ใช้ตามวิธีที่กล่าวมาแล้วเท่านั้น เรื่องนี้เป็นการเกี่ยวข้องกับนักเรียนนายเรือด้วย จึงจำเป็นต้องทราบไว้

๓๖. อนึ่งเนื่องจากป้อมวิชัยประสิทธิ์ใช้เป็นคลังเก็บอาวุธดินดำ และเป็นที่ซึ่ง โรงเรียนนายเรือนำนักเรียนไปฝึกหัดการบางสิ่ง เดิมได้จ่ายทหารจากกรมบัญชาการฝ่ายยกไปรักษา แต่ยังไม่เป็นการแน่นอนว่าป้อมนี้อยู่ในความปกครองของกรมใด

ฉะนั้นเมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) ทางการจึงได้ออกคำสั่งที่ ๖๐/๗๗๖ ชี้แจงไว้ดังนี้

ต่อไปนี้ให้ป้อมนี้ขึ้นแก่กรมยกกระบัตรเสมอกับคลังอาวุธดินปืน ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรมยกกระบัตรทัพเรือเพื่อใช้ในการรักษาป้อมนั้น และให้เปิดให้กองโรงเรียนนายเรือไปฝึกหัดได้ทุกเวลา และการยิงปืนเที่ยงที่ป้อมนั้นย่อมเป็นหน้าที่ของกองโรงเรียนไปตามเดิม

๓๗. ส่วนนักเรียนนายเรือรุ่นแรกที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรของโรงเรียนนายทหารเรือ ซึ่งยังสำรองราชการอยู่ที่กรมยุทธศึกษาทหารเรือนั้น ครั้นเมื่อวันที่ ๑๘ มิถุนายน ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือจึงได้มีคำสั่งที่ ๗๙/๙๓๕ ให้นายเรือตรีผู้ช่วย นายแอ (เป็นนาวาโท พระพลสินธวาณัติ) นายเรือตรีผู้ช่วย นายเป้า (เป็นเรือโท) นายเรือตรีผู้ช่วย นายเผื่อน (เป็นนาวาโท พระนิกรอาษา) ซึ่งอยู่ในกรมยุทธศึกษาเวลานี้ เข้ารับราชการประจำกรมเรือกลและป้อม ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๓ นี้ไป นักเรียนรุ่นนี้นับเป็นรุ่นแรกที่ตั้งโรงเรียนนายเรือหรือโรงเรียนนายทหารเรือมาตั้งแต่ ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑) เป็นต้นมา

๓๘. ตามที่กรมทหารเรือได้แบ่งยศนายทหารสัญญาบัตรเป็น ๙ ชั้นอยู่ในเวลานี้ยังไม่สะดวกในทางราชการ จึงเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๐ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือจึงได้มีคำสั่งที่ ๑๑๒/๑๘๐๔ จัดวางใหม่เป็น ๓ ชั้น เพื่อเป็นหมู่ใหญ่ขึ้นได้ ฉะนั้นในราชการกรมทหารเรือให้ใช้ดังจัดต่อไปนี้คือ

นายพลเรือเอก นายพลเรือโท นายพลเรือตรี	เรียกว่านายทหารชั้นนายพลเรือ
นายเรือเอก นายเรือโท นายเรือตรี	เรียกว่านายเรือผู้ใหญ่

นายเรือโทผู้ช่วย นายเรือตรี นายเรือตรีผู้ช่วย	เรียกว่านายเรือผู้ช่วย
พันจ่าเอก, โท, ตรี	เป็นนายทหารชั้นต่ำ
จ่าเอก, โท, ตรี	เป็นนายทหารชั้นจ่า

๓๙. เมื่อความเจริญของโรงเรียนนายเรือได้เริ่มมีขึ้นเป็นลำดับมา แต่ยังหามีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการรับสมัครผู้ที่จะเข้าเป็นนักเรียนไว้ไม่ จึงทำให้ได้ผู้สมัครเป็นนักเรียนที่มีอายุอ่อนบ้างแก่บ้าง พร้อมกับวิทยฐานะความรู้ของผู้สมัครเป็นนักเรียนก็อ่อนไปบ้าง สูงไปบ้าง ย่อมไม่เป็นการสะดวกต่อการปกครองและการฝึกสอนวิชา เพราะฉะนั้นเมื่อวันศุกร์ที่ ๒๔ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๗) กรมทหารเรือจึงดำริการที่จะจัดระเบียบใหม่สำหรับโรงเรียนนายเรือ ไว้ให้เป็นระเบียบหลักเกณฑ์สำหรับผู้ที่จะสมัครเข้าเป็นนักเรียนต่อไป จึงได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว โปรดเกล้า ฯ ให้เริ่มจัดได้ดังต่อไปนี้ (๑)

ข้อ ๑. กรมทหารเรือจะรับคนเข้าโรงเรียนแต่ผู้ที่ได้เล่าเรียนสามัญศึกษาสอบไล่ได้ประโยคหนึ่ง (ชั้น ๔ สมัยนั้น) ตามหลักสูตรของกรมศึกษาธิการแล้ว โดยกำหนดข้อความดังนี้

๑. ต้องเป็นผู้มีอายุไม่ต่ำกว่า ๑๒ ปี และไม่สูงกว่า ๑๗ ปี

๒. ต้องเป็นผู้มีความรู้สามัญศึกษา สอบไล่ได้ประโยคหนึ่งพ้นประถมศึกษาแล้ว

๓. ต้องไม่มีสังกัดอยู่ในหมู่เลขไพร่หลวงกรมหนึ่งกรมใด นอกจากในกรมทหารเรือเอง

๔. ต้องเป็นผู้ประพฤติดีไม่ซื่อเสียเลย

---

(๑) ข.ทร. เล่ม ๑ บทที่ ๔๒ และมีแก้ไขใน ข.ทร. บทที่ ๑๐๐ และ ๑๖๖ กับในข้อ ๑. มีข้อความของบทที่ ๑๐๐ และ ๑๖๖ ทับแล้ว

๕. ต้องเป็นผู้ที่สามารถจะเล่าเรียนได้ดี คือไม่เป็นผู้เกียจคร้านและมีรายงานประจำตัวจากโรงเรียนเดิมดี

๖. ต้องเป็นผู้ไม่มีโรคสำคัญประจำตัว

๗. ต้องมีผู้รับรองให้เป็นหลักฐานคนหนึ่ง

ข้อ ๒. ส่วนนักเรียนซึ่งได้เล่าเรียนอยู่ในเวลานี้แล้ว ก็ให้เล่าเรียนอยู่ตามเดิม ตามชั้นหลักสูตรวิชาที่จะกล่าวในข้อ ๓ ต่อไปนี้ แต่จำนวนนักเรียนทั้งที่มีอยู่เดิมและที่จะรับเข้าใหม่ให้มีอัตรา ๑๕๐ คนก่อน เมื่อเต็มอัตราแล้วจะไม่รับต่อไป หรือถ้าภายหลังสมควรจะเปลี่ยนอัตราให้มากขึ้นจึงจะได้แก้ไขตามสมควร

ข้อ ๓. ในการเล่าเรียนให้แบ่งเป็น ๒ แผนก คือ ๑. แผนกสามัญศึกษา ๒. แผนกประโยคนายเรือ แบ่งเป็นชั้น ดังนี้

แผนกสามัญศึกษา	แผนกประโยคนายเรือ
ชั้น ๑	ชั้น ๑ (ประโยคเบื้องต้น)
ชั้น ๒	ชั้น ๒
ชั้น ๓	ชั้น ๓
	ชั้น ๔

ข้อ ๔. ให้กรมยุทธศึกษา จัดนักเรียนที่เรียนอยู่ในเวลานี้ประจำชั้นตามความรู้ที่สมควรจะเข้าชั้นใดได้ (เป็นการยุบชั้นนักเรียนครั้งแรก, ผู้แต่ง) คือผู้ที่ยังไม่มีความรู้พอที่จะเข้าชั้นประโยคนายเรือได้ ก็ให้เรียนในแผนกสามัญศึกษาไปก่อน เมื่อเรียนจบชั้น ๓ ในสามัญศึกษาแล้ว เป็นอันมีความรู้พอที่จะเลื่อนเข้าชั้น ๒ ของประโยคนายเรือได้ ส่วนชั้น ๑ หรือประโยคเบื้องต้นของประโยคนายเรือนั้น มีไว้สำหรับนักเรียนจำพวกซึ่งจะรับเข้าใหม่เท่านั้น เพราะเป็นผู้ที่ยังไม่มีความรู้ในแบบธรรมเนียมทหารและวิชาทหารเบื้องต้น และวิชาบางอย่างซึ่งหลักสูตรของกรมศึกษาธิการไม่มีหรือมีอ่อนกว่าความต้องการของกรมทหารเรือ นักเรียนเหล่านั้นจะได้รับเรียนขึ้นให้ทันกับการที่จะเข้าชั้น ๒ ของประโยคนายเรือ

ข้อ ๕. ตามระเบียบที่จะจัดใหม่นี้ ในส่วนเงินเดือนแผนกประโยคนายเรือ ชั้นเล็กหรือชั้นเตรียมคนละ ๓ บาท ชั้น ๑ มีอัตราคนละ ๖ บาท ชั้น ๒ คนละ ๑๐ บาท ชั้น ๓ คนละ ๑๕ บาท ชั้น ๔ คนละ ๒๐ บาท (ในระเบียบใหม่นี้ยังไม่มีกัปตันตอน หรือหัวหน้ากัปตันตอนเกิดขึ้น คงมีนายหมวด, ผู้แต่ง) ส่วนนักเรียนที่ประจำอยู่ก่อนที่เปลี่ยนระเบียบนี้ ผู้ใดได้เคยรับพระราชทานอยู่แล้วเท่าใดก็ให้คงได้ไปตามเดิม จนกว่าจะเลื่อนขึ้นชั้น ซึ่งมีอัตราเงินเดือนสูงกว่าที่ได้รับพระราชทานอยู่แล้ว จึงให้เพิ่มขึ้นตามอัตราของชั้นนั้น ๆ

ข้อ ๖. ให้กรมยุทธศึกษา และกองโรงเรียนนายเรือจัดเตรียมที่อยู่ ที่เล่าเรียน และแบบวิธีเล่าเรียนไว้ให้พร้อม กำหนดรับนักเรียนเข้าใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) แต่ให้มาลงชื่อได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔ เป็นต้นไป

๔๐. เนื่องจากอัตราเงินเดือนข้าราชการชาวยุโรปในกรมทหารเรือยังไม่มีอัตราแน่นอน ฉะนั้น

เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) กรมทหารเรือจึงมีคำสั่งที่ ๑๓/๗๐ วางอัตราเงินเดือนของข้าราชการชาวยุโรปไว้ดังนี้

ข้าราชการชาวยุโรปผู้ที่รับราชการอยู่นอกกำหนด หนังสือสัญญา แล้วจะได้รับพระราชทานเงินเดือน แบ่งออกเป็น ๕ ชั้น ในชั้นหนึ่งมีกำหนดจำนวนคนและจำนวนเงินดังนี้

ชั้นที่หนึ่ง	มีได้	๒ นาย	เงินเดือน ๆ ละ	๙๐๐	บาท
ชั้นที่สอง	,,	๒ นาย	,,	๘๐๐	บาท
ชั้นที่สาม	,,	๒ นาย	,,	๗๐๐	บาท
ชั้นที่สี่	,,	๓ นาย	,,	๖๕๐	บาท
ชั้นที่ห้า	,,	๕ นาย	,,	๕๕๐	บาท

ข้อ ๕ มีบทที่ ๑๐๐ ข้อ ๑๔ และบทที่ ๑๖๔ ทับ และขัดกัน และให้ดูกฎเสนาบดีที่ ๑/$\frac{๑๓๐}{๐๐๐๒๐}$

ข้าราชการชาวยุโรปที่รับราชการอยู่ในเวลานี้ พวกที่พ้นกำหนดสัญญาแล้ว ผู้ใดควรจะได้รับชั้นใดจะได้สั่งต่อไป ส่วนข้าราชการชาวยุโรปที่รับราชการอยู่ในระหว่างกำหนดหนังสือสัญญา คงให้ได้รับพระราชทานเงินเดือนตามที่ได้กำหนดไว้ในหนังสือสัญญา

เรื่องนี้จะเห็นได้ว่า กรมทหารเรือต้องจ้างชาวยุโรปเข้ารับราชการในอัตราแพงมาก ซ้ำไม่เป็นที่ไว้วางใจในการป้องกันการรุกรานทางทะเลได้ด้วย ฉะนั้นกองโรงเรียนนายเรือจึงต้องเร่งผลิตนักเรียนนายเรือให้ออกเป็นนายทหาร มาครองตำแหน่งชาวยุโรปโดยเร็ว เช่นเมื่อออกมาเป็นนายเรือตรีผู้ช่วยมีเงินเดือนเพียง ๖๐ บาท ก็ทำหน้าที่ได้เท่ากับชาวยุโรปเงินเดือน ๙๐๐ บาทได้เป็นต้น ซึ่งนับว่าจ้างถูกกว่ากันมากนัก

๔๑. มีนักเรียนนายเรือห้อง ๔ (ซึ่งเป็นห้องสูงสุดสมัยนั้น) ๔ นาย คือ นายปุย, นายขั้น, นายอ๋อ, นายเล็ก ซึ่งสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของกรมยุทธศึกษา กรมทหารเรือจึงมีคำสั่งที่ ๑๒๙/๔๐๘๙ ลงวันที่ ๑๒ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) ให้เข้ารับราชการในกรมเรือกลและป้อม สวมเสื้อยศเทียบเสมอนายเรือตรีผู้ช่วย รับพระราชทานเงินเดือนอัตรานายเรือตรีผู้ช่วยชั้น ๓ ตั้งแต่ ๑ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๔

นักเรียนนายเรือที่ออกเป็นนายทหารรุ่นนี้ นับเป็นรุ่นที่ ๒ และเป็นรุ่นสุดท้ายในสมัย นายนาวาเอก หม่อมไพชยนต์เทพ เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษา ซึ่งรุ่นต่อไปจะเป็นสมัยนายพลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เป็นเจ้ากรมยุทธศึกษา

๔๒. ในราวเดือน ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) กรมทหารเรือได้สั่งให้กรมยุทธศึกษาทหารเรือคัดเลือกนักเรียนนายเรือ ๗ นาย เพื่อจะส่งไปศึกษาวิชาการทหารเรือ ณ ประเทศญี่ปุ่น และพร้อมกันนั้นเจ้านายก็ทรงถือโอกาสส่งโอรสและบุตรฝากสมทบไปเรียนวิชาทหารเรือ โดยทุนของทหารเรือด้วยอีก ๔ นาย จึงรวมเป็น ๑๑ นาย คือ

นักเรียนนายเรือ

๑. หม่อมเจ้าเจริญสุขโสภาคย์ เกษมสันต์ (ต่อมาเป็นนาวาเอก)

๒. นายบุญรอด (บุญชัย) (ต่อมาเป็นพลเรือตรี พระยาวิจารณ์จักรกิจ)

๓. นายวงษ์ สุจริตกุล (ต่อมาเป็นพลเรือตรี พระจักรานุกรกิจ)

๔. นายแดง ลางคุลเสน (เป็นพลเรือโท พระวิจิตรนาวี)

๕. นายผัน ลางคุลเสน (ต่อมาเป็นขุนอนุสมธิสาลี)

๖. นายเจริญ ประทีปะเสน (ต่อมาเป็นเรือเอก หลวงเจริญราชวาหนะ)

๗. นายวาศ พัทศาสตร์ (ต่อมาเป็นเรือโท)

นักเรียนสมทบ

๘. หม่อมเจ้าเสพโสมนัส เทวกุล (สิ้นชีพตักษัย ณ ประเทศญี่ปุ่น ที่เมืองโคเบ โดยกาฬโรค เมื่อ ๑๘ ก.ย. ร.ศ. ๑๒๘)

๙. นายประทีป บุนนาค (ภายหลังขอกลับกรุงเทพฯ เพราะไม่ต้องการเรียนวิชาช่างกล)

๑๐. นายช้าง บุนนาค (ต่อมาเป็นเรือเอก หลวงชลพาหนะรักษ์)

๑๑. นายพร้อม บุณยกะลิน (ต่อมาเป็นเรือเอก ถึงแก่กรรมที่เมืองกลาสโก ประเทศสกอตแลนด์ ในระหว่างคุมงานต่อเรือปืนรัตนโกสินทร์)

นายพลโทและพลเรือตรี พระยาเทพอรชุน (เจ๊ก จารุจินดา) ปลัดทัพเรือ ได้นำนักเรียนเหล่านี้เฝ้ากราบถวายบังคมทูลลาพระบาทสมเด็จ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ณ พระที่นั่งอภิเศกดุสิต ในตอนบ่ายซึ่งเป็นเวลาเสด็จออกขุนนาง เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๒๒ หน้า ๙๕๗) และได้ออกเดินทางโดยเรือเมล์ "เคลี" จากท่าห้างวินเซอร์ (ห้างสี่ตา) ไปยังเมืองสิงคโปร์ เมื่อวันที่ ๒๔ ธ.ค. ร.ศ. ๑๒๔ เพื่อลงเรือลำอื่นต่อไปยังประเทศญี่ปุ่น

เมื่อถึงประเทศญี่ปุ่นแล้ว ทางการทหารเรือญี่ปุ่นไม่อนุญาตให้นักเรียนเหล่านี้เรียนวิชาแผนกเดินเรือ เพราะเป็นวิชานำเรือและวิชารบญี่ปุ่นหวงแหนจึงคงอนุญาตให้เรียนแต่วิชาแผนกช่างกลเท่านั้น

นักเรียนชุดนี้เป็นชุดแรกที่ราชนาวีไทยส่งไปศึกษาวิชาทหารเรือต่างประเทศ และในกาลต่อมาราชนาวีไทย ก็ได้ส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาทหารเรือ ณ ต่างประเทศเรื่อย ๆ มา เช่น ประเทศเดนมาร์ก, อังกฤษ และ ฯลฯ เป็นต้น

๔๓. เมื่อคราวที่เจ้าเฮนรี พระอนุชาของสมเด็จพระเจ้าไกเซอร์ พระเจ้าจักรพรรดิของประเทศเยอรมนี ได้เสด็จมาเยี่ยมโรงเรียนนายเรือ และชมป้อมวิชัยประสิทธิ์ (สร้างครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยเจ้าพระยาวิชาเยนทร์) ในการเสด็จเยี่ยมของพระองค์ครั้งนี้ นักเรียนนายเรือได้ทำการซ้อมรบอย่างทหารราบให้ทอดพระเนตร (เพราะเยอรมันนิยมทหารบกเป็นชีวิตจิตใจ) พระองค์ยืนชมอยู่ทางด้านหลังท้องพระโรง

การซ้อมรบคราวนี้สมมุติเอาเนินที่ตั้งของโรงพยาบาล[1] นักเรียนเป็นที่รับเป็นการแย่งเนิน ฝ่ายเข้าตีทำการโจมตีมาเป็น ๓ ด้าน เริ่มต้นจากแถวหน้าตึกตัวโรงเรียน (เดี๋ยวนี้เป็นที่ทำการกองทัพเรือ) โดยทำการขยายแถวรุกโอบล้อมมาเป็น ๓ ด้าน ในวิธีการรบของทหารราบต่อสู้กันเป็นระยะใกล้เข้ามา จนเกือบประชิดตีนเนินฝ่ายรุกจึงวิ่งเข้าประจัญบานอย่างตลุมบอน เสียงไชโยสนั่นลั่นก้องพอถึงตัวกันแตรเป่าหยุดรบ แล้วเป่ารวมพลเข้าแถวเรียบร้อย

การนี้เป็นที่พอพระทัย และ พอใจ ของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งชมการแสดงของนักเรียนเป็นอันมาก การซ้อมรบถวายครั้งนี้อยู่ในความอำนวยการของเรือเอกผู้ช่วย (นาวาโท) โอบุ๊ช อาจารย์สอนวิชาทหารราบของโรงเรียนนายเรือ

๔๔. อนึ่ง สมัยนั้นวิชาที่ใช้สอนอยู่ที่โรงเรียนนายเรือยังมีน้อยอย่างและค่อนข้างต่ำไปเพื่อที่จะให้โรงเรียนนายเรือได้มีวิชาใช้สอนนักเรียนนายเรือให้มากอย่างและสูงขึ้นด้วย จะได้เหมาะสมกับยุคสมัย จึงเมื่อวันที่ ๒ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) กรมทหารเรือจึงมีคำสั่งที่ ๒๘๕/๘๙๖๕ ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง คือ

---

(๑) เดี๋ยวนี้เป็นกองวิทยุสื่อสาร

๑. นายพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ รองผู้บัญชาการทหารเรือเป็นประธานกรรมการ

๒. นายเรือเอก (นาวาเอก) หม่อมไพซยนต์เทพ เจ้ากรมยุทธศึกษา ๑, นายเรือเอกผู้ช่วย (นาวาโท) พระบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิบูลย์พรรณรังษี ผู้บังคับการกองโรงเรียนนายเรือ ๑, เป็นองค์กรรมการ

๓. นายเรือตรี (เรือโท) คอน เปรียญ เป็นเลขานุการ มีหน้าที่จัดวิชาในโรงเรียนนายเรือเสียใหม่ให้สมสมัย

เมื่อได้มีกรรมการจัดวิชาในโรงเรียนนายเรือเสียใหม่เรียบร้อยแล้ว นับว่าโรงเรียนนายเรือได้มีหลักสูตรใหม่เพิ่มเติมให้นักเรียนได้เรียนสูงยิ่งขึ้น จึงได้มีนายทหารชั้นสัญญาบัตรและชั้นประทวนในกรมเรือกลและป้อม มีความสนใจ และบางนายขอสมัครเข้าเล่าเรียนวิชาในโรงเรียนนายเรือตามหลักสูตรใหม่นั้น เพื่อจะได้มีความรู้สูงขึ้นไปให้สมกับหน้าที่การงาน เรื่องนี้กรมทหารเรือมีความยินดีที่นายทหารเหล่านั้นต้องการหาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงลงคำสั่งที่ ๓๑๔/๙๕๐๙ ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) อนุญาตให้นายทหารที่สมัครเหล่านั้นเข้าศึกษาวิชาที่โรงเรียนนายเรือได้ แต่ภายหลังนายทหารเหล่านี้ ได้ล้มเลิกกันไปเอง ในสมัยที่ในกรมหลวงชุมพร ฯ มาทรงรับตำแหน่งเจ้ากรมยุทธศึกษา เนื่องจากนายทหารเหล่านั้นมีพื้นความรู้เดิมไม่เพียงพอกับวิชาใหม่ที่จัดขึ้น

๔๕. เมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๓๒๐/๑๐๐๑๖ ให้เลิกการยิงปืนบอกเวลาเที่ยงวันและสัญญาเพลิงไหม้ที่กรมยุทธศึกษาเป็นหน้าที่อยู่นั้นเสีย ให้ย้ายไปเป็นหน้าที่ของกรมเรือกลและป้อมต่อไป โดยให้ยิงปืนบอกเวลาเที่ยงและสัญญาเพลิงไหม้จากเรือรบลำใดลำหนึ่งผลัดเปลี่ยนกัน

๔๖. เมื่อราวประมาณต้นเดือน มกราคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) เวลาที่นักเรียนกำลังรับประทานอาหารเช้าได้คนละคำ ๒ คำ ก็ปรากฏว่า มีลูกหนูตายปนกับเปลือกแตงโมแกงส้ม (แกงส้มเปลือกแตงโมกับปลาช่อนแห้ง) นนร. อยู่

(อยู่หมู) ห้อง ๒ ซึ่งนั่งอยู่ที่โต๊ะผู้ใหญ่เป็นผู้จะตักเข้าปาก พอแลเห็นลูกหนูเข้าก็ร้องโวยวายว่า "แกงหนูอย่ารับประทาน" โต๊ะผู้ใหญ่ซึ่งทรงอิทธิพลอยู่แล้วก็ลุกขึ้นหมด ประกาศก้องว่า "พ่อครัว แกงหนูให้รับประทาน นักเรียนทั้งหลายจงอย่ารับประทาน" นักเรียนทุกโต๊ะลุกขึ้นหมดบ้าง นายหมวดที่นั่งประจำโต๊ะจะว่ากล่าวห้ามปรามก็ไม่มีใครฟัง โต๊ะผู้ใหญ่สั่งเด็ดขาดไม่ยอมให้ผู้ใดรับประทาน และขอให้โหวดให้พ่อครัวออกเสียหาคนใหม่แทน เนื่องจากพ่อครัวทำกับข้าวไม่อร่อย แล้วยังบ่ายเบี่ยงกินกำไรจากเบี้ยเลยงนักเรียนอีก (ตามที่เข้าใจกัน) พ่อครัวคนนี้ชื่อนายสวนเป็นคนของ นาวาเอก หม่อมไพชยนต์เทพ เจ้ากรมยุทธศึกษา

นักเรียนพากันไปหาอาหารรับประทานกันเอง มีการซื้อขนมปังปอนด์โฮเต็ลจากจีนช้าง ซึ่งแจวเรือมาขายทุกวัน โอเรียลแตลโฮเต็ลทำขนมปังปอนด์เป็นแห่งเดียวสมัยนั้น เรียกกันว่า "ขนมปังโฮเต็ล" ปอนด์ละ ๒ ไพ ราว ๖ สตางค์ เอามาจิ้มนมกระป๋อง ๆ ละ ๑ สลึง หรือจิ้มน้ำตาลทรายเพียง ๓ อัฐ ก็ได้ห่อใหญ่ ๆ หรือซื้อข้าวแกงตามริมเขื่อน หรือตามแพที่ขายอาหาร (เวลานั้นมีแพขายของจอดอยู่หน้าป้อมวิชัยประสิทธิ์ และหน้าวัดแจ้งหลายหลัง) นักเรียน นัดหยุดรับประทานอาหารของหลวงครั้งนี้เป็นข่าวโด่งดังมาก ยังทราบถึงกรมทหารเรือภายใน ๑ วัน ระหว่างนั้นนักเรียนคงเข้าห้องเรียน แต่ต่อมาหยุดหมดทุกอย่าง เนื่องจากไม่มีเรี่ยวแรง นักเรียนจับกลุ่มเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อรวมอัฐ (สตางค์) ซื้ออาหารมากน้อยตามกลุ่มที่ชอบพอกัน การเรื่องนี้ทำให้เจ้ากรมหัวเสียมาก นักเรียนเลยพากันชังหนักขึ้น เนื่องจากไม่เอานายสวนพ่อครัวออก

เมื่อนักเรียนพากันไม่รับประทานอาหารของหลวงมาได้สัก ๒-๓ วัน ก็พากันออกเพ่นพ่านข้ามฟากมาท่าเตียน, ตลาดวัดแจ้ง และลาไปบ้านเพื่อหาอาหารและอัฐ (สตางค์) มาซื้ออาหาร มีการเรียกแถวและตักเตือนให้นักเรียนรับประทานอาหารที่ทำไว้ทุกเวลานั้น เป็นครั้งคราว แต่นักเรียนก็คงไม่รับประทาน เพราะความประสงค์ต้องการให้มีการเปลี่ยนพ่อครัวใหม่ ก็ยังหาเปลี่ยนไม่ การนี้ดออกจะลุกลามไปใหญ่แทนที่จะสงบ เมื่อการหยุดรับประทานอาหารมาได้ราวสักครึ่งเดือน กรมทหารเรือ

มีความสนใจอยู่แล้ว และเกรงจะลุกลามและเสียราชการในส่วนโรงเรียน จึงเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) กรมทหารเรือจึงมีคำสั่งที่ ๓๕๐/๑๐๘๖๔ ให้ พลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ รองผู้บัญชาการทหารเรือมาทรงระงับเหตุ พระองค์ทรงยอมให้เปลี่ยนพ่อครัวใหม่ และจัดพันจ่าประจำโรงเรียนไปทำอาหารแทนชั่วคราว เหตุการณ์จึงสงบลง ภายหลังนักเรียนเข้าทำอาหารกันเองโดยผลัดเปลี่ยนกัน ในที่สุดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์ท่านเป็นเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ แต่ ๑ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๔ (พ.ศ. ๒๔๔๘) เป็นต้นไป ส่วน นาวาเอก หม่อมไพชยนต์เทพ ก็ออกเป็นนายทหารกองหนุนในวันเดียวกันนั้น

๔๗. เมื่อพระองค์ท่านทรงเป็นเจ้ากรมยุทธศึกษา จึงเป็นโอกาสและมีหน้าที่จะต้องวางระเบียบแบบแผนตลอดจนวิชาที่จะให้นักเรียนได้ศึกษา เมื่อศึกษาจบหลักสูตรออกเป็นนายทหารเรือ จะต้องเป็นนายทหารเรือที่สามารถนำเรือไปในทะเลลึก และพร้อมกันนั้นจะต้องสามารถนำเรือทำการรบได้ด้วย จึงได้ทรงวางระเบียบและวิธีการของพระองค์ใหม่ ซึ่งทหารเรือไทยได้รับช่วงเป็นหลักราชการอันสำคัญมาตราบเท่าทุกวันนี้ นับว่าเป็นประวัติการและเกียรติประวัติและเป็นพระกรุณาธิคุณอย่างยิ่ง

๔๘. โดยทรงเห็นว่านักเรียนขณะนั้นมีความรู้อ่อนมา ไม่สามารถที่จะนำเรือไปได้ในทะเลลึกในเมื่อเรียนจบหลักสูตรออกเป็นนายทหารเรือ เนื่องจากใช้หลักสูตรต่ำไป พร้อมกันนั้นประกอบกับนักเรียนมีอายุมาก (เพราะนักเรียนบางคนมีอายุเกือบ ๓๐ ปีก็มี) จึงได้ทรงให้นักเรียนชั้น ๔ ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดในสมัยนั้นสอบไล่ออกเป็นนายทหารเป็นการ รุศักราช [๑] เสียชั้นหนึ่ง แล้วทรงจัดระเบียบใหม่ให้เข้ากับแบบแผนของทหารเรืออารยประเทศ ส่วนนักเรียนที่เหลือคือนักเรียนชั้นเล็ก ชั้น

(๑) รุศักราช แปลว่า, ล้ม เลิก, ล้าง ในสมัยนั้น

๑ ชั้น ๒ และ ชั้น ๓ ทรงยุบชั้นลงมาเป็นชั้นเล็กหรือชั้นเตรียมทั้งหมด เพื่อเตรียมสอบผ่านเข้าชั้นกันใหม่ต่อไป นับเป็นการยุบชั้นครั้งที่ ๒

กับทรงพระอนุญาตว่า "ผู้ที่สอบไล่ชั้น ๔ ได้แล้วนั้น จะออกเป็นนายทหารก็ได้ หรือจะสมัครกลับเข้าเป็นนักเรียนชั้นเตรียม เพื่อเรียนวิชาใหม่ก็ได้ โดยจะได้ทรงสอนวิชาเพิ่มเติมให้"

ในครั้งนั้น นนร. ศรี กมลนาวิน เป็นผู้ที่สอบไล่ได้จะออกเป็นนายทหารด้วยผู้หนึ่งยังไม่ยอมออก ได้สมัครเข้าเป็นนักเรียนชั้นเตรียมเพื่อเรียนวิชาใหม่เพิ่มเติมผู้เดียว

เมื่อทรงยุบชั้นนักเรียนทุกชั้นมาเป็นนักเรียนชั้นเตรียมหมดแล้ว ก็ทรงให้นักเรียนเข้าสอบไล่ความรู้เพื่อเลื่อนชั้นใหม่ตามหลักสูตรของพระองค์

มีนักเรียนสอบไล่ขึ้นชั้น ๑ ได้หลายนาย และทรงพระกรุณาให้นักเรียนที่สอบขึ้น ชั้น ๑ สอบขึ้นชั้น ๒ ได้ทันที ก็หามีนักเรียนผู้ใดกล้าเข้าสอบไม่ นอกจาก นนร. ศรี และ นนร. เปล่ง ๒ นายเท่านั้น จึงได้เข้าสอบผ่านข้อสอบของชั้น ๑ ได้ขึ้นอยู่ชั้น ๒ ทันที การที่จะสอบผ่านชั้น ๑ ขึ้นชั้น ๒ นั้น มีวิชา พีชคณิต เรขาคณิต ภาษาอังกฤษ (ยากหน่อย) ปนอยู่ ซึ่งเป็นวิชาที่นักเรียนไม่เคยเรียน และไม่มีการสอนในโรงเรียนของรัฐบาลแห่งใดในสมัยนั้น

ส่วนนักเรียนที่สอบขึ้นชั้น ๑ ไม่ได้ (คงให้อยู่ชั้นเตรียม ให้เรียนแก้ตัวอีก ๓ เดือน) และทำการสอบขึ้นชั้น ๑ ถ้าผู้ใดไม่ได้ให้ออกเลยเป็นการล้มชั้นเตรียมทีเดียว และทรงเลิกนักเรียนพิเศษเสียด้วย

การศึกษาตามระเบียบใหม่นี้ ได้แบ่งเป็น ๕ ชั้น (การศึกษาแบบ ๕ ชั้นนี้ได้ดำเนินมาจนถึงปลาย พ.ศ. ๒๔๖๐ แต่ในขณะนี้มีนักเรียนอยู่เพียงชั้น ๒ เท่านั้น

เพื่อที่จะให้มีนักเรียนประจำทุกชั้นนี้ กับความต้องการที่จะให้นักเรียนสำเร็จการศึกษาออกเป็นนายทหารเรือโดยรวดเร็ว จึงให้มีกำหนดสอบไล่เลื่อนชั้นทุก ๓ เดือน

ฉะนั้นถ้านักเรียนคนใดเจ็บบ่อย ๆ หรือปัญญาทึบแล้ว จึงเรียนไม่ใคร่ตลอดจบหลักสูตร สำหรับเป็นนายทหารเรือเดินเรือในทะเลลึกได้

เมื่อการสอบไล่เลื่อนชั้นทุก ๓ เดือน เช่นนี้ นนร. ศรี กมลนาวิน จึงสามารถสอบเลื่อนชั้นเรียน สำเร็จออกเป็นนายทหารเดินเรือ ในทะเลลึกได้ ในเวลาปีเศษเท่านั้น คือเมื่อปลาย พ.ศ. ๒๔๔๙ นับว่าเป็น นนร. คนแรก เพราะอาศัยเรียนตัวต่อตัวกับพระองค์ท่าน และประกอบกับเป็นผู้รู้ภาษาอังกฤษดี จึงเรียนจากตำราที่เป็นภาษาอังกฤษด้วยตนเองได้ เพราะเวลานั้นตำราที่เป็นภาษาไทยไม่มี

ส่วน นนร. เปล่ง นั้น เรียนไปเพียงสอบผ่านชั้น ๔ ได้ก็ลาออก สมัครเข้ารับราชการในกรมเรือกลและป้อม เมื่อ ๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) ได้รับยศเป็นพันจ่าเอก

๔๙. วิชาที่ให้นักเรียนศึกษา คือ การเรือ, เดินเรือ, ดาราศาสตร์, ตรีโกณมิติ, อุทกศาสตร์, การกล, เมนสุเรชั่น, เรขาคณิต, พีชคณิต, เลขคณิต, ภาษาไทย, ภาษาอังกฤษ, ธงชาติ ๆ ต่าง ๆ, สัญญาณสากล, ปืนใหญ่, ยิมแนสติค และ ฯลฯ เป็นต้น

อาจารย์ที่สอนความรู้ให้กับนักเรียน ตามระเบียบ หลักสูตรใหม่นี้ก็ต้องเพิ่มขึ้นด้วย มีพระองค์ท่านเอง, พลเรือโท พระยาดำรงค์ราชพลขันธ์ (ดอน บุนนาค), นาวาเอก พระยาสาครสงคราม (สุริเวศ อมาตยกุล) นาวาเอก พระวิทยุทธะลิขิต (ฮั่ง โชติกเสถียร), นาวาโท พระพินิจจักรภัณฑ์ (บ๋า สุสาขา), เรือเอก พระวรพากย์พจน์สินธุ (โมน โมนยกุล) เรือเอก หลวงวิเศษสฤษดิการ (เกลี้ยง เดชดำรง), รองอำมาตย์เอก หลวงอินทรภักดี (อิน สงวนพงษ์), เรือตรี สุด คงศรี, เรือตรี แพ, เรือตรี สิริ และนายบุญ เป็นต้น ต่อมาใน ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ได้มีนายเรือตรี ศรี กมลนาวิน (พลเรือโท พระยาราชวังสัน) และใน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)ได้มี นายเรือตรี บุญมี (บุญมี พันธุมนาวิน) พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร์ มาเป็นอาจารย์ช่วยทำการสอนนักเรียนเพิ่มขึ้นอีก

๕๐. การปกครอง โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนทหารเรือ จึงได้จัดระเบียบการปกครองอย่างเรียบ คือ แบ่งออกเป็นกราบ เป็นตอน ได้แบ่งนักเรียนทั้งหมดออกเป็น ๘ ตอน คือ ตอนหัวเรือขวา, ตอนหัวเรือซ้าย, ตอนเสาหน้าขวา, ตอนเสาหน้าซ้าย ตอนเสาหลังขวา, ตอนเสาหลังซ้าย, ตอนท้ายเรือขวา ตอนท้ายเรือซ้าย ได้เลือกนักเรียนที่มีอายุพอสมควร มีความประพฤติและความสามารถดีขึ้นเป็นนายตอน เรียกว่ากัปตันตอน เป็นผู้ควบคุมแต่ละตอน แล้วเลือกนักเรียนที่สามารถและมีความประพฤติดีที่สุด ขึ้นเป็นหัวหน้านายตอน เรียกว่าหัวหน้ากัปตันตอนอีกผู้หนึ่ง มีหน้าที่ควบคุมนักเรียนทั้งหมด รองมาจากผู้บังคับการโรงเรียน, เวลานั้นหัวหน้ากัปตันตอน ได้แก่ นนร. ศรี กมลนาวิน

สมัยนั้น ต้นเรือ, ต้นปืน, ต้นตอร์ปิโด และนายกราบ ยังไม่มีประจำโรงเรียน คงใช้หัวหน้า, กัปตันตอน และนายตอน ควบคุมนักเรียนโดยตรง

๕๑. เนื่องจากที่หาผู้สมัครเข้าเป็นนักเรียนนายเรือได้ยาก เพราะคนไทยยังไม่นิยมทางทะเล กลัวเมาคลื่น ประกอบกับมีความยากลำบากต่าง ๆ ตลอดจนภัยธรรมชาติในทางทะเล และพากันหาว่าเป็นทหารเหล่าต่ำ เพราะเวลานั้นทหารเรือมักถูกไปทำงานโยธาตามวังเจ้าบ้านนาย และงานหลวงคล้ายกับกรรมกรเป็นส่วนมาก จึงต้องใช้วิธีให้เงินเดือนหรือเท่ากับจ้างให้มาเรียน (นักเรียนสมัยนั้นถ้าไม่ชอบใจหรือกระทบความลำบากเข้าบ้างมักพาลลาออกเสียง่าย ๆ) ก็จะได้เป็นเครื่องจูงใจให้มีผู้ที่มีความรู้สูงสมัครเข้าเป็นนักเรียนมากขึ้น

เงินเดือนประจำชั้น มีอัตราดังนี้ ชั้น ๑ คนละ ๓ บาท ชั้น ๒ คนละ ๖ บาท ชั้น ๓ คนละ ๑๐ บาท ชั้น ๔ คนละ ๑๕ บาท ชั้น ๕ คนละ ๒๐ บาท ส่วนผู้ที่เป็นกัปตันตอนหรือนายตอนให้เพิ่มอีกเดือนละคนละ ๑๗ บาท หัวหน้ากัปตันหรือหัวหน้านายตอนให้เพิ่มเดือนละ ๒๐ บาท

๕๒. เมื่อต้น ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) เมื่อในกรมได้ทรงจัดระเบียบการเรียนและวิชาที่นักเรียนต้องเรียนมากขึ้น ก็ต้องการสถานที่เรียนและฝึกหัดออกเป็นแห่ง ๆ ไป เช่นโรงเรียนยิมแนสติค การฝึกหัดทหารราบ ฟุตบอล และ ฯลฯ เป็น

ตัน จึงทำให้บริเวณโรงเรียนซึ่งอยู่ภายในกำแพงพระราชวังเดิมคับแคบไปเมื่อเช่นนี้ จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องขยายบริเวณโรงเรียนให้กว้างขวางออกไปอีก จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เวรคืนที่ดินของราษฎรที่ปลูกสร้างอยู่นอกกำแพงพระราชวังเดิม คือ ทางด้านทิศตะวันตกไปจดคลองวัดโมฬีโลก (วัดท้ายตลาด) ด้านทิศเหนือจดเขตวัดอรุณราชวราราม ด้านทิศใต้จดเขตวัดโมฬีโลก เป็นบริเวณกว้างขวางขึ้นอีกเพียงพอกับความต้องการในยุคนั้น

๕๓. ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) ได้เปิดโรงเรียนนายช่างกลขึ้นอีก โรงเรียนหนึ่ง แยกศึกษาวิชาคนละสาขากับนักเรียนนายเรือ เว้นแต่วิชาอย่างเดียวกัน ส่วนการกินอยู่ หลับนอนคงเป็นไป เช่นเดียวกับนักเรียนนายเรือในระเบียบปกครองเรือรบ ฉะนั้นจึงมีตอนของนักเรียนช่างกลขึ้น ๒ ตอน เรียกว่า นักเรียนนายช่างกล ตอน ๑ และนักเรียนนายช่างกล ตอน ๒ นักเรียนนายช่างกลเหล่านี้ ได้รับสมัครจากนักเรียนนายเรือ ที่สมัครจะเรียนวิชาทางช่างกลนั่นเอง ดังนั้นโรงเรียนจึงได้แยกออกเป็น ๒ โรงเรียนขึ้น คือ โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายช่างกล ยังคงมีนายเรือโท พระองค์เจ้าวิบูลย์พรรณรังษี เป็นผู้บังคับการโรงเรียนตามเดิม

ใน พ.ศ. ต่อมาได้เปิดรับสมัครผู้ที่จะสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายช่างกล เช่นเดียวกับนักเรียนนายเรือ และแบ่งการเรียนออกเป็น ๕ ชั้น อย่างนายเรือ

๕๔. เมื่อได้ทรงสร้างโรงเรียนช่างกลขึ้นแล้ว แต่สถานที่สำหรับฝึกหัดงานทางปฏิบัติของนักเรียนยังหามีไม่ จึงทรงสร้างโรงงานขึ้น โดยสั่งหม้อน้ำ, เครื่องจักร และ ฯลฯ มาจากที่ต่าง ๆ ที่พอจะประกอบเป็นโรงงานขนาดย่อม ๆ โดยเครื่องอุปกรณ์เหล่านี้ให้นำมาทางเรือเทียบตลิ่ง ที่เป็นท่ากรมอุทกศาสตร์ปัจจุบันนี้ ในตอนหลังอาหารเย็นแล้วให้นักเรียนทั้งหมดทำปั้นจั่น ใช้ซุงขนาดย่อมเป็นเสาผูกเชือกรอกพร้อมยกเครื่องอุปกรณ์เหล่านั้นขึ้นจากเรือ แล้วกลิ้งบ้าง เข็นบ้าง หาบหามบ้าง ไปยังโรงงานที่สร้างแล้ว(๑)เข้าประกอบตามส่วนต่อไป ใช้เวลาในการขนย้ายนี้ราวครึ่งเดือนจึงเสร็จ พร้อมกันนี้ก็ทรงให้สร้างโรงอาหารและโรงยิมแนสติคของนักเรียนต่อจากโรง

---

(๑) รื้อสร้างเป็นตึกโรงเรียนจ่าพลาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

งานของนักเรียนนายช่างกลไปทางทิศตะวันตก นักเรียนจึงได้ย้ายสถานที่รับประทานอาหารจากที่เดิม ไปยังสถานที่สร้างใหม่แต่บัดนั้น(๑)

การจัดโต๊ะอาหารคงจัดเช่นเดิม ใช้นายตอนเป็นหัวหน้าโต๊ะ ส่วนโต๊ะกลางที่คั่นอยู่นั้นเป็นโต๊ะเสวย มีอาจารย์และหัวหน้าตอนร่วมเสวยด้วย กับทรงให้นายตอนและนักเรียนชั้นสูงเข้าร่วมโต๊ะเสวยวันละ ๑ นาย เพื่อฝึกมารยาทในการนั่งโต๊ะ ส่วนโต๊ะอาหารผู้ใหญ่ที่ทรงอิทธิพลนั้นไม่มีอีกแล้ว

๕๕. เมื่อในกรมทรงมารับตำแหน่งเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือนั้น นอกจากจะทรงวางระเบียบแผนการศึกษาใหม่แล้ว ยังทรงสนพระทัยในการก้าวหน้าของนักเรียนในประการต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง เสด็จมาถึงโรงเรียนราว ๐๙.๐๐ น. และทรงกลับวังราว ๒๒.๐๐ น. เกือบทุกวัน ในระหว่างเวลาเหล่านี้นอกจากการสอนในชั้นเรียนแล้ว ยังทรงฝึกหัดการต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนมีความชำนิชำนาญที่จะเป็นนายทหารเรือชั้นเยี่ยม จึงได้ทรงให้มีกิจการเหล่านี้ขึ้นอีก เพื่อให้นักเรียนได้มีความชำนาญทางเชือก เสา เพลา ใบ และอื่น ๆ ได้ทรงสร้างเสาขึ้นริมกำแพงด้านใต้ของโรงเรียน(๒) เสานี้ประกอบด้วยพรวน ๓ ชั้น ชั้นล่างเรียกว่า ชั้นตังเก็ด ชั้นกลางเรียกว่า ชั้นกาวี ชั้นบนเรียกว่า ชั้นตาโย๊ต มี ใบ เชือก รอก และ ฯลฯ ฝึกหัดให้นักเรียนวิ่งขึ้นลงทำการกางใบ ม้วนใบ คาดพรวน (ขึ้นทั้งรองเท้า) และบางโอกาสก็ถอดพรวนลงเป็นชั้น ๆ ทั้งหมดตลอดจนถอดเสาท่อนบนที่ต่อกับเสาท่อนล่างลงหมด แล้วเอาขึ้นประกอบใหม่ให้คงรูปเดิม การฝึกแบบนี้เป็นงานหนักและอันตรายมาก (เพราะเวลานักเรียนวิ่งขึ้นลงเสาขยายแถวออกตามพรวนเพื่อกางใบหรือม้วนใบถ้ามือไม่ไวหรือเหนียวแน่นอาจตกได้กับเวลาเอาพรวนหรือเอาเสาขึ้นลงมาได้ แต่ก็นับว่าไม่มีเหตุการณ์ร้ายแรงเกิดขึ้น นอกจากรอกหนีบมือบ้างเป็นต้น) นักเรียนมีความเก่งกาจและชำนิชำนาญในทางขึ้นเสาลงเสา เชือก รอก และอื่น ๆ ในวิชาการเรือแผนกนี้เป็นอย่างดี

---

(๑) เป็นกองวิทยาศาสตร์เกือบหมด เหลืออยู่ทางทิศตะวันตกอีกเล็กน้อย

(๒) เสานี้ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของทิศตะวันตกกรมเสนาธิการปัจจุบันนี้ และได้รื้อลงนานแล้ว

เมื่อใกล้จะถึงกำหนดเปิดโรงเรียนได้ทรงเพิ่มพรวนชั้นสูงขึ้นอีกชั้นหนึ่ง เรียกว่า ซาโป๊ต สูงพอควร มองเห็นทุ่งแนวพญาไทลิบๆ เสาที่ใช้ตั้งขึ้นเพื่อฝึกหัดนักเรียนนี้ เดิมเป็นเสาต้นกลางของเรือทูลกระหม่อม ซึ่งปลดจากประจำการขายทอดตลาด มาตั้งเป็นเสาใบเรือขึ้น เรือทูลกระหม่อมลำนี้เป็นเรือใบสามเสา ไม่มีเครื่องจักรอย่างอื่นช่วยให้เรือเดิน เป็นเรือใบลำใหญ่ที่สุดในสยาม ใช้ปืนใหญ่ทองเหลืองบรรจุทางปากกระบอก ตั้งตามช่อง ๒ ข้างกราบเรือ

๕๖. เพื่อจะให้นักเรียนมีความกล้าหาญ ได้ทรงตั้งกองดับเพลิงขึ้น ประกอบด้วยหมวดสูบน้ำดับเพลิง (เป็นหน้าที่ของนักเรียนนายช่างกล) หมวดผ้าใบบังกันความร้อน หมวดถังสังกะสีตักน้ำสาดเพลิง หมวดขวานสำหรับรื้อถอน หมวดพยาบาล และหมวดช่วยเหลือทั่วๆ ไป เวลาเพลิงไหม้ไม่ว่าที่ใดและเวลาใดในเขตพระนครและธนบุรี กองดับเพลิงจะต้องไปทำการดับทั้งสิ้น มีพระองค์ท่านบัญชาการ

การดับเพลิงนี้เป็นที่ชอบใจและวางใจของราษฎรมาก เพราะนักเรียนตัวเล็กๆ แคล่วคล่องว่องไว มีมารยาทและวัฒนธรรมดี จึงไม่เป็นที่รังเกียจในการช่วยเหลือผู้คนและช่วยขนย้ายเข้าของ

เพื่อความพร้อมเพรียงและว่องไว พระองค์ทรงให้เป่าแตรเหตุสำคัญบ่อย ๆ นักเรียนจะต้องรีบขึ้นไปแต่งตัวด้วยเครื่องสนามโดยเร็วแล้วเข้าแถวตามตอนคอยคำสั่งต่อไป การนี้ดูออกจะเกรียวกราวและคึกคักมาก ถ้าใครล้าหลังหรือช้ามาก เป็นหวังได้รับหางเชือก

๕๗. การรบบนบกของทหารเรือย่อมต้องมีในบางโอกาส จึงได้ทรงให้นักเรียนหัดปืนใหญ่สนาม ขนาดกระสุนหนัก ๑ ปอนด์ หัดลากจูง หัดถอดประกอบเป็นชิ้น ๆ เพื่อการรุกหน้าหรือถอยหนีในเมื่อจำเป็นในตำบลที่เป็นโขด เป็นเนิน ได้อย่างคล่องแคล่ว มีอยู่ ๔ กระบอกเรียกว่า "กองร้อยปืนใหญ่"

๕๘. เพื่อให้นักเรียนรักชาติและรักเกียรติทหารเรือให้แน่นแฟ้น เนื่องจากการถูกรุกรานทางทะเลจากนาวีฝรั่งเศส เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ และจังหวัดตราดถูกยึดทำให้เสียดินแดนไป๑๔๓,๐๐๐ตารางกิโลเมตร พร้อมกับเงินค่าทำขวัญกับจังหวัดจันทบุรี

ถูกยึดเป็นประกัน จึงทรงให้นักเรียนสักตราด ๑๑๒ ตราด ไว้ที่หน้าอกทุกคน เป็นเครื่องจดจำไว้ ผู้ใดไม่สัก ทรงกริ้ว หาว่าไม่รู้จักรักชาติ นอกจากนี้ยังจะต้องสักอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ส่วนใดส่วนหนึ่งของแขนหรือสักทั่วแขนเพื่อแสดงว่าเป็นชาวทะเลจริง ๆ อย่างที่สากลนิยมกัน

ต่อจากการสักแล้ว ทรงแต่งเพลงทหารเรือ ฮะเบตสมอ และอื่น ๆ ซึ่งมีอยู่หลายบทด้วยกัน ให้นักเรียนร้องเพื่อปลุกใจให้กล้าหาญและรักชาติให้สมกับเป็นทหารเรือไทย

ได้ทรงสร้างเรือขึ้นลำหนึ่ง สำหรับฝึกให้นักเรียนชั้น ๔ ชั้น ๕ หาเข็มผิดดิวิเอชั่นและสอดแม่เหล็กแก้ให้เข็มถูกต้องตามทิศจริง เพื่อนำเรือออกท้องทะเลลึกได้โดยเข็มไม่ผิด ซึ่งจะเป็นการได้แก้เผ็ดในเมื่อถึงคราวต้องป้องกันการรุกราน ที่อาจจะมีขึ้นอีก

เรือลำนี้มีชื่อว่า "น้ำตาล" ที่หัวเรือเขียนว่า "ร.ศ. ๑๑๒" เพื่อเอาความหวานแก้เผ็ดร้อน เมื่อโรงเรียนนายเรือย้ายไปอยู่ "เกล็ดแก้ว" ได้รื้อเรือลำนี้ไปด้วย

๔๙. พิธีเปิดโรงเรียนนายเรือ

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จมาทรงเปิดโรงเรียนนี้ ในพิธีเปิดโรงเรียนนี้ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการทหารเรือได้อ่านรายงาน กราบบังคมทูลดังต่อไปนี้.–

วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

โดย กระแส พระบรมราชโองการ ดำรัส เหนือ เกล้า เหนือ กระหม่อม สั่งว่าพระราชวังเดิมเป็นที่สำคัญและว่างอยู่ ควรเป็นที่ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในราชการได้ ให้จัดเป็นโรงเรียนนายเรือนั้น พลเรือโท พระยาชลยุทธโยธิน เมื่อดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ได้รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ดำริการอยู่ตั้งแต่ปลาย

ศก ๑๑๙ แล้ว แต่ยังหาได้ก่อสร้างไม่ มาในปลายศก ๑๒๐ นายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ได้ทรงรับตำแหน่งผู้บัญชาการ กรมทหารเรือ ได้ทรงเป็นธุระดำริจัดการต่อไป และได้โปรดให้เริ่มการก่อสร้างซ่อมแปลงในสถานที่นี้ ตั้งแต่ปี ร.ศ. ๑๒๒ เป็นต้นมา ตลอดจนเดือนกันยายนศก ๑๒๒ การสำเร็จไปพอที่จะให้นักเรียนอาศัยได้ จึงได้ทรงจัดให้นักเรียนเข้าพักในโรงเรียนนี้ เพื่อฝึกหัดสอนวิชาไปพลางก่อนส่วนการก่อสร้างก็ได้ทำต่อมา รวมการทั้งปวงที่ได้ก่อสร้างไปแล้วคือ ตึกใหญ่ [๑] ได้เสริมขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ชั้น ชั้นบนจัดเป็นห้องพักของนักเรียน ชั้นกลางเป็นห้องเรียน ชั้นล่างเป็นที่ไว้ของ สิ่งที่ปลูกสร้างมาแต่เดิมได้คงไว้ตามเดิม คือท้องพระโรง จัดเป็นห้องฝึกสอนนักเรียน และที่ชุมนุมอาจารย์ พระตำหนักเก๋ง [๒] ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า ฯ ได้จัดเป็นที่ทำการของกรมยุทธศึกษาและกองแผนที่ทะเล ศาลศีรษะปลาวาฬ [๓] ได้รักษาไว้คงเดิม ตำหนัก [๔] สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระจักรพรรดิพงศ์ ได้จัดเป็นที่พักและที่เรียนของนักเรียนนายช่างกล ตึกริมกำแพงด้านตะวันตก [๕] จัดเป็นที่พักนักเรียน อนึ่งได้สร้างเรือนใหม่ขึ้นหนึ่งหลัง ริมกำแพงด้านใต้ [๖] เพื่อเป็นที่รักษาพยาบาลนักเรียนซึ่งป่วย นอกกำแพงด้านตะวันตกเฉียงเหนือได้สร้างกายกรรมขึ้นหนึ่งหลัง ให้เป็นที่ฝึกหัดกายกรรม และเป็นที่นักเรียนรับประทานอาหาร [๗] นอกจากนี้ได้ถมพื้นที่

---

(๑) ได้รื้อหมดแล้ว และสร้างใหม่ใช้เป็นที่ว่าการกองทัพเรือ เมื่อ ๓ ม.ค. ๒๔๙๓ บริษัทพิศณุการสร้าง จำกัด เป็นผู้รับเหมา สิ้นเงินค่าสร้าง ๑,๒๓๕,๐๐๐ บาท

(๒) ปัจจุบันเป็นที่ทำการของผู้บัญชาการทหารเรือ

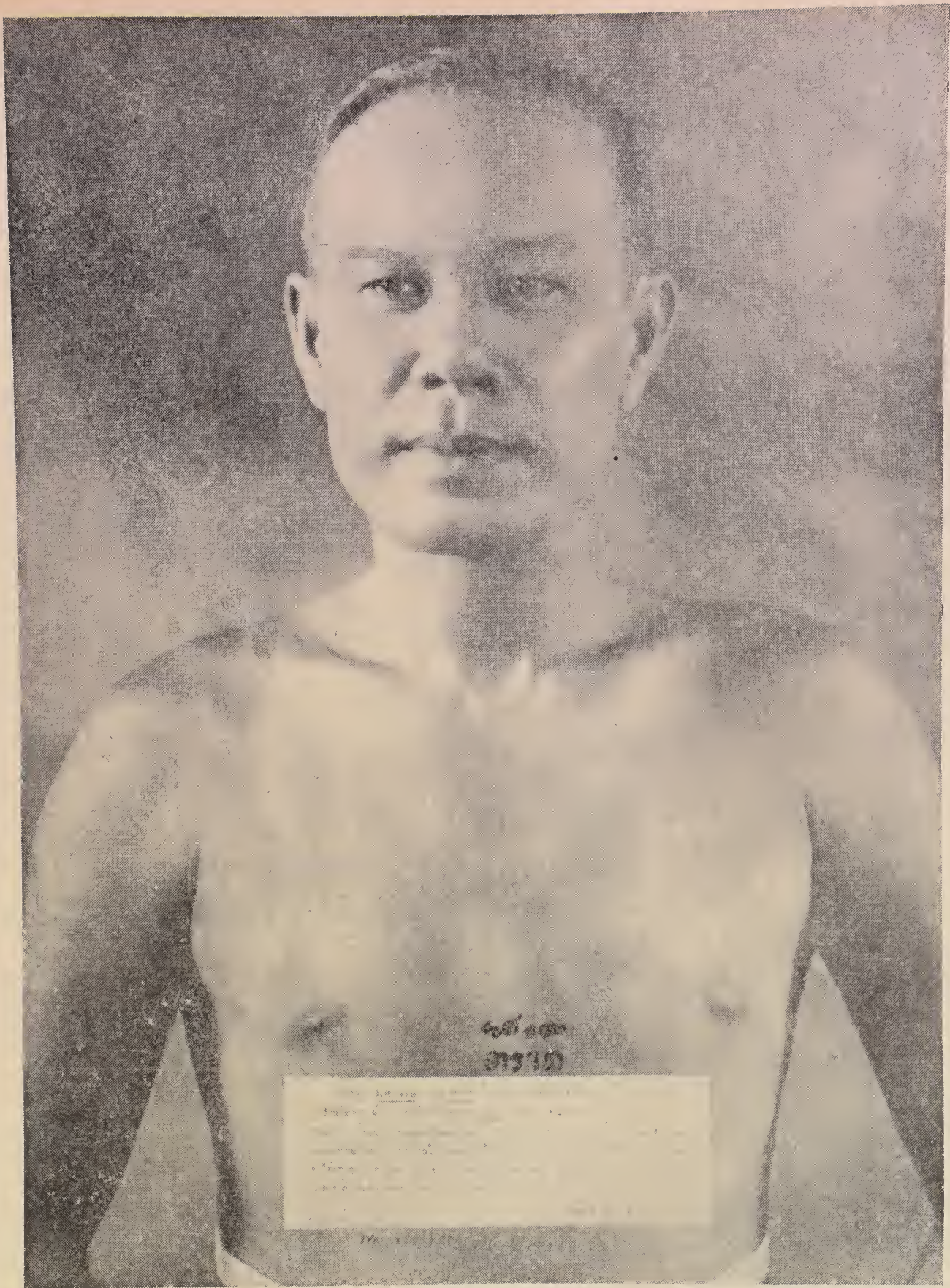
(๓) ศาลศีรษะปลาวาฬ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของศาลเจ้าพ่อตาก เมื่อศาลผุพังจึงเอาศีรษะปลาวาฬขึ้นไว้ยังศาลเจ้าตาก

(๔) คือตึกบวรชิไชยชาญ ปัจจุบันเป็นที่ทำการกรมยุทธศึกษาทหารเรือ

(๕) เป็นที่ทำการสำนักงานเลขานุการกองทัพเรือ แต่ พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยสร้างขยายต่อไปทางทิศใต้ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นกองประวัติศาสตร์ และกรมจเรทหารเรือ

(๖) ปัจจุบันเป็นที่พักทหารขับรถยนต์ และเป็นสถานีวิทยุของกองสื่อสารด้วย

(๗) เป็นหอวิทยาศาสตร์ คงเหลือทางทิศตะวันตกอีกเล็กน้อยสำหรับนายทหารรับประทานอาหาร

"การสัก **ร.ศ. ๑๑๒** และ **ตราด** นี้ ก็เนื่องมาจากที่ชาติไทยถูกอินโดจีนฝรั่งเศสรุกราน ใน ร.ศ. นั้น และยังโกงยึดเมือง **ตราด** ไว้อีก จนไทยต้องยกมณฑลบูรพาแลกเปลี่ยน เรื่องนี้ในกรมหลวงชุมพร ฯ พระอาจารย์ของข้าพเจ้า ทรงเกลียดกราดและเจ็บแค้นฝังพระทัยนักหนา ทรงทนไม่ไหว และจะได้เป็นที่ระลึกและฝังใจกันไว้เพื่อทำการตอบแทน จึงได้ทรงสัก ร.ศ. ๑๑๒ และ ตราด ในพระองค์ท่าน และบรรดาสานุศิษย์ที่โปรดปรานทั่วไป ข้าพเจ้าสักในวันรุ่งขึ้นจากวันที่พระองค์ทรงสัก อายุราว ๑๖ ปี"

ถ่ายเมื่อ ๒๘ พฤศภาคม ๒๔๘๔ (อายุ ๕๐ ปี) แสดงรอยสัก ร.ศ. ๑๑๒ ซึ่งบรรดานักเรียนนายเรือผู้เป็นสานุศิษย์ใกล้ชิด เสด็จในกรม ฯ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ สักบนร่างกายเพื่อเตือนใจให้รักษาชาติและลบล้างรอยแค้นของชาติ เมื่อเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒

ภายในและภายนอกบริเวณกำแพงให้ราบเป็นสนามฝึกหัดและได้ตั้งเสาเรือขึ้นหนึ่งเสา (๑) เพื่อฝึกหัดนักเรียนในการเชือกเสาเพลาใบ

บัดนี้การทั้งปวงสำเร็จบริบูรณ์ดังพระราชประสงค์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายนายทหารผู้ใหญ่น้อยในกรมทหารเรือ ซึ่งได้มาชุมนุมเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมกัน ณ ที่นี้ มีความปิติยินดีในพระมหากรุณาธิคุณ ซึ่งได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดตั้งโรงเรียนนายเรือขึ้นในพระราชวังเดิมนี้ อันเป็นสถานที่เกี่ยวเนื่องในพระราชพงศาวดาร ได้พระราชทานเกียรติยศพิเศษแก่ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วยพระราชประสงค์จำนงหมายให้เป็นที่ปลูกฝังและบำรุงวิชาการทหารเรือให้เจริญขึ้นตามสมัย นักเรียนซึ่งได้ศึกษาครบตามกำหนดหลักสูตรในโรงเรียนนี้แล้ว ก็จะเป็นผู้มีวิชาความรู้สมควรกับหน้าที่ซึ่งจะได้รับราชการ ฉลองพระเดช พระคุณ ในเบื้องหน้าและในโอกาสที่ใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาททรงพระอุตส่าห์เสด็จพระราชดำเนินมายังสถานที่นี้เป็นมงคลฤกษ์พิเศษ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเชิญเสด็จใต้ฝ่าละออง ธุลีพระบาททรงชักธงอันซึ่งปิดประตูโรงเรียนนายเรือนั้น ให้เปิดออกแล้วเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรสถานที่ต่าง ๆ และการฝึกหัด ของนักเรียนนายเรือ เพื่อเป็น สวัสดิมงคล แก่ผู้ซึ่งจะได้ศึกษาในโรงเรียนนี้สืบไป

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอพระราชทานถวายชัยมงคล ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทให้ทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน เกษมสำราญนิราศพ้นภยันตรายสรรพอมิตรที่คิดร้ายจงพ่ายแพ้แก่อำนาจพระบารมี สรรพโรคพิบัติอย่าได้ย่ำยีเบียดเบียนพระบรมสันดาน ขอให้พระเกียรติคุณวิบูลเดชานุภาพแผ่ไพศาลขจรจบทั่วทุกพิภพมณฑลสกลศัตรูภยัย

ควรมิควร แล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ขอเดชะ

ทางโรงเรียนได้จัดแสดงการหัดต่าง ๆ ถวาย เช่น การล้มและตั้งเสากระโดง กางและลดใบ การหัดขึ้นใหญ่ขึ้นเล็ก การดับเพลิง แล้วเสด็จตรวจตอนห้อง

---

(๑) รื้อลงนานแล้ว

นักเรียนและบริเวณโรงเรียนทั่วไป และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานลายพระหัตถเลขาไว้ในสมุดเยี่ยมของโรงเรียนนายเรือ ดังต่อไปนี้.

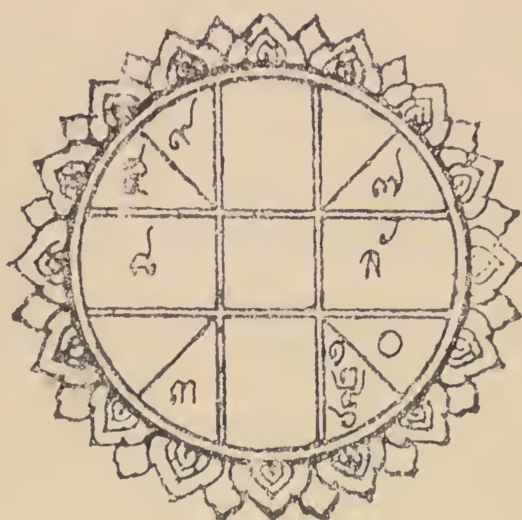
วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร,ศ, ๑๒๕
เรา จุฬาลงกรณ์ ปร ได้มาเปิดโรง
เรียนนี้ มีความยินดีใจ ซึ่งได้เห็นทหาร
ทหารเรือมีหลักฐานลงแล้ว จะเจริญสืบต่อ
ไปในภายหน้า

ข่าวเสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงเรียนนายเรือ ตามที่ปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ร.ศ. ๑๒๕ มีดังต่อไปนี้.-

"เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก ๑๒๕ เวลาบ่าย ๔ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศขาวทหารเรือ เสด็จพระราชดำเนินด้วยรถพระที่นั่งแต่วังสวนดุสิต ไปเสด็จลงประทับเรือพระที่นั่งกลไฟท่าราชวรดิษฐ์ เรือพระที่นั่งแล่นลงไปตามลำน้ำ ถึงหน้าพระราชวังเดิม ซึ่งโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งเป็นโรงเรียนนายเรือ เทียบเรือพระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับบนพลับพลาที่หน้าประตูแล้ว นายพลเรือโท สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการทหารเรือ ทรงอ่านรายงานการเปิดโรงเรียนนายเรือกราบบังคมทูลพระกรุณา แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบตามสมควร แล้วทรงชักเชือกเปิดธงที่ปิดประตูโรงเรียนออก มีอักษรตัวทองติดที่ซุ้มประตูว่า "โรงเรียนนายเรือ ร.ศ. ๑๒๕" แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปที่ท้องพระโรงที่จัดเป็นโรงเรียนประทับที่เฉลียงข้างหลังซึ่งอยู่ตรงสนาม ทอดพระเนตรนักเรียนนายเรือกระทำการฝึกซ้อมวิชาทหารเรือแล้ว โปรดเกล้า ฯ พระราชทานเหรียญจักรมาลาและสัญญาบัตรแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการที่เข้ารับราชการในกรมทหารเรือ แล้วเสด็จไปเสวย

เครื่องว่าง แล้วเสด็จทอดพระเนตรสถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียนนั้น แล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จกลับโดยทางเดิม ประทับแรม ณ วังสวนดุสิต เวลาย่ำค่ำเศษ"

การเปิดโรงเรียนนายเรือครั้งนั้น มิใช่ว่าจะเปิดกันได้ง่าย ๆ ดังสามัญธรรมดา จำต้องมีการหาฤกษ์ยามเพื่อเป็นสิริมงคลประกอบด้วย พร้อมกับทรงเชิญพระเจ้าอยู่หัวและเจ้านายเสด็จมาในพิธีมงคลนี้ จึงสมควรที่จะเขียนไว้ประกอบประวัติของโรงเรียนนายเรือด้วย ดังนี้ (๑)

วันที่ ๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ข้าพระพุทธเจ้า พระโหราธิบดีกับมีโหรมีชื่อพร้อมกัน ขอพระราชทานคำนวณพระฤกษ์มงคลการในพิธีเปิดโรงเรียนนายเรือทูลเกล้าฯ ถวาย โดยทางสุริยคติกาล และจันทรคติดิถี ตามคัมภีร์วิธีไสยนิยม เล่าเรียนศิลปวิทยาเพื่อให้มีองอาจสามารถจะกำจัดและป้องกันสรรพราชศัตรูหมู่ปัจจามิตรให้พ่ายแพ้พินาศเกรงขามนั้น

กำหนดวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ ตรงกับ ณ วัน ๗ ๑ ค่ำ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๒๖๘, เวลาเช้า ๔ โมงกับ ๔๕ นาที ๔๖ วินาที ก่อนพระฤกษ์ครูและนักเรียนจะได้เข้านั่งประจำโต๊ะพร้อมกัน ครั้นถึงเวลาพระฤกษ์ทรงยืนแปรพระพักตร์สู่เบื้องมงคลทิศอุดร แล้วจะได้ทรงชักป้ายอักษรสีหนาม, แล้วครูจะได้เริ่มการสอนเป็นประถมฤกษ์ ไปจนถึงเวลาเช้า ๕ โมง กับ ๗ นาที ๔๖ วินาที เป็นที่สุดแห่งพระฤกษ์

(๑) จากหนังสือ "ในการเปิดโรงเรียนนายเรือ" ของกรมทหารเรือ เครื่องหมายอักษร ด.ซ. ๑๐๒ ร.ศ. ๑๒๕ แผนกปกครอง (ปลวกกัดเสียหายมาก)

ขอเดชะพระไตรรัตนาธิคุณ และสุนทรสิ่งประเสริฐเลิศในโลก จงช่วยอภิบาลบำรุงรักษาผู้บัญชาการโรงเรียนนายเรือ และเจ้าพนักงานผู้จัดระเบียบราชการทุกหน้าที่ ตลอดทั้งครูและนักเรียนให้เกษมสำราญทุกเมื่อ เพื่อเป็นเกียรติยศแผ่ปรากฏไพศาลไปในนา ๆ จตุรทิศ และขอให้นักเรียนวิบูลย์ด้วยศิลปวิทยา สามารถอาจกำจัดป้องกันสรรพศัตรูหมู่ปัจจามิตรแหลกลานพินาศ ด้วยอำนาจสัตยวาทีนี้ ขอจงเป็นผลสำเร็จกิจทุกประการ สมดุจพรที่ข้าพระพุทธเจ้ากล่าวถวายนี้เทอญ

ข้าพระพุทธเจ้า (นาม)

โหราธิบดี

วันที่ ๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕

ขอพระราชทานกราบทูล นายพลเรือโท สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการทหารเรือ ทรงทราบฝ่าพระบาท

ตามที่โปรดเกล้า ฯ ให้ข้าพระพุทธเจ้าทูลถาม นายพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เรื่องโหราหาฤกษ์ในการเปิดโรงเรียน ซึ่งจะเลื่อนไปนั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลถามแล้ว มีรับสั่งให้กราบทูลว่า ฤกษ์ที่กำหนดไว้นั้นสุดแล้วแต่ราชาฤกษ์ ถ้าฝ่าละอองพระบาทกราบบังคมทูลตกลงว่าจะเสด็จพระราชดำเนินในวันใดแล้วจะได้ให้โหราคำนวณฤกษ์เวลาเปิดโรงเรียนในวันนั้นทูลเกล้า ฯ ถวาย

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงโปรดเกล้า ฯ

เทพอรชุน

วันที่ ๖ พฤศจิกายน ศก ๑๒๕

ขอพระราชทานกราบทูล นายพลเรือโท สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการทหารเรือ ทราบฝ่าละอองพระบาท

ด้วยในวันนี้ นายพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ประทานฤกษ์เปิดโรงเรียน ซึ่งโหราได้คำนวณนั้น กำหนดวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน

ศก ๑๒๕ เวลาเช้า ๔ โมง กับ ๔๕ นาที ๔๖ วินาที แจ้งอยู่ในหนังสือคำนวณฤกษ์ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลเกล้าฯ ถวายไปพร้อมกับหนังสือนี้แล้ว

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า **เทพอรชุน**

ที่ ๙/๘๔ โรงเรียนนายเรือ

วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕

ขอพระราชทานกราบทูล นายพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอฯ รองผู้บัญชาการกรมทหารเรือ ทรงทราบใต้ฝ่าพระบาท

ด้วยตามที่โปรดเกล้าฯ มีรับสั่งให้ข้าพระพุทธเจ้าจัดทำพลับพลาขึ้นที่ท่าโรงเรียนนายเรือ สำหรับเสด็จพระราชดำเนินในเวลาที่เปิดโรงเรียนวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ นี้ ข้าพระพุทธเจ้าจัดการทำตามมีรับสั่งโปรดเกล้าฯ เสร็จแล้ว แต่พลับพลานั้นโดยกว้าง ๘ ฟุต ๘ นิ้ว ยาวตามอกไก่ ๑๔ ฟุต ๔ นิ้ว มุขลดสองข้างยาวข้างละ ๑๐ ฟุต ปีกนกด้านสกัดยาวข้างละ ๑๐ ฟุต กว้าง ๒ ฟุต (ตามส่วนของเจ้าพนักงานรองงานที่มีเครื่องประดับอยู่แล้ว) แต่เครื่องประดับเช่นช่อฟ้า ใบระกา ม่านและผ้าดาดหลังคากับสิ่งอื่น ๆ ที่สำหรับใช้ในการพลับพลายังไม่มี ข้าพระพุทธเจ้าขอพระบารมีปกเกล้าฯ เป็นที่พึ่ง เพื่อขอรับพระราชทานเจ้าพนักงานในกระทรวงวังทั้งสิ่งของเครื่องสำหรับพลับพลามาทำด้วย

ควรมิควรแล้วแล้วแต่จะทรงโปรดเกล้าฯ

ข้าพระพุทธเจ้า **วิบูลยพรรณรังษี**

ผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือ

(เรื่องนี้เป็นการตระเตรียมปลูกพลับพลาสำหรับรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว – ผู้เขียน)

ที่ ๒๕/๖๗๓๐ วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

แผนกโยธา

เรียนมายังท่านพระยาบำเรอภักดิ์ ปลัดทูลฉลอง กระทรวงวัง ทราย

ด้วยนายพลเรือตรี พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ แทนผู้บัญชาการทหารเรือ โปรดเกล้าฯ มีรับสั่งให้เรียนเจ้าคุณว่า วันที่ ๒๐ เดือนนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเสด็จพระราชดำเนินเปิดโรงเรียนนายเรือ กรมทหารเรือได้ปลูกพลับพลารับเสด็จที่หน้าโรงเรียนนายเรือ โดยกว้าง ๘ ฟุต ๘ นิ้ว ยาวตามอกไก่ ๑๔ ฟุต ๔ นิ้ว มุขลด ๒ ข้าง ยาวข้างละ ๑๐ ฟุต ปีกนกด้านสกัดยาวข้างละ ๑๐ ฟุต กว้าง ๒ ฟุต (ตามส่วนของเจ้าพนักงานรองงานมีเครื่องประดับอยู่แล้ว) แต่เครื่องประดับเช่น ช่อฟ้า, ใบระกา, ม่าน และผ้าดาดหลังคา กับสิ่งที่สำหรับใช้ในการพลับพลา มาประดับที่พลับพลาหน้าโรงเรียนนายเรือ (พระราชวังเดิม) แต่การติดช่อฟ้า, ใบระกา กับดาดฟ้าหลังคานั้น ขอให้เจ้าพนักงานมาทำเสียก่อน เพื่อจะได้ไม่ติดกับการอื่น

๖๐. เพื่อให้นักเรียนชั้น ๕ และชั้น ๔ ซึ่งใกล้จะออกเป็นนายทหารแล้ว ให้มีความรู้การรบทางเรือ พระองค์ทรงให้ฝึกเล่นวอร์เกม (War Game) มีอาจารย์บางคนเข้าร่วมด้วย นับว่าเป็นการฝึกที่ดียิ่ง ทำให้นักเรียนรู้จักนำเรือทำการลาดตระเวนเมื่อพบข้าศึกก็นำเรือเข้าต่อสู้ข้าศึกในมุมที่จะอำนวยการซึ่งได้เปรียบ หรือจะถอยหนีก็ให้มีทางเสียเปรียบน้อย เป็นต้น

เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) กรมทหารเรือมีคำสั่งที่ ๓๑๓/๕๒๗๙ ให้ในกรมนำนักเรียนไปฝึกทางทะเลมีกำหนด ๗ วัน โดยใช้เรือยงยศอโยชฌิยาเป็นพาหนะ ใช้นักเรียนประจำทำงานในหน้าที่ทั้งแผนกปากเรือและท้องเรือตลอด การไปครั้งนี้เนื่องจากเกิดโรคหัดขึ้นที่โรงเรียนนายเรือ นนร. ศรีกมลนาวิน ซึ่งเป็นนักเรียนห้อง ๕ คนเดียวเวลานั้นเป็นนายทหารเดินเรือ พระองค์เป็นผู้บังคับการเรือ คนแรกทอดเรือพักที่อ่าวเกาะสีชัง รุ่งขึ้นไปทอดพักที่อ่าวสัตหีบ

ไปจันทบุรีกลับมาพักสัตหีบ และแวะที่ศรีมหาราชา เป็นแขกของจอมพล เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี (เจิม แสง-ชูโต) แล้วกลับกรุงเทพฯ

เรือยงยศอโยชฌิยา เป็นเรือเสาใบ ๒ เสา มีเครื่องกลจักรอีกต่างหาก จึงเหมาะกับการฝึกนักเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะนักเรียนนายเรือนอกจากการอยู่ยามและถือท้ายแล้ว ยังได้ฝึกหัดเชือก, เสา, เพลา ใบ อย่างที่ฝึกที่โรงเรียนด้วย ส่วนนักเรียนนายช่างกลได้ฝึกและใช้หม้อน้ำเครื่องจักรใหม่และเครื่องจักรย่อยจริง ๆ ด้วยทำให้เกิดความชำนาญและมั่นใจในสิ่งที่ตนได้เรียนมาเป็นอันมาก นักเรียนจะเมาคลื่นไม่ได้ เป็นต้องได้รับรางวัลหางเชือก หรือมิฉะนั้นก็ให้ขึ้นเสาไปเกาะเสาอยู่แค่พรวน โดยมีถังสังกะสีแขวนคอไว้ หายเมาคลื่นเมื่อใดก็ให้ลงได้ เรือยงยศอโยชฌิยาลำนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ขายทอดตลาดเสียเมื่อวันที่ ๒๗ เม.ย. ร.ศ. ๑๒๗ เพราะชำรุดมาก

เสด็จในกรมเคยทรงเล่าว่า "เมื่อเป็นนักเรียนทำการนายเรือในราชนาวีอังกฤษได้มีโอกาสขึ้นทำการปราบจลาจลที่เกาะครีท (Crete) ที่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นเวลาราว ๓ เดือน ต้องนอนกลางดินกินกลางทราย หนาวก็หนาว ในสนามรบต้องนอนกับศพที่ตายใหม่ ๆ และบางคราวซ้ำยังอดอาหาร ต้องจับหอยทากมาทอดเสวยกับหัวหอม ศพทถูกยิงที่ท้องนับว่าเหม็นร้ายกาจมาก ถึงจะเป็นศพตายใหม่ๆ ก็ตาม" เป็นต้น

๖๑. เมื่อ ๒๖ มี.ค. ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) นี้ นนร. ศรี กมลนาวิน สอบไล่ได้ออกเป็นนายทหารเรือที่สามารถนำเรือเดินในทะเลลึกได้เป็นคนแรก และเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ เสด็จประพาศยุโรปเมื่อ ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) โดยเรือพระที่นั่งมหาจักรี ซึ่งไปถ่ายลำลงเรือเมล์เยอรมันที่เมืองสิงคโปร์นั้น ก็ได้เป็นนายทหารเรือไทยคนแรกประจำในหน้าที่เดินเรือบนสะพานเดินเรือพระที่นั่ง วันหนึ่งได้เกิดมีการวัดแดดหาแลตติจูดเวลาเที่ยงขณะที่เรือเดินทางไปสิงคโปร เป็นการ อวดและแข่งขันกับนายทหารเรือต่างประเทศที่จ้างไว้นั้น คำนวณกันอย่าง

เรียบร้อยและอย่างดีที่สุด แล้วนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมให้ทรงทอดพระเนตรผลการคำนวณ ทรงพอพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ในความสำเร็จของโรงเรียนนายเรือที่เพาะทหารเรือไทยให้เป็นองค์บุคคลที่สามารถจะใช้แทนชาวต่างประเทศที่จ้างไว้ได้ แล้วตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป นับว่านักเรียนนายเรือที่ออกเป็นนายทหารเรือคนแรกที่ได้แข่งขันในการวัดแดดกับชาวต่างประเทศที่จ้างไว้

เมื่อมีการพอพระราชหฤทัยเกิดขึ้นเช่นนั้น จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ร.ต. ศรี ฯ ตามเสด็จในกระบวนประพาสยุโรปของพระองค์มี นนร. ห้อง หังสนาวิน (นาวาเอก พระยากาจกำแหงรณฤทธิ์) นักเรียนห้อง ๔ ตามเสด็จด้วยอีกผู้หนึ่ง เพื่อเป็นการเปิดหูเปิดตา นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงสนพระราชหฤทัยต่อทางการทหารเรือที่จะให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

การตามเสด็จบนเรือพระที่นั่งมหาจักรีคราวนี้ นอกจากข้าราชบริพารแล้ว มีผู้บัญชาการกรมทหารเรือ (พลเรือเอก พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต) เป็นผู้ตามเสด็จตลอดทาง กับมีรองผู้บัญชาการกรมทหารเรือ (ในกรม) กับนักเรียนชั้น ๕ นนร. บุญมี พันธุมนาวิน นักเรียนชั้น ๔ นนร. แนบ จารุจินดา นนร. กนุต บุนนาค, นนร. ประยงค์ ตามส่งเสด็จเพียงสิงคโปร์

๖๒. เซ่นผี เพื่อการจะทรงให้นักเรียนมีความกล้าผี เพราะมีนักเรียนบางคนกลัวผี จึงทรงให้พันจ่าเอก เจิม ไปเอาหัวกะโหลกผี ที่วัดโมฬีโลก ไปไว้ที่บนป้อมวิชัยประสิทธิ์และไม่บอกด้วยว่า เอาไว้ตรงไหน มีกระดาษดินสอไว้ต่อหน้ากะโหลกผีสำหรับเซ็นนาม เวลานั้นเป็นเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. ตั้งแถวตามสูงปนคละกันหมดทุกตอน ทรงรับสั่งว่ามีนักเรียนยังกลัวผีอยู่ ไม่เป็นที่พอพระทัย เพราะทหารเรือต้องเป็นคนกล้าทุกอย่าง ฉะนั้นนักเรียนจงแสดงความกล้าให้ปรากฏ โดยผลัดเปลี่ยนกันไปเซ็นชื่อต่อหน้าหัวกะโหลกบนป้อมทีละคน ไปค้นหาเอาเองด้วยโคมกะลือ (โคมตาวัว) ถ้านักเรียนผู้ใดไม่กล้าพอก็ให้ก้าวหน้าออกจากแถว มีนักเรียนก้าวออกมา ๒ - ๓ นาย เลยกริ้วใหญ่ รับสั่งให้ออกจากการเป็นนักเรียน

นายเรือทันที คืนนั้นเป็นข้างแรมเดือนมืดมาก ประกอบทางไปป้อมและบนป้อมก็รก และมืดครึ้มน่าพรั่นพรึงอยู่ แต่นักเรียนก็กล้าพอที่จะเที่ยวส่องหาหัวกะโหลกจนพบ อยู่ที่กุฏบนป้อมทิศใต้ สำหรับนักเรียนคนแรกนั้นหายไปราวครึ่งชั่วโมงจึงกลับมา เพราะเที่ยวหาหัวกะโหลก พอนักเรียนผลัดกันไปเซ็นนามได้สักครึ่งแถว ก็เกือบ ๒๔๐๐ ทรงเห็นว่าดึกมากแล้วจึงให้เลิกแถว คืนรุ่งขึ้นจึงไปเซ็นกันใหม่ ตอน สายนักเรียนพากันไปดูที่วางหัวกะโหลก แต่ปรากฏว่ามีนักเรียนมือดีทุบหัวกะโหลก แตกละเอียดเสียแล้ว และก็ไม่มีการเซ็นผีในคืนวันรุ่งขึ้น และคืนต่อ ๆ ไปอีก เป็น การเลิกเซ็นผีกันที

๖๓. เมื่อต้น ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๖) พร้อมด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมพระยาดำรงราชา นุภาพพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงประจักษ์ศิลปาคม และเจ้านายเล็ก ๆ ๒–๓ องค์ รวมทั้งมหาดเล็ก ได้เสด็จมาเยี่ยมโรงเรียนทรงเสวยพระกระยาหารเย็นที่โรงอาหาร ของนักเรียน เสด็จในกรมและอาจารย์บางคนได้ร่วมโต๊ะเสวย เสด็จในกรมทรง ให้นักเรียนหัวหน้าโต๊ะทุกโต๊ะปาฐกถาเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วแต่ผู้นั้นจะถนัด ถวายเป็น เนื้อเรื่องสั้น ๆ นักเรียนหัวหน้าโต๊ะต่างแสดงได้ดีพอใช้ เป็นที่พอพระราชหฤทัยมาก ทรงรับสั่งว่า "เป็นที่หวังได้ว่านักเรียนคงจะเป็นนายทหารเรือที่ดีในการป้องกันทางทะเล ต่อไปได้" การเสด็จคราวนี้นับว่าเป็นเกียรติประวัติของโรงเรียนอย่างหนึ่ง ได้ พากันสังเกตว่า ทรงสนพระทัยในทางทหารเรือมากขึ้นอีก

๖๔. วันที่ ๙ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ได้มีงานขึ้นบ้าน นาวาเอก พระยาราชวังสรรค์ (พลเรือเอก พระยามหาโยธา) ที่ปากคลองมอญติด กับกุฎีเจ้าเซ็น ในงานนี้ในกรมได้ให้นักเรียนชั้น ๕ ชั้น ๔ ชั้น ๓ ไปช่วยงาน ด้วย มีสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมาร (รัชกาลที่ ๖) เสด็จไปเป็น ประธานนับว่าเป็นประวัติของนักเรียนอย่างหนึ่ง

๖๕. เมื่อวังของในกรมยังสร้างไม่เสร็จแล้วนั้น พระองค์ท่านได้ทรงพักอาศัยบ้านหลวงที่สวนอนันตอุทยาน บ้านริมคลองมอญชั่วคราว และในระหว่างที่ปรับปรุงบริเวณวังและกำลังสร้างวังนี้ นักเรียนทั้งหมดได้ไปช่วยกันถากถางและปรับปรุงบริเวณวังและทำความสะอาดทั่วบริเวณ โดยยกโรงเรียนไปตั้งเต็นท์พักและเล่าเรียนสลับกับการทำงานเป็นเวลาเกือบ ๓ เดือน จึงเป็นที่เรียบร้อยและพร้อมเพรียงที่จะพักอาศัยได้ ในที่สุดก็ได้มีพิธีขึ้นวังใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระชนกนารถของพระองค์ท่าน) เสด็จมาทรงเป็นประธานในการนี้

แต่ในที่สุดก็มีเรื่องที่เศร้าโศกเกิดขึ้นบ้าง คือพระชายาของท่านหม่อมเจ้าหญิงทิพ ฯ พระธิดาของสมเด็จกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์ ฯ ได้สิ้นพระชนม์ลงในเร็ววันนั่นเอง

๖๖. เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) กรมทหารเรือได้ออกคำสั่งที่ ๑๓๔/๓๐๗๙ เนื่องจากเสด็จในกรมไม่ทรงสบาย จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พระองค์ท่านออกไปพักรักษาตัวตามชายทะเล และให้พานักเรียนออกไปฝึกหัดโดย ร.ล. มกุฎราชกุมารด้วย เมื่อนักเรียนทั้ง ๒ โรงเรียนได้ลงเรือเรียบร้อยแล้ว ร.ล. มกุฎราชกุมารได้ออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) ผ่านสันดอนแล้วแล่นตรงไปยังอ่าวชุมพรทีเดียว พระองค์ทรงเป็นผู้บังคับการเรือ นนร. บุญมี พันธุมนาวิน ซึ่งเป็นนักเรียนชั้น ๕ คนเดียวเวลานั้น เป็นนายทหารเดินเรือ ส่วนนักเรียนชั้น ๔ เป็นนายยามเดินเรือ นักเรียนนอกจากนี้เป็นนายท้าย และเป็นยามประจำหน้าที่ต่าง ๆ ส่วนนักเรียนนายช่างกลเป็นนายยามและยามแผนกช่างกล มีเรือเอก ขำ สุสาขา อาจารย์ใหญ่โรงเรียนช่างกล เป็นต้นกล ร.อ. ฮั่ง โชติกเสถียร เป็นรองต้นกล

การเดินทางครั้งนี้ ใช้ทหารเรือไทยล้วนทั้งลำ ไม่มีชาวต่างประเทศไปด้วยเลย ครูอาจารย์นอกจากครูพลเรือนก็ไปกับเรือทั้งสิ้น ซึ่งยังความประหลาดใจต่อชาวเมืองของท่าเรือเหล่านั้นมาก ที่คนไทยเดินเรือได้เอง นับเป็นการอวดธงครั้งแรก

ส่วนคนประจำเรือเดิมให้ขึ้นหมด คงมีไปกับเรือเพียง ๔ คน ในหน้าที่คนรู้เรื่องเข้าของและตำบลต่าง ๆ ของเรือคเท่านั้น ไม่เกี่ยวกับการเข้ายามหรือการใด ๆ ทั้งสิ้น

เมื่อเรือทอดที่อ่าวชุมพร มีพระยาอุตรกิจ ฯ เทศาภิบาลและพระยาสัจจา ฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดลงมาเฝ้าที่เรือ นำเสบียงมาถวายด้วย

เรือทอดพักที่อ่าวชุมพร ๓ วัน ก็ออกเดินทางไปท่าเมืองสิงคโปร์ระหว่างเดินทางนี้นักเรียนต้องทำความสะอาดทุกอย่าง ตาดฟ้า ทองเหลืองและ ฯลฯ ที่สกปรกเป็นจุดต่าง หรือไม่ขึ้นเงา จะต้องขัดกันให้ขาวนวลและขึ้นเงาจริง ๆ

เมื่อเรือเข้าสิงคโปร์มีการยิงสลุตและเยี่ยมคำนับ ตามระเบียบ มีเจ้าเมืองและผู้บังคับการทหารบนบกลงมาเฝ้า

เวลานั้น ร.ล. มกุฎฯ ทาสีขาว เมื่อมองดูเรืออื่นทั่วไปในอ่าวล้วนแต่ทาสีหมอกและสีดำเกือบทั้งหมด ทำให้ดู ร.ล. มกุฎฯ แปลกตาไป จึงทรงให้ทาสี ร.ล. มกุฎฯ เสียใหม่ เป็นสีหมอกหมดทั้งลำ นับว่าเป็นครั้งแรกที่เรือรบไทยทาสีหมอก

ออกจากท่าเมืองสิงคโปร์เดินทางไปท่าเมืองบัตตาเวีย ที่เกาะชวา ในระหว่างเดินทางนี้เป็นต้นไป ในกรมทรงให้นักเรียนรับประทานเนื้อเค็มดอง ขนมปังทะเล และถั่วเหลืองต้มแทนข้าวสุก ตลอดจนกลับมาถึงอ่าวชุมพร

เรือได้ผ่านช่องริโอ (Rio Starait) ไปยังช่องเดซี (Dasi Starait) ได้เกิดคลื่นใต้น้ำ หัวเรือพุ่นคลื่นอย่างหนัก จนทำให้เกิดความวิตก เพราะหันหัวเรือสู้คลื่นก็ไม่ได้จะชนเกาะ ต้องชลอเครื่องจักร ทรงรับสั่งว่า เป็นคลื่นที่เกิดจากแผ่นดินไหว ในเขตใกล้ ๆ นั้น เพราะภายนอกเกาะไม่ปรากฏว่ามีคลื่น ทะเลเรียบ แล้วคลื่นใหญ่นั้นสงบเขาลงไปเฉย ๆ (ย่านบริเวณอันกว้างใหญ่ในแถบนั้นทั้งหมด เป็นบริเวณภูเขาไฟ เขาเกือบทุกยอดเป็นรูปฝาชีเกือบทั้งสิ้น)

ย่ายทอดสมอที่ช่องเดซี (Dasi Starait) แล้วทำพิธีข้ามเส้นอิเควเตอร์ (เส้นศูนย์สูตรของโลก) เข้าออกเรือ

เมื่อถึงเมืองปัตตาเวียโดยสวัสดิภาพแล้วนำร่องนำเรือเข้าในเขื่อนกันคลื่น (Break Water) พักอยู่ที่ปัตตาเวีย ๗ วัน จึงกลับมาท่าเมืองสิงคโปร์มีเรือลาดตระเวนเบาของอังกฤษทอดอยู่ลำหนึ่ง ทรงอยากให้นักเรียนได้ชมเรือรบฝรั่ง จึงทรงเรียกสมัคร มีนักเรียนสมัครเพียง ๕-๖ คนเท่านั้น ทรงกริ้วมากหาว่า มาต่างประเทศเพื่อเปิดหูเปิดตาทั้งทียังจะหลับหูหลับตาอยู่อีก รับสั่งให้หัวหน้านายตอนริบมีดเหน็บนักเรียนที่ไม่สมัครทั้งหมด และลงโทษให้ขนถ่านหินลงยุ้ง ห้ามปล่อย ส่วนนักเรียนที่สมัครไป ทรงรางวัลให้คนละ ๕ เหรียญ ปล่อยให้ขึ้นบกได้

รุ่งขึ้นนักเรียนที่สมัครได้ไปชมเรือรบอังกฤษลำนั้น กำลังทาสีเลอะเทอะค้านดาดฟ้าและอื่น ๆ สกปรกสู้ ร.ล. มกุฎฯ ไม่ได้

วันต่อมาได้เรียกสมัครนักเรียนไปดูการซ้อมรบ คราวนี้นักเรียนสมัครหมดทุกคนแล้ว พากันขึ้นบก ไปขึ้นรถไฟออกไปนอกตัวเมือง ได้ดูทหารบกอังกฤษซ้อมรบกับทหารแขกซิกในบังคับของนายทหารอังกฤษ

ออกเรือจากท่าเมืองสิงคโปร์มาแวะอ่าวชุมพร ได้จัดกองร้อยนักเรียนขึ้นบกทำนองยกพลขึ้นบก ทำการซ้อมรบบนบก ค้างอยู่บนบก ๒ คืน เป็นการค้างอย่างในสนามรบ ฝนตกเกือบตลอดวันคืน เปียกและหนาวมาก ซ้ำข้าวสารก็เปียกต้องกรากกรำนอนกลางดินกินกลางทรายอย่างอดทน เมื่อถึงกรุงเทพฯ มีนักเรียนที่ไม่อดทนหนีออกจากเป็นนักเรียน ๔-๕ คน

เรือออกจากท่าเมืองชุมพรกลับกรุงเทพฯ ถึงเมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) แล้วต่อมาทางการได้ให้ ร.ล. ทุกลำทาสีหมอกแทนสีขาวหมด เว้นเรือพระที่นั่ง มหาจักรีลำเดียว

การไปฝึกทางไกลของนักเรียนคราวนี้เป็นการ "อวดธง" เห็นท่าเมืองต่างประเทศ ทาสีหมอก พบคลื่นแผ่นดินไหว ทำพิธีข้ามอีเควเตอร์ เห็นเขื่อนกันคลื่น ได้ชมเรือรบต่างประเทศ รับประทานเนื้อม้าเค็ม ขนมปังทะเล เหล่านี้นับเป็นครั้งแรก

ของนักเรียนทั้งสิ้นและเป็นการแสดงความสามารถของทหารเรือไทย ในการนำเรือไปในทะเลลึกได้จริง ซึ่งในการต่อไปก็ได้แสดงกันตามโอกาสและตามสมัย

๖๗. วันเสาร์ ที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) กรมทหารเรือได้ลงคำสั่งที่ ๒๔๙/๖๘๕๐ ให้ ว่าที่นายเรือ นายศรี (ศรี กมลนาวิน, พลเรือโท พระยาราชวังสัน) ซึ่งกลับจากการตามเสด็จประพาสประเทศยุโรป เป็นผู้รั้งตำแหน่งผู้บังคับการเรือมกุฎราชกุมาร และให้ย้ายนายเรือตรีผู้ช่วย นายเผื่อน (เผื่อน ธนะฤกษ์, นาวาโท พระนิกรอาษา) ผู้ช่วยผู้บังคับการเรือมกุฎ ฯ ไปสำรองราชการกองเรือกลชั้นที่ ๔

เรื่องนี้นับว่าเป็น นักเรียนนายเรือคนแรกที่ออกเป็นนายทหารสมัยในกรม ฯ เป็นพระอาจารย์ที่สอนให้นักเรียนมีความรู้สามารถนำเรือไปในทะเลลึกได้ และเป็นการเริ่มปฏิวัติไล่นายทหาร ชาวต่างประเทศให้ออก จากราชการของกรมทหารเรือเป็นต้นไปด้วย

๖๘. ในต้นปี ๒๔๕๐ นี้มีนักเรียนนายเรือ ที่สอบไล่ ได้ตามหลักสูตร ของกรมยุทธศึกษา อีก ๓ นาย คือ

๑. นายบุญมี (บุญมี พันธุมนาวิน, พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร์) สอบไล่ได้ ๗๕ เปอร์เซ็นต์ ได้สวมเสื้อยศเทียบเสมอนายเรือตรี รับพระราชทานเงินเดือนอัตรานายเรือตรีชั้น ๓

๒. นายกรุต (ตรุต บุญนาค) สอบไล่ได้ ๖๘ เปอร์เซ็นต์ และนายแนบ (แนบ จารุจินดา, เรือเอก หลวงภาระสมุทร์) สอบไล่ได้ ๖๕ เปอร์เซ็นต์ ๒ นายนี้ได้สวมเสื้อยศเทียบเสมอนายเรือตรีผู้ช่วย รับพระราชทานเงินเดือนอัตรานายเรือตรีผู้ช่วยตรีชั้น ๓

๓. ทั้ง ๓ นายนี้ได้รับเงินค่าวิชาพิเศษประเภทที่ ๒ และให้สังกัดกรมเรือกลและบ้อม เรื่องนี้เป็นไปตามคำสั่งกรมทหารเรือที่ ๒๖/๗๕๓ ลงวันที่ ๒ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)

นายทหารรุ่นนี้นับเป็นรุ่นที่ ๒ ที่สามารถนำเรือไปในทะเลลึกได้ต่อจากนายเรือตรี ศรี (ศรี กมลนาวิน, พลเรือโท พระยาราชวังสัน) ซึ่งเป็นรุ่นแรก

๖๙. ได้มีนักเรียนนายเรือสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของกรมยุทธศึกษาอีก ๕ นายคือ

๑. นายกระแส (พลเรือตรี พระยาศรยุทธเสนี)
๒. นายทองคำ (นาวาเอก พระยาวิชิตชลธี)
๓. นายเทียบ (นาวาเอก พระยาฤทธิรุทคำรณ)
๔. นายห้อง (นาวาเอก พระยากำแหงณรงค์ฤทธิ์)
๕. นายเปลื้อง (เรือโท)

ได้สวมเสื้อยศเทียบเสมอนายเรือตรีผู้ช่วย รับพระราชทานเงินเดือนอัตรานายเรือตรีผู้ช่วยชั้น ๓ และเงินค่าวิชาพิเศษประเภทที่ ๒ สังกัดกรมเรือกลและบ่อม ตามคำสั่งของกรมทหารเรือ ที่ ๑๙๒/๔๒๗๓ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑)

นักเรียนที่ออกเป็นนายทหารรุ่นนี้นับเป็นรุ่นที่ ๓ ที่สามารถนำเรือไปในทะเลลึกได้ และต่อ ๆ ไป ก็มีนักเรียนสำเร็จหลักสูตรของกรมยุทธศึกษาออกเป็นนายทหารเป็นลำดับไป ล้วนแต่สามารถนำเรือไปในทะเลลึกได้ทั้งสิ้น

๗๐. กรมทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๒๑๙/๕๒๖๑ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ให้ในกรมทรงนำกระบวนเรือซ้อมกระบวนยุทธและนำนักเรียนนายเรือและนายช่างกลไปฝึกซ้อมวิชาด้วย ทางฝั่งตะวันออกมีกำหนด ๑๕ วัน กระบวนเรือประกอบด้วย ร.ล.ล. เสือทยานชล ร.ต.ล. ๑, ร.ต.ล. ๒, ร.ต.ล. ๓ และ ร.ร.ล. มกุฎราชกุมาร บรรทุกนักเรียน เรือบุ๊ก (เรือช้าง) เป็นเรือลำเลียง และได้ออกเรือในวันที่ ๑ ธ.ค. ๑๒๗

กระบวนเรือได้ทอดทำการฝึกซ้อมที่อ่าวสัตหีบ มีการถอดประกอบและฝึกยิงตอร์ปิโดซึ่งเป็นอาวุธใหม่ด้วย

ฤดูนี้เป็นฤดูหนาว นักเรียนและนายทหารประจำเรือบางลำจึงเกิดไข้ทรพิษ ฯลฯ ซึ่งเป็นโรคประจำฤดูหนาวกันขึ้นบ้าง ต้องส่งขึ้นรักษาตัวบนเกาะพระ (เกาะเตาหม้อ) ชั่วคราว จึงต้องมีการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษเป็นพิเศษตามคำสั่งที่ ๒๖๗/๖๑๓๙ ลงวันที่ ๗ ม.ค. ๑๒๗

เมื่อจวนจะครบกำหนดเวลากลับ ได้มีการยิงตอร์ปิโดซึ่งเป็นอาวุธใหม่ จาก ร.ร.ล. เสือทยานชล ให้ผู้บัญชาการทหารเรือ (พลเรือเอก สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต) ทอดพระเนตร ทางนอกแหลมกระบัง ตอร์ปิโดที่ยิงออกไปวิ่งเป็นทางดีเรียบร้อย ครั้นถึงสุดระยะทางที่ตั้งก็โผล่ขึ้นแล้วจมหายไปเลย นับว่าโชคไม่อำนวย ในกรมจึงทรงให้ทอดกระบวนเรือ เอาเชือกทำตาข่ายลงลากกว้านหาตอร์ปิโดตลบไปตลบมาด้วยเรือกรรเชียง ตั้งแต่ ๐๙.๐๐ น. – ๒๔.๐๐ น. ทุกวัน ประมาณ ๑ เดือนก็ไม่พบ จึงทรงขอพระอนุญาตทำการทดลองตอร์ปิโดต่อไปใหม่จนกว่าจะครบทุกกระสุน

ในการนี้ในกรมทรงเห็นว่า การยิงตอร์ปิโดทดลองในทะเลกว้างย่อมเกิดอันตรายจากการสูญหายได้ง่าย ได้ทรงขอให้กรมทหารเรือส่งกระติกน้ำ ๒๐๐ กระติก เลื่อย ๑๒ อัน มีดโต้ไทย ๒๔ เล่ม โอ่งน้ำสามโคก ๖ โอ่ง เต็นท์ทหารพักได้ ๑ กองร้อย ไปจัดตั้งและให้นักเรียนพักบนเกาะครามและทำการตัดไม้ขนาดเสาโป๊ะน้ำลึกที่อ่าวเกาะคราม เพื่อเอาไปทำรั้วโป๊ะ ๒ ข้าง ที่อ่าวสัตหีบสำหรับยิงตอร์ปิโดกรอกเข้าไป เมื่อตอร์ปิโดจมหรือหายก็เป็นบริเวณแคบที่จะค้นหาได้ง่าย

ในการนี้นักเรียนต้องกรากกรำลำบากพอใช้ เพราะต้องนอนกลางดินกินกลางทราย เกาะครามหาน้ำจืดยาก ประกอบกับมีการป่วยไข้บ่อย ๆ ทำการตัดไม้อยู่ประมาณเดือนเศษก็ขนไม้ไปยังอ่าวสัตหีบเพื่อเตรียมการปักรั้ว นับว่าเป็นการฝึกหัดนักเรียนให้ได้รับความลำบากก่อน จึงจะเป็นนายทหารบังคับทหารได้ดีในภายหน้าและก็ทนกันได้ดี เพราะเคยกับความลำบากเมื่อยกพลขึ้นบกที่ชุมพรมาแล้ว แต่ก็หาทันได้ลงมือกันจริงจังไม่ ทางราชการทหารเรือได้เรียกกระบวนเรือกลับและใน

กาลต่อไปก็มีการนำนักเรียน ออกฝึกทางทะเลในอ่าวไทย ตามยุค ตามสมัย ด้วยความทรหดอดทน ทั้งทางน้ำทางบกตลอดมาจนออกจากโรงเรียน

๗๑. เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จออกจากกรุงเทพ ฯ เพื่อไปประทับแรมที่ตำบลบ้านปืน จึงได้มีพระกระแสรับสั่งให้เจ้าพนักงานแผนที่ทำถวาย แต่ก็ยังหาได้สมพระราชประสงค์ไม่ ทรงกริ้วหาว่าเหลวไหล จึงให้กรมทหารเรือจัดทำถวาย ในกรมได้ตามเสด็จในคราวนี้ด้วย จึงโทรเลขมายังโรงเรียนนายเรือให้นายเรือโทผู้ช่วยนายครูและบรรดาครู นักเรียนนายเรือห้อง ๔ ห้อง ๕ พร้อมด้วยเครื่องมือทำแผนที่ ออกไปทำแผนที่ถวาย ในการนี้ครูและนักเรียนลงมือทำแผนที่เพียง ๓ วัน ก็เป็นการสำเร็จเรียบร้อยนำขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพอพระทัย และทรงชมเชยว่าสามารถดีมาก นับว่าเป็นชิ้นโบแดง ของโรงเรียนนายเรือได้อย่างหนึ่ง

๗๒. วันอาทิตย์ ที่ ๒๓ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) กรมทหารเรือ มีคำสั่งที่ ๒๕๖/๔๗๗๑ ให้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประชวรพระโรคธาตุพิการตั้งแต่วันที่ ๑๖ ต.ค. ๑๒๙ พระโรคกลายไปในทางพระวักกะพิการ ได้เสด็จสวรรคตเมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๒ ต.ค. ๑๒๙ เวลา ๒ ยาม ๔๕ นาที (๐๐๔๕) ให้ปฏิบัติการดังนี้

(ก) เรือรบและสถานที่ทำการทุกแห่งให้ชักธงกึ่งเสา

(ข) นายทหาร นายทหารชั้นประทวน นักเรียนนายเรือ นายช่างกล ไว้ทุกข์ ใช้ผ้าดำโปร่งพันแขนเสื้อเหนือศอกด้านซ้าย

(ค) กำหนดไว้ทุกข์ ๓ เดือน

(ง) จ่าและพลทหารคงแต่งกายธรรมดา

ในขณะที่ชักธงขึ้นนั้น ให้เรือพระที่นั่งมหาจักรียิงสลุตหลวง ๒๒ นัด กับเวลาที่แห่พระบรมศพจากสวนดุสิตมายังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ให้เรือพระที่นั่งมหาจักรียิงปืนรายนาที ๆ ละ ๑ นัด แต่การจะยิงและหยุดยิงนั้น ให้ฟังเสียงปืนกรมทหารบกเป็นสัญญา เพื่อถวายความจงรักภักดีและเป็นการไว้อาลัยในพระองค์ท่าน

ขณะนั้นกองเรือฝึกซ้อมกระบวนยุทธ์ซึ่งได้ออกมาฝึกซ้อมกระบวนยุทธ์ เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๙ ได้มาทำการซ้อมรวมกันอยู่ที่แหลมงอบ จังหวัดตราด กรมทหารเรือจึงส่งวิทยุแจ้งข่าวสวรรคตของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทราบและเรียกกองเรือกลับกรุงเทพ ฯ ทันที การไว้ทุกข์ในกองเรือก็ได้เริ่มขึ้น ณ บัดนั้น กระบวนเรือได้แล่นเข้ามาด้วยฝีจักรเต็มที่ แต่ดูเหมือนเป็นการแล่นอย่างเชื่องช้าเสียจริง ๆ และเงียบหงอย ดูคล้ายกับมีการเศร้าโศกมาก

เมื่อกระบวนเรือ ได้มาถึงกรุงเทพ ฯ และจอดทุ่น พร้อมเพรียง กันแล้ว ทำให้แม่น้ำเจ้าพระยาคึกคักเป็นสง่าไปด้วยเรือรบจอดเป็นแนวยาว ดูมีชีวิตชีวาขึ้น ไม่เงียบเหงาเหมือนเมื่อเรือรบไปทะเลเสียเป็นจำนวนมาก

การที่ประเทศไทยได้สูญเสียพระองค์ท่านไปเช่นนี้ ย่อมเป็นที่เศร้าโศกและอาลัยในพระองค์ท่านมาก เพราะพระองค์ท่านมีพระคุณต่อประเทศและทวยราษฎรเป็นอย่างยิ่ง เช่นเลิกทาษ ใช้แบบธรรมเนียมจัดประเทศอย่างอารยะประเทศทุกประการที่สำคัญยิ่งก็คือ ได้ใช้พระปัญญาให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสและอังกฤษได้ โดยยอมเสียสละเขตแดนที่ควรเสียให้ชาติทั้งสองไปเป็นต้น กับยังทรงทรมานพระกายเสด็จประพาสประเทศยุโรปถึง ๒ ครั้ง เพื่อเจริญพระราชไมตรี และทำความเข้าใจและปรองดองกับชาติต่าง ๆ ในยุโรปที่ทรงอำนาจอยู่ให้เห็นใจและเป็นกันเองได้ดียิ่ง นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นหาผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์ไม่ได้อีกแล้ว

วันเสาร์ ที่ ๒๙ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) กรมทหารเรือ มีคำสั่งที่ ๒๖๒/๔๘๘๐ ว่า "ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้พันจ่า จ่า และพลทหารเข้าไป ถวายบังคม พระบรมศพ ที่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ได้ ตั้งแต่ เวลา ๔ โมงเช้า (๑๐.๐๐ น. – ๑๑.๐๐ น.) ทุกวัน ให้มีดอกไม้ธูปเทียนไปด้วย

สำหรับนักเรียนนายเรือและนายช่างกล ให้ไปถวายบังคมในวันที่ ๕ พ.ย. ๑๒๙ (ภายหลังเปลี่ยนเป็นวันที่ ๗ พ.ย. ๑๒๙ แทน)

วันอาทิตย์ ที่ ๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) กรมทหารเรือมีคำสั่งที่ ๒๖๑/๕๐๒๔ แจ้งให้ทราบว่า จะให้มีการพระราชพิธีบรมราชาภิเศก จึงชักธงเต็มเสาในวันที่ ๘, ๙, ๑๐ และ ๑๑ กันในวันที่ ๑๑ นั้นเป็นเวลาพระฤกษ์ เช้า ๓ โมง ๓๓ นาที (๐๙.๓๓ น.) บรรดาเรือรบที่อยู่ในกรุงและมีหน้าที่ยิงสลุต พร้อมกันลำละ ๑๐๑ นัด ให้ฟังเสียงปืนมหาฤกษ์ มหาไชย มหาจักร และมหาปราบยุคที่ยิงในพระบรมมหาราชวังลั่นเป็นนัดแรกเป็นสัญญาก่อน เป็นการเฉลิมฉลองพระเกียรติและถวายความจงรักภักดีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่ ขณะนั้นนักเรียนนายเรือ นายช่างกล และนักเรียนจ่ายังคงอยู่ประจำกระบวนเรือทั้งสิ้น ต้องทำหน้าที่ยิงปืนและชักธงในการนี้ตลอดตามคำสั่ง

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายทหารที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ หม่อมราชินิกุล และหม่อมเจ้าที่เป็นนักเรียนนายช่างกล เข้าเฝ้าถวายดอกไม้ธูปเทียนที่พระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัย ในเวลาบ่าย ๔ โมง (๑๖.๐๐ น.) เป็นการถวายความจงรักภักดี ในระหว่างพระราชวงศ์

ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ให้กรมทหารเรือ จัดส่งนักเรียน ออกไปฝึกหัดต่อ ฉะนั้น กรมทหารเรือจึงมีคำสั่งที่ ๒๗๙/๕๑๒๔ ลงวันจันทร์ ที่ ๑๔ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) ให้กระบวนเรือฝึกซ้อมกระบวนยุทธที่เข้ามากรุงเทพ ฯ ในงานพระบรมศพ ของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศก กลับออกไปฝึกซ้อมกระบวนยุทธต่อไป ได้ออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑๕ พ.ย. ๑๒๙ จนกว่าจะครบกำหนด

๗๓. วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๙ (พ.ศ. ๒๔๕๓) กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑/๑ และ ๓/๔ แจ้งให้ทราบว่า ได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกฐานะกรม ทหารเรือ ขึ้น เป็น กระทรวงทหารเรือ และ เลื่อนยศพลเรือโท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการกรมทหารเรือเป็นพลเรือเอก และเป็น เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ

เรื่องนี้จึงเป็นประวัติการเรื่องหนึ่ง เพราะแต่เดิมนั้นทหารเรือขึ้นอยู่กับกรมยุทธนาธิการ แล้วแยกออกมาเป็นกรมทหารเรือ แต่ยังสังกัดกระทรวงกลาโหม แล้วแยกออกมาเป็นกรมทหารเรือโดยอิสระ ในที่สุดได้ถูกยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงทหารเรือ (ดูเรื่องประวัติทหารเรือ)

๗๔. วันศุกร์ ที่ ๑๔ เมษายน ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๒๔/๐๐๔๗๔ ให้ทราบว่า "ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายพลเรือตรี พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ผู้ช่วยเสนาบดี และเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือออกจากตำแหน่งราชการ เป็นนายทหารกองหนุนเบี้ยหวัด และโปรดเกล้า ฯ ให้นายพลเรือตรี พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าวุฒิไชยเฉลิมลาภ ผู้บัญชาการกรมทหารเรือชายทะเล เป็นรั้งตำแหน่งเจ้ากรมยุทธศึกษาอีกตำแหน่งหนึ่ง

เหตุที่นายพลเรือตรี กรมหมื่นชุมพร ฯ (พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์) ต้องออกจากราชการคราวนี้ก็เนื่องจาก ร.ท. กรุด ผู้บังคับการ ร.ต.ล. ๒ ได้ไปมีปากเสียงกับมหาดเล็กของในหลวงที่ร้านรับประทานอาหาร คงจะมึนเมาด้วยกันทั้งสองข้าง คุยกันสนุกไปมาก็เลยถึงเรื่องแสดงความอวดดีต่าง ๆ ลงท้าย ร.ท. กรุด เอ่ยว่า "ต้องเป็นลัทธิบอลเชวิคจะดี จะได้ไม่มีมหาดเล็กมาเก่งกับทหารได้" เป็นต้น เพียงคำว่า "เป็นบอลเชวิคดี" เท่านี้ก็น่าจะพอแล้วสำหรับสมัยนั้น เพราะลัทธิบอลเชวิคเป็นปรปักษ์กับฝ่ายกษัตริย์ ซึ่งมีนายเลนินและนายทร๊อสกี้กับบริวารใช้เป็นลัทธิล้มราชบัลลังก์ของสมเด็จพระเจ้าซาร์ พระเจ้าเอมเปรอรัสเซียเสียสำเร็จแล้วต่อ ๆ มาจึงกลายเป็นลัทธิ "คอมมูนิสต์" จนทุกวันนี้

เมื่อท่านมหาดเล็กเหล่านั้นเข้าวัง คงจะได้กราบบังคมทูลถึงเรื่องนี้ให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท เลยทรงพระพิโรธหาว่า "กรมหลวงชุมพร ฯ สอนนักเรียนให้เป็น "บอลเชวิค" เอาไว้ไม่ได้จะเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกเสียจากราชการ

เรื่องนี้นับว่าเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ที่พระอาจารย์ผู้สามารถมาออกเสีย ในขณะที่โรงเรียนกำลังรุ่งโรจน์ และเป็นการที่กระทรวงทหารเรือขาดนายทหารชั้นนายพลเรือที่สามารถที่สุดไปเสีย ๑ นาย

๗๕. อนึ่งในขณะนั้นทางราชการดำริ จะต่อเรือพิฆาตตอร์ปิโดขึ้นอีก ๑ ลำ ณ ประเทศญี่ปุ่น จึงให้นายนาวาตรี หลวงประดิยัตินาวายุทธ ปลัดกรมยุทธศึกษา และอาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายเรือ ไปในราชการนี้ จึงมีคำสั่งที่ ๑๓๐/๐๖๙๗๘ ลงวันที่ ๒๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ให้นายนาวาโท พระนรินทร์รังสรรค์ ผู้บังคับการกองโรงเรียนนายเรือและนายช่างกลทำการแทนตำแหน่งปลัดกรมยุทธศึกษา และหน้าที่อาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายเรือให้ นายเรือเอก บุญมี (บุญมี พันธุมนาวิน) ผู้บังคับการเรือ เสือทยานชลทำการแทน

๗๖. เมื่อวันเสาร์ ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จมาเยี่ยมกระทรวงทหารเรือ เพื่อพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ทหารเรือได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในสถานที่อยู่ของทหารเรือ ในการนี้นายทหารเรือ และ ข้าราชการ ชั้นผู้ใหญ่ ผู้น้อย ของทหารเรือได้ เฝ้า ทูลละอองธุลีพระบาทในสถานที่อยู่ของทหารเรือ ได้มารับเสด็จและเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทพร้อมเพรียงกัน นอกจากทหารและพลประจำเรือคงเฝ้าอยู่ในเรือสำหรับนักเรียนนายเรือและนายช่างกล กระทรวงทหารเรือลงคำสั่ง ๒๔๓/๑๐๐๘๕ ลงวันที่ ๒๔ พ.ย. ร.ศ. ๑๓๐ ให้มาตั้งแถวรับเสด็จที่ท่าว่าการกระทรวงทหารเรือ หันหน้าแถวไปทางทิศเหนือ เพราะเสด็จขึ้นที่ทางด้านเหนือเป็นการเฝ้าถวายความจงรักภักดี และเป็นการพร้อมเพรียงกันในหมู่ทหารเรือ นับว่าเป็นประวัติการสำคัญยิ่งและเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง

วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๒๔๕/๑๐๑๘๑ ลงวันเสาร์ ที่ ๒๕ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๐ แจ้งประกาศพระบรมราชโองการให้ทราบดังนี้

"มี พระบรมราชโองการ ดำรัส สั่งให้ประกาศให้บรรดา ทหาร ทุก กรมกอง ทราบทั่วกัน ว่าในการ ที่ เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระบรมราชวโรกาศให้ทหารทั้งหลายเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในวันนั้น ได้ทอดพระเนตรเห็นทหารทั้งปวงตั้งในรับราชการอยู่โดยพร้อมเพรียง กับทั้งได้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าทหารซึ่งเข้ามาจากหัวเมือง (มีการระดมทหารตามกองโรงเรียนมาเข้าพิธีตรวจพลด้วย) เฉพาะงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศกนี้ มีความผาสุกดีอยู่ เป็นที่ทรงพระโสมนัสปราโมทย์ยิ่งนัก และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพรให้ทหารทั้งปวงมีความสุขสบายทั่วกัน"

๗๗.- ใน เดือน ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) เป็นเดือนที่มีงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระมหาธีรราชเจ้ารัชกาลที่ ๖) ได้มีเจ้านายและทูตานุทูตจากต่างประเทศและมาในงานนี้หลายพระองค์มาด้วยเรือรบก็มี มาด้วยเรือเมล์ก็มี

เรือรบที่มาในงานบรมราชาภิเศกคราวนี้มีเรือรบอังกฤษ ชื่อ "แฮมไชร์" หนัก ๙,๐๐๐ ตัน ปืนใหญ่ ๙.๒ นิ้ว ๒ กระบอก เรือรบญี่ปุ่นชื่อ "อิบูกิ" หนัก ๑๒,๐๐๐ ตัน ปืนใหญ่ ๑๒ นิ้ว ๔ กระบอก เรือรบรุสเซีย ชื่อ "ออโรรา" หนัก ๘,๐๐๐ ตัน ปืนใหญ่ ๘ นิ้ว ๔ กระบอก เรือเหล่านี้เป็นเรือลาดตระเวนหนัก ต้องทอดสมอนอกสันดอนทั้งสิ้น (จาก เจนไฟติงซิฟ)

เดือนธันวาคม เป็นฤดูหนาว แต่อากาศแห้งและร้อนในตอนกลางวัน ถึงกระนั้นก็ดีเรือรบญี่ปุ่นไม่ยอมกางเพดานผ้าใบเหมือนเรือลำอื่น ๆ เลย ดูเตรียมรบพร้อมอยู่เสมอคงเนื่องมาจากไม่ไว้ใจเรือรบรุสเซีย เพราะญี่ปุ่นกับรุสเซียเพิ่งเลิกรบกันมาไม่นานนัก

ข่าวการที่ ทหารเรือไทย มี โรงเรียนนายเรือ จนสามารถ ผลิต นายทหารเรือให้มีความสามารถเดินเรือในทะเลลึกได้ทั่วโลก แทนชาวต่างประเทศที่จ้างไว้แต่ก่อน ๆ นั้น ได้แพร่สพัดไปโดยเร็วจนทำให้นายทหารเรือต่างประเทศที่มากับเรือรบของเขา ขอดูโรงเรียนนายเรือไทยดังนี้

วันที่ ๖ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) เวลา ๑๓.๓๐ น. นายทหารเรือ ญี่ปุ่น ได้มาดู โรงเรียนนายเรือ และ ลงนามไว้ใน สมุด เยี่ยม (คำสั่งที่ ๒๖๑/๑๓๐/๑๐๔๐๕)

วันที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) เวลา ๐๙.๐๐ น. นายพลเรือโท ออลเนอร์บอล แฮมิลตัน คอลวิล ได้มาดูโรงเรียนนายเรือและลงนามไว้ในสมุดเยี่ยม (คำสั่งที่ ๒๖๐/๑๓๐/๑๐๔๐๓)

ท่านเหล่านั้นพากันอัศจรรย์และพอใจกันมาก ที่ทหารเรือไทยมีโรงเรียนนายเรือเป็นปึกแผ่น มั่นคงเทียบเท่าอารยประเทศ แล้ว นับว่า เป็นเกียรติประวัติ ของโรงเรียนนายเรืออย่างยิ่ง

วันที่ ๗ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ในการเฉลิมฉลองงานพระราชพิธีบรมราชาภิเศกคราวนี้ ได้มีการตรวจพลสวนสนามทหารบก ทหารเรือที่ท้องสนามหลวงในเวลา ๑๕.๐๐ น.

สำหรับนักเรียนนายเรือและนายช่างกลนั้น ได้จัดแบ่งออกเป็น ๒ กองร้อย รวม ๑ กองพัน แต่งเครื่องกากี ตามคำสั่งที่ ๒๔๙/๑๓๐/๑๐๒๔๗ หมวดที่ ๗

การตรวจพลสวนสนามใน วันนั้นได้ มีนายและพล ของ เรือรบ ต่างประเทศ มีอังกฤษ รุสเซีย ญี่ปุ่น เข้าร่วมด้วยโดยไปตั้งแถวรับเสด็จ ไม่มีอาวุธ (คำสั่งที่ ๒๖๒/๑๓๐/๑๐๔๒๗) ที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐

อนึ่ง รุสเซียกับญี่ปุ่น เพิ่งเลิก รบกันไม่ นานนัก ยังมี ความ เคียดแค้น กันอยู่ เมื่อเดินทางรถไฟร่วมกันระหว่างปากน้ำ กรุงเทพ ฯ ถึงจะได้จัดรถไว้พวกละหลังก็ดี ยังอดที่จะค่อนและถากถางกันไม่ได้ ลงท้ายชกกัน ตีกัน ถึงที่สุดปล้ำกัดกันก็มี ทางการบ้านเมืองเห็นจะไม่ได้เรื่องจึงต้องจัดรถไฟรับส่งเป็นคนละขบวนเสีย

เวลานั้นผู้เขียนมียศ เป็นนายเรือเอก เป็น ผู้บังคับการ เรือถลาง ชั่วคราว สำหรับส่งแกรนดูก บอริส เจ้าฟ้าของรุสเซียที่มากับเรือรบออโรรา

๗๘. มีนักเรียนนายเรือที่เรียนวิชาทหารเรืออยู่ ณ ประเทศเยอรมันนี ๑ พระองค์ คือสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหิดลอดุลเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นนายเรือตรี เมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔)

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์นี้ คือ สมเด็จพระชนกนาถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ฯ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช องค์ปัจจุบันนับว่าทหารเรือมีเกียรติยิ่งที่มีสมเด็จเจ้าฟ้าเป็นทหารเรือ

๗๙. วันพุธ ที่ ๓ เมษายน ร.ศ. ๑๓๑ (พ.ศ. ๒๔๕๕) กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๔/๐๐๑๒๖ ให้นักเรียนนายเรือและนายช่างกลที่สอบไล่ได้ตามหลักสูตรสำหรับศกนี้ เป็นนักเรียนทำการนายเรือและนายช่างกล รวม ๑๑ นาย คือ

เป็นนักเรียนนายเรือ นายเปลื้อง (ชั้นโท) นายมงคล นายเพ็ง นายมะลิ นายเคียร นายฉัตร นายผัน นายทา (ชั้นตรี)

เป็นนักเรียนนายช่างกล นายแจ๋ว จันทรเวคิน (ชั้นโท) นายแพ นายเลื่อง (ชั้นตรี) ทั้ง ๑๑ นี้ เป็นนักเรียนทำการรับเงินเดือนอัตรากึ่งอัตรา ร.ต. ชั้น ๓ ก. แต่เดือนนี้ สังกัดกรมยุทธศึกษาจนถึงวันที่ ๑ มิ.ย. ๑๓๑ จึงไปรับราชการประจำกรมเรือกล

นักเรียนรุ่นนี้นับเป็นรุ่นแรกที่ออกเป็นนายทหาร ยังไม่ได้เป็นนายเรือหรือนายช่างกลทันที ต้องเป็นนักเรียนทำการก่อน จนกว่าจะสอบทางใช้การได้ และได้ออกไปฝึกหัดทางใช้การกับ ร.ร.ล. มกุฎราชกุมาร ตามคำสั่งกระทรวงทหารเรือมีคำสั่งที่ ๕/๐๐๑๒๖ ลงวันพุธ ที่ ๓ เม.ย. ๑๓๑ มีนายเรือเอก บุญมี (พลเรือตรีพระยาหาญกลางสมุทร์) ทำการแทนอาจารย์ใหญ่โรงเรียนนายเรือเป็นผู้บังคับการได้ออกเรือจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๘ เม.ย. ร.ศ. ๑๓๑ กลับถึงกรุงเทพ ฯ ที่ ๓๐ เดือนเดียวกัน เรือได้เดินทางไปแวะสิงคโปร์แล้วเลยไปถึงเมืองปีนัง เพื่อฝึกหัด

นักเรียนทำการในทางคำนวณทางใช้การเป็นต้น การไปฝึกคราวนี้นับว่า เป็นการอวดธงครั้งที่ ๒

๘๐. วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๗ ทางการมีคำสั่งที่ ๕๓๕/๑๕๙๙๙ ว่า นายเรือตรี สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนสงขลานครินทร์ เสด็จกลับจากยุโรปลงเรือที่สิงคโปร์แล้วเสด็จโดยเรือ "แกวาลา" ถึงสันดอนปากน้ำเวลาค่ำวันนั้น มีเรือเสือคำรณสินธุ์รับเจ้านายและข้าราชการจากปากน้ำออกไปรับเสด็จนอกสันดอน เพื่อเป็นพระเกียรติยศ

นับว่ากระทรวงทหารเรือมี นักเรียนนายเรือที่ สำเร็จวิชา ทหารเรือ จากยุโรป (ประเทศเยอรมันนี) เป็นเจ้านายชั้นสมเด็จเจ้าฟ้าเป็นครั้งแรก เป็นเกียรติยศและเป็นความก้าวหน้าของทหารเรืออย่างยิ่ง

๘๑. วันที่ ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ทางการมีคำสั่งที่ ๔/๐๐๑๓๔ ให้ทราบ ว่า ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้สมเด็จ พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ซึ่งทรงศึกษาวิชาการทหารเรือได้ทรงสอบไล่ได้ตามหลักสูตรนายเรือในกองทัพเรือประเทศเยอรมันนีแล้ว เข้าสำรองราชการในกรมเสนาธิการทหารเรือรับพระราชทานเงินเดือนอัตรา ร.ท. ชั้น ๓ ก. (ไม่ปรากฏเงินค่าวิชา)

เรื่องนี้นับว่าสำคัญมาก เพราะทหารเรือมีนักเรียนเป็นสมเด็จเจ้าฟ้า และสำเร็จวิชาทหารเรือจากประเทศเยอรมันนี ซึ่งเป็นมหานาวียิ่งใหญ่รองจากนาวีอังกฤษมารับราชการในทหารเรือย่อมเป็นกำลังแก่กองทัพเรือไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะกิจการทั้งหลายถ้าได้มีผู้ศักดิ์สูง เช่น เจ้านายชั้นผู้ใหญ่รับราชการปะปนอยู่ ย่อมเป็นการกระตุ้นความสนใจและความเข้าใจอันดีต่อผู้ทรงอิทธิพลชั้นสูง เช่นเจ้านายอื่น ๆ เป็นต้น ย่อมทำให้กิจการนั้น ๆ ได้รับความยกย่องนับถือหรือสนใจอยู่เสมอ และย่อมสะดวกที่จะขยายกิจการนั้น ๆ ได้ไม่ยาก เพราะต่างก็เข้าใจในความสำคัญของกิจการนั้นอยู่การเงินก็จะสะดวกขึ้น และเป็นการจะชักจูงเจ้านายหรือลูกท่านหลานเธอ ให้เข้ามาในกิจการเหล่านั้นมากขึ้น เป็นการที่จะทำให้กิจการนั้นเจริญและมั่นคงยิ่งขึ้นเป็นลำดับเป็นต้น

๘๒. วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ทางการมีคำสั่งที่ ๑๐/๐๐๓๙๐ ให้นายเรือโท สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ เสด็จโดย ร.ร.ล. พาลีรั้งทวีป มีนายนาวาตรี หลวงหาญสมุทร เป็นผู้บังคับการ เพื่อไปตรวจทางเดินเรือในอ่าวสยามฝั่งตะวันออกแล้วเลยพ่วงเรือฉางจากเกาะช้างไปสงขลา มีนักเรียนทำการนายเรือและนายช่างกลที่สอบไล่ได้ปลาย พ.ศ. ๒๔๕๗ ไปฝึกทางคำนวณด้วยมีกำหนด ๑๕ วัน

ในการเสด็จตรวจทางเดินเรือครั้งนี้ก็เพื่อจะได้ทรงทราบ และทรงคุ้นเคยกับอ่าวทะเลในแถบเหล่านี้ เพราะเป็นเขตติดต่อกับอาณานิคมของฝรั่งเศส จึงสนพระทัยอยู่ เพราะประเทศสยามถูกรบกวนจากชาตินี้มาก

๘๓. วันที่ ๒๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๘ กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๔๔๑/๑๑๒๙๓ ให้ทราบว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายเรือโท สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหิดลอดุลเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ ออกจากราชการทหารเรือ เป็นนายทหารพิเศษนอกประจำการ เพื่อเสด็จไปศึกษาวิชาฝ่ายพลเรือนในประเทศอเมริกาต่อไปอีก (ทรงเข้ารับราชการทหารเรือเมื่อ ๒ เม.ย. ๒๔๕๘)

เรื่องนี้นับว่าทหารเรือได้เสียเจ้านายที่ทรงศักดิ์ จากราชการไปพระองค์หนึ่ง ย่อมจะทำให้ทหารเรืองงันในการก้าวหน้าไปได้ เพราะไม่มีผู้ทรงอิทธิพลอยู่ในหมู่ทหารเรือ ที่จะช่วยโฆษณากิจการทหารเรือให้เป็นที่เข้าใจและสนใจต่อเจ้านายชั้นสูงได้ ย่อมทำให้การพูดถึงความสำคัญของทหารเรือหย่อนไป และเป็นการขาดประโยชน์ที่จะได้เจ้านายองค์อื่น ๆ ที่จะมารับราชการในทหารเรือ เพราะขาดเจ้านายชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้นำคือ รับราชการอยู่

การที่พระองค์ทรงออกจากราชการทหารเรือเสียนี้ ก็น่าเห็นพระทัยอยู่เพราะพระองค์ทรงเรียนทรงเห็นจากราชนาวีเยอรมัน ซึ่งล้วนแต่มีเรือรบขนาดใหญ่ เช่นเรือประจัญบาน เรือลาดตระเวน เรือพิฆาตฯ และเรือดำน้ำ มีสมรรถภาพและทันสมัยดียิ่ง ครั้งเมื่อมาทรงเห็นเรือรบไทยเข้าแล้ว ก็ทรงท้อพระทัย เพราะเป็นเรือรบขนาดเล็กและล้าสมัยทั้งสิ้น ซึ่งจะว่าไปตามธรรมดาแล้ว เป็นเรือรบที่ชาติยุโรปรุแล้วทั้งสิ้น แต่ทหารเรือก็ยังเอาไว้ใช้กันได้ นี่เป็นเรื่องหนึ่งที่เจ้านายหรือผู้ทรงอิทธิพลชั้นสูงไม่สู้

เข้าใจทหารเรือ จึงนึกว่าเรือรบเท่าที่มีในขณะนั้น เก่งพอแล้ว ซึ่งความจริงนั้น ถ้าเกิดสงครามเข้าจริง ๆ ก็จะพากันออกทะเลไม่ได้ เพราะจะสู้เรือรบขนาดลาดตระเวนเขาของเขาเพียง ๒ ลำเป็นอย่างมากก็จะไม่ไหวเสียแล้ว เป็นอันว่ามีเรือรบมากลำเสียเปล่าเสียทั้งเงินเดือนคนประจำเรือเสียทั้งเงินค่าซ่อมแซมรักษาเป็นต้น และอู่ซ่อมเรือของทหารเรือก็เป็นเพียงขนาดอู่ของบริษัทย่อม ๆ เท่านั้น พระองค์จึงทรงท้อถอย

แต่ก็ได้ทรงมีพระมานะ ที่จะให้ทหารเรือไทย มีเรือเข้มแข็ง พอข่มขวัญข้าศึกได้บ้าง จึงได้ทรงพระดำริที่จะให้ทหารเรือไทยมีเรือดำน้ำขึ้น ได้ทรงตรวจดูอ่าวทั่วไปแล้วทรงเห็นว่า ตำบลท้ายบ้านผีเสื้อสมุทรกับฝั่งมีเป็นซอกเขาน้ำลึกตั้งแต่ ๒ ถึง ๓ วา พอจะเป็นที่เก็บหรือเป็นอู่เรือดำน้ำได้ พระองค์จึงทรงเขียนเรื่องเรือดำน้ำและประโยชน์ในการที่มีเรือดำน้ำขึ้น เสนอกระทรวงทหารเรือเพราะเป็นการเปลืองเงินน้อยแต่ได้ประโยชน์มากสำหรับประเทศเล็ก เช่น ประเทศสยาม เป็นต้น

นับว่าเป็นคราวเคราะห์ของทหารเรือในขณะนั้น เพราะเสนาบดีกระทรวงทหารเรือเป็นทหารบก ย่อมไม่เข้าใจดีในเรื่องเรือรบและเรือดำน้ำเป็นอย่างมาก พร้อมกันนั้นเสนาธิการทหารเรือ (ฉายา "กัปตันตาฟาง") ก็หย่อนในความสามารถในการรอบรู้กิจการทหารเรือเป็นอย่างมากด้วย เลยพากันปฏิเสธความดำริของพระองค์ท่าน เมื่อเช่นนั้นพระองค์ท่านก็หมดหนทางที่จะเชิดชูทหารเรือให้เข้มแข็งได้ จึงทรงผละจากทหารเรือตามทิฐิของเจ้านายผู้ทรงรักชาติ โดยทรงเห็นว่าเมื่อจะทำประโยชน์ไม่ได้ในทางทหารเรือ จึงได้ทรงไปทำประโยชน์ในทางพลเรือนเสีย หาได้ทู่ซี้หรือทนอยู่นิ่ง ๆ อย่างเจ้านายพระองค์อื่นไม่ คือ ทรงเห็นความเจ็บไข้ได้ป่วยของราษฎรในสมัยนั้นยังได้รับการบำบัดล่าช้าและไม่ทันสมัย ทรงมีพระเมตตาเป็นอย่างมากพระองค์จึงทรงไปศึกษาวิชาแพทย์ในอเมริกา เพื่อจะได้นำวิชาแพทย์มาปรับปรุงโรงพยาบาลและการรักษาพยาบาลราษฎรต่อไป นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งส่วนหนึ่งและก็สมใจจริงในที่สุด คือ เมื่อพระองค์ทรงสำเร็จวิชาแพทย์แล้ว ก็ได้เสด็จกลับมาปรับปรุงโรงพยาบาลศิริราชและอื่น ๆ จนเจริญก้าวหน้าเป็นลำดับมาจนบัดนี้

แต่เป็นที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ที่พระองค์ทรงด่วนมาสิ้นพระชนม์เสียแล้ว โดยประชวรเป็นพระโรคไตเป็นหนอง ทำการแทงเอาหนองออก ทนพิษบาดแผลไม่ไหวเลยสิ้นพระชนม์

ในขณะที่ผู้เขียนไปเรียนวิชาเรือดำน้ำที่ประเทศอังกฤษในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั้น ได้เคยพบพระองค์ท่านที่โรงอาหารจีนที่กรุงลอนดอน ผู้เขียนได้เฝ้าถวายความคุ้นเคยดังแต่ก่อนคือ เมื่อพระองค์ยังไม่ออกจากทหารเรือ เพราะพระองค์ทรงโปรดผู้เขียนอยู่บ้าง ได้ทรงถามถึงการเล่าเรียนของผู้เขียน ผู้เขียนได้เล่าถวายถึงวิธีการเรียน การฝึกรบ และ ฯลฯ ของเรือดำน้ำอังกฤษที่ผู้เขียนกำลังเล่าเรียนอยู่ถวาย เมื่อทรงฟังแล้ว ทรงกัดพระทนต์ว่า ทรงเสียดายทหารเรือมาก และเสียดายที่ทหารเรือไทยไม่มีเรือดำน้ำเป็นอาวุธ

การเช่นนี้ย่อมแสดงว่าพระองค์ยังมีพระทัยอาลัยทหารเรืออยู่ แต่จำต้องฝืนพระทัยละมาเสียเพราะเรื่องไม่เข้าใจกันดีนั่นเอง นับว่าเป็นการที่ทหารเรือไทยได้พลาดโอกาสอันดียิ่งไปอย่างมาก มิฉะนั้นถ้าพระองค์ยังทรงอยู่และตามพระทัย คือให้มีเรือดำน้ำขึ้นแล้ว ทหารเรือไทยจะเก่งกล้ามานานแล้วทีเดียว เพราะเรือดำน้ำเท่านั้นเป็นอาวุธอันร้ายกาจและดียิ่งสำหรับประเทศเล็กที่มีทุนน้อย

ถึงปัจจุบันนี้เรือดำน้ำยังสำคัญแม้แต่ประเทศใหญ่ ถึงกับสร้างเป็นเรือดำน้ำเดินด้วยฤทธิ์ปรมาณู และจะยิ่งสำคัญต่อ ๆ ไปอีกในกาลต่อไป

๘๔. เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ เวลา ๐๐.๐๐ น. ประเทศสยามได้ประกาศสงครามกับประเทศเยอรมนี ออสเตรีย และ ฯลฯ โดยเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตร มีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ญี่ปุ่น และ ฯลฯ ในสงครามครั้งนี้นายทหารเรือไทย ที่สำเร็จจากการศึกษา มาจากโรงเรียนนายเรือและนายช่างกล ได้แสดงความสามารถให้ประจักษ์โดยยกกำลังพลไปยึดคร่าเรือเชลย คือเรือเยอรมันที่หนีการจับกุมของสัมพันธมิตรมาจอดหลบอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา ได้เป็นจำนวน ๒๕ ลำ คิดเป็นเงินราคาของเรือทั้งหมดตามที่กระทรวงพาณิชย์คำนวณได้ประมาณ ๑๙๖ ล้านบาทเศษ กองกำลังที่ยกไปทำการยึดคร่าเรือเชลยคราวนี้มีนาย

นาวาตรี หลวงหาญสมุทร (บุญมี พันธุมนาวิน พลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร์) เป็นผู้บังคับบัญชา แล้วกระทรวงทหารเรือยังจัดให้มีการลาดตระเวนอ่าวด้วยเรือรบ ซึ่งมีนายทหารและพลประจำเรือล้วนเป็นคนไทยทั้งลำ ตลอดจนเลิกสงครามเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

นับว่านายทหารเรือไทยที่สำเร็จจากโรงเรียนนายเรือและนายช่างกลได้ออกสงครามเป็นครั้งแรก

เรือเชลยที่ยึดคร่าได้คราวนี้ชื่อ ทเราเตนเฟลส์ ปักตานี พิษณุโลก แลนคราทไซด์เดิล เกาะสีชัง เพชรบุรี เชียงใหม่ สามเสน รวมเป็นเรือเดินสมุทรและเดินทะเล ๙ ลำ เรือลำเลียงธรรมดา คือ เลซุม เวเกสัคก์ เบรเมอร์ฮาเวน เลเฮ เบรเมน เกสเตมินด์รวม ๗ ลำ และเรือลำเลียงที่เกาะสีชังอีก ๒ ลำ รวมเป็นน้ำหนัก ๒๗,๒๘๐ ตัน จับเชลยได้ ๑๓๗ คน

เรือเหล่านี้เมื่อจับได้เรียบร้อยแล้ว รวมเข้าเป็นกองเรือเชลย (ดูการจับเรือเชลยในหนังสือนาวิกศาสตร์)

๘๕. วันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑๘๙/๐๔๓๓๘ ให้ทราบว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นายพลเรือตรี พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (ภายหลังเป็นนายพลเรือเอก และเป็นกรมหลวงและเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือในที่สุด) กลับเข้ารับราชการในกระทรวงทหารเรือในตำแหน่งเจ้ากรมจเรทหารเรือ (แล้วต่อมาได้ทรงเป็นเสนาธิการทหารเรือและเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารเรือ) เนื่องจากประเทศไทยได้เข้าสงครามโลกนั่นเอง เพราะทหารเรือยังขาดผู้สามารถจริง ๆ อยู่ขณะนั้น

การเข้ารับราชการของพระองค์ท่านคราวนี้ก็เนื่องจากในวันหนึ่ง เวลาประมาณ ๐๔.๐๐ น. ได้มีการประชุมกรรมการของราชนาวิสมาคม (ดูหนังสือสมุทรสาร) ณ ท่าวาสุกรี มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นประธาน เพรียบพร้อมไปด้วยกรรมการทั้งหลาย รวมทั้งนายนาวาตรี หลวงหาญสมุทร ซึ่งเป็นกรรมการวิ่งเต้น

ด้วย เมื่อเสร็จการประชุมแล้ว หลวงหาญสมุทรจึงถือโอกาสตอนว่างคน (ซึ่งขณะนั้นในหลวงจะเสด็จลุกขึ้นจากพระเก้าอี้อยู่แล้ว) ตรงเข้าไปหมอบกราบพระบาทยุคล กราบบังคมทูลถึงเรื่องที่กำลังมีสงครามโลกอยู่ขณะนั้น แล้วปรารภว่าทางฝ่ายทหารเรือยังขาดนายทหารชั้นผู้นำที่สามารถอยู่ ถ้าจะทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้นายพลเรือตรี กรมหมื่นชุมพร ฯ เข้ารับราชการได้อีกแล้ว ย่อมจะเป็นกำลังและเป็นที่อุ่นใจในทางป้องกันทางทะเลของทหารเรือได้ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนิ่งอึ้งอยู่สักครู่หนึ่ง แล้วทรงมีพระกระแสรับสั่งว่า "เออข้าจะดูก่อน" แล้วเสด็จลุกพระราชดำเนินไปเข้าที่เสวยต่อไป (แสดงว่าไม่ทรงกริ้วโกรธ)

เรื่องกราบทูลนี้เป็นการฝ่าอันตรายยิ่ง เพราะไม่มีใครกล้า เกี่ยวกับในกรมถูกหาว่าทรงสอนนักเรียนให้เป็นบอลเชวิค (ตามที่ทรงเข้าพระราชหฤทัยแต่ความจริงเข้าใจผิดกันทั้งสิ้น) ซึ่งเคยทรงกริ้วจนต้องให้ออกจากราชการเมื่อ ๑๔ เม.ย. ร.ศ. ๑๓๐ ทำให้ในกรมว่างการงานจนต้องริเป็นหมอตรวจโรคและรักษาโรค ซึ่งพระองค์ก็ทำได้อย่างโด่งดัง จนมีฉายาว่า หมอพร หลวงหาญสมุทรมีกตัญญูในพระองค์ท่านเพราะเป็นอาจารย์สอนจนได้ดี เป็นตัวตนจนเป็นที่โปรดปรานของในหลวงในทางทหารเรือ จึงกล้ากราบบังคมทูล เพราะคิดไม่ดี ถ้าทรงกริ้วแล้ว ไม่เป็นผู้คนทีเดียว (โดยอาจถูกถอดหรือจำคุกเลย) ลงท้ายในกรมก็ได้ทรงเข้ารับราชการในที่สุด

๘๖. เรื่องการเปลี่ยนเวลาจากย่ำรุ่ง โมงเช้า, บ่ายโมง, ย่ำค่ำ และ ฯลฯ เหล่านี้ เนื่องมาจากเหตุใหญ่ คือ ประเทศสยามได้ประกาศสงครามกับเยอรมนีและออสเตรีย ในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เวลา ๒ ยามล่วงแล้วเป็นต้นไป แต่นายทหารเรือที่ให้การในศาลทรัพย์เชลยในเรื่องจับเรือเชลยให้การว่า จับเมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม เวลา ๑๑ ทุ่มครึ่งเป็นต้นไป ดังนั้นพยานฝ่ายจำเลย (คือฝ่ายเยอรมันและออสเตรีย) จึงขอให้ศาลทรัพย์เชลยยกฟ้องของโจทก์เสีย โดยอ้างว่าราชการทหารเรือทำการจับเรือเชลยก่อนวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เป็นต้น เรื่องนี้ทำให้ศาลและทั่ว ๆ ไปตกตะลึง ศาลจึงหันมาทางผู้เขียนว่า "ว่าอย่างไรกันแน่หลวงหาญ

สมุทร ผู้ควบคุมจับเรือจะมีอะไรหักล้างคำขอยกฟ้องของทนายจำเลยไหม" ดอกเตอร์ดิลกิ ซึ่งเป็นทนายของแผ่นดิน และผู้เขียนขอให้ศาลรอไว้ก่อน "อย่าเพ่อสั่งยกฟ้อง" ศาลยอม (ศาลทรัพย์เชลยมี มิสเตอร์ยาคซาส, พระยาจินดาภิรมย์ (ภายหลังเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศ) และพระเทพวิฑูร (ภายหลังเป็นพระยาเทพวิฑูร) เรื่องนี้กระเทือนถึงในหลวงด้วย

ผู้เขียนต้องรีบรายงานกระทรวงทหารเรือทันทีว่า เกิดอะไรขึ้น กระทรวงทหารเรือจึงต้องตรวจค้นลงท้ายในสมุดปูมเรือ "ล๊อกบุ๊ค" เป็นหลักยืนยัน เพราะในสมุดปูมเรือ เริ่มวันใหม่เวลา ๒ ยามล่วงแล้วทั้งนั้น ฉะนั้นเวลา ๑๑ ทุ่มครึ่ง วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๖๐ ซึ่งเรียกนับอย่างสามัญทั่วไป จึงกลายเป็นเวลา ๕ นาฬิกา ๓๐ นาทีของวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เป็นอันว่าราชการทหารเรือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวลงมือจับคร่าเรือเชลย เป็นเวลาล่วงเลยขึ้นวันที่ ๒๒ ก.ค. ๒๔๖๐ ไปแล้วถึง ๕ ชั่วโมง ๓๐ นาที ต้องเอาสมุดปูมไปให้ศาลและทนายจำเลยดูเป็นหลักฐานว่าทางราชการทหารเรือของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้กระทำการจับเรือเชลย เป็นวัน เวลาอันถูกต้องกับการ ที่ประเทศสยามได้ ประกาศ สงครามกับ ประเทศเยอรมันและออสเตรียแล้ว ทนายจำเลยยอมจำนน และศาลเชื่อถือจึงเป็นการดำเนินคดีเรื่องยึดคร่าเรือเชลย (๒๕ ลำ) ต่อไปได้ ลงท้ายทางฝ่ายโจทก์ (รัฐบาล) ชนะ

ในที่สุดพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เปลี่ยนเรียกวันเวลาเป็นระเบียบใหม่ เพื่อให้ตรงกับสากลที่ใช้กันอยู่ในโลกตั้งแต่ยุคนั้นเป็นต้นมา นับว่าเป็นประวัติการสำคัญของประเทศไทยอย่างหนึ่ง

๘๗. วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๑ กระทรวงทหารเรือได้ออกข้อบังคับ ข.ท.ร. บทที่ ๓๕๙ ให้ยกเลิกข้อบังคับการรับนักเรียนนายเรือ และนักเรียนนายช่างกล ที่ต้องออกจากโรงเรียนเข้ารับราชการตาม ข.ท.ร. บทที่ ๑๙๕ นั้นเสีย

เพราะเป็นการพ้นสมัยแล้ว ให้ยกเลิก ตลอดจนข้อบังคับที่เกี่ยวแก่การรับนักเรียนรายนี้ทั้งหมด ตั้งแต่บัดนี้

เป็นอันว่านักเรียนผู้ใดที่เรียนไม่จบหลักสูตรของโรงเรียนนายเรือที่จะออกเป็นนักเรียนทำการได้ ไม่มีโอกาสสมัครเข้ารับราชการทหารเรืออีกต่อไปดังแต่ก่อน ๆ นั้น เพราะเมื่อก่อนนั้นนักเรียนนายเรือและนายช่างกลสมัครเข้ารับราชการเป็นพันจ่าบ้าง เป็นจ่าบ้าง แต่ในสมัยนี้ได้มี โรงเรียนพันจ่าและจ่า ขึ้นแล้ว

๔๘. วันที่ ๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ มีประกาศพระบรมราชโองการลงวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ตั้งกอง นักเรียนนายเรือราชนาวีเสือป่า ขึ้นเป็น พิเศษกองหนึ่ง ฝากเข้าศึกษา เล่าเรียนในโรงเรียนนายเรือของราชนาวี และให้รวมการปกครองอยู่ในบังคับบัญชาโรงเรียนนายเรือ และให้อยู่ในกฎข้อบังคับของโรงเรียนนายเรือทุกประการ ความพิสดารแจ้งอยู่ในประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๖ ตอนที่ ๕ นั้นแล้ว (ข.ท.ร. บทที่ ๓๘๒)

จะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัว ทรง สนพระทัยใน ทางทะเลเพียงไร ถึงกับทรงสละพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ออกตั้งกรมเสือป่า จนจะให้มีนายทหารเรือเสือป่าที่สามารถ โดยผ่านการเป็นนักเรียนนายเรือก่อนเป็นต้น เหตุนี้เป็นเรื่องส่วนพระองค์ระหว่างเจ้านาย ที่นำทหารเรือล่าช้าไม่ทัน พระราชประสงค์ (แบบเดียวกันกับนายเรือโท เจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ขัดพระทัยเลย ลาออกไปเรียนทางแพทย์ ช่วยพลเมืองทางโรคเสีย) แต่ไม่รู้ว่าจะทรงทำอย่างไร เพราะเกรงใจกันอยู่ จึงทรงตั้งราชนาวีเสือป่าให้ทันพระทัยเสียเอง

แต่ใน สุดท้าย ก็ไปไม่ตลอด เพราะ นักเรียน นายเรือ ราชนาวี เสือป่า กับนักเรียนนายเรือของราชนาวี ไม่กลมกลืนกันดี ลงท้าย ต้องเลิกการ ส่งนักเรียนมาเรียนเสีย จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

เรื่องนี้ในหลวงทรงพระพิโรธมาก จึงได้ส่ง น.ท. หลวงกาจกำแหง (ห้อง หังสนาวิน น.อ. พระยากำแหงณรงค์ฤทธิ) ราชองครักษ์มาเป็นผู้บังคับการโรงเรียนนายเรือและนายช่างกล เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๒ ตามคำสั่งที่ ๒๒๑/๐๕๘๕๙ นับว่าเป็นผู้บังคับการคนที่ ๘

๘๙. วันที่ ๒๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ เดิมโรงเรียนนายเรือและนายช่างกลเป็น ๒ โรงเรียน ภายหลังรวมเข้าเป็นโรงเรียนเดียวกันโดยนามว่า "โรงเรียนนายเรือและนายช่างกล" แบ่งออกเป็น ๒ แผนกตามวิชาที่เรียน เพื่อจะให้เป็นการเรียกง่ายขึ้น จึงให้เรียกว่า "โรงเรียนนายทหารเรือ" แต่บัดนั้น ตามคำสั่งที่ ๒๒๖/๐๕๙๒๘ นับว่าโรงเรียนนายเรือมีชื่อว่า "โรงเรียนนายทหารเรือ" เป็นครั้งที่ ๒ ครั้งแรกมีชื่ออย่างนี้เมื่อตั้งโรงเรียนใหม่ ๆ

๙๐. วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๖ กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑๓๐/๐๑๘๔๕ ให้ทราบว่านายพลเรือเอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ ในรัชกาลที่ ๕) เสนาบดีกระทรวงทหารเรือซึ่งเสด็จประพาสทางทะเลอ่าวตะวันตก ด้วยเรือเจนทะเล ได้สิ้นพระชนม์บนเรือเจนทะเล ณ อ่าวหาดทรายรี จังหวัดชุมพร เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ศกนี้ ให้มีการไว้ทุกข์ธง ๓ วัน และไว้ทุกข์ชั้น ๑ มีกำหนด ๓๐ วัน

การที่ราชนาวีไทยได้สูญเสียบุพพาจารย์อันยิ่งใหญ่ ซึ่งพระองค์ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทหารเรือ ซึ่งได้ทรงเล่าเรียนสำเร็จมาอย่างดีเยี่ยมจากราชนาวีอังกฤษ, มาถ่ายทอดให้นักเรียนนายเรือ จนออกเป็นนายทหารเรือ ที่สามารถนำเรือไปทะเลลึกได้ทุกแห่ง และสามารถรู้วิชายุทธศาสตร์ ยุทธวิธี สามารถนำเรือเข้าทำการรบได้ทุกโอกาส ซึ่งทำให้ราชนาวีสยามเจริญขึ้นตลอดมา ทำให้นายทหารและพลตลอดจนราชนาวีไทยเก่งกาจอย่างเกรียงไกร จนเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ เช่นนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียอย่างสำคัญ ซึ่งจะหาผู้แทนพระองค์ท่านไม่ได้อีกแล้ว จึงควรที่ทหารเรือทุกคนจะระลึกจดจำไว้ พระองค์ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นเสนาบดีเพียง ๔๙ วัน นับว่าน้อยมากจึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

๙๑. วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗ กระทรวงทหารเรือได้มีข้อบังคับ ข.ท.ร. บทที่ ๕๖๑ ว่าด้วยการศึกษาของ โรงเรียนนายทหารเรือขึ้น และให้เริ่มตั้ง

ขึ้นตั้งแต่ ๑ เมษายน ๒๔๖๘ เป็นต้นไป เพราะฉะนั้นนามของ โรงเรียนนายทหารเรือ ซึ่งได้แก่นามโรงเรียนนายเรือนั้น จึงเป็นอันเปลี่ยนแปลงไป โดยกลับมาเรียกว่า กองโรงเรียนนายเรือ เช่นเดิมอีก เพราะที่นี้มีนายทหารเรือจริง ๆ มียศตั้งแต่นายเรือเอกถึงนายนาวาตรีมาเข้าโรงเรียนชั้นสูงจึงต้องเรียกว่า "โรงเรียนนายทหารเรือ" ให้สมกับนักเรียนที่เป็นนายทหารเรือ

๙๒. วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ทร. มีคำสั่งที่ ๔๒๐/๑๑๑๙๗ ให้ทราบว่า นายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ผู้สำเร็จราชการกระทรวงทหารเรือ ประชวรพระโรคพระวักกะอักเสบ เสด็จทิวงคต เมื่อวันที่ ๙ ก.พ. ๒๔๖๗ เวลา ๒๒.๐๐ น. ณ วังสวนกุหลาบ มีกำหนดไว้ทุกข์ธง ๑๐ วัน และให้ข้าราชการชั้นสัญญาบัตร นายทหารชั้นประทวน นักเรียนโรงเรียนนายเรือ ไว้ทุกข์ชั้น ๑ มีกำหนด ๓๐ วัน แต่วันที่ ๑๐ เดือนนี้

ทหารเรือมักจะสูญเสียเจ้านายที่ทรงศักดิ์บ่อย ๆ นับว่าดวงชะตาของทหารเรือค่อนข้างแรงอยู่ มิฉะนั้นทหารเรือย่อมจะเด่นเร็วเกินไป เพราะเจ้านายทรงศักดิ์ย่อมมีอิทธิพลในทางโฆษณาดีที่สุด ที่จะให้คนทั้งหลายเข้าใจหรือสนใจในทหารเรือได้อย่างดี

อนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ จนปลาย พ.ศ. ๒๔๗๐ ไม่มีการรับสมัครบุคคลภายนอกเข้าเป็นนักเรียนเลย ทั้งนี้เนื่องมาจากเศรษฐกิจของประเทศไม่สู้ดี จึงจำต้องประหยัดรายจ่าย พร้อมกันนั้นยังไม่จำเป็นต้องเพิ่มนายทหารขึ้นอีก เพราะประเทศชาติอยู่ในภาวะปกติ

๙๓. วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ทร. มีคำสั่งที่ ๓๙๘/๒๘๒๘ ให้ทราบว่า พระบาทสมเด็จ พระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประชวรพระโรคโลหิตเป็นพิษในพระอุทรมาตั้งแต่ ๑๒ พ.ย. ศกนี้ ครั้นถึงวันที่ ๒๖ พ.ย. ศกนี้เวลา ๑ ๔๕ สวรรคต มีการไว้ทุกข์ธง ๓ เดือน ตั้งแต่ ๒๖ เดือนนี้ มีการยิงสลุตหลวงเคารพพระบรมศพเรือละ ๒๒ นัด เวลาเชิญพระบรมศพ

มายังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กองทัพเรือยิงสลุตรายนาที ๆ ละ ๑ นัด แต่การจะเริ่มยิงเวลาใด ให้ฟังเสียงปืนของทหารบกเป็นสำคัญ ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรไว้ทุกข์ชั้น ๑ มีกำหนด ๑ ปี นายทหารชั้นประทวน นักเรียนนายเรือและนายช่างกลใช้ผ้าโปร่งดำพันแขนเสื้อข้างซ้ายอย่างเดียวเท่านั้น

จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมาด่วนสวรรคตเสียเช่นนี้ เพราะพระองค์ท่านมีความสนพระราชหฤทัยในทางเรือเป็นอย่างยิ่ง และได้ทรงเคยไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ พระองค์จึงทรงเข้าพระทัยเรื่องทหารเรือดีว่าสำคัญต่อประเทศที่มีฝั่งทะเลเป็นเขตแดนเพียงใด จึงทรงบำรุงทหารเรืออย่างเร่งรีบและยกย่องทหารเรือจนขึ้นเสมอบ่าไหล่ของทหารบก แต่ไม่ทรงจะสามารถบังคับบัญชาทหารเรือได้โดยตรง เพราะเป็นพระเจ้าแผ่นดิน จึง ทรงตั้งกรมราชนาวีเสือป่า ส่งนักเรียนมาอาศัยเรียนที่โรงเรียนนายทหารเรือ และขอเรือไปฝึกนายทหาร, นักเรียน ตลอดจนพลราชนาวีเสือป่า ที่ทรงทำเช่นนั้นก็เพราะอึดอัดพระทัยเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ทางเรือ ที่นำทหารเรือก้าวหน้าไปเชื่องช้ามาก เพราะตั้งแต่ไหนมาแล้ว ทหารเรือย่อมมีผู้นำ คือ ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเป็นผู้ได้ผ่านการทหารบกมาแล้วเกือบทั้งสิ้น ความเข้าใจในทางทหารเรือจึงมีน้อยมาก และถึงจะมีเจ้าหน้าที่ประกอบ เช่น เสนาธิการเป็นต้น ก็เป็นผู้หย่อนต่อความสามารถจริง รู้จริง จะมีอยู่เพียงสมัยเดียว คือสมัยพลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ เท่านั้น แต่ก็เป็นวาสนาของทหารเรืออีก ท่านก็ด่วนสิ้นพระชนม์ไปเสีย ทหารเรือจึงล้มเลเปะปะไปตามยถากรรม ในขั้นสุดท้ายก็ถูกกดดันไว้ตลอดมา เพราะผู้สามารถในปฏิภาณ ไหวพริบ ที่จะนำทหารเรือให้เจริญตลอดไปไม่ได้มาเป็นผู้นำ แต่ก็เป็นวาสนาอยู่ที่นายทหารผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่ศึกษาฝึกหัดมาแต่ครั้งในกรมหลวงชุมพร พระบุพพาจารย์เป็นหลักยืนมา การทหารเรือจึงได้คงทรงอยู่ แต่ก็ยากที่จะทำให้เจริญได้ทันสมัย

วันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ทร. มีคำสั่งที่ ๔๓๒/๑๓๔๒๘ ให้นักเรียนนายเรือและนายช่างกล ไปถวายบังคมพระบรมศพ รัชกาลที่ ๖ ที่พระที่นั่ง

กุสิตมหาปราสาท ในวันที่ ๑๑ และ ๑๘ ก.พ. ๒๔๖๘ ในเวลา ๑๔^๐๐ - ๑๖^๐๐ น. มีดอกไม้ธูปเทียนไปด้วย แต่งกายปกติเครื่องขาว รองเท้าบู๊ตหนังดำ พันแขนทุกข์ เป็นการแสดงความไว้อาลัยและแสดงความกตัญญูกตเวทีในพระเจ้าแผ่นดินของตน

๙๔. วันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ กระทรวงทหารเรือได้มีคำสั่งที่ ๑๘๖/๐๗๖๑๗ ให้ทราบว่า นายนาวาเอก สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิดลอดุลเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ ได้เสด็จสิ้นพระชนม์เสียแล้ว โดยประชวรพระโรคพระยกนะอักเสบ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๔ ก.ย. ๒๔๗๒ เวลา ๑๖^๕๐ ที่วังปทุมวันนำไปประดิษฐาน ณ ท้องพระโรงวังสวนกุหลาบ พระชนม์ ๓๘ พรรษา

ข้าราชการชั้นสัญญาบัตรในราชนาวี ควรไปเฝ้า ที่วังสวนกุหลาบ แต่งกายเต็มยศ หมายเลข ๒ ไว้ทุกข์พันแขนเสื้อ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาเรือและสถานที่ในราชนาวี ลดธงไว้ทุกข์มีกำหนด ๓๐ วัน แต่วันที่ ๒๕ เดือนนี้

การสิ้นพระชนม์ของสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสงขลาฯ ครั้งนี้ย่อมเป็นที่เศร้าโศกแก่ราษฎรเป็นอย่างยิ่ง เพราะพระองค์ท่านพึ่งจะได้ลงมือจัดการในแผนกรักษาพยาบาลไม่นานนัก อาทิมีสร้างตึกพยาบาล และตึกเกี่ยวแก่ทางค้นคว้า และ ฯลฯ กับยังได้ทุนของร็อคเฟลเลอร์ ตลอดจนอาจารย์ชาวอเมริกันที่ทรงคุณวุฒิทางแพทย์ มาช่วยสอนนักเรียนแพทย์และช่วยจัดการเรื่องโรคภัยไข้เจ็บอีกด้วย เมื่อมาสูญเสียพระองค์ท่านที่ยังมีพระชนมายุยังน้อยเช่นนี้ นับว่าประเทศชาติได้สูญเสียองค์บุคคลที่สำคัญไปทีเดียว

ส่วนสำหรับทหารเรือนั้น ย่อมต้องเสียดายพระองค์ท่านมากนัก เพราะถ้าพระองค์ท่านยังอยู่แล้ว อาจจะได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ที่ทรงเข้าใจความ สำคัญทางทหารเรือได้อย่างดี เพราะพระองค์ท่านสนใจในทางทหารเรือ และสำเร็จการศึกษามาจากราชนาวีเยอรมันเป็นอย่างดียิ่งอยู่แล้ว ย่อมจะต้องพยุงฐานะของทหารเรือไทยในทางป้องกันการรุกรานทางทะเลอยู่นั่นเอง

๙๕. วันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ทร. ได้มีคำสั่งที่ ๑๙๓/๐๘๑๑๔ ให้ ว่าที่ นายเรือตรี หม่อมเจ้าสมรบำเทิง อาภากร ซึ่งศึกษาวิชาอยู่ในราชนาวีอังกฤษ สอบไล่ได้จบหลักสูตรแล้ว สวมเสื้อยศ ว่าที่นายเรือโท

นับว่าราชนาวีไทยมีทหารเรือที่สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศที่เป็นเจ้านายเพิ่มขึ้นอีก ซึ่งจะได้เป็นกำลังแก่กองทัพเรือไทยต่อไป

แต่เป็นที่น่าเสียดายที่พระองค์ท่านได้มาสิ้นพระชนม์เสียอีก เมื่อเป็นนายเรือเอก และเจ้านาย พระองค์นี้ เรียนวิชาทหาร มาอย่าง เชี่ยวชาญ ทัดเทียม กับพระบิดา (นายพลเรือเอก กรมหลวงชุมพรฯ) ทีเดียว เพราะทรงสอบไล่ได้ชั้นเอกเกือบทุกสาขาของวิชาทหารเรืออังกฤษ และทรงอดทนอย่างนักกีฬาที่ดี จึงน่าจะนับได้ว่าทหารเรือไทยออกจะอาภัพอยู่บ้างที่เจ้านายดี ๆ มาสิ้นพระชนม์เสียหมด

ประวัติการจับเรือเชลย

เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

คำนำ

ประวัติการจับเรือสินค้าของชาติเยอรมันที่หลบภัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ เข้ามาทอดในแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งในที่สุดเรียกว่า "เรือเชลย" นั้น ได้เขียนขึ้นตามเนื้อเรื่องบางตอนที่ข้าพเจ้าได้เขียนไปลงในหนังสือ "สมุทสาร" ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ในนามของนางวางเอกพระยาประสิทธิศุภการเป็นเจ้าของเรื่อง และในเนื้อความตอนอื่นได้เขียนจากความทรงจำของข้าพเจ้า ซึ่งเป็นผู้บังคับกองจับเรือเชลยนี้บ้าง และเอาสำเนาเอกสารต่าง ๆ ของกระทรวงทหารเรือและของกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรือเชลย รวมกันเข้ามาเขียนและรวบรวมขึ้น

ส่วนรูปถ่ายต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้าไม่สามารถจะนำมาลงได้ เพราะรูปได้ส่งไปทางเจ้าคุณประสิทธิศุภการแล้วสูญหมด คงมีแต่รูปที่มีอยู่ในหนังสือสมุทสารเล่มเดือนสิงหาคม ๒๔๖๐ เท่านั้น

จึงหวังว่าประวัติเรื่องจับเรือเชลยนี้ พอจะเป็นเค้าความที่เป็นประโยชน์อยู่บ้างไม่มากก็น้อย

พล.ร.ต. พระยาวิทยุคลางสินธุ์ ร.น.

๒๗ มิ.ย. ๒๕๐๑

การจับเรือเชลย พ.ศ. ๒๔๖๐

เหตุที่ประเทศสยามมีการจับเรือเชลยของชนชาติเยอรมันที่หลบภัยสงครามมาทอดจอดอยู่ในน่านน้ำสยามนั้น ก็เนื่องมาจากผลของสงครามโลกครั้งที่ ๑

สงครามโลกครั้งที่ ๑ ที่เกิดขึ้นนั้น กล่าวโดยย่อก็มีสาเหตุมาจากชาติมหาอำนาจในทวีปยุโรปมีความชิงไหวชิงดีต่อกันในทางการเมือง, การทหาร, การเศรษฐกิจ และการต้องการแผ่อาณาเขตของแต่ละประเทศ และ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งในชั้นต้นก็ชิงไหวพริบ และ ฯลฯ ต่อกันในระหว่างประเทศ แต่ในที่สุดก็ต้องรวมหลายประเทศเข้าเป็นหมู่กลุ่มที่มีผลประโยชน์ต่อกันอย่างใกล้ชิดหรือเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เมื่อรวมกันเข้าเช่นนี้จึงมีการทำสัญญาร่วมรบหรือช่วยกันรักษาความเป็นเอกราชและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละประเทศขึ้น ประเทศที่รวมกันเป็นกลุ่มเหล่านี้ ที่นับว่าสำคัญยิ่งก็คือ ประเทศอังกฤษ, ฝรั่งเศส และรุสเซีย กลุ่มหนึ่ง และประเทศเยอรมนี, ออสเตรีย – ฮังการี และอิตาลีอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นประเทศมหาอำนาจในทวีปยุโรปทั้งสิ้น นอกจากนี้ก็เป็นสัญญาปลีกย่อยของแต่ละประเทศในกลุ่ม ไปทำสัญญากับประเทศอื่นในทวีปยุโรปเอเชียตามลำพังของแต่ละประเทศอีกชั้นหนึ่ง

เมื่อการทำสัญญาเป็นที่มั่นคงแล้ว ต่างก็ทำนุบำรุงกองทัพของแต่ละประเทศให้เข้มแข็ง และพร้อมที่จะใช้สนับสนุนหรือช่วยเหลือต่อกันได้ในทุกโอกาส เป็นการคุมเชิงกันอยู่ตลอดเวลา (ความพิสดารในเรื่องการเมือง และเศรษฐกิจ และ ฯลฯ ของกลุ่มมหาอำนาจเหล่านี้ให้ดูได้ประวัติสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในหนังสือนาวิกศาสตร์ ปีที่ ๑๘ และ ๑๙ หรือในหนังสือที่กล่าวถึงประวัติของเรื่องนี้โดยเฉพาะ) ยังหามีเหตุการใดรุนแรงพอที่จะใช้กำลังต่อกันไม่

ครั้นเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้มีการลอบปลงพระชนม์ของอ๊าชดุ๊กฟรันซิสเฟอร์ดินันด์และชายา (The Archduke Francis Ferdinand and

his wife, the Duchess of Hohenberg) ซึ่งเป็นรัชทายาทของประเทศออสเตรีย ที่เมืองเซราจิโว (Serajivo) เมืองหลวงของมณฑลบอสเนีย (Bosnia) โดยชาวเซอร์เบีย เนื่องจากพระองค์ท่านและชายาเสด็จประพาสมณฑลนั้น เพราะเป็นมณฑลที่ขึ้นกับประเทศออสเตรีย

เมื่อเหตุการณ์ปลงพระชนม์ได้เกิดขึ้นแล้ว คดีการเมืองระหว่างประเทศออสเตรียกับประเทศเซอร์เบีย ก็พิพาทกันขึ้น มีการโต้ตอบกันในความรับผิดชอบต่าง ๆ เป็นต้น พร้อมกันนั้นความคิดเห็นของหนังสือพิมพ์แต่ละประเทศของกลุ่มสัญญาก็แสดงความคิดเห็นไปในทางต่าง ๆ ที่เป็นการได้เปรียบหรือเสียเปรียบต่อกัน ตลอดจนโฆษณาที่จะทำลายฝ่ายตรงข้าม ซึ่งเป็นการโน้มน้าวใจประชาชนของตนให้เห็นชอบ และบังคับรัฐบาลของตนให้กระทำตามเป็นต้น ซึ่งต่างฝ่ายต่างก็ไม่ยอมผ่อนผันในทางสันติต่อกัน การโต้ตอบและการออกความเห็นเอารัดเอาเปรียบต่อกันยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น จนในที่สุด เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ประเทศออสเตรียได้ยื่นคำขาดต่อประเทศเซอร์เบียให้ตอบและตกลงตามข้อเรียกร้องของออสเตรีย ภายใน ๓ วัน ประเทศเซอร์เบียซึ่งเป็นประเทศเล็กแต่มีประเทศรุสเซียหนุนช่วยเหลืออยู่ ก็ไม่ยอม ลงท้ายเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ ประเทศออสเตรีย ได้ส่งทหารเข้าทำการบุกรุกประเทศเซอร์เบีย เลยกลายเป็นสงครามโลกครั้งที่ ๑ ขึ้น โดยประเทศที่ทำสัญญารวมกลุ่มกันไว้นั้นต่างก็ประกาศสงครามกับกลุ่มตรงกันข้าม

เมื่อสงครามเกิดขึ้นแล้ว ทรัพย์สมบัติของชนชาติที่เป็นศัตรูต่อกัน เช่นเรือค้าขายในย่านทะเลต่าง ๆ ตลอดทรัพย์อย่างอื่น ๆ ก็ถูกยึดคร่า และ ฯลฯ เป็นต้น ส่วนในทางด้านมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก มีเรือค้าขายของชนชาติเยอรมันอยู่มาก ย่อมต้องหลบหนีจากการถูกยึดคร่า โดยไปทอดอาศัยหลบภัยในน่านน้ำของประเทศที่เป็นกลาง กับขณะนั้นประเทศญี่ปุ่นก็ประกาศสงครามเข้าข้างกลุ่มของอังกฤษ เพราะประเทศอังกฤษและญี่ปุ่นมีสัญญาต่อกันไว้ว่า จะช่วยกันทำสงครามในเมื่อประเทศใดเข้าทำสงคราม กองทัพเรือของญี่ปุ่นจึงกวาดล้างเรือค้าขายของชนชาติเยอรมันในมหาสมุทรทั้ง ๒ ได้เป็นอย่างดี

เมื่อสงครามทางทวีปยุโรปได้เกิดขึ้นแล้ว สำหรับประเทศสยามซึ่งเป็นประเทศเล็กและอยู่ทางทวีปเอเชีย ย่อมไม่มีการกระทบกระเทือนโดยตรงต่อสงครามนั้น ประเทศสยามจึงได้ประกาศตั้งตนเป็นกลาง กลายเป็นแหล่งให้เรือค้าขายของชนชาติเยอรมันที่พอจะหลบหนีจากการยึดคร่ามาทอดพักอาศัยอยู่ในแม่น้ำเจ้าพระยา แถวบางโคล่ เป็นส่วนมาก นับว่าพากันได้รับความร่มเย็นเป็นสุขอยู่ แต่นั่นแลมนุษย์ย่อมมีความรักชาติและคอยหาโอกาสช่วยชาติของตนในทางใดทางหนึ่งเท่าที่จะสามารถ เมื่อเช่นนี้ชนชาติเยอรมัน และออสเตรียที่มีอยู่ในประเทศสยาม จึงทำการโฆษณาในทางพิมพ์หนังสือเป็นข่าวสาร และแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์กับประเทศของตนขึ้น ย่อมไม่เป็นที่สบอารมณ์ของชนชาติอังกฤษ, ฝรั่งเศส และ ฯลฯ ที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับชนชาติเยอรมัน เพราะการโฆษณาเหล่านั้นย่อมทำให้ประเทศหรือชาติของตนเสียหายได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอยู่ที่ชนชาติเหล่านั้นจะต้องหาทางป้องกันและกับชนชาติเยอรมัน และออสเตรียเสีย วิธีที่ดีที่สุดนั้นก็คือบีบบังคับให้ประเทศสยามเข้าสู่สงครามร่วมกับกลุ่มพวกเขาเสียเท่านั้น โดยทางการทูต โดยหาว่าประเทศสยามให้ที่พักอาศัยแก่ชนชาติของเขา ทำการโฆษณาชวนเชื่อให้ร้ายต่อประเทศของเขา ย่อมไม่เป็นธรรมเป็นต้น จึงขอให้ประเทศสยามเลือกเอาว่า จะเข้าข้างใดหรืออย่างใดแน่ ซึ่งขณะนั้นอาการของกลุ่มเยอรมันมีท่าทีว่าต้องแพ้แน่ และพร้อมกันนั้นสหรัฐอเมริกา ก็ได้เข้าสงครามกับกลุ่มอังกฤษแล้วด้วย จึงเป็นการมั่นใจได้ว่าถ้าประเทศสยามเข้าสงครามกับกลุ่มอังกฤษด้วยแล้ว มีหวังชนะแน่ ฉะนั้นในที่สุดประเทศสยามซึ่งเป็นประเทศเล็ก และมีการบีบบังคับกลาย ๆ เช่นนั้น ก็จำต้องประกาศสงครามเข้ากับกลุ่มอังกฤษ (ต่อไปจะเรียกว่าฝ่ายสัมพันธมิตร) ในที่สุด เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ดังมีข้อความบางตอนในประกาศกระแสพระบรมราชโองการ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๖) ดังนี้

"ทรงพระราชดำริห์เห็นการในที่สุดว่า ความเป็นกลางนั้นจะใช้ไม่ได้อีกต่อไปแล้วและเมื่อสงครามนี้มีมาถึงความสงบเรียบร้อยของโลกแล้ว ความเป็นกลางนั้น

ก็ไม่เป็นอันพึงปรารถนาเลย อนึ่งย่อมจะเป็นหน้าที่ของประเทศสยาม ซึ่งเป็นสมาชิกอยู่ในหมู่ที่ชุมนุมประเทศทั้งปวงนั้น จะต้องรักษาความชอบธรรมทั้งหลาย ในระหว่างนา ๆ ประเทศให้เป็นที่นับถือศักดิ์สิทธิ์อยู่สืบไป"

ในการที่ประเทศสยามได้ประกาศสงครามเข้ากับฝ่ายสัมพันธมิตร เช่นนี้ หน้าที่ของกระทรวงทหารเรือ ก็ต้องทำการจับเรือสินค้าเยอรมันต่อไปจะเรียกว่า เรือเชลยที่มาทอดหลบภัยอาศัยในน่านน้ำสยาม และส่งเรือหรือกองเรือออกทำการลาดตระเวนอ่าวสยาม และ ฯลฯ ต่อไป

การจับเรือเชลยนี้ตกเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า (นาวาตรี หลวงหาญสมุทร์ ต่อมาเป็นพลเรือตรี พระยาหาญกลางสมุทร์, บุญมี พันธุมนาวิน) ซึ่งเวลานั้นทำหน้าที่แทนผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ (นาวาโท พระประดิยัตินาวายุทธ เป็นผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ ไปศึกษาวิชาการทหารเรือ ณ ประเทศเดนมาร์ก)

การที่ตกลงจะให้ข้าพเจ้าไปทำการจับเรือเชลยครั้งนี้ ได้มีการหารือกันที่ห้องเสนาบดีกระทรวงทหารเรือก่อน มีเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ พลเรือเอก กรมพระนครสวรรค์วรพินิต พลเรือโท กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาธิการทหารเรือ และข้าพเจ้ารวม ๓ นาย หารือกันเป็นความลับในเรื่องที่ประเทศสยามจำต้องเข้าสงครามข้างฝ่ายสัมพันธมิตร และจะได้มีการจับเรือเชลย ของชนชาติศัตรูขึ้น โดยขอมอบเรื่องจับเรือเชลยให้เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าจัดการให้เป็นที่เรียบร้อย เรื่องนี้ทำให้ข้าพเจ้ามีความหนักใจอยู่บ้าง เหตุด้วยข้าพเจ้าและนายทหารเรือคนอื่น ๆ ที่จะไปทำการไม่เคยได้เล่าเรียนกันมาเลยในเรื่องเช่นนี้ แต่จะต้องไปทำและทำให้ดีด้วย ซึ่งข้าพเจ้าจะต้องศึกษาและค้นคว้าเอาเองเป็นการทันด่วน และต้องสั่งสอนผู้ใต้บังคับบัญชาให้เข้าใจและปฏิบัติได้ตามสมควร แต่เพื่อกันความผิดพลาดบ้าง ข้าพเจ้าจึงได้ทูลถามเจ้านายทั้ง ๒ พระองค์นั้นว่า "พระองค์ท่านทั้ง ๒ เคยไปศึกษาวิชาการทหารในประเทศยุโรปมา ยังจะทรงให้คำแนะนำหรือสั่งสอนว่า เขาจับเรือเชลยกัน

อย่างไรบ้าง" พระองค์ท่านทั้ง ๒ ก็ทรงปฏิเสธว่าท่านไม่เคยในเรื่องนี้ จึงไม่สามารถจะแนะนำได้ ขอให้ข้าพเจ้าไปคิดไปจัดทำเอาเอง เพราะเชื่อในความสามารถของข้าพเจ้าว่าจะทำได้ดีกว่าคนอื่น

เมื่อไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้ข้าพเจ้าจึงได้ขอพระอนุญาตขออ้างพระนามของท่านในกิจการบางอย่างที่จำเป็นที่จะต้องไปติดต่อและเกี่ยวข้องกับกรมกองบางแห่ง ซึ่งเกี่ยวแก่การเตรียมการมีการสร้างเครื่องใช้และอุปกรณ์บางอย่างเป็นต้น เพราะกรมกองบางแห่งเจ้ากรมมียศสูงชั้นนายพลและทรงอิทธิพล ซึ่งข้าพเจ้ามียศเพียงนาวาตรีและมีตำแหน่งทำการแทนผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ สนับสนุนอยู่เท่านั้น เมื่อไปขอร้องอะไรเกินขอบเขตจากปรกติแล้ว ท่านเหล่านั้นคงไม่ยอมเป็นแน่ ครั้นจะบอกท่านว่า เตรียมจับเรือเชลย ก็ไม่ได้เพราะเป็นความลับ

ในการขออนุญาตอ้างรับสั่งของ ๒ พระองค์ท่านนี้ พระองค์ท่านทั้ง ๒ ไม่ทรงอนุญาต เมื่อเช่นนี้ข้าพเจ้าจึงขอตัว ไม่รับทำการจับเรือเชลย แต่ทั้ง ๒ พระองค์รับสั่งถามว่าจะอ้างรับสั่งเช่นไรบ้าง? ข้าพเจ้าทูลว่า "การจับเรือเชลยเป็นการพิเศษผิดกว่าปรกติ และจำต้องทำเครื่องอุปกรณ์ขึ้นในบางสิ่ง เพื่อความสะดวกและรวดเร็วซึ่งจำเป็นที่จะต้องขอร้องให้กรมกองบางแห่งช่วยจัดทำและหาให้ ถ้าเกิดกรมกองเขาไม่จัดหาและทำให้แล้ว กิจการย่อมดำเนินไปไม่สะดวกหรือไม่ได้เสียเลย หรืออาจจะเกิดการเสียหายขึ้นอย่างมากมายด้วย ครั้นจะบอกเขาว่าใช้ในการจับเรือเชลย เพราะข่าวจะแพร่งพรายไปถึงหูศัตรูก่อนลงมือทำการ จึงจำต้องอ้าง รับสั่ง ของพระองค์ท่านเป็นการ บังคับ กลาย ๆ กรมกองเหล่านั้นคงจะยอมจัดหาและทำให้เป็นแน่ เพราะกลัวบารมีในพระองค์ท่านทั้ง ๒ อยู่" ท่านพากันตรึกตรองอยู่ครู่หนึ่งจึงทรงพระอนุญาตตามที่ข้าพเจ้าขอ ทำให้ข้าพเจ้าโล่งใจในการที่จะติดต่อกับกรมกองที่จำเป็น กับที่มีหน้าที่จัดทำและจัดหาเครื่องใช้สะดวกขึ้น

สุดท้ายข้าพเจ้ากราบทูลอีกว่า "การไปจับเรือเชลยคราวนี้ ย่อมจะต้องทำในเวลาค่ำคืนจึงจะสะดวก ในการไปนี้นายและพลย่อมไม่มีอะไรไปมากกว่า เครื่อง

อาวุธ และเครื่องมือที่จะใช้ทำการ ฉะนั้นวันรุ่งขึ้นย่อมต้องการ อาหาร เป็นสำคัญ ขอได้ทรงสั่งเจ้าหน้าที่ให้จัด อาหาร ส่งไปเลี้ยงนายและพลในวันรุ่งขึ้นด้วย" ทั้ง ๒ พระองค์รับรองว่า "จะได้สั่งกรมพัสดุ และกรมเรือกล จัดการให้เรียบร้อย ขออย่าให้เป็นห่วงในเรื่อง อาหาร" นับว่าเรื่องต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้าข้องใจและต้องการนับเป็นที่เรียบร้อย จึงได้ทูลลาท่านกลับจากการหารือนั้น เพื่อเตรียมการต่อไป

ได้กล่าวมาแล้วว่า ข้าพเจ้าและนายทหารเรือที่จะไปทำการจับเรือเชลยครั้งนี้ ไม่เคยเล่าเรียนเรื่องเรือเชลยกันมาเลย จึงยังมืดในทางปฏิบัติอยู่ บังเอิญเคราะห์ดีที่ พลเรือเอก กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ได้ทรงแปลเรื่องเรือเชลยไว้เล่ม ๑ เป็นทำนองโอวาทในการจับกุมเรือเชลย พอจะยึดเอาเป็นแนวทางและถ้าได้ใช้ความคิดในการกระทำทางปฏิบัติประกอบเข้าด้วยแล้วย่อมพอจะใช้ได้ จึงทำให้ข้าพเจ้าศึกษาหนังสือเล่มนี้อยู่อย่างละเอียด และใช้ความคิดประกอบในบางเรื่องบางตอนเข้ากัน ก็พอจะใช้สอนนายทหารที่จะไปทำการได้ในระยะเวลาเพียงเล็กน้อยให้เข้าใจพอปฏิบัติหน้าที่ได้ตามสมควร โดยที่ไม่สามารถจะประชุมสอนกันได้ในระยะนานหรือเปิดเผย เนื่องจากเป็นความลับ ทำให้ข้าพเจ้าอึดอัดใจอยู่บ้างในเรื่องนี้ เพราะเวลาเพียงฉวยโอกาสสอนหรือแนะนำต่อกันในวันที่จะลงมือทำการทีเดียว ซึ่งวันนั้นเป็นวัน ดี นายทหารทั้งหมดที่จะไปทำการได้

เมื่อได้ศึกษาในวิธีการจับเรือเชลยพอแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้ลงเรือกลเล็กแล่นล่องไปยังกรมสรรพวุธทหารเรือ บางนาแล้วแล่นกลับ เพื่อสำรวจว่ามีเรือเชลยเยอรมันลำใด จอดหรือทอดที่ใด แล้วทำเป็นแผนที่สังเขปไว้ กับต้องสังเกตด้วยว่าเรือเชลยลำใดมีความสูงต่ำจากระดับน้ำเท่าใด เพื่อการป่ายปีนในเมื่อไม่มีกระไดจะขึ้น การแล่นไปสำรวจเรือเชลยเหล่านี้ ได้พยายามแล่นห่างฝั่งจากแนวเรือที่จอดและทอดอยู่ เพื่อมิให้เป็นที่สงสัยของคนประจำเรือเหล่านั้น เพราะเขาได้เตรียมพร้อมที่จะกระทำการใด ๆ กับเรือไว้แล้ว ที่จะไม่ให้การเรือของเขาเป็นไปได้อย่างง่ายดาย การสำรวจนี้ได้กระทำอยู่ ๒ เที่ยว จึงได้วางโครงการที่จะทำการจับกุมในเวลาทำการจริง

เมื่อเสร็จต่อการสำรวจการจอด ทอด ของเรือเชลยเรียบร้อยแล้ว จึงได้ทำบัญชีเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูป สำหรับเรือทุกลำ รวม ๒๓ ลำ เนื่องจากจะต้องทำบัญชีเข้าของเครื่องใช้ประจำเรือทุกลำทั้งแผนกปากเรือและท้องเรือ เพื่อให้สำเร็จรวดเร็วและเรียบร้อยเป็นต้น เอกสารทุกชิ้นที่เหลือจากการทำ ได้รวบรวมเผาทันทีโดยข้าพเจ้ากำกับอยู่ เสมียน ๒ นาย ที่ข้าพเจ้าเรียกให้มาทำในห้องทำการของข้าพเจ้า และกำชับเสมียนทั้ง ๒ นายนั้นว่า ถ้าใครถามว่าข้าพเจ้าเรียกไปทำอะไร" ให้ตอบว่า "ข้าพเจ้าเรียกไปทำอะไรเล็กน้อย" เท่านั้น เรื่องที่ต้องกำชับนี้ก็เพราะกลัวความจะแพร่งพรายไปถึงเรือเชลยเหล่านั้น ถ้าเกิดแพร่งพรายไปจริง พวกคนประจำเรือเชลยอาจจะระเบิดเรือ ทำลายเรือ และฯลฯ ก่อนถึงวันกำหนดลงมือทำการจริงได้ แล้วได้คัดเลือกนายทหารทั้งปากเรือและท้องเรือที่สามารถหรือที่พอวางใจได้ เพื่อไปทำการในครั้งนี้จนครบทั่วทุกลำเรือ แต่ก็ต้องปิดเป็นความลับไว้ก่อนยังบอกกันไม่ได้

เมื่อได้วางรูปการที่จะจับเรือเชลยไว้แล้ว ต่อไปข้าพเจ้าจึงไปติดต่อกับกรมกองต่าง ๆ อาทิ กรมเรือกล มี พลเรือตรี พระยามหาโยธา เป็นเจ้ากรม ขอร้องให้เตรียมเรือกลไฟเล็กไว้ ๒๐ ลำ สำหรับเป็นพาหนะบรรทุกนายและพลที่จะไปทำการจับเรือเชลย ท่านดูจะรู้เรื่องดียินยอมทุกอย่าง ไม่เอะอะ ว่าเอาไปทำอะไรมากมายอย่างนั้นเป็นต้น สนทนาปราศรัยกันดี และท่านบอกว่า "วันลงมือ เรือและพลจะพร้อมที่สนามหน้าท่าราชวรดิษฐ์" และกำชับอีกว่า "ระวังอย่าให้แพร่งพราย" เรื่องนี้ข้าพเจ้าขอบใจในความกรุณาของท่านเป็นอย่างมาก นับว่าท่านเป็นทหารเรือที่รู้เหตุการณ์อันจำเป็นดียิ่ง

ต่อมาข้าพเจ้าได้หาโอกาสไปพบเจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ พลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี สนทนากันพอเป็นพิธี แล้วข้าพเจ้าก็ปรารภขึ้นว่า "อยากขอความกรุณาให้กรมยุทธโยธาฯ ทำกระไดและตะขอให้สักหน่อย" ท่านถามว่า "จะเอาสักกี่อัน" ข้าพเจ้าเรียนท่านว่า "อยากได้อย่างละ ๔๐ อัน และขอให้ได้ภายใน ๓ วันต่อจากวันนี้" เท่านั้นแหละท่านตบอกและออกปากว่า "กระไดอะไรกัน จะเอาไป

ทำไมมากมายนัก และให้เสร็จภายใน ๓ วันเช่นนี้ ท่านรับทำให้ไม่ได้" เอาซิ อิทธิพลมาแล้ว จะบอกท่านว่า "เอาไปใช้ปีนเรือเชลย" ก็ไม่ได้ เพราะเป็นความลับ ข้าพเจ้าจึงเสเรียนท่านว่า "เอาไปใช้ดับเพลิง เพราะหมู่นี้ชาวจีนลอบจุดเพลิงเผาย่านตำบลในพระนครและธนบุรีบ่อยนัก เวลานี้เพลิงไหม้บ่อยที่สุด ถ้าเกิดพร้อมกันหลายแห่ง" (สมัยนั้นการดับเพลิงตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงทหารเรือแต่ฝ่ายเดียว ที่อื่นๆ ยังไม่มี) ท่านก็บอกว่า "กรมยุทธโยธาทำให้ไม่ทันแน่ จึงขอปฏิเสธ" เมื่อเช่นนี้ ข้าพเจ้าจำต้องอ้างพระนามเจ้านาย ๒ องค์ที่ให้อนุญาตข้าพเจ้าไว้ออกบังคับ โดยเรียนท่านว่า "เรื่องกระไดและตะขอนี้เป็นพระประสงค์ของเสนาบดี และเสนาธิการทหารเรืออีกชั้นหนึ่ง ให้ข้าพเจ้ามาเรียนท่าน เท่านั้น" เมื่อข้าพเจ้าเรียนท่านเช่นนี้ ท่านตกตะลึงรีบรับปากว่า "ตกลงจะทำให้ และเมื่อทำเสร็จแล้วจะให้กรมยุทธโยธาฯ ขนไปไว้ณ ที่ใด" ข้าพเจ้าเรียนว่าขนไปไว้ที่หน้ากองเรือกลชั้น ๔ (เดี๋ยวนี้เป็นกรมสหกรณ์ที่ดิน) นายยามกองเรือกล พร้อมที่จะรับทุกเวลา เพราะได้สั่งเขาไว้แล้ว และกองเรือกลมีหน้าที่ทำการดับเพลิงอย่างใกล้ชิดด้วย" จึงเป็นการเรียบร้อยต่อกัน

กระไดและตะขอนี้ ให้ทำยาวราว ๒๐ ฟุต ที่ปลายมีเหล็กเส้นขนาดโต ๑ นิ้ว ติดที่ปลาย และงุ้มเป็นขอมีความกว้างของขอประมาณ ๒๐ นิ้วทุกอัน ท่านครางว่า "ไม่เคยพบเห็นกระไดและตะขออย่างนี้เลย แต่เอาเถอะจะทำและจัดการให้ตามจำนวนและตามกำหนดวัน" ในที่สุดท่านถามว่า "จะเอาไปทำอะไรกัน" ดูพิสดารนัก ที่กระไดและตะขอมีขอเช่นนี้" ข้าพเจ้าบอกไม่ได้ว่า "จะเอาไปเกี่ยวกรายเรือเชลย เพื่อปีนขึ้นเรือ" จึงเสตอบท่านว่า จะเอาไปเกี่ยวหน้าต่างตึก เพื่อทหารที่ดับเพลิงจะได้ขึ้นง่าย ส่วนตะขอเอาไปเกี่ยวรื้อสิ่งที่จะเป็นเชื้อเพลิงลงเสียก่อน ไม่ให้เพลิงลุกลามต่อไป ท่านร้องว่า "อ้อ เข้าใจละ" จึงเป็นอันเสร็จธุระในเครื่องมืออันสำคัญที่จะใช้ปีนเรือเชลย

การจับเรือเชลยครั้งนี้ ก่อนที่จะถึงวันลงมือจับนั้น ทำความวิตกให้แก่ทางราชการทหารเรืออยู่บ้าง เพราะ

๑. ไม่ทราบว่าในเรือลำหนึ่ง ๆ ของข้าศึกจะมีปืนใหญ่ประจำเรือหรือไม่ ถ้ามีปืนใหญ่อยู่ในเรือ เขาอาจใช้ยิงบ้านเรือนของราษฎรตามริมฝั่งแม่น้ำให้เป็นที่เสียหายและเดือดร้อนได้

๒. ข้าศึกอาจระเบิดเรือพร้อม ๆ กัน เมื่อเราลงมือจับ

๓. ข้าศึก อาจระเบิด สูบและ ทำลาย เครื่องจักรให้ เสีย หาย จนใช้ เรือไม่ได้ต่อไป

๔. ข้าศึกอาจจะติดไฟเรือและแล่นหนีออกทะเลไป หรือแล่นชนเรือแพในแม่น้ำขึ้นมาทางเหนือและชนเรือหลวงโดยไม่ทันรู้ตัว ให้เกิดการเสียหายขึ้นได้

๕. ข้าศึกอาจตัดโซ่สมอให้เรือลอยไปขวางร่องน้ำ แล้วเปิดก๊อกท้องเรือให้เรือจม ปิดร่องน้ำมิให้เรือสัญจรไปมาได้สะดวก ซึ่งจะทำให้เสียเวลาเคลื่อนย้ายซากเรือที่จมนั้นเป็นอย่างมาก ประกอบกับทางราชการทหารเรือไม่มีเรือและเครื่องมือกู้ที่จะเคลื่อนย้ายซากเรือที่จมนั้น

๖. ข้าศึกอาจจะจุดเผาเรือนั้น ๆ เสีย

เมื่อมีข้อวิตกอยู่เช่นนี้แล้ว จึงจะต้องเตรียมการไว้ให้พร้อมเพรียง เพื่อรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น เป็นการล่วงหน้าตามความจำเป็น พร้อมกันนั้นข่าวที่ว่าประเทศสยามจะเข้าทำสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรดูหนาหูขึ้น ซึ่งเป็นของธรรมดาที่ฝ่ายข้าศึกจะต้องทราบ และเตรียมพร้อมยิ่งขึ้น เพราะหูตาของข้าศึกก็มีมากอยู่

ส่วนทางฝ่ายบ้านเมืองนั้น ก็ได้มีการประชุมเสนาบดีทุกวันจันทร์ และได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในกรมรถไฟขึ้นด้วย โดยก่อนหน้านี้มีชนชาติเยอรมนีชื่อ.................... เป็นผู้อำนวยการ เปลี่ยนมาเป็นพลตรี กรมหมื่นกำแพงเพชร์อัครโยธินเป็นผู้อำนวยการแทน ย่อมเป็นการแสดงถึงความตึงเครียดระหว่างประเทศสยามกับประเทศเยอรมนี ฉายให้ประจักษ์อยู่แล้ว เพราะฉะนั้นการจะประกาศสงครามต่อกันก็คงเพียงรอวันเวลาในระยะเวลาอันไม่นานเท่านั้นเอง

ส่วนทางด้านป้องกันในเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ จนทำให้เป็นข้อวิตกที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ทางราชการได้ปฏิบัติการ และติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางฝ่ายอื่น เพื่อเป็นการเตรียมข้อวิตกไว้ดังนี้

เมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๖๐ กระทรวงทหารเรือได้ส่งกองเรือลงไปทางใต้ให้ไปทอดที่หน้ากรมสรรพาวุธทหารเรือบางนา กองเรือนี้ประกอบด้วย

๑. ร.ร.ล. สุครีพครองเมือง (ร.อ. หลวงชลัมพิไสยเสนี)

๒. ร.ร.ล. มูรธาวสิตสวัสดิ์ (ร.อ. กลับ เพ็ชร์ชาติ)

๓. ร.ล. วิเทศกิจการ (ร.ท. แสง สุคนธฉายา)

ซึ่งขณะนั้นได้ติดตั้งปืน ๕๗ ม.ม. ขึ้น ๓ กระบอก รวมเป็นเรือ ๓ ลำ เป็นกองหนึ่ง มีนายนาวาตรี หลวงไชยนาวา เป็นผู้บังคับกองเรือ

กองเรือนี้มีหน้าที่ส่งเรือเล็กขึ้นมาตรวจตราโดยมิให้ข้าศึกรู้ตัว จนถึงกำหนดวันเวลาจับเรือ จึงให้ขึ้นมาอยู่ใกล้ข้าศึก และมีหน้าที่คือ

ก. สืบเหตุการณ์และส่งข่าวให้กระทรวงทหารเรือทราบโดยเร็ว ตามเหตุที่จะเกิดขึ้น

ข. คอยปราบปรามข้าศึกทำการร้าย เมื่อทำการนั้นขึ้นก่อนถึงกำหนดเวลาจับเรือ จะได้ลงมือจับเสียทีเดียว

ค. คอยลากเรือข้าศึกเข้าแอบฝั่ง เมื่อปรากฏว่าทำการร้าย เช่น ปล่อยเรือลอยหรือจะจมเรือขวางแม่น้ำ เป็นต้น

ง. ช่วยดับเพลิง เมื่อมีการวางเพลิงในเรือข้าศึก

จ. เป็นกำลังหนุน เพื่อสะดวกแก่การจับและยึดเรือเชลย

กองระวังเหตุทางเหนือ

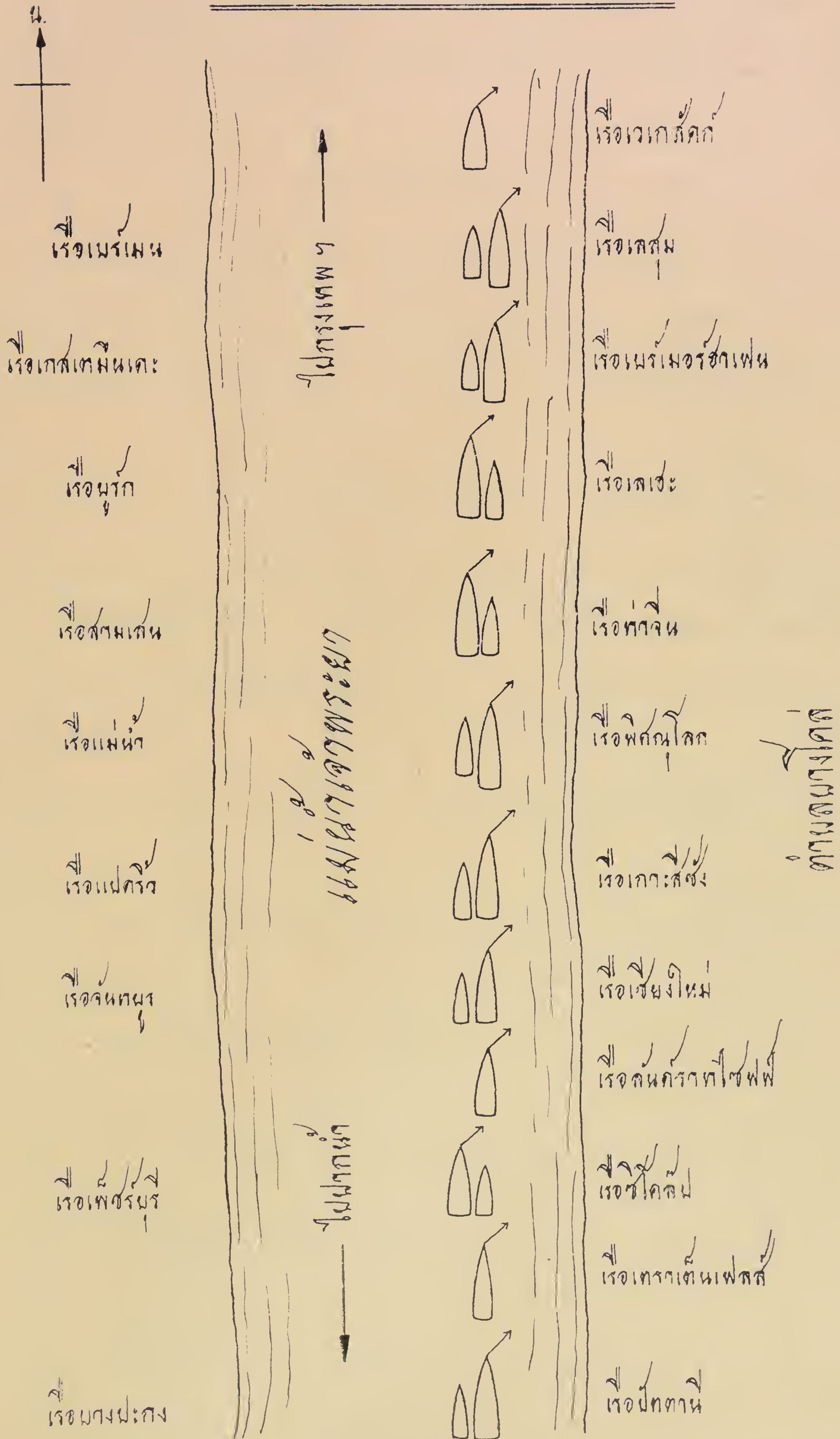
ในบังคับบัญชา นายเรือเอก หลวงนิยมยุทธนาวี มีเรือคือ

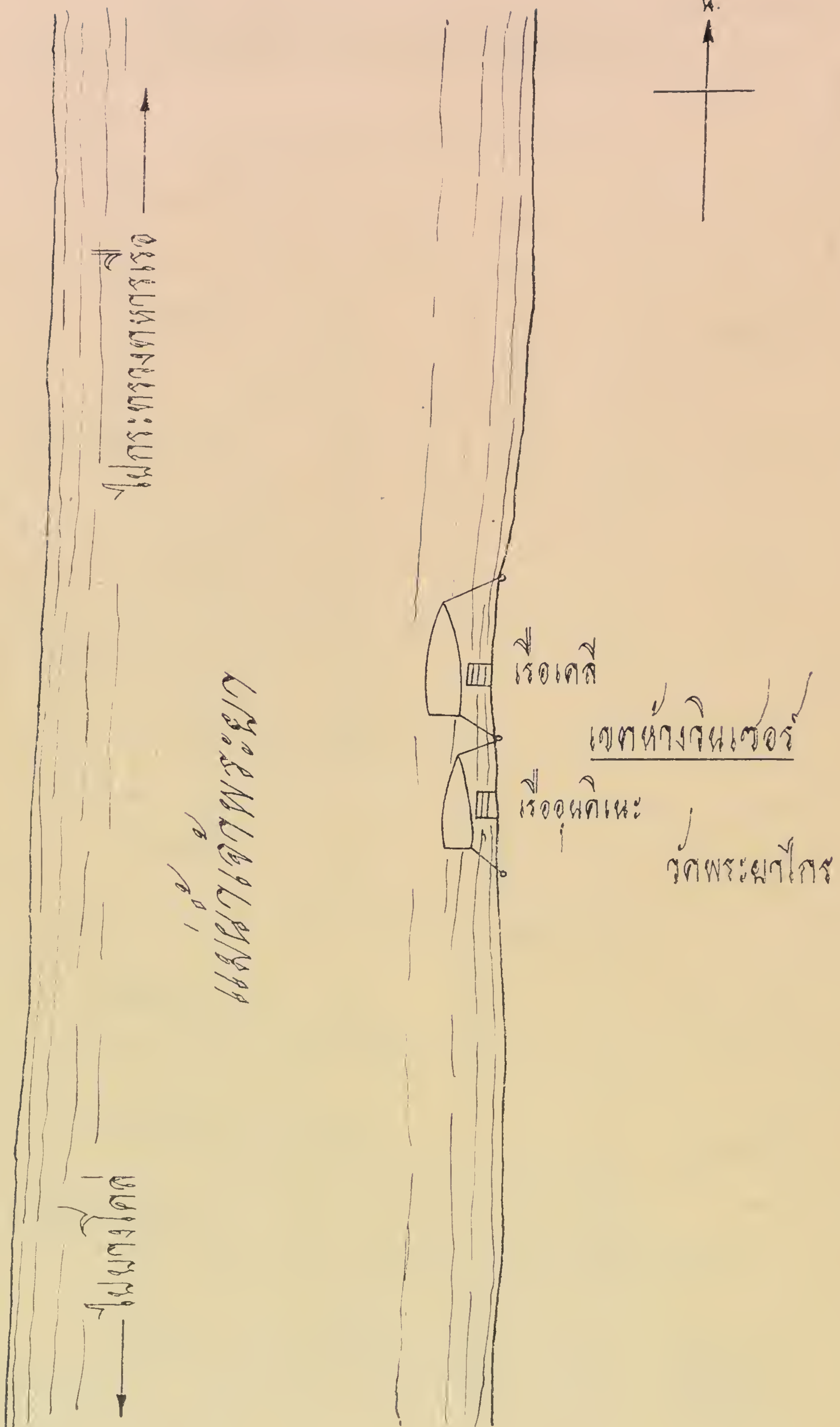
๑. ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์ (ร.อ. หลวงนิยมยุทธนาวี)

๒. ร.พ.ล. เสือทยานชล (ร.อ. หลวงฤทธิศักดิ์ชลเขต)

๓. เรือช่วยรบขนาดย่อมอีก ๑๐ ลำ

แผนแสดงที่ทอดสมอของเรือข้าศึก

น.
ไปกระทรวงทหารเรือ
แม่น้ำเจ้าพระยา
ไปบางโคล่
เรือเคลี
เขตห้างวินเซอร์
เรืออุผดิเหะ
วัดพระยาไกร

รวมเป็นเรือ ๑๒ ลำ มีหน้าที่

ก. คอยลากเรือสินค้าข้าศึกเข้าแอบฝั่ง เมื่อมีการปล่อยเรือลอย ในเมื่อทราบเหตุนั้นจากกองระงับเหตุทางใต้ และพร้อมที่จะทำการได้ตั้งแต่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เป็นต้นไป

กองเรือตอร์ปีโด

ในบังคับบัญชา นายเรือเอก หลวงแม่นศรจักร์ มี ร.ต.ล. ๑, ๒, ๓ และ ๔ มีหน้าที่คอยกำจัดเรือข้าศึกที่ยังอาจแล่นเที่ยวชนเรือแพต่าง ๆ และเมื่อถึงวันจับเรือ มีหน้าที่ตามลงไปคอยป้องกันหนุนกำลังกองจับเรือ และช่วยปราบปรามเมื่อมีข้าศึกต่อสู้ด้วยปืนเล็ก

ต่อมาอีก ๗ วันจะถึงกำหนดลงมือทำการ กระทรวงการทหารเรือได้แจ้งมาให้ข้าพเจ้าทราบว่า "จะลงมือทำการจับเรือเชลย ในวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ นี้" ข้าพเจ้าจึงได้นัดหมายนายทหารที่จะต้องไปทำการจับเรือเชลย ซึ่งได้เลือกคัดไว้แล้วนั้น ให้มาประชุมพร้อมกันที่ราชนาวิกสภา ทร. ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เวลา ๔ โมงบ่าย (๑๖๐๐) โดยให้แต่งเครื่องสนามมาด้วย ยกเว้นกระบี่และปืนพก (ถ้ามี) ไม่ต้องนำมาด้วย นายทหารที่มาประชุมที่ได้เลือกคัดแล้วสำหรับกองจับเรือเชลย มีรายนามดังนี้

๑. นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท (บุญมี พันธุมนาวิน ภายหลังเป็น พล. ร.ต. พระยาหาญกลางสมุทร) เป็นผู้บังคับกองจับเรือ

๒. นายเรือเอก ขุนกลการโกวิท

๓. นายเรือเอก ขุนกลกิจโกวินท์

๔. นายเรือเอก หลวงเรืองศักดิ์สาครเขตร์

๕. นายเรือเอก หลวงวิจารณ์จักร์กิจ

๖. นายเรือเอก ฉุย นุติประภา

๗. นายเรือเอก สง่า จุลเกชะ

๘. นายเรือเอก บุยย์ ชลพินทุ

๙. นายเรือเอก ทอง อักษรานนท์
๑๐. นายเรือโท ปลั่ง นาคจันทร์
๑๑. นายเรือโท หล่ำ กนิษฐภูติ
๑๒. นายเรือโท ฉาย ยศะยุวัน
๑๓. นายเรือโท สวัสดิ์ เมนะพันธุ์
๑๔. นายเรือโท พึ่ง พร้อมสัมพันธ์
๑๕. นายเรือโท อินทร์ ศาสตริน
๑๖. นายเรือโท เพ็ง นันทิคุปต์
๑๗. นายเรือโท มลิ มัลลิกะนาวิน
๑๘. นายเรือโท เคียร ราหุลนันทน์
๑๙. นายเรือโท แพ อุตตะโมบล
๒๐. นายเรือโท พ้วน โหตรภวานนท์
๒๑. นายเรือโท เจือ คุณะมาลัย
๒๒. นายเรือตรี กิ่ม เสริบุตร์
๒๓. นายเรือตรี เนิน จุลนิมิ
๒๔. นายเรือตรี โปร่ง นิลเตรานนท์
๒๕. นายเรือตรี พงษ์ อาศนะเสน
๒๖. นายเรือตรี แอ๊ด ธนูสิงห์
๒๗. นายเรือตรี บุญรอด
๒๘. นายเรือตรี เปลี่ยน บุระโฆษ
๒๙. นายเรือตรี จ้อย เมนะปริย์
๓๐. นายเรือตรี ฮวด ควรถนอม
๓๑. นายเรือตรี อยู่ นายเรือ
๓๒. นายเรือตรี หลี จารุภุม
๓๓. นายเรือตรี เฟื่อง ปุตตะสิริ

๓๔. นายเรือตรี สน วังคะสนธิ

๓๕. นักเรียนทำการนายเรือ ม.ร.ว. พงษ์ นวรัตน์ ณ กรุงเทพ

๓๖. นักเรียนทำการเรือ ญี่ปุ่น

๓๗. นักเรียนทำการนายเรือ มี

รวม ๓๗ นาย ได้ประชุมกันที่ห้องประชุมของราชนาวิกสภา ทำให้ข้าพเจ้ากังวลอยู่บ้าง เพราะเรื่องที่จะกล่าวออกไปนั้น ออกจะประจวบกับข่าวลืออยู่ด้วย คือประเทศสยามจะทำสงครามกับประเทศเยอรมันและออสเตรีย – ฮังการี จึงต้องออกอุบายกลบเกลื่อนเสีย โดยเสกล่าวว่า "ทราบว่านายทหารไม่ใคร่อ่านหนังสือในทางก้าวหน้ากันนัก เช่น โอวาทซึ่งเกี่ยวแก่กฎหมายนานาประเทศทางเรือกันเสียเลย จึงได้เรียกมาและตักเตือนกันเสียที และสำหรับวันนี้ขอตักเตือนเพียงเรื่องนี้ก่อน ในอาทิตย์หน้าจะได้ตักเตือนหรือให้โอวาทในเรื่องอื่นต่อไป" และข้าพเจ้าต้องแกล้งพาลหาความว่า "หมู่นี้มีเสียงเล่าลือกันนักว่าประเทศเยอรมันกับประเทศสยามจะรบกัน ซึ่งความจริงยังไม่มีมูลเลย การที่เกิดการเล่าลือเช่นนี้ ก็คงจะเนื่องมาจากคำพูดอันเหลวไหลของนายทหาร เพราะในเวลานี้ถ้านายทหารจะพูดถึงเรื่องนี้ คำพูดของนายทหารย่อมมีน้ำหนักมาก เพื่อเป็นการตัดการเล่าลือไม่ให้พลเมืองมีความตื่นเต้นต่อไป จึงขอแนะนำว่าตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป เมื่อเลิกงานหรือว่างราชการไม่ควรไปที่ไหนอีก ควรอยู่กับบ้านจะดีกว่า จงสังวรณ์กันไว้ด้วย

เรื่องการประชุมกันครั้งนี้ ความจริงนั้นอะไรกันแน่ ซึ่งข้าพเจ้าอยากจะบอกนายทหารให้ทราบเพื่อเป็นการรู้ตัวแต่เนิ่น ๆ ก็ยังบอกไม่ได้กลัวความลับจะแพร่งพรายไป ซึ่งเมื่อแพร่งพรายไปแล้ว ย่อมต้องรู้ถึงข้าศึกเป็นแน่แท้ จำต้องรอไปจนกว่าจะถึงวันลงมือทำการจริง

ต่อมาจนถึงวันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๖๐ ข้าพเจ้าได้นัดหมายให้นายทหารทั้งหมดที่มาประชุมในวันที่ ๑๙ นั้น มาพร้อมเพรียงกันที่ราชนาวิกสภาอีก ในเวลา ๒ ทุ่ม (๒๐.๐๐ น.) ให้แต่งเครื่องสนามมีกระบี่และปืนพก (ถ้ามี) มาด้วย เมื่อนายทหารเหล่านั้นมาถึงราชนาวิกสภาพร้อมเพรียงกันแล้ว ข้าพเจ้าได้ให้คอยอยู่ก่อน

ในเวลา ๑ ทุ่ม (๑๙๐๐) ข้าพเจ้าได้ขอร้องนายทหารที่ไม่เกี่ยวข้องบางนายที่ยังไม่กลับบ้านให้รีบทำธุระให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว และออกจากสภาไปให้หมด (มีไม่กี่นาย) และสั่งปิดราชนาวิกสภาและห้องขายของสำหรับนายทหารอื่น เพราะต้องการสถานที่ และสั่งให้ เก็บสุรา และ ของมึนเมาเข้าตู้ใส่กุญแจผนึกตราหมดทุกตู้ เพราะไม่อยากให้นายทหารที่จะไปทำการเสพสุรามึนเมา หากทำการพลาดพลั้งก็ขอให้พลาดพลั้งด้วยความโง่ดีกว่าการพลาดพลั้งด้วยขาดสติด้วยการเมาสุรา คงอนุญาตให้ซื้ออาหารรับประทานเท่านั้น ซึ่งเป็นจำพวกอาหารกระป๋องทั้งสิ้น ซึ่งดูออกจะทำให้นายทหารเหล่านั้นทำท่าฉงนใจกันขึ้นมาบ้างแล้ว

พอเวลาประมาณ ๒ ทุ่ม ๔๕ นาที ได้สั่งปิดสภาเป็นเด็ดขาด คงเปิดเพียงห้องบิลเลียดและสนุกเกอร์เท่านั้น แล้วต่อไปพอเวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. จึงได้สั่งให้นายทหารทั้งหมดเข้าห้องประชุมของสภา (เดี๋ยวนี้เป็นห้องสมุดของสภา) แล้วสั่งให้ปิดห้องขายของ สั่งผู้ขายให้ลงไปข้างล่างกลับบ้านได้ ข้าพเจ้าได้ตรวจตราดูผู้คนไม่มีบนสภาเรียบร้อยแล้ว จึงได้เข้าห้องประชุมเรียกชื่อนายทหารอีกครั้งหนึ่งว่าอยู่ครบถ้วนหรือไม่ เมื่อเห็นว่าอยู่กันครบถ้วนแล้ว จึงสั่งให้ปิดประตูและหน้าต่างห้องประชุมหมดเพื่อให้เป็นการแน่ใจ ข้าพเจ้าได้ออกจากห้องมาตรวจตราภายนอกห้องอีกหนหนึ่งว่าไม่มีผู้ใดแอบฟังแน่แล้ว จึงกลับเข้าห้องแล้วจึงแจ้งให้ทราบว่า " ข้าพเจ้า ขอถือเกียรติแจ้งให้นายทหารที่เชิญมาที่กำลังประชุมกันอยู่นี้ว่า ท่านทั้งหลายจะได้ทำหน้าที่ของท่านแล้วให้สมกับท่านได้เป็นนายทหารเรือตรงกับที่ได้ตั้งใจไว้คือ ท่านทั้งหลายมีหน้าที่ จะต้องไปจับเรือ สินค้า เยอรมัน ที่หนีหลบ ภัยสงคราม เข้ามา พัก อาศัย ในน่านน้ำสยามพร้อมกับข้าพเจ้า เพราะประเทศสยามจะได้ประกาศสงครามกับประเทศเยอรมนีและออสเตรีย–ฮังการี ในคืนวันนี้ จึงขอให้ท่านทั้งหลายถือเอาเกียรติในการนี้เป็นสำคัญ เพราะนายทหารในราชนาวีมีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ไม่ได้รับหน้าที่หรือเกียรติอย่างท่านทั้งหลาย ซึ่งข้าพเจ้าได้เลือกคัดท่านแล้วว่าจะทำการในหน้าที่นี้ได้ดีที่สุดจงรับเอาเกียรตินั้นแต่บัดนี้ และจงทำกำลังใจ ให้พร้อมเพรียงที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้

เรียบร้อยและดีที่สุด อย่าให้มีการผิดพลาดโดยไม่จำเป็นขึ้นได้ มิฉะนั้น จะพาให้ราชนาวีสยามเสียชื่อเสียง และจะเป็นการเสียชื่อของประเทศชาติด้วย จงทำการด้วยความอดทนในกรณีต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นด้วยความสุขุม แต่ต้องทำโดยรวดเร็ว เพื่อให้การจับเรือข้าศึกครั้งนี้เสร็จสิ้นสำเร็จลงในเวลาอันสั้น เมื่อสงสัยอย่างใดให้ถามข้าพเจ้าได้ ณ บัดนี้ ก่อนที่เราจะแยกจากกันนี้เพื่อออกปฏิบัติการเป็นอิสระ" พอเสร็จสิ้นการปราศรัยแล้ว นายทหารเหล่านั้นพากันเงียบและตกตะลึงไปก็มี ต่อมาอีกสักครู่หนึ่งจึงมีเสียงไชโย ขึ้น พร้อมกับแสดงความพร้อมเพรียงในทุกประการ แล้วข้าพเจ้าจึงให้โอวาทต่อไปว่า

"เชลยศึกก็ดี ข้าศึกก็ดี เมื่อเขาไม่ต่อสู้ ขอให้เข้าใจว่าเขาไม่ใช่ทาย ในเรือน ต้องถืออย่างว่าเป็นมิตรอันสนิท ถ้าเมื่อเขาต่อสู้แล้วจึงควรต่อสู้ ถ้าเขาไม่สู้ก็ให้จับโดยดี วาจาและกิริยาที่เราจะแสดงต่อเชลยนั้นต้องให้ไพเราะและสุภาพเป็นอย่างยิ่ง หรืออย่างที่ภาษาต่างประเทศเรียกว่า "เยนเติลแมน" ที่สุดที่จะทำได้ กับการที่จะขึ้นไปบนเรือเขานั้น ถ้าบันไดเขาหย่อนอยู่ ก็ควรจะร้องขออนุญาตเสียก่อนแล้วจึงขึ้นไป ถ้าบันไดเขาไม่ได้หย่อนไว้ ก็ควรจะร้องเชื้อเชิญให้เขาหย่อนบันไดลงมารับก่อน จึงขึ้นบนเรือ ก็ถ้าเมื่อเขาดื้อดึงไม่ยอมหย่อนบันไดลงมารับแล้ว นั่นแหละจึงควรใช้บันไดที่มีไปด้วยพาดปีนขึ้นเรือ ขออย่าได้ไปทำอย่างที่พอเรือกลเทียบข้างเรือเขาก็พาดบันไดปีนขึ้นเรือทันที กิริยาเช่นนั้นเป็นกิริยาของพวกปล้น แต่เราเป็นทหารไม่ใช่พวกปล้น จึงขอห้ามว่าไม่ควรใช้ทีเดียว เพราะเป็นกิริยาไม่สุภาพเลย เมื่อขึ้นเรือได้แล้ว จะต้องมีสติติไว้เสมอ อย่าปล่อยท่าทางอย่างป่าเถื่อนออกไปกับเขา เพราะเราเห็นชาติเขาเป็นชาติป่าเถื่อน (บาเบเรียน) ชาติของเราจึงประกาศสงครามกำหราบ ถ้าเราขึ้นไปทำป่าเถื่อนกับชาติที่เรานับว่าเป็นป่าเถื่อนเข้าแล้ว เราก็จะกลายเป็นป่าเถื่อนไปด้วย หรือจะยิ่งเถื่อนกว่าเขาไปอีก จะเป็นการที่เสื่อมเสีย ชื่อเสียง ของชาติบ้านเมืองมาก

เพราะฉะนั้นจำจะต้องสะกดใจที่จะต้องรักษากิริยาและวาจาให้สุภาพไว้เสมอ ให้สมกับที่เราจะกำหราบชาติที่ไม่มีธัมมะหรือที่ประพฤติตัวเป็นป่าเถื่อน"

ค. ส่วนผู้ที่มีความข้องใจสิ่งใดในเรื่องนี้ก็ได้ถามข้อข้องใจต่าง ๆ ข้าพเจ้าก็ตอบให้หายความข้องใจจนทุกข้อ บางคนบ่นว่าทางบ้านคอยแย่ เพราะบอกไว้ว่าไม่ช้าจะกลับบ้านเป็นต้น ข้าพเจ้าอดสงสารไม่ได้ เพราะไม่สามารถจะบอกล่วงหน้าในการจับเรือข้าศึกนี้ได้ เนื่องจากเป็นความลับ จึงได้แต่ปลอบใจไปตามสมควร จึงค่อยคลายความกังวลได้

เมื่อเสร็จให้โอวาทแล้ว ได้เรียกนายทหารมาจัดให้ทำการจับเรือเชลยเป็นลำ ๆ คือใครจะเป็นผู้บังคับการ ต้นกล และนายทหารรอง ที่จะไปทำการจับเรือข้าศึกลำนั้น ๆ พร้อมกับแจกแบบฟอร์มที่ได้เขียนเตรียมไว้ให้และชี้แจงในการกระทำให้ด้วย จะได้เป็นทางลัด ในทางรวดเร็วและเรียบร้อย เสร็จแล้วห้ามไม่ให้ทิ้งเศษในตอะไรลงไปจากสภาและห้ามนายทหารลงจากสภา ห้ามสนทนาเรื่องจับเรือข้าศึกเป็นเด็ดขาด เพราะอาจมีโทษอย่างหนักขนาดไล่ออกหรือถอดถอนยศ เป็นต้น

นายทหารปากเรือและท้องเรือ ที่เลือกให้ทำการจับเรือและให้ทำหน้าที่ผู้บังคับการเรือและต้นกลของเรือลำหนึ่ง ๆ ตามความสามารถของเขา มีรายชื่อดังนี้.

เรือพิศณุโลก

ปากเรือ	น.ต. หลวงหาญสมุท
	ร.ท. อินทร์ ศาสตริน
ท้องเรือ	ร.อ. สง่า
	ร.ท. แพ อุตโมบล

เรือแม่น้ำ

ปากเรือ	นักเรียนทำการนายเรือ ม.ร.ว. พงษ์ นวรัตน ณ กรุงเทพ

เรือเพ็ชร์บุรี

ปากเรือ ร.อ. หลวงเรืองศักดิ์สาครเขตร์
ท้องเรือ ร.อ. หลวงวิจารณ์จักรกิจ
ร.ต. เฟื่อง

เรือซิโคลป

ปากเรือ ร.ต. พงษ์

เรือเกาะสีชัง

ปากเรือ ร.ต. เนิ่น จุลนิมิ
นักเรียนทำการนายเรือ มิ
ท้องเรือ ร.อ. บุษย์ ชลพินทุ
ร.ต. จ้อย เมนะปรียะ

เรือแปดริ้ว

ปากเรือ ร.ต. อยู่ นายเรือ

เรือเตราเต็นเฟลส์

ปากเรือ ร.อ. ฉุย นุติประภา
ท้องเรือ ร.อ. ขุนกลการโกวิท
ร.ต. เปลี่ยน บุระโฆษ

เรือปัตตานี

ปากเรือ ร.ท. กล่ำ กนิษฐภูติ
ท้องเรือ ร.ท. ฉาย ยศะยุวัน
ร.ต. กิม เสริบุตร์

เรือบางปะกง

ปากเรือ ร.ต. แอ๊ก ธนูสิงห์

เรือเชียงใหม่

ปากเรือ ร.ท. พุ้ง พร้อมสำพันธ์
ท้องเรือ ร.อ. ทอง อักษรานนท์
ร.ต. ชวด ควรถนอม

เรือจันทบูร

ปากเรือ ร.ต. หลี จารุภุม

เรือลันด์ราทไซฟ์ฟ์

ปากเรือ ร.ท. เพ็ง นันทิคุปต์
ท้องเรือ ร.อ. ขุนกลกิจโกวิน
ร.ต. สน วังศะสนธิ

เรือสามเสน

ปากเรือ ร.ท. สวัสดิ์ เมนะพันธ์
ท้องเรือ ร.ท. ปลั่ง นาคจันทร์
ร.ท. โปร่ง นิลเนตรานนท์

เรือท่าจีน

ปากเรือ ร.ท. เคียร ราหุลนันทน์

เรือเดลี

ปากเรือ ร.ท. มะลิ
ท้องเรือ ร.ท. พ้วน โหตรภวานนท์
ร.ต. บุญรอด

เรืออุนดีเนะ

ปากเรือ ร.ท. เจือ คุณะมาลัย

เรือลำเลียง ๗ ลำ

นักเรียนทำการนายเรือ ญี่ปุ่น

แล้วได้แจกซองแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่เตรียมไว้ ได้หยิบออกมาอธิบายทีละฉบับว่าจะให้เขียนหรือใช้อย่างใด เพื่อให้เป็นที่เข้าใจกัน และตัดความสงสัยในชั้นต้นเสียให้สิ้น เพื่อจะได้ทำการให้เป็นผลสำเร็จรวดเร็วขึ้น แล้วผู้บังคับการจึงได้ชี้แจงอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเป็นที่เข้าใจกันดีตลอดทุกนายแล้วจึงได้เลิกประชุม

ทันใดเสียงคุยกันออกดังขรม มีบางนายที่ยังไม่ได้รับประทานอาหารค่ำ เพราะกำลังจะรับประทานก็ถูกเรียกตัว ซ้ำยังสั่งเขาไว้อีกว่า "อย่าเพ่อเก็บสำรับประเดี๋ยวกลับ" ที่ไหนได้มาแล้วกลับไม่ได้ พวกบ้านคอยเปล่าโดยไม่รู้เรื่องราวเลย และต่อไปนี้ต่างระวังเวลาที่จะถึงกำหนดชุมพล. เพราะเวลานี้พึ่งจะย่างเข้า ๔ ทุ่มเท่านั้นเอง จึงปล่อยให้เล่นบิลเลียดและสนุกเก้อร์แก้รำคาญ เฮฮาไปตามภาษาคนหนุ่ม วันนี้นายทหารไม่ได้ดื่มสุราฉลองวันสำคัญเลย ผู้บังคับกองชิงห้ามเสียแต่เนิ่น ไม่อยากให้มีคำติเตียนว่าพลาดพลั้งเพราะเสพสุรา (เผอิญจะมีพลาด) ถ้าพลาดให้พลาดโดยความโง่ดีกว่า

เวลา ๒ ยาม ๓๐ นาที (๐๐๓๐) จึงสั่งให้เตรียมตัวข้ามฟาก เวลา ๒ ยาม ๕๐ นาที (๐๐๕๐) เสนาบดีกระทรวงทหารเรือเสด็จมาเยี่ยมสภา ข้าพเจ้าเฝ้าแถลงกิจที่ได้กระทำไปในตอนหัวค่ำ เสนาบดีมีใบประกาศสงครามมาด้วย ท่านเลยแจกให้นายทหารอ่าน สนุกมากเสียงราวกับภาวะนาคาถา เวลา ๗¹⁰ ท. (๐๑๑๐) ได้นำนายทหารทั้งหมดข้ามมาที่ท่าราชวรดิษฐ์ ซึ่งเป็นที่ชุมพลทหารไว้พร้อมตั้งแต่ ๗ ท. (๐๑๐๐) แล้วเข้าแถวตรวจตรากันอีกครั้งหนึ่ง จึงให้พักอยู่ที่พระที่นั่งราชกิจรอรับพลที่กรมชุมพล กำลังจัดอยู่เป็นลำ ๆ ในทันใดมีพลเรือโท พระยามหาโยธาผู้บัญชาการกรมเรือชุมพลได้มาเป็นธุระจัดพลในหน้าที่ของท่าน จึงได้ไปรายงานให้ท่านทราบว่า ข้าพเจ้าพร้อมที่จะรับพลไปทำการแล้ว ท่านขอให้รอหน่อยเพราะจัดกันยังไม่เรียบร้อยดี ต่อมาอีกราว ๒ ชั่วโมง การจัดพลและเรือกลไฟเล็ก ๒๐ ลำจึงเป็นที่เรียบร้อย จึงได้นำนายทหารเหล่านั้นไปรับพลที่แยกไว้เป็นลำ ๆ ไปจนครบถ้วน คือพลสำหรับจับเรือใหญ่ลำหนึ่ง ๆ เรียกว่าหมู่ ๑ พลสำหรับจับเรือลำเลียง ๗ ลำนั้นรวม

กันเรียกว่า หมวดพิเศษ แล้วให้ไปเอากระไดขอและตะขอที่กองไว้ที่หน้ากองเรือกล ชั้น ๔ มาประจำลำเรือ เวลานี้ฝนได้ปรอยเม็ดลงมาเป็นฤกษ์อย่างดี เมื่อเรียบร้อยแล้ว จึงได้ชุมนุมผู้บังคับการเรือที่จะไปทำการทุกลำ ให้โอวาทในการแล่นเรือล่องตามกระแสน้ำเชี่ยว โดยดับไฟ และให้แล่นแยกออกเป็น ๒ สาย คือทางตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาขนานกันไป เพราะปีนั้นมีน้ำเหนือท่วมพระนครรวดเร็วมาก คือในเดือนสิงหาคม กรกฎาคม นับว่าผิดปรกติ และท่วมเอามากด้วย จนเล่นแข่งเรือที่ลานพระรูปทรงม้าได้ ปีนั้นเป็นปีมะเส็ง

เรือกลไฟเล็กที่บรรทุกพลไปจับเรือเชลยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็นจับเรือใหญ่ ๑ ลำ ใช้เรือกลไฟเล็ก ๒ ลำแล่นขนานล่องลงไปทางบางโคล่ที่เรือเชลยทอดอยู่ และแล่นในความมืดดับไฟเครื่องหมายเดินเรือ พร้อมกันในเวลานั้นแม่ค้าพ่อค้ามักลำเลียงสินค้าผลไม้ และผักข้ามจากฝั่งตะวันตกมาขายทางฝั่งตะวันออกด้วย ซึ่งตรงกับเวลาของกระบวนเรือที่จะล่องออกทำการคือตั้งแต่ ๑๐ ทุ่ม (๐๔๐๐) ไป จึงเป็นหน้าที่ของผู้ควบคุมเรือทุกลำจะต้องระวังให้จงหนัก อย่าให้เกิดมีการชนกันขึ้นได้ และข้าพเจ้าได้ชี้แจงกับนายทหารอีกครั้งหนึ่งในเรื่องกิริยาและวาจาที่จะใช้ต่อข้าศึกคราวนี้ และบอกให้ทราบความสามารถของพลทหารเสียด้วยว่ายังอ่อนที่สุด เพราะมีอายุเป็นทหารยังไม่เต็ม ๓ เดือนดี ทางเรือแพไม่เข้าใจเอาเลย จึงจำต้องตักเตือนกันให้มากที่สุด แล้วจึงนำนายทหารไปมอบหมายพลให้ เมื่อนายทหารได้รับพลตรวจตราถูกต้องกับจำนวน และได้ให้คำสั่งสอนกันเป็นที่เพียงพอแล้วได้อธิบายถึงวิธีที่จะแล่นเรือ คือคู่จับเรือลำสุดท้ายทางออกนำก่อน คู่อื่น ๆ ตามเป็นลำดับ เมื่อคู่นำถึงเรือเชลยศึกปลายทางก็ให้เลี้ยวเข้าเทียบขนานเรือทั้งซ้ายขวาทันที คู่อื่น ๆ ก็ทำการเลี้ยวเข้าเทียบลำต่อ ๆ ไปเป็นลำดับจนหมดแถวเรือเชลยที่ทอดอยู่ ส่วนเรือเชลยชื่อ เคิล จอดเทียบท่าอยู่ที่หน้าห้าง วินเซอ ทางวัดพระยาไกรนั้นทำการเทียบขึ้นเรือข้างด้านนอกหรือขึ้นท่าเลย

เมื่อเทียบเรือแล้วให้ร้องขอให้เขาหย่อนบันไดเรือลงมารับ ให้ร้องขอเป็นภาษาไทย ๓ หน ถ้าไม่หย่อนให้ร้องขอเป็นภาษาอังกฤษ ๓ หน ถ้ายังไม่หย่อนก็ให้

ทำการปืนเรือเลย การร้องขอให้หย่อนบันไดเรือนี้ ก็เพื่อความเป็นทหารเรือที่สุภาพ คือบอกให้รู้ตัวก่อน ไม่ใช่จู่โจม – แบบโจรปล้นเรือ

ครั้นเมื่อให้โอวาทเป็นที่แจ่มแจ้งดีแล้ว เมื่อเวลา ๓ ยาม ๑๐ นาที (๐๓๑๐) จึงให้นำพลลงประจำเรือกลไฟเล็ก เพื่อตรวจตราพลและเครื่องอุปกรณ์ในการจับเรือให้พร้อมเพรียงอีกครั้งหนึ่ง แล้วได้สั่งไม่ให้ใช้ไฟเรือเดิน ให้แล่นกันไปอย่างมืด ๆ

เวลา ๓ ยาม ๕๐ นาที (๐๓๕๐) ได้ชักแตรให้สัญญาเตรียมออกเรือ เวลานั้นเสียงระฆังเรือเร่งเตือนช่างกลดังเป็นแถวยาวไปทีเดียว ต่างลำต่างเร่งสติมเสียงคึกคักน่าฟังมาก เวลา ๓ ยาม ๕๕ นาที (๐๓๕๕) ได้ชักแตรให้สัญญาออกเรือ เรือกลคู่สำหรับขึ้นยึดเรือบัตตานีได้แล่นออกก่อน แล้วจึงมาถึงคู่สำหรับยึดเรือเตราเต็นเฟลส์ แล้วมาถึงคู่เรือที่ถัด ๆ มา (การที่จัดเป็นคู่นี้ ก็โดยจะได้เทียบเรือใหญ่ทั้ง ๒ ข้างพร้อมกัน และมีพลเป็นจำนวนมากถ้าจะบรรทุกแต่ลำเดียวก็น่าจะแน่นกันจึงแบ่งออกเป็น ๒ ลำเรียกว่าคู่หนึ่ง ๆ) เมื่อคู่ที่สุดคือคู่สำหรับยึดเรือเดลีได้แล่นออกแล้ว จึงได้ชักแตรเสียงยาวติด ๆ กัน ๔ ครั้ง เพื่อเป็นสัญญาให้เรือตอร์ปิโด ๒ ลำที่จอดที่หน้าท่าพระจันทร์ออกแล่นตามท้ายกระบวน เพื่อไปป้องกันเหตุต่อสู้อันร้ายแรง (เวลานั้นน้ำลงเรือตอร์ปิโดจอดเอาท้ายแทนหัว พอปล่อยเชือกท้ายออกก็แล่นตามไปทีเดียวไม่ต้องกลับลำเลย) ผู้บังคับกองได้ลงเรือยนตร์เร็วลำหนึ่งต่างหาก เพื่อจะได้บังคับบัญชากระบวนได้สะดวก

เวลา ๑๑°° ท. (๐๕๐๐) เรือเลยห้างบอเนียวมาเล็กน้อยมองเห็นเรือเดลีซึ่งจอดเทียบฝั่งอยู่ที่หน้าห้างเป็นเงาดำตะคุ่ม ๆ จึงเร่งเรือในกระบวนให้ทวีจักรขึ้นเต็มที่ทุกลำรีบแล่นล่องไป

ครั้นเวลาจวนใกล้รุ่งวันที่ ๒๒ กรกฎาคม เรือใหญ่ทั้ง ๒ กระบวนได้แล่นลงมาพร้อมกัน หยุดเครื่องจักรขนานอยู่กับเรือเชลยทั้ง ๒ ด้าน เรือปืนก็แยะหัวเรือเตรียมรบ ปืนทุก ๆ กระบอกหันไปทางเรือเชลยพร้อมกัน เรือตอร์ปิโดก็หันท่อ

ตอร์ปีโดไปทางเรือเชลยทุก ๆ ท่อ ทหารอยู่ประจำที่พร้อมมูล เป็นที่สยดสยองแก่ราชศัตรูยิ่งนัก

ครั้นเวลา ๑๑ ทุ่ม ๓๑ นาที (๐๕๓๑) กระบวนเรือทั้งสิ้นได้ถึงหมู่เรือเชลย ต่างคู่ต่างแล่นกลับลำ เข้าเทียบเรือเชลยที่ตนจะต้องยึดเป็นลำดับกัน และไม่มีการพลาดพลั้งอย่างใด เพราะแผนแสดงที่ทอดอยู่ของเรือเชลยได้แจกไว้ให้ทุกลำเรือกล แล้วจึงขึ้นบนหลังคาเรือ เอาบันไดพาดเรือเชลยได้ขึ้นไป เมื่อเรือเข้าเทียบนั้นได้ยินเสียงระเบิดดังตูม ๆ ในเรือ นายท้ายบางคนบอกว่าถอยออกมาเถิด ประเดี๋ยวจะเกิดระเบิดขึ้นทั้งลำ แต่พวกข้างหัวเรือไม่ยอม บอกว่าเกี่ยวแน่นดีแล้วไม่ถอย นี่ก็แสดงความกล้าหาญและจงรักภักดีของทหารเรือไทยได้ส่วนหนึ่งแล้ว

การยึดเรือพิศณุโลกและเรือแม่น้ำ

พอเรือกลได้เทียบเข้าข้างเรือพิศณุโลกได้เรียบร้อยแล้ว เห็นชาวเยอรมันในเรือวิ่งออกพล่าน จึงได้ร้องขอให้หย่อนบันไดลงรับ แต่หาเห็นใครอีกไม่ เงียบหมด ทันใดนั้นได้ยินเสียงระเบิดในท้องเรือกลางลำขึ้น ๓ ครั้ง ขณะนั้นมีชาวเยอรมันผู้หนึ่ง โผล่หน้าออกมาถามว่า "มาทำไม" ผู้บังคับการตอบว่า "มีราชการในเรือของท่าน โปรดหย่อนบันไดรับโดยเร็ว" เขากลับย้อนถามว่า "มีหนังสือกงสุลเยอรมันหรือเปล่า ? ตอบว่า "เปล่า" แล้วเขาก็หายไปเสีย จึงได้สั่งให้พาดบันไดขึ้นเรือ เห็นชาวเยอรมันกำลังกระจายกันอยู่คนละทิศละทาง จึงได้ร้องเชิญให้มารวมเป็นหมู่กัน และถามหากัปตันเรือทันที เมื่อพบแล้วได้ขอร้องเรียกลูกเรือมารวมกันให้หมด เขายอมทำตามโดยดี ช่างกลของเรามารายงานว่า มีควันขึ้นจากห้องเครื่อง เข้าใจว่าไฟไหม้ห้องเครื่อง จึงได้สั่งให้นำพลทหารลงไปดับไฟ และส่งสัญญาลงไปยังเรือตอร์ปีโดทันทีว่าเกิดไฟไหม้ขอเรือดับเพลิงช่วยดับ กัปตันเรือลำนี้ชื่อ "เตาเบิท" (Taubert) แล้วจึงได้นำชาวเยอรมันทั้งหมดขึ้นไปรวมกันบนดาดฟ้าชั้นเรือบต และได้ถามข้อความบางอย่าง เมื่อได้กรอกลงในแบบฟอร์มแล้วจึงอ่านให้เขาฟัง ตอนสุดท้ายมีความว่า เมื่อได้ตรวจดูหลักฐานของเรือแล้ว เห็น

ว่าเป็นเรือของชาติเยอรมัน หลวงหาญสมุทรจึงแสดงว่าเรือนี้เป็นเรือเซลย (อ่านเป็นภาษาอังกฤษ) พอเขาทราบเท่านั้นตาตื่น พูดปรับทุกข์เป็นภาษาเยอรมันในพวกของเขา ต่อไปได้เรียกร้องขออาวุธในเรือทั้งหมด และขอให้นำไปตรวจห้องและส่วนต่าง ๆ ของลำเรือ ตลอดจนการทำบัญชีเขายอมทำตามโดยง่ายดาย ไม่ขัดขวางเลย ส่วนการระเบิดนั้นได้รับรายงานจากต้นกลว่าเขาระเบิดเครื่องจักร แต่ตรวจดูไม่เห็นมีเสียหายใหญ่โตอะไร พอซ่อมทำได้ ส่วนไฟที่ไหม้นั้นดับได้แล้ว เพราะไม่มีสิ่งอื่นเลยนอกจากเอายุดชุบน้ำมันแล้วจุดไฟเท่านั้น

ส่วนการยึดเรือแม่น้ำซึ่งเทียบติดกับเรือพิศณุโลกกราบซ้ายนั้น เรือกลได้เทียบข้างเข้าแล้ว ก็ได้ร้องขออนุญาตขึ้นเรือ ก็เงียบไม่มีเสียงตอบ จึงได้ปีนเก๋งเรือกลข้ามขึ้นกราบเรือแม่น้ำ เที่ยวหากัปตันเรือก็ไม่พบ พบแต่ภรรยากัปตันยืนตัวสั่นอยู่ในห้อง ทันใดนั้นได้ยินเสียงขึ้ง ๆ อยู่ในห้องเครื่องจักร หาทางลงก็ไม่ถูก เพราะไม่คุ้นกับเรือ จึงได้ชะโงกมองดูทางช่องแสงสว่างของห้องเครื่อง เห็นกัปตันเรือกำลังเอาเพนินเหล็กตีสูบและเครื่องจักรอยู่ออกวุ่น นายทหารจึงได้เอาปืนจ้องลงไปร้องบอกให้หยุด และเชิญขึ้นมาทันที พอกัปตันได้ยินเสียงแหงนหน้าขึ้นมาเจอะปืนเข้า ก็ตกตะลึง วางเพนินโดยดีแล้วก็ขึ้นมาบนดาดฟ้า หน้าซีดและตื่นเหมือนคนบ้า เพราะกำลังเหนื่อยและทำกิจของตนยังไม่ทันสำเร็จก็มีคนมาขัดขวางเสีย ต่อไปก็ไม่มีอะไร นอกจากทำบัญชีและตรวจค้นในเรือเท่านั้นออกจะดื้อ ๆ อยู่กัปตันเรือนี้ แต่ถูกภรรยาอ้อนวอนเลยใจอ่อนตกลงต่อกิจที่ต้องทำโดยเร็ว

การขึ้นยึดเรือเกาะสีชังและเรือแปดริ้ว

การขึ้นยึดเรือเกาะสีชังนั้นดังนี้ :–

พอเรือกลเล็กแล่นเทียบเข้าข้างเรือไฟ ก็ได้ร้องเชิญให้คนบนเรือหย่อนบันไดรับทันที แต่ก็หามีใครหย่อนรับไม่ มีแต่เยอรมันเที่ยววิ่งออกพล่าน

ในขณะนั้นได้แลเห็นลูกเรือเปิดฝาช่องรับสินค้าข้างเรือจะเอาฝาสูบทิ้งน้ำ และอีกพวกหนึ่งวิ่งไปทางหัวเรือทำทีคล้ายจะตัดโซ่ให้เรือลอย นายทหารในเรือจึง

ได้ร้องห้าม แต่เขาหาฟังไม่ จึงได้ยิงปืนขึ้นฟ้าเพื่อเป็นการขู่ พวกเหล่านั้นก็วิ่งหนีไปทันที ได้ร้องขอให้หย่อนบันไดรับอีกก็เงียบเสียง

จึงได้เอาบันไดปีนพาดขึ้นเรือใหญ่ พอขึ้นไปก็ได้ยินเสียงระเบิดในห้องเครื่องจักร ผู้บังคับการเรือจึงได้เรียกคนประจำเรือรวมเข้ากลุ่มหมด และสั่งต้นกลของเราลงตรวจห้องเครื่อง ได้ความว่าเขาระเบิดเครื่องจักรไม่เสียหายอะไรมากมาย

ต่อไปก็ได้เรียกร้องให้นำตรวจเรือเพื่อทำบัญชีต่าง ๆ ตามกฎหมาย

ส่วนเรือแปดริ้วซึ่งจอดเทียบข้างเรือเกาะสีชังนั้น เรือกลที่บรรทุกทหารเข้าเทียบข้างได้แล้ว ก็ได้ขออนุญาตขึ้นเรือแต่หามีผู้ใดตอบไม่ นายทหารจึงได้นำพลขึ้นเรือ พบกัปตันเรือนอนอยู่กับภรรยาอย่างอุตุ ต้องปลุกจึงลุกขึ้น ทำหน้าตาตื่น นางเมียตัวสั่นเทา ต้องพูดปลอบโยนจึงค่อยยังชั่วหน่อย ต่อไปก็ไม่มีเหตุการณ์อย่างใดอีก กัปตันเรือทำธุระกับนายทหารโดยง่ายดาย เพราะเกรงใจเมียที่อ่อนวอน

การขึ้นยึดเรือเชียงใหม่และเรือจันทบูร

การขึ้นยึดเรือเชียงใหม่นั้น ขึ้นได้ด้วยวิธีปีนเรือ เพราะเรียกให้หย่อนบันไดรับก็ไม่มีใครหย่อน มีแต่เสียงโหวกเหวกบนเรือพอขึ้นถึงปากเรือใหญ่ได้ก็พบกัปตันเรือทันที บอกว่า "ไฟ ไฟ" ต้นกลของเราจึงได้เที่ยวหาก็พบไฟติดอยู่ในห้องเครื่องจักร ทันใดนั้นมีเสียงระเบิดขึ้นครั้งหนึ่ง จึงได้ช่วยกันดับไฟได้อย่างเรียบร้อย พลอยดับเอาชนวนระเบิดที่กำลังติดไฟอยู่ด้วย เพราะไม่ทราบว่าชนวนระเบิดกำลังไหม้อยู่ เลยเป็นการตัดความระเบิดได้อีก

ส่วนการขึ้นยึดเรือจันทบูรนั้น ไม่มีเหตุการณ์อย่างใด เรียบร้อยดีอย่างเอก จับได้เงินกว่า ๓๐๐๐ บาท เขาอ้างว่าเป็นของส่วนตัว แต่นายทหารเรามีความสงสัยจึงได้ยึดไว้ก่อน

การขึ้นยึดเรือลันด์ราทไชฟฟ์

การขึ้นยึดเรือลันด์ราทไชฟฟ์นี้ ต้องใช้ปีนเหมือนกัน เพราะเขาไม่ยอมหย่อนบันไดรับ เมื่อทหารปีนขึ้นไปได้แล้ว ไปทำอย่างไรไม่ทราบ ปืนที่บรรจุได้ลั่น

ขึ้นฟ้าไป ๑ นัด เยอรมันตกใจเข้าห้องปิดประตูหมด ทีนี้นายทหารเราต้องร้องเชิญออกจากห้อง เขาไม่ยอมออกเลยเพราะกลัวถูกยิง เราก็ไม่กล้าเปิดประตู เพราะไม่ทราบว่าเขาจะเล่นท่าไหน ลงท้ายต่างคนต่างระแวงกันอยู่ ต้องร้องเชิญและอธิบายกันอยู่เป็นนานจึงยอมออกมา ทำหน้าตาตื่นที่สุด ในระหว่างนี้ได้มีการระเบิดที่ห้องเครื่องจักรขึ้นแล้ว เมื่อกัปตันเรือเขาออกจากห้องแล้วได้ขอร้องให้รวมคนประจำเรือหมด เขาทำตามโดยดี ต่อไปก็ไม่มีอะไรนอกจากทำบัญชีเข้าของเท่านั้น

การยึดเรือเพ็ชร์บุรีและเรือซิโคล๊ป

การขึ้นยึดเรือเพ็ชร์บุรีนี้ ไม่ต้องปีนเลย เพราะเขาหย่อนบันไดไว้ไม่ได้ชักขึ้น เมื่อเรือกลที่บรรทุกทหารเข้าเทียบบันไดเรียบร้อยแล้ว ได้ร้องขออนุญาตขึ้นเรือทันที ทันใดนั้นกัปตันเรือได้มายืนขวางอยู่ที่หัวบันได เมื่อนายทหารของเราขึ้นไปถึงแล้ว จึงได้แจ้งให้ทราบว่ามีราชการในเรือเขา ขอให้เขาหลีกทางให้ขึ้นไปบนเรือ เขาไม่ยอม กลับไล่และผลักเอา นายทหารเราก็ได้ผลักเอาบ้างกระเด็นไป ก็มีเสียงระเบิดขึ้นที่ห้องเครื่องจักรทันที การที่มากีดขวางอยู่นั้น ก็แปลว่าการระเบิดเห็นจะยังไม่พร้อม ต่อเมื่อได้ยินเสียงระเบิดแล้ว เขาจึงยอมทำตามความขอร้องทุกอย่างโดยดี จึงไม่มีเรื่องอะไรกันอีก

ส่วนการขึ้นยึดเรือซิโคล๊ปนี้ ออกจะน่าสนุกกว่าทุก ๆ ลำสักหน่อย คือ พอเรือกลที่บรรทุกทหารแล่นจะเข้าเทียบข้าง ในทันใดนั้นกัปตันเรือได้วิ่งออกมาจากห้องตรงไปจะลงห้องเครื่อง นายทหารของเราได้ร้องห้ามไม่ฟัง จึงได้จ้องปืนเล็งตรงไป เขาตกใจเลยวิ่งมาทางหัวเรือและแก้เชือกที่ผูกหัวเรือเพื่อจะให้เรือลอยลำ นายทหารของเราก็ได้ร้องห้ามและเล็งปืนไปอีก เขาตกใจปล่อยมือจากแก้เชือกที่ผูกและวิ่งหนีเข้าห้องเสียเงียบ พอเรือเทียบได้ก็ขออนุญาตขึ้นเรือ เมื่อขึ้นได้แล้วต้องไปเรียกกันอยู่เป็นนานจึงออกจากห้อง ทำหน้าตาโกรธฮึดฮัด ต้องปลอบโยนกันและอธิบายให้เป็นที่เข้าใจ จึงยอมทำตามคำขอร้องโดยดี

การยึดเรือเตราเต็นเฟลส์

เมื่อเรือกลได้แล่นเทียบข้างเรือใหญ่แล้ว เวลานั้นมีเยอรมัน ๑ คนโผล่หน้าออกมา นายทหารเราจึงขอร้องให้หย่อนบันไดลงมารับ โดยอ้างว่ามีราชการบนเรือ เขากลับโบกมือไล่ให้ไป แล้วหายไปเสียเงียบ เราหมายว่าเขาจะไปปลุกลูกเรือให้หย่อนบันไดที่ไหนได้กลับมีเยอรมันโผล่หน้าออกมาอีก ๕ คน ต่างโบกมือไล่ทั้งนั้น เราจึงได้ขอร้องให้หย่อนบันไดอีก ก็หาหย่อนไม่ จึงได้เอาบันไดพาดขึ้นเรือ เผอิญบันไดอันแรกหักตกน้ำจึงเอาอันที่ ๒ พาดขึ้นอีก พอขึ้นไปบนเรือได้ ๓ คน จึงตรงไปจะหย่อนบันไดรับกัน พวกเยอรมันมาห้ามเสีย พวก ๓ คนนั้นจึงเอาปืนขู่ต่างวิ่งกระจายไป จึงได้หย่อนบันไดรับกันได้ เมื่อพบกัปตันเรือแล้ว นายทหารเราได้ร้องขอให้รวมคนที่ประจำเรือทั้งหมดทันที เขาทำตามโดยดี แต่แสดงอาการโกรธมากที่สุด

ในเรือนี้ ระหว่างที่ขึ้นเรือยังไม่ได้ ได้มีการระเบิดขึ้นภายในห้องเครื่องจักร ๑ ครั้งไม่เสียหายเท่าใด ต่อไปมีแต่การทำบัญชีเท่านั้น แต่ก็ทำยากลำบากผิดกว่าเรือทั้งหลายเหลือแสน เพราะเขาเอาบัญชีของเรือซึ่งเป็นภาษาเยอรมันทั้งเล่มมาให้ นายทหารเราเป็นไข้เรื่องภาษาเยอรมันจึงอ่านไม่ออก ต้องให้เขาแปลเป็นภาษาอังกฤษให้ฟังและของทุกชนิดเขาตีราคาทั้งสิ้น และให้เราจดไม่ว่าอะไรทั้งสิ้น ชั้นกระป๋องจิ๋วชนิดเดียวก็ให้จด เราก็ต้อง "อือ" เข้าไว้ เลือกจดเอาที่สำคัญเท่านั้น

พอเวลาราวบ่ายโมงกว่า ถึงคราวที่ให้เชลยเตรียมของส่วนตัวจะส่งขึ้นบกแล้ว จึงได้ปล่อยไปตามห้องของเขา บางคนไปอาบน้ำ พอสักครู่เดียวเท่านั้นได้ยินเสียงทหารร้องบอกเหตุว่า เกิดไฟไหม้ทางหัวเรือ เวลานั้นผู้บังคับกองเองอยู่ในเรือด้วย จึงได้สั่งให้รวมคนประจำเรือทั้งหมดใหม่ แล้วรีบวิ่งไปตรวจว่าไฟไหม้ตรงใดแน่ เมื่อไปถึงแล้วได้กลิ่นควันไฟเป็นกลิ่นน้ำมันจึงได้สันนิษฐานว่า ไฟไหม้ห้องเก็บสีได้ลองพยายามวิ่งจะลงไปตรวจให้ถึงข้างล่าง พ้นจำเอะใจทันที เมื่อเห็นประตูห้องนั้นเปิดอยู่แล้ว เพราะว่าเมื่อตอนเช้าเขาได้ลั่นกุญแจไว้แล้วทำไมจึงยังเปิดอยู่อีก จึงได้

ลงมือค้น ก็พบลูกกุญแจอย่างเดียวกันกับที่เขามอบให้ซึ่งได้ใส่ประตูห้องนั้นไว้อีกลูกหนึ่ง จึงทราบได้ว่าลูกกุญแจห้องนั้นมี ๒ ดอก เขาได้มอบให้เราเพียงดอกเดียว จึงมีคนมาแอบไขเข้าไปจุดไฟได้ ในเวลานั้นห้องท้องเรือมืด และผสมเข้ากับควันที่ออยู่อีกเลยทำให้มืดมากขึ้นอีก มองไม่เห็นอะไร น่ากลัวจะตกท้องเรือตายเลยไม่กล้าลงไป ตะเกียงก็ไม่มีจะส่อง จึงให้เขาเอาถังตักน้ำสาดเข้าไปตามบุญตามกรรม และได้ส่งสัญญาไปยังเรือสุครีพว่าไฟไหม้ เพื่อเขาจะได้ส่งวิทยุโทรเลขมาให้กระทรวงทราบจะได้จัดให้เรือสูบลงไปช่วย แต่เรือสุครีพได้แล่นกลับกรุงเทพ ฯ เสียแล้ว มองเห็นแต่ท้ายเรือเท่านั้น ผู้บังคับการจึงได้มอบหมายการงานให้นายทหารทำต่อไป และควบคุมเชลยไว้ให้แข็งแรง ได้สั่งเป็นคำขาดว่า ถ้าไม่ฟังขึ้นออกนอกเขตที่กะให้แล้วให้ร้องห้าม ๓ คำ ถ้ายังไม่ฟังให้ใช้อาวุธยิงทีเดียว และให้บอกให้เชลยรู้ตัวเสียด้วย แล้วจึงได้ลงเรือมาพูดโทรศัพท์ที่สถานีตำรวจบางคอแหลม ขอให้กระทรวงส่งเรือสูบมาช่วยดับไฟ เสร็จแล้วได้ขอยืมตะเกียงตาววาที่โรงตำรวจนั้นมา ๑ ดวง เพื่อจุดส่องลงไปดับไฟ แต่เดชะบุญญาธิการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังคุ้มครองอยู่ พอมาถึงเรือก็ได้รับรายงานว่าไฟที่ไหม้นั้นได้ดับแล้ว โดยที่เอาน้ำสาดหนักเข้าไฟซาลงจึงได้ค่อย ๆ คลำลงไปจนถึงห้องไฟไหม้ เมื่อเปิดช่องกระจกข้างเรือเข้าแล้วทำให้มีแสงสว่าง จึงได้จัดการดับกันจนสงบ ไฟที่ติดขึ้นคราวนี้มีครั่ง ๖ – ๗ หีบเป็นเชื้อ นอกจากนั้นมีผ้าใบที่ทาสีไว้แล้ว ๒ – ๓ ม้วนการเสียหายเรื่องไฟไหม้คราวนี้ไม่มีอะไรเลย เมื่อเสร็จแล้วจึงได้เร่งให้ช่วยกันขนของเชลยลงบรรทุกเสียเร็วที่สุด เพราะไม่อยากให้อยู่ในเรือต่อไป โดยที่เชลยพวกนี้ เราได้ทำบุญคุณแก่เขามาก ยังไม่มีเกียรติยศที่จะรู้สึกบุญคุณและทำตอบแทนเราบ้างเลย กลับซ้ำมาเผาเรือขึ้นอีก แล้วไม่แล้วกัน เวลานักปีนเรือของเขา และรองต้นเรือออกจะอาละวาดมาก เพราะช่วยกันทำการไม่สำเร็จ เราแก้ได้ เขาโกรธจัดเที่ยวขว้างโน่นปานี่ออกวุ่น นายทหารของเราคุยกันนึกขันเลยไปหัวเราะเอาใกล้เขาเข้า โดยที่ไม่ได้ตั้งใจอย่างใดเลย เขากลับแสดงกิริยาท้าเอาและแยะอกถามว่า "หัวเราะอะไร ?" ผู้บังคับกองนึกขันและชักมีโมโหขึ้นบ้าง แต่ละกดได้ เพื่อให้เป็นความสงบ จึงได้

กล่าวปฏิเสธตอบว่า "เปล่าดอก" แล้วรีบเดินไปเสีย เพราะขืนยืนอยู่อาจจะยั่วโทสะไม่ได้ก็เป็นได้ เขาเลยตีเลยทุบเครื่องใช้ของเขาออกวุ่นวาย พวกเขาเองห้ามกันก็ไม่ฟัง ลงท้ายเจ้าต้นเรือนึกสนุกขึ้นมาอย่างใดไม่ทราย ทหารของเรายืนอยู่ดี ๆ ก็กระโดดเข้ามาแยะอกให้แทง ยามเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาแทงก็ได้ถอยหลังออกมายืนเสียให้ห่างอีกหน่อย ยังขืนจะตามมาอีก พวกช่างไฟของเราจึงได้เข้าห้ามปรามกลับผลักเอาพวกช่างไฟอีก เกิดวิ่งไล่กันใหญ่ ตั้งท่าตั้งทางไล่เข้าที พวกเราก็ถือไม้ซ่ำฉาที่เขาทำหิบคนละท่อนเตรียมจะบ้อมเสีย ผู้บังคับกองต้องวิ่งมาห้ามไว้ แล้วไปฟ้องกัปตันเขาทันทีว่า "ต้นเรือของท่านคราวกับเสือ" กัปตันเรือของเขาจึงมาดุเอา ๒ – ๓ คำ เจ้าต้นเรือจึงได้ถอยไป และขว้างโน่นโยนนี่ตามภาษาของเขาต่อไป

เมื่อขนของพวกเชลยลงเรือเรียบร้อยหมดแล้ว จึงได้เชิญให้พวกเขาลงเรือ คนอื่นเขาก็ลงโดยดี แต่พ่อช้างตกมัน ๒ คนนั้นยังไม่ยอมลง จึงได้ร้องเตือนอีกก็ยังไม่สำเร็จ ต้องเรียกเตือนอยู่ ๓ – ๔ หน หนที่สุดจึงบอกต้นหนเขาว่าถ้าไม่ลงโดยดีในครั้งนี้จะต้องบังคับด้วยอำนาจทหาร ต้นหนกลัวขึ้นมา จึงไปอ้อนวอนและบอกกันให้รู้ จึงยอมมาลงเรือโดยดี เมื่อเรือที่บรรทุกเชลยได้ออกแล่นไปแล้ว รู้สึกโล่งหัวใจกันเป็นที่สุด เพราะจะใช้อาญาให้รุนแรงไปก็กลัวจะเสียชื่อชาติบ้านเมือง ใครไม่รู้ก็จะติเตียนไทยเราว่าดุร้าย ต่อมายังได้รับรายงานจากนายทหารที่คุมเชลยมาส่งอีกว่าพอเรือมาถึงแถวห้างต่าง ๆ เจ้าต้นเรือได้ขออนุญาตให้เรือแวะซื้อเหล้ารับประทาน แต่นายทหารเราไม่ยอม ถึงกับเขายังอาจติดสินบนเป็นเงินกำมือหนึ่ง แต่นายทหารเราหัวเราะเยาะเสีย ไม่ยอมแวะให้ตามร้องขอ พวกนี้ใช้ไม่ได้จริง ๆ ตามใจไม่ได้ ถ้าขืนตามใจนักเป็นทำพิษเอา เพราะเขาไม่รักเกียรติยศของเขาเลย การติดสินบนเป็นธรรมดาของพวกเชลย ไม่ว่าไปที่ไหนติดสินบนเจ้าเรื่อยไป น่าขัดสีแท้ ๆ ทีเดียว

การขึ้นยึดเรือปัตตานีและบางปะกง

การขึ้นยึดเรือปัตตานี ไม่ได้ใช้ปีนขึ้นด้วยพาดบันได เพราะอาศัยขึ้นทางเรือบางปะกงที่เทียบข้าง พอนายทหารเราขึ้นไปถึงปากเรือก็มีเสียงระเบิดเครื่องจักร

ทันที และเวลานั้นเห็นปืนวางอยู่บนโต๊ะ ๒ กระบอก มีกระสุนปืนวางอยู่มาก มีเยอรมันยืนอยู่ข้าง ๆ สองคน นายทหารเราจึงได้ยกปืนขึ้นขู่ เป็นอันยอมมอบอาวุธให้โดยดีทันที ต่อไปก็ไม่มีเรื่องอะไรอีกนอกจากการตรวจเรือและทำบัญชีเข้าของเท่านั้น

ส่วนเรือบางปะกงที่จอดเทียบข้างเรือปัตตานีนั้นก็ขึ้นได้อย่างง่ายดาย และในเรือนี้มีแต่จีนเฝ้าเรือคนเดียวเท่านั้น กับนายทหารที่ขึ้นยึดเรือก็พูดภาษาจีนได้บ้างเลยตกลงกันอย่างรวดเร็วที่สุด

การขึ้นยึดเรือสามเสนและเรือท่าจีน

การขึ้นยึดเรือสามเสนนี้ เมื่อได้เทียบเรือที่บรรทุกทหารเข้าข้างเรือแล้ว ได้ร้องขอให้เขาหย่อนบันไดลงมารับ เขาหาได้ทำตามไม่ กลับวิ่งหนี จึงได้เอาบันไดที่มีไปด้วยพาดปีนขึ้นเรือ เวลานั้นได้ยินเสียงระเบิดขึ้นที่ห้องเครื่องจักร เมื่อขึ้นไปบนเรือได้แล้ว จึงพบกัปตันเรือ ได้ร้องขอให้รวมคนประจำเรือ เขาทำตามโดยดี ต่อไปก็มีแต่การตรวจเรือและทำบัญชีต่าง ๆ เท่านั้น

ส่วนเรือท่าจีนนั้นเมื่อเทียบเรือได้แล้ว ได้ร้องขออนุญาตขึ้นเรือโดยดี เมื่อขึ้นได้แล้วก็ไม่มีเหตุการณ์อย่างไร นายทหารคงทำตามหน้าที่เท่านั้น

การขึ้นยึดเรือเดลีและเรืออุนดีเนะ

การขึ้นยึดเรือเดลีนี้ เมื่อเรือกลได้เทียบข้างเรือใหญ่ได้แล้ว ได้ร้องขอให้หย่อนบันไดลงรับ แต่เขาหาหย่อนให้ไม่ จึงได้ปีนเก๋งเรือกลก้าวขึ้นเรือใหญ่ พบแต่ต้นเรือ เวลานั้นมีเสียงระเบิดขึ้นในห้องเครื่องจักร ๒ ครั้ง ต้นกลของเราได้วิ่งลงไปตรวจดูทราบว่า เขาได้ระเบิดเครื่องจักร แต่ไม่เสียหายเท่าใดนัก ต่อไปนี้ไม่มีเหตุการณ์อย่างไร ยิ่งต้นเรือพูดไทยได้ด้วยจึงสะดวกกับการงานอีกมาก

ส่วนเรืออุนดีเนะนั้น เมื่อเรือเล็กเข้าเทียบได้แล้ว มีจีนวิ่งอยู่บนเรือคนหนึ่ง นายทหารจึงร้องขออนุญาตขึ้นเรือ เมื่อขึ้นไปแล้วได้ควบคุมตัวไว้แล้วให้นำต้นเรือต่อไป พบดินไดนะไมต์ ๑ นัด นอกจากนี้หาได้มีการอย่างใดเกิดขึ้นไม่

การยึดเรือลำเลียง ๗ ลำ

เรือลำเลียง ๗ ลำนี้ขึ้นได้อย่างง่ายดาย เพราะมีแต่แขกและคนไทยอยู่รักษาเท่านั้น เมื่อเรือที่บรรทุกทหารเข้าเทียบได้แล้ว ได้ขออนุญาตขึ้นเรือ เขายอมโดยดี ชักตัวสั่นไม่สบาย เพราะเห็นปืนที่ทหารเราถือติดมือมาด้วย ทำอะไรง่ายสะดวกเรียบร้อยหมดทุกอย่าง

ครั้นเวลา ๑ โมงเช้า ๒๐ นาที (๐๗๒๐) ได้จับกุมเรือเชลยเป็นที่เรียบร้อยสำเร็จตามคำสั่งทุกลำ คือได้ชักธงราชนาวีขึ้นในเรือเชลยแล้วทั้งหมด

เวลาประมาณ ๔ โมงบ่ายเศษ (๑๖๐๐ เศษ) ได้นำเชลยลงเรือกลเล็กมาส่งที่ค่ายกักกันที่โรงพยาบาลทหารบก ปากคลองหลอด เป็นที่เรียบร้อยมีจำนวนทั้งชายหญิงดังนี้

ชาย	เยอรมัน	๔๓ นาย
หญิง	,,	๗ นาง
เด็กชาย	,,	๓ คน
เด็กหญิง	,,	๑ คน
ชาย	จีน	๗๗ คน
ชาย	แขก	๔ คน
หญิง	แขก	๑ คน
ชาย	ไทย	๒ นาย
หญิง	ไทย	๒ นาง
	รวมทั้งสิ้น	๑๔๐ คน

จำนวนพลที่ใช้กับกองจับเรือเชลยที่สำเร็จลงได้เป็นที่เรียบร้อย ดังนี้

นายทหารทั้งปากเรือท้องเรือ	๓๔ นาย
นักเรียนทำการนายเรือ	๓ นาย
พันจ่า	๔๑ นาย

จ่า ๖๔ นาย

พล ๒๖๒ นาย

รวมทั้งสิ้น ๔๐๔ นาย

การระเบิดเครื่องจักร หม้อน้ำ และการเผาเรือเหล่านี้ นับว่าเป็นที่น่าตื่นเต้นมาก เพราะสะเทือนสนั่นหวั่นไหวไปตลอดแนวเรือใหญ่ที่ทอดเรียงกันตามลำแม่น้ำตอนนั้น และมีควันและแสงไฟประกอบเข้าด้วยช่วยให้เส้นประสาทของผู้ทำการจับแกร่งขึ้นอีกมาก และได้รีบพยายามระงับให้สงบและเรียบร้อยได้ในเวลาอันรวดเร็ว นับว่านายทหารและพลได้ทำการอย่างเข้มแข็งและถูกต้องดีที่สุด

เรือเชลยทั้งหมดที่จับได้คราวนี้ ตามที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติตีราคานั้นประมาณว่ามีราคาราว ๑๖๙ ล้านบาทเศษ

จึงนับได้ว่า นายทหารเรือที่ได้ออกมาจากโรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายช่างกลได้เข้าสงครามเป็นครั้งแรก และทำหน้าที่ของตัวได้ดีที่สุด ไม่เสียหลายที่พลเรือเอก กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ได้ปลูกฝังคนโดยให้เป็นนายทหารเรือที่ดีพอที่เป็นประโยชน์กับประเทศชาติได้ในทางเรือ และสมกับที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ได้ทรงไว้ในสมุดเยี่ยมในคราวเปิดโรงเรียนนายเรือเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๕ ว่า "ทหารเรือได้หยั่งรากลงแล้ว"

เรื่องอาหาร

ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า นายทหารแลพลที่ไปทำการจับเรือเชลยหามีอาหารติดตัวไปไม่ จึงตกลงเป็นหน้าที่ของกระทรวงทหารเรือจะต้องจัดส่งไปให้รับประทานในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น คือ วันที่ ๒๒ ก.ค. ๒๔๖๐ แต่ครั้นถึงวันเวลานั้นจริง ทั้งนายแลพลก็หาได้รับอาหารไม่ ข้าพเจ้าได้โทรศัพท์จากโรงพักบางคอแหลมแจ้งมายังกระทรวงทหารเรือให้ทราบ ก็ได้รับตอบว่า "แล้วจะส่งมาให้" แต่ก็เปล่าทั้งวันคือไม่ได้รับ ไม่เข้าใจว่าจัดการหรือสั่งเสียกันอย่างไร ลงท้ายต้องซื้อก๋วยเตี๋ยว

จากเรือพ่อค้าจีนที่ร้องขายอยู่ตามแม่น้ำ นับว่า บกพร่อง หรือตัดหางปล่อยวัดกันชัด ๆ นอกจากพล ฯ เท่านั้นที่กรมชุมพลจัดส่งอาหารไปให้เมื่อเวลา ๒ โมงบ่าย (๑๔๐๐)

วันนั้นปรากฏว่าในตอนเช้าทางกระทรวงทหารเรือได้ให้กรมพัศดุ ทร. จัดเลี้ยงน้ำชากาแฟและอาหารเช้ากันหรูหราที่หน้ากระทรวงทหารเรือ มีเสนาบดี เสนาธิการ ท่านผู้ใหญ่และนายทหารอีกหลายนายรวมรับประทานกัน แต่สำหรับนายทหารและพลที่ไปราชการจับเรือเชลยต้องทำงานตัวเป็นเกลียว และอยู่ในอันตราย นานาประการ กลับอดอาหาร โดยไม่มีใครเหลียวแลทั้ง ๆ ที่ได้ตกลงกันไว้แล้วด้วย

เรื่องนี้นับว่ากระทรวงทหารเรือ ใช้ผู้น้อยไปทำการออกศึกทั้งคราว กลับให้ความสนใจน้อยมาก

ในเรื่องความดีความชอบนั้น ท่านที่นั่งรับประทานอาหารเช้าที่หน้ากระทรวงทหารเรือได้รับความชมเชย และได้รับพระราชทานตรา รามา ตลอดจนสายสนมกันมาก ส่วนนายและพลที่ไปทำการจับเรือเชลยด้วยความยากลำบากและหมิ่นต่ออันตรายที่สุด และยังทำการได้เป็นผลดีเป็นที่เรียบร้อย กลับไม่มีใครได้อะไรเลย นอกจากเลื่อนยศและเงินเดือนตามปรกติชนิดที่ไม่ต้องทำอะไรเป็นพิเศษอย่างจับเรือเชลยนั่นเอง นับว่าผู้ใหญ่ให้ความยุติธรรมแก่ผู้น้อย น้อยเกินไปในเรื่องสินน้ำใจหรือความชอบ ขอให้ท่านทั้งหลายที่เป็นนายที่จะใช้คนจง อย่าเอาเยี่ยงอย่างเช่นนี้เลย อย่างน้อยควรชมเชยกันบ้างก็จะเป็นกำลังใจแก่ผู้น้อยได้ดีอยู่ อย่าถืออีกถือเหล่าหรือถือพวกเราพวกเขาเลย เพราะไม่เป็นสิ่งที่ดี

ส่วนเชลยที่อยู่ในเรือนั้น ทางกองจับเรือไม่ยอมให้มีการหุงต้ม เกรงต่อการที่จะมีการจุดเผาเรือขึ้นอีก คงให้รับประทานขนมหวาน และขนมปัง และเครื่องกระป๋องเท่าที่เขามีอยู่ ต่อเมื่อถึงเวลาประมาณบ่าย ๒ โมงเศษ (๑๔๐๐) ทางการทหารเรือจึงส่งแซนวิชและกาแฟไปเลี้ยง ส่วนนายทหารที่ไปทำการจับเรือ นอกจากพันจ่า, จ่าและพลทหารเท่านั้น คงอดตลอดวัน

สำหรับกองเรือที่ทำการทางเหนือและใต้นั้น เขามีเครื่องครัวประจำเรือทำอาหารเลี้ยงกันได้ทุกเวลา จึงไม่เป็นการอดอยากอย่างใดทั้งสิ้น

(*สำเนาคำสั่ง*)

บรรจุตำแหน่งนายทหาร

ที่ ๑๗๙ / ๒๔๖๐ / ๐๔๑๕๑

แพนกยาญชีพล

ศาลาว่าการกระทรวงทหารเรือ

วันที่ ๒๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

เนื่องด้วยประเทศสยามได้ประกาศตนตกอยู่ในฐานะแห่งการสงครามกับประเทศเยอรมันนีแลออสเตรียฮังการีแล้วนั้น บัดนี้ราชนาวีสยามได้ยึดเรือสินค้าของชาวเยอรมันไว้เป็นเรือเชลยมีจำนวนหลายลำ จึงจำเป็นต้องบรรจุนายทหาร, พันจ่า, จ่า แลพลทหารลงประจำเรือเชลยต่าง ๆ เพื่อสำรวจเรือให้เป็นที่เรียบร้อยต่อไป ดังต่อไปนี้

๑. ให้นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท ทำการแทนผู้ช่วยเสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บังคับการกองเรือเชลย แลผู้บังคับการเรือทเราเทนเฟลส์

๒. ให้นายเรือโท หล่ำ กนิษฐภูติ สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือปัตตานี

๓. ให้นายเรือโท อินทร์ ศาสตริน สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือพิศณุโลก

๔. ให้นายเรือโท เพ็ง นันทิคุปต์ ประจำกองสำรวจแผนที่ทะเลที่ ๑ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือลันด์ราทไซพ์

๕. ให้นายเรือโท มะลิ มัลลิกะนาวิน ประจำกองอุทกศาสตร์กรมยุทธศึกษาทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือเคลี

๖. นายเรือตรี อยู่ นายเรือ ประจำกองสำรวจแผนที่ทะเลที่ ๒ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือเกาะสีชัง

๗. ให้นายเรือตรี พงษ์ ประจำกองสำรวจแผนที่ทะเลที่ ๒ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือเพ็ชร์บุรี

๘. ให้นักเรียนทำการนายเรือ ญี่ขุ่น สำรองราชการ กรมเสนาธิการ ทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือเชียงใหม่

๙. ให้นักเรียนทำการนายเรือ หม่อมราชวงศ์ พงษ์ นวรัตน์ ณ กรุงเทพ สำรองราชการกรมเสนาธิการทหารเรือ เป็นผู้บังคับการเรือสามเสน

๑๐. ให้นักเรียนทำการนายเรือ มิ สำรองราชการ กรมเสนาธิการทหารเรือ ประจำเรือทเราเทนเฟลส์

๑๑. ให้นายเรือเอก ขุนกลกิจโกวินท์ สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือลันต์ราทไซฟ์

๑๒. ให้นายเรือโท ปลั่ง นาคจันทร์ สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือสามเสน

๑๓. ให้นายเรือโท ฉาย ยศยุวัน สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือปัตตานี

๑๔. ให้นายเรือโท พ้วน โหตรภวานนท์ สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือเคลี

๑๕. ให้นายเรือโท แพ อุตตโมบล สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือพิศณุโลก

๑๖. ให้นายเรือตรี เปลี่ยน บุระโฆษ สำรองราชการ กรมยุทธโยธา ทหารเรือ เป็นต้นกลเรือทเราเทนเฟลส์

๑๗. ให้นายเรือตรี จ้อย เมนะปรีย์ สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือเกาะสีชัง

๑๘. ให้นายเรือตรี สนธิ วังคะสนธิ สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือเพ็ชร์บุรี

๑๙. ให้นายเรือตรี ฮวด ควรถนอม สำรองราชการกรมยุทธโยธาทหารเรือ เป็นต้นกลเรือเชียงใหม่

๒๐. บรรดานายทหารที่ไปประจำเรือต่าง ๆ ในการยึดเรือโดยคำสั่งลับ ซึ่งมิได้ระบุนามไว้ในคำสั่งนี้ ให้กลับมารับราชการตามน่าที่ตามเดิม

๒๑. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัดพันจ่าปากเรือ ๒ จ่า ๒ พลทหาร ๑๐ พันจ่าท้องเรือ ๑ จ่าท้องเรือ ๒ พลช่างไฟ ๖ ลงประจำเรือทเราเทนเฟลส์, เรือเพ็ชร์บุรี, เรือเกาะสีชัง

๒๒. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัด พันจ่าปากเรือ ๑ จ่า ๒ พลทหาร ๘ พันจ่าท้องเรือ ๑ จ่าท้องเรือ ๑ พลช่างไฟ ๔ ลงประจำเรือพิศณุโลก, เรือปัตตานี, เรือเชียงใหม่, เรือลันค์ราทไซฟ์

๒๓. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัด พันจ่าปากเรือ ๑ จ่า ๒ พลทหาร ๘ จ่าท้องเรือ ๑ พลช่างไฟ ๕ ลงประจำเรือสามเสน, เรือเคลิ

๒๔. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัด พันจ่าปากเรือ ๑ จ่าปากเรือ ๒ พลทหาร ๕ พันจ่าท้องเรือ ๑ จ่าท้องเรือ ๒ พลช่างไฟ ๔ ประจำเรือท่าจีน, แม่น้ำ, แปดริ้ว, จันทบูร, บางปะกง

๒๕. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัด จ่าปากเรือ ๑ พลทหาร ๔ จ่าท้องเรือ ๑ พลช่างไฟ ๔ ลงประจำเรือไซคลอป, อุนดิเน

๒๖. ให้กรมชุมพลทหารเรือจัดคนลงประจำรักษาเรือลำเลียง เลชุม. เวเกสัคก์ เบรเมอร์ฮาเว่น เลเฮ เบรเม่น บูร์ก เกสเตมิ้นเด รวม ๗ เรือ เรือหนึ่งให้มีจ่า ๑ พลทหาร ๔

อนึ่ง คนซึ่งได้ลงประจำอยู่ในเรือเชลยเนื่องจากการจับตามที่กรมชุมพลทหารเรือได้จัดไปโดยคำสั่งลับแล้วนั้น เมื่อจัดตามระเบียบในคำสั่งใหม่นี้แล้ว เหลือเท่าใดก็ให้ถอนคืน

ทั้งนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

(พระนาม) **บริพัตร์**

นายพลเรือเอก เสนาบดี.

ถูกต้องกับต้นฉบับแล้ว
นายเรือตรี วัน สิริวาร
รั้งตำแหน่งนายเวรคำสั่ง

กองเรือเชลยนี้ได้ยกเลิก ตามคำสั่งของกระทรวงทหารเรือที่ ๑๘๔/๒๔๖๐ 0๔๖0๓ ลงวันที่ ๒๙ ก.ค. ๒๔๖๑ ตั้งแต่ ๓๐ ก.ค. ๒๔๖๑ เป็นต้นไป

ต่อจากนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งศาลทรัพย์เชลยขึ้นที่ตึก ท่าช้างวังหน้า (ซึ่งบัดนี้เป็นกรมร่างกฤษฎีกา) ผู้พิพากษาของศาลนี้มี มิสเตอร์ บัสซาส (ชาติอังกฤษ) เป็นหัวหน้า มีพระยาจินดาภิรมย์ (ต่อมาเป็นเจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร์) และพระเทพวิฑูร (ต่อมาเป็นพระยาเทพวิฑูร) รวม ๓ นาย ฝ่ายอัยการของแผ่นดินมี พระยาอรรถการบดีและคณะกรมอัยการเป็นอัยการว่าความ ส่วนพยานฝ่ายโจทก์มีข้าพเจ้าและนายเรือทั้งหลายที่ไปจับเรือเชลย ฝ่ายจำเลยมีนายทุน เป็นทนายแก้ต่าง และมีนายเรือที่ประจำเรือเชลยอยู่ก่อน (เป็นชาติเยอรมันทั้งนั้น) เป็นพยาน

ศาลทรัพย์เชลยนี้ดูออกจะคึกคักอยู่ เพราะเพิ่งจะมีขึ้นในยุคนี้เป็นครั้งแรก ฝ่ายโจทก์ยื่นฟ้องและเรียกพยานเข้าให้การเป็นลำดับ เริ่มแรกก็ตัวข้าพเจ้าก่อนอื่น

เพราะเป็นผู้บังคับการกองจับเรือ แล้วต่อไปก็ผู้บังคับการจับเรือแต่ละลำ ๆ เข้าเป็นพยานให้การ พยานคนที่สอง (ร.ท. สวัสดิ์ เมนะพันธ์) เข้าให้การ ถูกทนายจำเลยซักถึงวันที่และเวลาพยานให้การว่า "วันที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๔๖๐ เวลา ๑๑ ทุ่ม ๓๐ นาที" เป็นต้น ทนายจำเลยก็ร้องเรียนต่อศาลว่า "เรื่องการจับเรือเชลยครั้งนี้เป็นโมฆะ เพราะการประกาศสงครามนั้น ประกาศเมื่อวันที่ ๒๒ ก.ค. ไม่ใช่วันที่ ๒๑ ก.ค. ๒๔๖๐ จึงขอให้ศาลยกฟ้องเสียได้"

เรื่องนี้ทำเอาผู้พิพากษาทั้งหมด ตลอดจนอัยการของโจทย์ ตกตะลึงงันไป ต่างก็หันมาเล่นงานข้าพเจ้าผู้เป็นหัวหน้าทำการยึดว่า "จะว่าอย่างไรเมื่อทนายจำเลยร้องต่อศาลเช่นนี้" ข้าพเจ้าก็อึกอักอยู่ จึงเรียนต่อศาลว่า "ขอให้ศาลไต่สวนไปพลางก่อน พรุ่งนี้อย่างช้าจะมาแจ้งให้ศาลทราบ" ศาลก็คงดำเนินการไต่สวนไปพลาง ตอนนี้พวกเชลยคึกคักมาก ซึ่งเขาเชื่อแน่ว่าเขาคงชนะความ

เรื่องนับเวลานี้เป็นประเพณีของชาติไทยในสมัยนั้นนับวันเวลาเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นเป็นเริ่มต้นวันใหม่ทั้งประเทศ คือ ย่ำรุ่ง ซึ่งตรงกับฝรั่งนับ ๐๖๐๐ ฉะนั้น นายทหารของเราจึงถือตามประเพณีนับวัน เวลาอย่างไทย ๆ

ข้าพเจ้าได้มารายงานต่อกระทรวงทหารเรือเรื่องวันเวลานี้ เกิดคิดค้นกันใหญ่ที่จะให้เป็นวันที่ ๒๒ ก.ค. ให้ได้ ลงท้ายไปได้จากสมุดปูมประจำเรือ (ล๊อกบุ๊ก) ในสมุดปูม มีการนับวันเวลาเมื่อเลยเที่ยงคืน (๒๔.๐๐ น. หรือ ๒ ยาม) เป็นขึ้นวันใหม่ ฉะนั้น ถ้านับตามปูมเรือแล้ว วันที่ ๒๑ ก.ค. ๒๔๖๐ เวลา ๑๑ ทุ่ม ๓๐ นาที ก็คือวันที่ ๒๒ ก.ค. ๒๔๖๐ กับ ๕ โมง ๓๐ นาที หรือ ๐๕.๓๐ น. แปลว่า เวลาที่ทำการจับเรือเชลยนั้น จับเมื่อวันที่ ๒๒ ก.ค. ๒๔๖๐ ล่วงมาแล้วถึง ๕ ชั่วโมงกับ ๓๐ นาที เมื่อได้หลักฐานเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงหอบสมุดปูมทั้งของปากเรือและของท้องเรือที่ใช้อยู่ในราชนาวีสยามเป็นเวลานานย้อนหลังจนถึงปัจจุบันไปให้อัยการแผ่นดินยื่นเสนอต่อศาล และศาลให้ทนายจำเลยดูอีกต่อหนึ่ง จึงเป็นอันว่า "การจับเรือเชลยนี้ได้กระทำไปถูกต้องแล้ว หาเป็นโมฆะ ดังทนายจำเลยให้ยกฟ้องไม่"

จึงเป็นที่เรียบร้อยและตั้งแต่นั้นมาประเทศสยามจึงนับเวลาเริ่มแต่ ๒ ยาม ล่วงแล้วเป็นวันใหม่ และนับเป็น ๒๔ ชั่วโมงตลอดมาจนทุกวันนี้

การเป็นความและไต่สวนเรื่องเรือเชลยนี้ ใช้เวลาประมาณเดือนเศษจึงเสร็จสิ้น พยานของจำเลยบางคนไม่ยอมให้การเป็นภาษาอะไรทั้งสิ้น นอกจากภาษาเยอรมันเท่านั้น เพราะมีมิสเตอร์ บัสซาส ชาวอังกฤษนั่งเป็นผู้พิพากษาอยู่ เชลยเยอรมันจึงเจ็บแค้นและรังเกียจโดยไม่อยากใช้ภาษาชาติที่เป็นศัตรูต่อกันเป็นต้น ทำเอาศาลอึกอักอยู่เหมือนกัน เพราะต่างก็ไม่รู้ภาษาเยอรมัน ลงท้ายต้องปลอยโยนกันถึงความจำเป็นที่ความจะได้สุดสิ้นลงเร็ว ถ้าใช้ภาษากลางคือภาษาอังกฤษ พยานจำเลยจึงยอม

ในอวสานทรัพย์เชลย ตัดสินให้ฝ่ายจำเลยแพ้ และยึดเรือเชลยทุกลำเข้าเป็นทรัพย์ของรัฐบาลสยามเป็นต้นไป

ขณะนี้ทางการกำลังซ่อมแซมเรือเชลยทุกลำที่ชำรุดจากระเบิดและฯลฯ เรือเดินสมุทร (เดลี) ได้รับการซ่อมแซมเพียง ๑ เดือน ก็ออกแล่นทดลองได้ ข้าพเจ้าได้นำเรือลำนี้แล่นขึ้นมาทอดทางสามเสน ผ่านที่คุมขังเชลยศึกที่โรงพยาบาลทหารบกปากคลองหลอด แกล้งเปิดแตรเรือดังสนั่นหวั่นไหว อวดเชลยศึกเหล่านั้นว่า "ทหารเรือไทยสามารถซ่อมให้เรือแล่นได้ในเวลา ๑ เดือน ไม่ใช่ ๑ ปี อย่างเชลยว่า" พวกเชลยตื่นเต้นกันใหญ่ เมื่อได้ยินเสียงแตรเรือลำนี้เพราะดังมากและดังเป็นพิเศษเสียด้วย พากันวิ่งมาดูเรือที่กลางสนามหญ้าเต็มไปหมด เสียงฮูเร ๆ ๆ ๆ กันกึกก้องไปหมด

ครั้นเมื่อวันที่ ๒๖ ต.ค. ๒๔๖๐ กระทรวงทหารเรือมีคำสั่งที่ ๓๓๖/ $\frac{๒๔๖๐}{๐๗๓๔๐}$ ให้แยกกองเรือเชลยเป็นกองเรืออิสระ คือเรือเตราเต็นเฟลส์ และเรือเชียงใหม่ เพื่อไปทำการบรรทุกถ่าน และผ้ากากีของทหารบก ที่ประเทศญี่ปุ่น มีนายนาวาตรี หลวงไชยนาวา เป็นผู้บังคับการได้ไปชนเกาะจระเข้ ที่ช่องฟอร์โมซ่าแตกเมื่อตอนขากลับ เป็นที่

น่าเสียดายมากเพราะเรือลำนี้เป็นเรือลำใหญ่กว่าทุก ๆ ลำในจำพวกเรือเชลยด้วยกันมีน้ำหนักถึง ๔,๖๗๒ ตันกร๊อส

ครั้นเมื่อรัฐบาลตั้งบริษัทพาณิชนาวีสยามขึ้น โดยมีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติเป็นผู้ควบคุม และมีพระยาบริบูรณสมบัติ (เป็นหลานกรมพระจันทบุรีเสนาบดีกระทรวงคลัง ทางเครือญาติว่ากันเช่นนั้น) เป็นผู้จัดการบริษัท เรือเชลยเหล่านี้จึงย้ายขึ้นกับบริษัทพาณิชนาวีสยามต่อไป นอกจากนี้แล้วรัฐบาลสยามยังได้ใช้เรือเชลยบางลำบรรทุกเชลยเยอรมันและออสเตรียไปส่งยังประเทศอินเดียตามคำแนะนำของรัฐบาลอังกฤษ เพื่อเป็นการสะดวกในการควบคุมและเป็นการปลดเปลื้องภาระของประเทศสยาม ในการควบคุมและเลี้ยงดูด้วยกัน กับเรือเชลยบางลำให้รัฐบาลอังกฤษ อเมริกัน และฝรั่งเศสเช่าไปก็มี

ส่วนบริษัทพาณิชนาวีสยาม เมื่อได้รับเรือเชลยไปประจำบริษัท ได้ใช้เรือบรรทุกสินค้าและผู้โดยสาร ระหว่างเมืองฮ่องกง สิงคโปร์ และฯลฯ โดยใช้นายทหารและพลทหารจากราชนาวีสยามประจำเรือบ้าง และใช้ชาวต่างประเทศเป็นผู้บังคับการเรือบ้าง โดยมากชาวต่างประเทศที่เป็นผู้บังคับการเรือนั้น มักนำเรือไปชนเนินโสโครกอับปางเสียมาก เนื่องจากไม่ชำนาญในน่านน้ำสยามประกอบกับมีการกินการโกงกันอยู่ตลอดมาเรือเลยทรุดโทรม เห็นท่าจะไปไม่รอดจึงได้โยนให้บริษัทบอเนียวเป็นเอเยนต์ในการจัดหาสินค้าให้เพื่อทำการค้าขาย ซึ่งขณะนั้นบริษัท บอเนียว ก็มีเรือสินค้าของเขาอยู่หลายลำแล้ว แย่งสินค้ากับบริษัทพาณิชนาวีสยามอยู่ เมื่อเป็นโอกาสเช่นนี้ บริษัท บอเนียว ก็มีอำนาจเหนือเรือเชลยที่เขาเป็นเอเยนต์อยู่ เขาก็สั่งให้หยุดทำการบรรทุกสินค้า โดยอ้างว่า "เรือทรุดโทรมมาก ควรเข้าอู่ตรวจตราเสียก่อนเพื่อความปลอดภัย" เลยต้องนำเรือเข้าอู่บางกอกด๊อกบ้าง ที่อู่เมืองฮ่องกง และ ฯลฯ บ้าง นายช่างกลใหญ่ของบริษัทออกตรวจแผ่นเหล็กเรือ ที่ดีก็ให้เปลี่ยน ที่เสียก็ให้เปลี่ยน ต้นกลไทยประจำเรือ ซึ่งมีความรู้ในเรือนี้ดีอยู่ จะคัดค้านก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เพราะเขาบอกว่า "เป็นแต่ต้นกลประจำเรือ ไม่จำต้องมาคัดค้านเรื่องความเห็นของผู้แทน

บริษัท" เป็นต้น เลยเปลี่ยนแผ่นเหล็กกันสนุกไปในราคาแพงลิบ เป็นอันว่า "เรือไม่ได้ทำการบรรทุกสินค้ามานอนในอู่หมดในราคาแพง และในสิ่งที่ไม่จำเป็นบางอย่างด้วย" อวสานก็คือเลิกล้มบริษัทพาณิชนาวีสยาม เพราะไม่มีเงินพอซ่อม ต้องขายเลหลังไปในราคาถูก ๆ บริษัทบอเนียวและเพื่อนบริษัทของเขารับซื้อหมด"

ลงท้ายเรือของบริษัทบอเนียวไม่มีคู่แข่งขันในการขนสินค้าต่อไป เลยร่ำรวยกันใหญ่ในยุคนั้น

ต่อไปนี้ เป็นสำเนาของกระทรวงทหารเรือ และกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเรื่องเรือเชลยดังต่อไปนี้

ที่ ๑๐/ ๒๔๖๐/๐๔๔๗๘ ศาลาว่าการกระทรวงทหารเรือ

วันที่ ๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายรายงานพิศดาร, ว่าด้วยกิจการเบื้องต้นซึ่งราชนาวีได้จัดทำไปแล้ว เนื่องในการที่ประเทศสยามประกาศฐานะแห่งการสงครามซึ่งมีอยู่กับประเทศเยอรมะนี แล ออสเตรีย ฮังการีตามประกาศกระแสร์พระบรมราชโองการ ลงวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ นั้น ดังต่อไปนี้.-

น่าที่ราชนาวี

กิจการเบื้องต้นซึ่งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า โปรดกระหม่อม พระราชทานให้เป็นน่าที่ของราชนาวีนั้นคือ.-

๑. กองจับเรือของชนชาติศัตรู ซึ่งอยู่ในน่านน้ำสยามแลป้องกันเหตุร้ายอันเรือศัตรูเหล่านั้นจะบังอาจพึงทำก่อนที่ได้ลงมือจับ, กับทั้งจับศัตรูต่างประเทศซึ่ง อยู่ในเรือนั้นเพื่อการคุมขัง

๒. การรักษาความสงบราบคาบในพระราชอาณาจักร์ กล่าวโดยเฉภาะน่าที่ทหารเรือ คือ ช่วยเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองตรวจรักษาการ หรือระงับเหตุในจังหวัดธนบุรี และตามหัวเมืองชายทะเล

การดำริเตรียมการ

ตามน่าที่ซึ่งได้รับใส่เกล้า ฯ ไว้ ดังได้กราบบังคมทูลมาแล้วนั้น กรมเสนาธิการทหารเรือ ได้ทำความเห็นดำริการเป็นใจความคือ

๑. **ในการจับเรือเชลย,** ปรารภเหตุเสียหายซึ่งเรือเหล่านั้นอาจจะกระทำได้ คือ (๑) การปล่อยเรือขวางน้ำแล้วเปิดน้ำให้เข้าเรือจมขวางทาง, (๒) ปล่อยเรือให้ลอยตามกระแสร์น้ำเพื่อชนเรืออื่น ๆ (๓) ระเบิดทำลายเรือ (๔) วางเพลิงเผาเรือ, (๕) ติดไฟใช้จักร์แล่นเที่ยวชนเรือแพต่าง ๆ, (๖) ต่อสู้ด้วยปืนเล็กเมื่อจับ, (๗) อาจมีปืนใหญ่อยู่ในเรือบางเรือแลยกขึ้นตั้งยิงทำร้าย

การร้ายเหล่านี้จะมีผลร้ายได้เพียงใด แลมีหนทางแก้ไขหรือระงับอย่างใด แจ้งในบรรทึกความเห็นของเสนาธิการทหารเรือ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานคัดสำเนาหมายเลข ๑ ทูลเกล้า ฯ ถวายมาด้วยแล้ว, คงได้สั่งจัดการสำหรับการนี้คือ.–

กองจับแลยึดเรือเชลยในบังคับบัญชานายนาวาตรี หลวงหาญสมุท แบ่งเป็นกองย่อยลงไปด้วยจำนวนกองเท่ากับจำนวนเรือที่จะพึงต้องจับในน่านน้ำกรุงเทพ ฯ, กองหนึ่งมีนายทหารชั้นสัญญาบัตร์บังคับบัญชา ๑ นาย มีนายช่างกลสำหรับลงประจำตรวจทำการในห้องเครื่องจักร์ ๑ นาย, มีพันจ่า, จ่า แลพลทหาร กอง ๑ เป็นจำนวนมากบ้าง น้อยบ้าง ตามเหมาะแก่ขนาดเรือเชลย ที่จะต้องลง ประจำ แลพอกับการที่อาจจะมีต่อสู้ เมื่อเวลา จับเว้นแต่ การจับเรือเชลยชนิดซึ่งไม่มี กำลัง เดินได้เองนั้น จัดเป็นกองเดียว ทำการยึดเรือชนิดนี้ทั่วไปทั้งจำนวน ๗ เรือ รายนามนายทหารแลจำนวนคนที่ไปในการนี้ แจ้งในบาญชีหมายเลข ๒ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายมาด้วยนี้

ส่วนการจับเรือในน่านน้ำเกาะสีชัง ได้จัดให้ ร.ร.ล. สุริยะมณฑล (ร.ท. มงคล มงคลนาวิน) ไปทำการเป็นอิศระ,

วิธีการจับยึดเรือได้สั่งให้ทำตรงตามธรรมนิยมระหว่างประเทศโดยหลักแห่งโอวาทของกระทรวงทหารเรือทุกประการเว้นแต่ให้จับคนในเรือส่งมอบเจ้าพนักงานตำรวจพระนครบาลที่สถานีสพานเฉลิมสวรรค์ เพื่อนำส่งยังที่คุมขังหรือปล่อยไปตามแต่เจ้าพนักงานตำรวจพระนครบาลจะได้จัดการต่อไปด้วยเท่านั้น

อนึ่งการยึดเรือชั้นต้นนี้, จะมีการที่ได้สั่งผิดแผกไปจากธรรมนิยมระหว่างประเทศก็เพียงที่มิได้เลือกว่าเรือชนิดใดจะพึงจับเป็นเรือเชลยได้หรือมิได้, ได้รับใส่เกล้า ฯ สั่งให้ทำเสมอกันหมดเพื่อเป็นการง่าย เพราะอย่างไร ๆ ก็จะต้องจับชนชาติศัตรูในเรือนั้นคุมขังอยู่แล้วแลส่วนเรือใดจะพึงเป็นเรือเชลยได้หรือมิได้ จะได้จัดต่อภายหลัง ดังแจ้งในหนังสือที่ ๘/๐๔๒๒ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลเกล้า ฯ ถวายว่าด้วยเรื่องเรือเชลยนั้นแล้ว

กองจับแลยึดเรือเชลยนี้ ให้ลงมือทำการต่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นวันประกาศในเวลารุ่งสว่าง

๒. **กองเรือระวังเหตุฝ่ายใต้** ในบังคับบัญชานายนาวาตรี หลวงไชยนาวา มีเรือคือ.– ร.ร.ล. สุครีพครองเมือง (ร.อ. หลวงชลัมพิไสยเสนี) ร.ร.ล. มูรธาวสิตสวัสดิ์ (ร.อ. กลับ เพ็ชร์ชาติ) ร.ร.ล. วิเทศกิจการ (ร.ท. แสง สุคนธฉายา) ซึ่งในระหว่างนั้น ได้จัดตั้งปืน ๕๗ ม.ม. ขึ้นด้วย ๓ ปืน รวมทั้งสิ้น ๓ เรือ

กองเรือนี้ได้สั่งให้เริ่มทำการแต่วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ คือให้ลงไปทอดอยู่ ณ สถานที่กรมสรรพาวุธทหารเรือ บางนา แลส่งเรือเล็กขึ้นมาตรวจการ มิให้ศัตรูรู้สึกจนถึงกำหนดวันเวลาจับเรือ จึงให้ขึ้นมาอยู่ในที่ใกล้เรือศัตรู แลได้มอบให้เป็นน่าที่ คือ.–

(ก) สืบเหตุการณ์แลส่งข่าวให้กระทรวงทหารเรือทราบโดยเร็ว ตามเหตุที่จะมีขึ้น

(ข) คอยปราบปรามศัตรูทำการร้าย เมื่อทำการนั้นขึ้นก่อนถึงกำหนดเวลาจับเรือจะได้ลงมือจับเสียทีเดียว

(ค) คอยลากเรือศัตรูเข้าแอบฝั่ง เมื่อปรากฏว่าทำการร้ายเช่นปล่อยเรือลอยหรือจะจมเรือขวางทางเป็นต้น

(ง) ช่วยดับเพลิงเมื่อมีการวางเพลิงในเรือศัตรู

(จ) เป็นกำลังหนุนเพื่อสดวกแก่การจับแลยึดเรือ

๓. **กองระวังเหตุทางเหนือ** ในบังคับบัญชานายเรือเอก หลวงนิยมยุทธนาวี มี ร.พ.ล. เสือคำรณสินธุ์ (ร.อ. หลวงนิยมยุทธนาวี) ร.พ.ล. เสือทยานชล (ร.อ. หลวงฤทธิศักดิ์ชลเขต) กับเรือช่วยรบขนาดย่อมอีก ๑๐ เรือ รวมทั้งสิ้น ๑๒ เรือ มีน่าที่คอยลากเรือสินค้าเข้าแอบฝั่ง เมื่อมีการปล่อยเรือลอย ในเมื่อได้ทราบเหตุนั้นจากกองระงับเหตุทางใต้, กองเรือนี้ได้สั่งให้รุมไฟพร้อมที่จะใช้การได้เสมอ ตั้งแต่วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เป็นต้นไป

๔. **กองเรือตอร์ปิโด** ในบังคับบัญชานายเรือเอก หลวงแม่นศรจักร รวม ๔ เรือมีน่าที่คอยกำจัดเรือศัตรูที่จะบังอาจแล่นเที่ยวชนเรือแพต่าง ๆ แลเมื่อถึงวันจับเรือมีน่าที่ตามลงไปคอยป้องกันหนุนกำลังกองจับเรือแลช่วยปราบปรามเมื่อข้าศึกต่อสู้ด้วยปืนเล็ก

๕. **การรักษาความสงบภายใน** ในจังหวัดธนบุรี ได้จัดให้เป็นน่าที่กรมชุมพลทหารเรือจัดกองตรวจระงับเหตุการณ์, แลเป็นน่าที่กรมทหารเรือชายทะเลจัดบรรดากองทหารเรือซึ่งประจำอยู่หัวเมืองให้พรักพร้อมที่จะช่วยเจ้าน่าที่ฝ่ายเทศาภิบาลได้ เมื่อร้องขอ, การในน่าที่ทั้ง ๒ กรมนี้ ให้เริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เป็นต้นไป, ส่วนทางมณฑลปักษ์ใต้ให้เป็นน่าที่ ร.ร.ล. สุครีพครองเมืองแล ร.ร.ล. มูรธาวสิตสวัสดิ์ รวมกันเป็นกองเรือลาดตระเวน ในบังคับบัญชานายนาวาตรี หลวงไชยนาวา ออกไปตรวจลาดตระเวนแลฟังความประสงค์ของฝ่าย

เทศาภิบาลในเมื่อเสร็จการจับเรือเชลยแล้ว, ส่วนทางฝั่งตะวันออกนั้นเป็นระยะทางใกล้ จึงเห็นด้วยเกล้า ฯ ไม่จำจะต้องส่งเรือออกไปลาดตระเวนแลได้จัด แต่เพียงเตรียม การพร้อมไว้ที่จะให้ออกไปได้โดยเร็วในเมื่อมีเหตุการณ์อันสมควรจะให้ไป

ประพฤติเหตุการจับเรือ

กองระวังเหตุฝ่ายใต้ (น.ต. หลวงไชยนาวา) ได้เริ่มทำการตรวจคุมเชิงเรือศัตรูตั้งแต่กลางคืนวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เป็นต้นไป คือเวลาราว ๑ ⁰⁰ ท. ได้ออกเรือจากกรมสรรพาวุธทหารเรือไปอยู่ท้ายคุ้งที่เรือศัตรูจอด โดยมิได้จุดไฟ แลส่งเรือเล็กไปลาดตระเวนตามเรือศัตรู จนเวลา ๑๐ ⁰⁰ ท. จึงกลับลงไปจอดที่กรมสรรพาวุธทหารเรืออย่างนี้ทุกคืน, หาได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ จนกระทั่งวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เวลากลางคืน จึงได้สังเกตเห็นว่า เรือศัตรูมิได้ตามไฟบนดาดฟ้าอย่างเช่นเคย แต่ก็หาได้ทำการอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ ครั้นถึงเวลา ๑๐ ⁵⁰ ท. จึงได้เดินเรือขึ้นมาลอยลำอยู่ใกล้เรือสินค้าศัตรูพอเหมาะเวลากันกับกองจับเรือลงไปถึงเข้าเทียบในเวลา ๑๑ ⁰⁰ ท. แล้วได้รักษาการอยู่ ณ ที่นั้น, เพราะกองดับเพลิงขึ้นช่วยดับเพลิงตามที่กองจับเรือได้ขอไปโดยอาณัติสัญญา แลได้คอยส่งข่าวคราวตามประพฤติเหตุรายงานให้กระทรวงทหารเรือทราบโดยวิทยุโทรเลขประจำอยู่ในที่นั้นจนเวลา ๒ ⁰⁰ ม.ข. จึงได้กลับขึ้นมาโดยคำสั่งของกระทรวงทหารเรือ

ส่วนกองจับเรือในบังคับบัญชานายนาวาตรี หลวงหาญสมุท ได้ออกเรือจากท่าราชวรดิตถ์เวลา ๓ ⁵⁵ ย. เดินกระบวนเป็นคู่ ๆ เพื่อเข้าข้างเรือศัตรูได้พร้อมกันทั้งทางซ้ายแลทางขวา ครั้นถึงเรือศัตรูก็ต่างฝ่ายต่างหันเรือเข้าเทียบ, ฝ่ายเรือตอร์ปิโดได้ตามลงไปด้วยเพียง ๒ เรือแลลอยลำกำกับอยู่, ครั้นเรือที่มีหน้าที่จับเรือศัตรูเข้าเทียบท่าแล้วก็ต่างฝ่ายต่างพยายามขึ้นเรือตามความสดวก แลในขณะนั้นได้มีเหตุการณ์บ้างเล็กน้อย ต่าง ๆ กัน คือ.-

(ก) การระเบิดเรือในขณะที่เรือไปถึง ได้มีในเรือขนาดใหญ่ ๔ เรือนั้นทุกเรือ แต่เรือเดล กับเรือเตราเต็นเฟลส์หาได้มีความเสียหายเพราะการระเบิดแต่อย่างหนึ่งอย่างใดไม่

(ข) การขัดขืน มิให้ขึ้นเรือ เพียงขัดด้วย วาจานั้น มีทุกเรือ กับได้มีการยิงปืนพกขู่บางเรือ คือเรือเตราเต็นเฟลส์, เรือลันดราทไซฟ์, เรือเกาะสีชัง แต่หาได้ถูกผู้หนึ่งผู้ใดบาดเจ็บไม่ ฝ่ายทหารเรือได้ ยิงขู่บ้างเล็กน้อยโดยมิได้ประสงค์ให้ถูกผู้ใด แล้วก็พาดบันไดขึ้นเรือได้โดยสะดวก มิได้มีการต่อสู้ต่อไปอีกแห่งหนึ่งแห่งใดเลย

(ค) คนเรือศัตรูได้ชิงวางเพลิงข้างบางเรือคือเรือเกาะสีชัง มีเพลิงไหม้ที่ห้องเครื่อง กองจับกับกองดับเพลิง ร.ร.ล. สุครีพครองเมืองได้ช่วยดับได้ในประมาณ ๑๕ นาที เรือเชียงใหม่ได้วางเพลิง ๒ แห่ง ใช้ยุดชุบน้ำมันซึ่งมีชนวนล่ามไปถึงดินระเบิดซึ่งยังมิได้ทันระเบิดอีก ๒ ห่อ ดับได้ในทันที เรือเตราเต็นเฟลส์ลอยจุดขึ้นภายหลังในระหว่างเวลา ๒ ⁰⁰/₋ ม.ข. ก็ดับได้โดยเร็ว แลไต่สวนได้ความว่า นายเนนูเบอร์ ต้นเรือเป็นผู้ลอยไปจุดในห้อง กว้านสมอตอนหัวเรือ โดยถือโอกาสเวลาอาบน้ำซึ่งผู้คุมได้อนุญาต การทั้งนี้แท้จริงเป็นความผิดซึ่งฟ้องเอาโทษได้ เพราะได้เป็นไปภายหลังการยึดเรือแล้ว แต่โดยกระแสร์พระราชดำรัสโปรดเกล้าฯ ในที่ประชุมเสนาบดี ว่าเป็นวันแรกจะทรงพระกรุณาพระราชทานอภัยโทษไว้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้สั่งยกคดีในรายงานไต่สวนนั้นแล้ว

(ง) ได้มีการซึ่งศัตรูในเรือ พยายามจะทำบางอย่าง แต่ทหารกองจับเรือได้ขัดขวางไว้ทัน คือเรือเพ็ชร์บุรีได้เตรียมสุมเชื้อเพลิงไว้เพื่อเผาหม้อน้ำ หาทันได้จุดไม่ กับได้พยายามจะทิ้งส่วนเครื่องจักรบางอย่างลงน้ำ เรือเชียงใหม่ได้เตรียมการที่จะระเบิดอีกคราวหนึ่งด้วยการวางเพลิงให้ติดชนวนดังได้กราบบังคมทูลมาแล้ว ได้ดับเพลิงที่ติดชนวนเสียทัน เรือแม่น้ำใช้ค้อนขนาดใหญ่ตีลงกับเครื่องจักรเพื่อจะทำลาย ได้ขัดขวางไว้ในทันที เมื่อคนขึ้นไปถึงเรือนั้น เรือซอซีโคลปพยายามจะปล่อยเรือลอยและจะระเบิดด้วย ได้ขัดขวางไว้ไม่สามารถทำการนั้นได้ทัน

ส่วนเรือตอร์ปิโดซึ่งได้ลงไป ๒ เรือแล้วนั้น ในระหว่างเวลา ๑๑.๓๐ ท. เศษ สถานีตำรวจพระนครบาลบางคอแหลม โทรศัพท์ขึ้นมาว่า มีการต่อสู้ (โดยความเข้าใจผิด) จึงได้รับพระราชทานส่งตามลงไปอีก ๒ เรือ แลเมื่อการจับเรือสำเร็จเรียบร้อยแล้วก็ได้กลับมาทั้งกองในเวลาเช้าวันนั้นเอง

เมื่อได้ข่าวเพลิงไหม้ ได้รับพระราชทานสั่งกรมชุมพลทหารเรือ จัดเรือสูบดับเพลิงซึ่งได้จัดเตรียมไว้พร้อมแล้วนั้นลงไปช่วยเป็นอันดับได้ก่อนทั้ง ๒ คราว

ในการจับเรือเมื่อกองจับได้ขึ้นถึงเรือแล้ว ก็ได้ประพฤติอย่างเดียวกันคือได้เรียกให้ประชุมคนเรือไว้ทางหนึ่ง จัดคนควบคุม แล้วให้นายเรือกับต้นกลนำค้นเรือทั่วลำเรือตลอดแล้ว จึงชักธงราชนาวีขึ้น และเริ่มการทำบาญชีรับมอบสิ่งของ ซึ่งเป็นธรรมดาย่อมกินเวลานาน เพราะฉะนั้นกว่าจะได้ส่งเชลยขึ้นมาจึงตกไปถึง ๕.๓๐ ม.ช. ล่วงแล้วจึงได้เริ่มส่งได้บ้างเป็นบางเรือ เรือใดแล้วก่อนก็ให้ขึ้นมาก่อน บางเรือเช่นเรือเคราเต็นเฟลส์ซึ่งเป็นเรือใหญ่มากได้ส่งต่อเวลาบ่าย และในระหว่างเวลานี้ได้รับพระราชทานจัดอาหารเช้าและกลางวันลงไปเลี้ยงศัตรู แต่โดยระยะทางไกล บางรายได้ขึ้นบกเสียก่อน แคล้วกับอาหารกลางวันสวนกันกลางทางก็มีบ้าง แต่หาได้มีเหตุที่ร้องทุกข์ขึ้นอย่างหนึ่งอย่างใดไม่

ส่วนสิ่งของที่มีในเรือนั้น กองจับเรือเชลยก็ได้ทำตามโอวาทที่ได้ให้ไปคือสิ่งของที่เป็นสินค้าและพัสดุสำหรับเรือคงรักษาไว้ในเรือ แต่สิ่งของซึ่งเป็นสมบัติของคนเรือนั้น เมื่อเขาแสดงความประสงค์จะพาสิ่งใดไปด้วย ก็อนุญาตให้พาไปด้วยได้เว้นแต่อาวุธ ครั้นถึงเวลาส่งคนขึ้นมา จึงได้พาสิ่งของอันเป็นสมบัติส่วนตัวแลที่เขาปรารถนาจะพามาด้วยนั้น บรรทุกมาในเรือบ้าง บนหลังคาเรือกลไฟเล็กที่พาคนมาส่งนั้นบ้าง, ประจวบกับเวลาที่เกิดมีฝนขึ้นทำให้ของเปียกและกระทบเหตุซึ่งของที่ขนมานั้นมีจำนวนมากกว่าที่ได้คาดหมายไว้ การขนถ่ายจึงเป็นการชักช้า นับว่าพวกศัตรูได้รับความลำบากในส่วนนี้อยู่บ้าง แต่สินค้าในเรือนั้นไม่มีสิ่งใดเลย

ส่วน ร.ร.ล. สุริยะมณฑลได้ออกจากกรุงเทพ ฯ แต่วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ เวลาเย็น ถึงเกาะสีชังในเวลากลางคืน ได้ขึ้นยึดเรือลำเลียงของศัตรู ๒ เรือ ที่ท่าเรือนั้นในเวลารุ่งเช้าส่งจีนลูกเรือให้แก่พนักงานตำรวจพระนครบาลที่เกาะสีชัง รับชาวเยอรมัน ๑ คน ซึ่งพนักงานตำรวจพระนครบาล ได้จับจากเกาะขามพามาส่ง แล้วออกเรือไปเมืองชลบุรีรับศัตรู ซึ่งเจ้าพนักงานในจังหวัดนั้นได้จับมามอบ ๒ คน พาเข้ามาถึงกรุงเทพ ฯ แลส่งตัวขึ้นที่สถานีตำรวจพระนครบาลสพานเฉลิมสวรรค์ในเวลา ๗ $\frac{๓๐}{}$ ท. เปนการเรียบร้อยดี

อนึ่งในเรื่องการจับเรือนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ทูลเกล้า ฯ ถวายรายงานสังเขปในเวลาเช้าวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐, ๒ ฉบับ ซึ่งเก็บข้อความตามข่าวที่ได้รับทางโทรศัพท์ แลวิทยุโทรเลขกับรายงานของนายทหารที่จัดให้ไปสืบการโดยด่วน เพราะฉนั้นย่อมจะคลาดเคลื่อนกับความที่ทราบเกล้า ฯ ภายหลังนี้บ้างเปนธรรมดา แลในการส่งคนไปตรวจสืบข่าวนั้นได้รับพระราชทานใช้เรือยนต์เร็วของหลวงโดยพระบรมราชานุญาต ๑ เรือ พระเดชพระคุณเปนล้นเกล้า ฯ

จำนวนคนเรือที่ได้จับ

คนเรือซึ่งกองเรือจับเรือแล ร.ร.ล. สุริยมณฑล ได้จับส่งตำรวจพระนครบาลในคราวนี้มีจำนวนคือ.— ชาวเยอรมันชาย ๔๓ หญิง ๗ เด็กชาย ๓ เด็กหญิง ๑ รวมฝรั่ง ๕๔ จีน ๗๗ ไทยชาย ๒ หญิง ๒ รวม ๔, แขกยาวาชาย ๔ หญิง ๑ รวม ๕, รวมคนทั้งสิ้น ๑๔๐ คน มีรายละเอียดแจ้งในบาญชีหมายเลข ๓ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายมาด้วยแล้ว แลในจำนวนนี้ส่วนคนที่มิใช่ชาติศัตรู พนักงานตำรวจพระนครบาลก็ได้รับตัวไปจัดการปล่อยต่อไปแล้ว

เครื่องอาวุธที่ได้ในเรือ

เครื่องอาวุธที่ได้ในเรือเชลยเหล่านี้มีจำนวนรวมยอด คือ.— ปืนพก ๓๗ กระสุนปืนพก ๒๙๒๗ ปืนยาว ๓๘ รวมทั้งปืนยิงสัตว์ด้วย กระสุน ๒๙๘๑ ปืนลูก

กรด ๑ กระสุน ๑๕๐ ปืนลม ๒ ไม่มีกระสุน ปืนยิงนก ๑๐ กระสุน ๓๕๖ ดาบปลายปืน ๓๐ ดินระเบิด ๑๓๖ ก้อน ดินปืน ๖ ขวด จำนวนรายละเอียดแจ้งอยู่ในบัญชีหมายเลข ๕ ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายมาด้วยแล้ว

จำนวนเรือแลความเป็นอยู่ของเรือ

จำนวนเรือที่ได้จับยึดไว้คราวนี้ มีเรือกลไฟขนาดใหญ่เดินข้ามทะเลหลวงได้ ๙ เรือ รวมน้ำหนัก ๑๙,๒๒๕ ตัน เรือกลไฟขนาดเล็ก ซึ่งได้ใช้ในการลำเลียงสินค้าระหว่างกรุงเทพ ฯ และเกาะสีชัง หรือใช้ในการจูงเรือลำเลียง ๗ เรือ รวมน้ำหนัก ๒,๔๐๒ ตัน เรือลำเลียงซึ่งไม่มีกำลังเดินได้เอง ๙ เรือ รวมน้ำหนัก ๕,๖๕๓.๘ ตัน รวมทั้งสิ้น ๒๕ เรือ น้ำหนัก ๒๗,๒๘๐.๘ ตัน

เรือเหล่านี้ในส่วนเครื่องจักรชำรุดมากบ้างน้อยบ้างเกือบจะทุกเรือ ถึงหากจะไม่ชำรุดเจ้าของก็ได้ถอดเครื่องบางอย่างซ่อนหรือทิ้งขว้างเสียบ้าง โดยประสงค์จะมิให้ใช้เรือนั้น ๆ ได้ในทันที ส่วนตัวเรือต้องเข้าอู่ทุกเรือ เพราะเหตุได้ทอดอยู่ที่เดียวตั้งแต่เริ่มมีการสงครามตลอดมามิได้เข้าอู่เลย ได้รับพระราชทานให้นายพลเรือตรี พระยาวิจิตรนาวี เจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ ลงไปตรวจ แลรายงานประมาณการที่จะซ่อมเรือเหล่านี้ คงได้ความว่าอาจสามารถจะซ่อมในโรงงานหลวงนี้ได้ทุกเรือ เว้นไว้แต่การเข้าอู่ซึ่งติดขัดด้วยไม่มีอู่ในกรุงเทพ ฯ นี้กว้างยาวหรือลึกพอจะรับเข้าได้อยู่ ๒ เรือ คือเรือเคราเต็นเพ็ลส์ กับ เรือเพ็ชรบุรี แต่ก็คงจัดซ่อมให้เดินไปเข้าอู่ที่อื่นได้ ประมาณเงินค่าซ่อมเรือเหล่านี้ คือเรือขนาดใหญ่ ๙ เรือ ๑๐๔,๘๕๐ บาท เรือกลไฟขนาดย่อม ๗ เรือ ๑๗,๙๕๓ บาท เรือลำเลียง ๗ เรือ ๙,๗๒๐ บาท รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑๓๒,๕๒๓ บาท รายการละเอียดส่วนกว้างยาวแลความชำรุดของเรือแจ้งในรายงาน นายพลเรือตรี พระยาวิจิตรนาวี ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าได้รับพระราชทานทูลเกล้า ฯ ถวายสำเนาหมายเลข ๗ แล ๘ รวม ๒ ฉบับมาด้วยแล้ว กับได้รับพระราช

ทานสอบถามนายพลเรือตรี พระยาวิจิตรนาวี ถึงกำหนดเวลาที่จะซ่อมให้แล้วหมดได้มีเพียงใด ประมาณการว่า คงทำให้แล้วได้ช้าบ้างเร็วบ้าง แล้วแต่เรือใดชำรุดมากแลน้อย แต่กว่าจะแล้วได้หมด ถ้าทำแต่ในอู่หลวงแลไม่จ้างแรงงานพิเศษเพิ่มเติมจะกินเวลาถึง ๑ ปี แต่ถ้าใช้แรงงานอู่อื่นด้วยเท่าที่มีอยู่ในกรุงนี้ทั่วไป แลจ้างแรงงานพิเศษใช้ในโรงงานอู่หลวงด้วย จะสำเร็จได้ภายในเวลา ๖ เดือน

เรือกลไฟเล็กขนาดเดินลำน้ำเท่าที่มีเป็นสมบัติของชนชาติศัตรูนั้น ฝ่ายตำรวจพระนครบาลเป็นผู้จัดการจับแลยึด

การรักษาความสงบราบคาบ

การตรวจระงับเหตุในจังหวัดธนบุรี ที่กรมชุมพลทหารเรือได้จัดทำไปตั้งแต่วันที่ ๒๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ ถึงบัดนี้หาได้มีเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ ส่วนกองเรือลาดตระเวนในบังคับบัญชานายนาวาตรี หลวงไชยนาวาได้ออกจากกรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐ ยังมิได้ประสบเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด

การที่ราชนาวีได้ทำการในคราวนี้ ถึงหากจะมิใช่เป็นน่าที่ยุทธการโดยตรงก็นับว่าได้ทำการเข้มงวดสลักสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งหากจะมีข้อบกพร่องบ้างเล็กน้อยก็จัดว่าได้สำเร็จไปแล้วด้วยเดชะพระบารมีปกเกล้า ฯ มิได้มีการที่ผู้หนึ่งผู้ใดต้องเสียเลือดเนื้ออย่างหนึ่งอย่างใด แลการอย่างนี้ย่อมเป็นเครื่องทดลองให้เห็นความพร้อมเพรียงในน่าที่ทั้งปวงว่าเมื่อมีการสำคัญขึ้น น่าที่ทั้งหลายเหล่านั้นจะดำเนินร่วมกันไปโดยสวัสดิภาพเพียงใด ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาศกราบบังคมทูลเสนอความเห็นชอบของเจ้าน่าที่ได้สังเกตเห็น เพื่อเป็นหนทางที่จะทรงพระมหากรุณาชุบเกล้า ฯ สืบไปข้างดังต่อไปนี้คือ.–

ในการดำริจัดการในเรื่องนี้ทั้งสิ้นเป็นน่าที่ของเสนาธิการทหารเรือ ชั้นต้นตลอดจนจัดลงเป็นคำสั่งมอบน่าที่ เสนาธิการทหารเรือได้ทรงทำการนี้โดยเต็มตามน่าที่ทุกประการมิได้บกพร่อง จึงเป็นที่เบาภาระแก่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง นับว่ากรมเสนาธิการทหารเรือได้ทำการลุล่วงไปได้โดยเต็มตามควรแก่การน่าที่ กับในระหว่างนี้ได้รับพระราชทานจัดให้ นายนาวาตรี หลวงปรีชาชลธร มาทำการแทนผู้ช่วยเสนาธิการชั่วคราว แทนนายนาวาตรี หลวงหาญสมุท ซึ่งจะมีน่าที่ไปทำการจับเรือเชลย นายนาวาตรี หลวงปรีชาชลธร ได้ช่วยงานในน่าที่เสนาธิการ ส่อให้เห็นว่าแม้อายุยังน้อยก็เป็นผู้ที่รอบคอบผู้หลักแหลมจะเป็นประโยชน์ในราชการต่อไปข้างน่าอย่างสูงผู้หนึ่ง

๒. นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท ต้องทำการโดยความรับผิดชอบเป็นอันมาก เพราะเป็นผู้ลงมืออำนวยการจับเรือแลคน ทั้งการที่จะฝึกสอนผู้น้อยในบังคับบัญชาให้ไปทำการถูกต้องด้วย เมื่อการทั้งหลายได้สำเร็จไปโดยความเรียบร้อยเพียงนี้ ก็จัดว่าเป็นความชอบพิเศษของ นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท อยู่ส่วนหนึ่ง

๓. นายนาวาตรี หลวงไชยนาวา ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชากองรักษาระวังเหตุฝ่ายใต้ มิได้ประสบเหตุอันพึงจะได้เป็นโอกาศแสดงความสามารถอย่างใดก็ดี แต่เมื่อได้พิจารณาตามรายงานคิดการทั้งหลายที่ได้จัดทำไป แลตามสำเนาคำสั่งที่ได้ส่งมา เห็นด้วยเกล้า ฯ เป็นแน่ชัดว่า เป็นคนรอบคอบทำการด้วยความคิดลึกซึ้ง สั่งแลจัดการไว้โดยปราณีตทุกประการ หากจะมีเหตุอย่างใดขึ้นก็คงไม่คลาดแคล้วจากความไหวพริบระมัดระวังของ นายนาวาตรี หลวงไชยนาวา ไปได้ จึงขอพระราชทานเสนอความชอบไว้ส่วนหนึ่งว่า คน ๆ นี้น่าจะไว้วางใจว่าจะเป็นผู้ใหญ่ต่อไปในราชการได้ผู้หนึ่ง

๔. กรมกองต่าง ๆ ซึ่งมีน่าที่จัดการประกอบกล่าวคือ กรมชุมพลทหารเรือจัดจ่ายคนลงประจำในเรือต่าง ๆ ตลอดจนกองจับเรือ กรมยุทธโยธาทหารเรือจัดซ่อมแปลงการโยธาในเรือให้ทันการ โดยกำหนดที่รู้ได้ล่วงน่าเพียงน้อยวัน กรม

พัสดุทหารเรือจัดจ่ายเครื่องพัสดุสำหรับเรือแลเสบียงอาหาร ทันการมิได้บกพร่องขาดเหลือ กรมสรรพาวุธทหารเรือจัดจ่ายกระสุนอาวุธดินปืน ให้แก่เรือทั้งหลายแลป้อมทันความประสงค์ของราชการ กิจเหล่านี้แม้แต่เป็นน่าที่ปรกติของกรมกองเหล่าเหล่านั้นก็จริง แต่เมื่อมีการพิเศษขึ้นอันสั่งกันได้โดยยาก อาไศรยที่ต้องรักษาความลับแลจัดทำได้ต่อปลายมือโดยด่วน แลเมื่อการได้สำเร็จไปโดยเรียบร้อยดี ก็ต้องจัดว่าเป็นความชอบของผู้เป็นหัวน่าบังคับบัญชาของกรมกองนั้น ๆ

๕. การคมนาคมมีวิทยุโทรเลขแลอาณัติสัญญาเป็นเบื้องต้นซึ่งอยู่ในความอำนวยการของกรมเสนาธิการทหารเรือ ได้ใช้การสำคัญครั้งนี้เป็นคราวแรก ก็จัดว่าสำเร็จกิจเต็มตามความประสงค์ทุกประการ

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

(ลงพระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า **บริพัตร**

ขอเดชะ

นายพลเรือเอก เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ

เรือเชลยที่จับได้เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๔๖๐ นั้น ต่อมาได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนชื่อใหม่ ตามแจ้งความของกระทรวงทหารเรือที่ ๗๒/$\frac{๒๔๖๐}{๐๙๕๑๖}$ ลงวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๔๖๐ ดังนี้

(ก) **เรือกลไฟขนาดใหญ่**

	ชื่อเดิม	*ชื่อใหม่*	*น้ำหนัก*	*ความเร็วชั่วโมงละ*
๑.	เตราเต็นเฟลส์	เยี่ยมสมุท	๔๖๗๒	๑๑ ถึง ๑๔ น็อต
	Trautenfels	Yiam Samud		
๒.	เชียงใหม่	เดินสมุท	๑๘๑๕	๙ ถึง ๑๑ น็อต
	Chiengmai	Doen Samud		

ชื่อเดิม	ชื่อใหม่	น้ำหนัก	ความเร็วชั่วโมงละ
๓. เดลี Deli	เด่นสมุท Den Samud	๑๓๙๔	๑๑ ถึง ๑๒ น็อต
๔. พิษณุโลก Pitsanuloke	ผ่านสมุท Phan Samud	๒๐๑๙	๙ ถึง ๑๑ น็อต
๕. เกาะสีชัง Koh Si Chang	ศรีสมุท Sri Samud	๒๐๔๓	๙ ถึง ๑๑ น็อต
๖. สามเสน Samsen	ปิ่นสมุท Pin Samud	๑๖๓๒	๙ ถึง ๑๑ น็อต
๗. ปัตตานี Patani	ท่องสมุท Thong Samud	๑๘๑๙	๙ ถึง ๑๑ น็อต
๘. เพ็ชรบุรี Petchaburi	แก้วสมุท Kaeo Samud	๒๑๙๑	๙ ถึง ๑๑ น็อต
๙. ลานด์ราตไชฟ์ฟ์ Landratscheiff	แล่นสมุท Laen Samud	๑๖๔๐	๙ ถึง ๑๑ น็อต

(ข) **เรือกลไฟลำเลียง**

๑. ท่าจีน Tacheen	เจนทะเล Chen Thale	๔๔๐	๗ ถึง ๙ น็อต
๒. แม่น้ำ Manam	ทนทะเล Thon Thale	๔๒๑	๗ ถึง ๙ น็อต
๓. แปตริว Patriu	ลิ่วทะเล Liu Thale	๔๒๑	๗ ถึง ๙ น็อต
๔. จันทบูร Chantabun	กล้าทะเล Kla Thale	๔๒๑	๗ ถึง ๙ น็อต

ชื่อเดิม	ชื่อใหม่	น้ำหนัก	ความเร็วชั่วโมงละ
๕. บางปะกง	หาญทะเล	๔๔๐	๘ ถึง ๙ น็อต
Bang Pakong	Han Thale		

(ค) **เรือกลไฟลากเรือลำเลียง**

๑. ซึโคลป	ผีเสื้อน้ำ	๑๕๑	๙ ถึง ๑๐ น็อต
Cyclope	Phisua Nam		
๒. อุนดิเนะ	พรายน้ำ	๑๑๒	๘ ถึง ๙ น็อต
Undine	Phrai Nam		

(ฆ) **เรือโป๊ะเหล็ก**

๑. เลสุม	เลิศสินธุ์	๒๐๐	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Lesum	Loes Sindhu		
๒. เวเกสัคก์	ลอยสินธุ	๒๐๐	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Vegesack	Loy Sindhu		
๓. เบรเมอร์ฮาเฟน	ฟองสินธุ	๒๓๓	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Bremerhaven	Fong Sindhu		
๔. เลเฮะ	เฟื่องสินธุ	๒๓๓	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Lehe	Fuang Sindhu		
๕. เบรเมน	เปรมสินธุ	๒๓๓	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Bremen	Prem Sindhu		
๖. บูร์ก	บุกสินธุ	๒๐๐	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Burg	Buk Sindhu		
๗. เก๊สเตมึนเตะ	เกตุสินธุ	๒๓๓	เรือลำเลียงไม่มีเครื่องจักร์
Gestemunde	Katu Sindhu		

ชื่อเดิม	ชื่อใหม่	น้ำหนัก	ความเร็วชั่วโมงละ
(ง) เรือฉาง			
๑. ย.ว. วินดท์ J.W. Windt	วินทา Vinda	๑๘๐๖	เรือลำเลียงถ่านไม่มีเครื่องจักร์
๒. อัลเดบาราน Aldebaran	อะทิติ Aditi	๑๙๑๓	เรือลำเลียงถ่านไม่มีเครื่องจักร์

ทั้งนี้ตั้งแต่วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๔๖๐ เป็นต้นไป

บริพัตร์

นายพลเรือเอกเสนาบดี

(สำเนาหมายเลข ๑)

ที่ ๔๑/๒๔๖๐/๐๕๕๗

แผนกปกครอง

กรมเสนาธิการทหารเรือ

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

กราบทูลนายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ทรงทราบ

เกล้าได้ถวายหลักตำริห์การ ของกรมเสนาธิการ ทหารเรือมาพร้อมด้วยหนังสือนี้แล้ว.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรด

(พระนาม) **วุฒิไชย**

เสนาธิการทหารเรือ

นวน / พิมพ์

ร.ต. วัน / ทาน

ความเห็น

ตามซึ่งประเทศสยามจะได้ประกาศสงครามกับประเทศเยอรมันนั้น ข้อที่ราชนาวีสยามจะต้องดำริห์ ในชั้นต้น มีอยู่ ๒ อย่าง

๑. การจับเรือเชลย

๒. การรักษาความสงบราบคาบในพระราชอาณาจักร ทางหัวเมืองชายทะเล

๑. การจับเรือเชลย

การจับเรือเชลยนั้น ต้องดำริห์ถึงว่าฝ่ายคนเยอรมันที่ประจำเรือว่า จะทำอย่างไรในการที่เราจะยึดเรือ คือ จะต่อสู้กีดขวางต่อการยึดเรือเหล่านี้หรือจะปล่อยให้เรายึดได้โดยสะดวก ถ้าแม้ปล่อยให้เรายึดถือได้โดยสะดวกแล้ว ก็ไม่เป็นปัญหาอย่างไรที่จะต้องตระเตรียมการต่อสู้ต่อไป นอกจากจะคิดบรรจุนายทหารแลพลทหารและพาหนะ ฯลฯ เท่านั้น แต่การเช่นนี้จะหวังแต่ความสะดวกโดยมิได้คิดถึงข้ออุปสรรคบ้างก็เป็นการหยายประมาทข้าศึกเกินไป จึ่งต้องคิดไว้ว่า พวกเยอรมันคงจะไม่ปล่อยให้เรายึดเรือได้ง่าย ๆ หรือที่จะไม่แกล้งให้เราได้รับความลำบากเลยนั้นคงเป็นไปไม่ได้ ก็ในการที่เขาจะกีดขวางต่อการยึดถือนี้ พวกเยอรมันจะกระทำได้โดยวิธีอย่างใดบ้าง เท่าที่คาดคะเนได้ในเวลานี้ก็คือ.

๑. การกระทำเรือของเขาให้ขวางแม่น้ำ (โดยเรือยังทอดสมออยู่) แล้วเปิดน้ำเข้าเรือให้เรือจมขวางน้ำอยู่

๒. ปล่อยเรือลำหนึ่งหรือมากกว่า ให้ลอยตามกระแสร์น้ำไปชนเรือค้าขายต่างประเทศแลเรือของเราเอง และเปิดน้ำเข้าเรือด้วยเพื่อให้กีดช่องทางเรือเดิน

๓. ระเบิดเรือของเขาเสีย เพื่อมิให้เป็นประโยชน์ต่อเราต่อไป

๔. แม้จะระเบิดเรือ ไม่ได้ ตามความ ประสงค์ ด้วย ไม่มี ดิน ระเบิด หรือดินระเบิดที่มีนั้นเก่าใช้ไม่ได้ก็จุดเผาเรือเสีย

๕. ใช้ฅิดไฟเรือลำหนึ่งหรือมากกว่าแล่นเที่ยวชมเรือแพต่าง ๆ

๖. เยอรมันต่อสู้ด้วยปืนเล็ก

๗. เรือเยอรมันอาจจะมีปืนใหญ่อยู่ในนั้นได้บางลำ

ตามข้อ ๑ แลข้อ ๒ เราจึงจัดเรือไว้สำหรับนำเรือเซลยแอบฝั่งเสีย

ข้อ ๓ ไม่มีปัญหาอย่างใดที่จะแก้ไข

ตามข้อ ๔ ถ้าข้าศึกจุดไฟเผาเรือ ก็ตกเป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องคับ การที่ไฟไหม้ในเรือนั้น กว่าเรือจะเป็นอันตรายก็ต้องกินเวลาหลายชั่วโมง ไม่เป็นอันตรายเร็วดังเช่นไฟไหม้บ้านเรือนบนบก

ตามในข้อ ๕ การที่ข้าศึกจะติดไฟเพื่อเอาไอน้ำให้เรือเดินได้นั้นต้องกินเวลาหลายชั่วโมงแลทั้งเมื่อได้ออกเรือแล้วเที่ยวชนเรือแลแพ ก็เห็นจะทำอันตรายเรือแพไม่ได้เท่าไรนัก ความจริงโดยมากเข้าใจว่าคงจะมีอันตรายได้มาก แต่แท้ที่จริงอันตรายนั้นมีน้อยกว่าคาดมากนัก

ตามข้อ ๖ ในการต่อสู้ด้วยปืนเล็กนั้น จัดว่าข้าศึกอยู่ในที่กำบังข้างฝ่ายเรืออยู่ในที่เปิดเผย เพราะฉะนั้นเป็นการจำเป็นที่จะต้องจัดเรือที่มีปืนใหญ่คอยคุมเรือเล็กที่จะไปทำการยึดเรือ

ในข้อ ๗ นั้น เราทราบไม่ได้แน่ว่าจะมีหรือไม่ แต่อาจจะมีก็ได้ อย่างไรก็ดีถ้ามีจริงคาดว่าคงเป็นปืนไม่เกิน ๔ นิ้ว เพราะฉะนั้นปืนเรือสุครีพ ฯ แลเรือมูรธา ฯ ก็พอจะต่อสู้ได้

เมื่อได้ดำริห์เช่นนี้แล้ว จึงเห็นสมควรที่จะปฏิบัติการดังต่อไปนี้

จัดเรือออกเป็น ๓ กอง เรียกว่ากองเรือระวังเหตุการณ์ทางใต้ ๑ กอง กองระวังเหตุการณ์ทางเหนือ ๑ กอง กองเรือตอร์ปิโด ๑ กอง หน้าที่ของกองทั้ง ๓ นั้นดังนี้

กองระวังเหตุการณ์ทางใต้

กองระวังเหตุการณ์ทางใต้มีหน้าที่ดังนี้

๑. สำหรับส่งข่าวคราวเหตุการณ์พึงจะบังเกิดขึ้น มายังกระทรวงทหารเรือโดยเร็ว

๒. สำหรับคุมเชิงเรือสินค้าข้าศึก เพื่อว่าพวกข้าศึกจะทำการทุจริตขึ้นก่อนกำหนดเวลาจะได้ลงมือยึดเรือ

๓. สำหรับต่อสู้ข้าศึกเมื่อเรือของข้าศึกมีปืนใหญ่ยิงขึ้น หรือประพฤติทุจริตใด ๆ ซึ่งสมควรจะต้องต่อสู้

๔. สำหรับคอยฉุดลากเรือเข้าแอบฝั่ง

๕. ช่วยดับไฟในเรือสินค้าข้าศึกเมื่อเกิดเพลิงไหม้ขึ้น

๖. เพื่อเป็นกำลังที่จะให้สะดวกแก่การยึดเรือ

กองระวังเหตุการณ์ทางเหนือ

กอง ระวังเหตุการณ์ ทาง เหนือนั้น มี หน้าที่ เฉพาะ สำหรับ ฉุด ลากเรือ สินค้าข้าศึกเข้าแอบฝั่งในเมื่อได้ทราบเหตุการณ์มาจากกองระวังเหตุการณ์ทางใต้

(ม.ท.) การที่จัด ๒ กองเช่นนี้ ก็หวังประโยชน์ที่จะให้ได้ลงมือพ่วงเรือเข้าแอบฝั่งโดยเร็ว อนึ่งโดยเหตุที่กระแสร์น้ำไหลขึ้นลงบ้าง ครั้นจะจัดเรือต่าง ๆ ให้หันหัวลงหรือขึ้นไว้เสมอไม่เปลี่ยนแปลงตามกระแสร์น้ำ ก็เห็นว่าเปิดเผยเกินไป

หน้าที่กองเรือตอร์ปิโด

กองเรือตอร์ปิโดมีหน้าที่

๑. สำหรับกำจัดเรือเชลยที่จะแล่นชนเรือแพต่าง ๆ ในเวลาอันสมควร

๒. คอยป้องกันกองที่ไปยึดเรือเชลยในเมื่อข้าศึกต่อสู้ด้วยปืนเล็ก

๑. การรักษาความสงบราบคาบภายใน

การรักษาความสงบราบคาบภายในพระราชอาณาจักรทางหัวเมืองชายทะเล ในชั้นต้นควรจะสั่งเรือรบไปลาดตระเวนตามฝั่งตะวันออกของแหลมมลายู ส่วนทางฝั่งตะวันออกของอ่าวสยามพระราชอาณาเขตมีน้อย ถ้าจะให้เรือไปให้สุดพระราชอาณาเขตก็เพียง ๑๘ ชั่วโมงเท่านั้น เพราะฉะนั้นยังไม่จำเป็นที่จะต้องจัดเรือไป คงให้เตรียมพร้อมอยู่ในกรุงเทพฯ ก่อน เมื่อต้องการเมื่อใดก็จะได้ส่งออกไปให้ทันท่วงที

ตามที่ได้ดำริห์นี้ เป็นหลักสำหรับดำเนินการต่าง ๆ เท่านั้น จึงมิได้มีรายละเอียดสำหรับกรมกองที่จะปฏิบัติต่อไป

(บาญชีหมายเลข ๒)

รายนามนายทหารที่ไปจับแลยึดเรือเชลย

นายนาวาตรี หลวงหาญสมุท
นายเรือเอก ขุนกลการโกวิท
นายเรือเอก ขุนกลกิจโกวินท์
นายเรือเอก หลวงเรืองศักดิ์สาครเขตร์
นายเรือเอก หลวงวิจารณ์จักรกิจ
นายเรือเอก ฉุย นุติประภา
นายเรือเอก สง่า จุลเดชะ
นายเรือเอก บุษย์ ชลพินทุ
นายเรือเอก ทอง อักษรรานนท์
นายเรือโท ปลั่ง นาคจันทร์
นายเรือโท หล่ำ กนิษฐภูติ
นายเรือโท ฉาย ยศะยุวัน
นายเรือโท สวัสดิ์ เมนะพันธ์
นายเรือโท พุ้ง พร้อมสัมพันธ์
นายเรือโท อินทร์ ศาสตริน
นายเรือโท เพ็ง นันทิศุปต์

นายเรือโท มลิ มันลิกะนาวิน
นายเรือโท เคียร ราหุลนันทน์
นายเรือโท แพ อุตตะโมบล
นายเรือโท พ้วน โหตรภวานนท์
นายเรือโท เจือ คุณะมาลัย
นายเรือตรี กิ่ม เสริบศร์
นายเรือตรี เนิน รุลนิ่มิ
นายเรือตรี โปร่ง นิลเนตรานนท์
นายเรือตรี พงษ์
นายเรือตรี แอ็ด ธนูสิงห์
นายเรือตรี บุญรอด
นายเรือตรี เปลี่ยน บุระโฆษ
นายเรือตรี จ้อย เมนะปริย์
นายเรือตรี ฮวด ควรถนอม
นายเรือตรี อยู่ นายเรือ
นายเรือตรี หลี จารุภุม
นายเรือตรี เพื่อง ปุตตะสิริ
นายเรือตรี สน วังคะสนธิ
นักเรียนทำการนายเรือ ม.ร.ว. พงษ์ นวรัตน์ ณ กรุงเทพฯ
นักเรียนทำการนายเรือ ญี่ปุ่น
นักเรียนทำการนายเรือ มิ

	รวม	๓๗ นาย
พันจ่า		๔๑ นาย
จ่า		๖๔ นาย
พล		๒๖๒ นาย
	รวม	**๔๐๔ นาย**

(บาญชีหมายเลข ๓)

บาญชีจำนวนเชลยที่ราชนาวีจับได้

เรือ	เชลย เยอรมัน ชาย	เยอรมัน หญิง	เยอรมัน เด็กชาย	เยอรมัน เด็กหญิง	จีน ชาย	จีน หญิง	แขก ชาย	แขก หญิง	ชาย	หญิง	รวม	หมายเหตุ
เรือกลไฟขนาดใหญ่ ๘												
พิศณุโลก	๔	–	–	–	–	–	–	–	–	–	๑๓	
เตราเต็นเฟลส์	๙	–	–	–	๑๑	–	–	–	–	–	๒๐	
สามเสน	๔	๑	๒	–	๘	–	–	–	–	๑	๑๖	
เกลิ	๔	–	–	–	๓	–	–	–	–	–	๗	
ลันค์ราทไซฟ์ฟ์	๓	๒	๑	๑	๔	–	–	–	–	–	๑๑	
เกาะสีชัง	๓	๑	–	–	๙	–	–	–	–	–	๑๓	
ปัตตานี	๓	–	–	–	๘	–	–	–	–	–	๑๑	
เพ็ชรบุรี	๓	–	–	–	๘	–	–	–	–	–	๑๑	
เชียงใหม่	๓	–	–	–	๗	–	–	–	–	–	๑๐	
เรือกลไฟขนาดเล็ก ๗												
แม่น้ำ	๑	๑	–	–	–	–	–	–	–	–	๒	
ซื่อโคล์ป	๑	–	–	–	๑	–	–	–	–	–	๒	
จันทบุรี	๑	๑	–	–	–	–	–	–	–	–	๒	

อุนคิเนะ	–	–	–	–	๑	–	–	–	–	–	๑
บางปะกง	–	๑	–	–	๑	–	–	–	–	–	๒
ท่าจีน	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
แปดริ้ว	๑	๑	–	–	–	–	–	–	–	–	๒
เรือลำเลียง ๙											
เลเซะ	–	–	–	–	–	–	๑	–	–	–	๑
เกล์เตมิ้นเคะ	–	–	–	–	–	–	๑	๑	–	–	๒
เบร์เมน	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
เบร์เมอรฮาเฟ็น	–	–	–	–	–	–	–	–	๒	๑	๓
เลสุม	–	–	–	–	–	–	๑	–	–	–	๑
เวเกศัคก์	–	–	–	–	–	–	๑	–	–	–	๑
บูร์ก	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
ย.ว. วินคก์	๑	–	–	–	๕	–	–	–	–	–	๖
อาเต็ลยาราน	–	–	–	–	๒	–	–	–	–	–	๒
ร.ล. สุริยรังษีจากเกาะสีชัง	๑	–	–	–	–	–	–	–	–	–	๑
ร.ล. สุริยรังษีจากชลบุรี	๑	–	–	–	–	–	–	–	–	–	๑
	๕๓	๗	๓	๑	๗๗	–	๔	๑	๒	๒	
รวม		๕๔			๗๗		๕		๔		๑๔๐
						๑๔๐					

(สำเนาหมายเลข ๔)
ที่ ๑

แผนกสรรพาวุธ กรมจเรทหารเรือ

เวลา ๓⁰⁰ ม.ย. วันที่ ๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

กราบทูลนายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือทราบฝ่าพระบาท

ด้วยวันที่ ๒ ส.ค. ๖๐ เวลา ๓⁰⁰ ม.ย. โปรดเกล้าฯ รับสั่งให้เกล้ากระหม่อมตรวจอาวุธของเยอรมันซึ่งจับได้ในเรือเชลย และให้เกล้ากระหม่อมออกความเห็นด้วยเรื่องอาวุธเหล่านี้เป็นเครื่องแสดงว่า พวกเยอรมันจะคิดอ่านที่จะก่อการจลาจลในกรุงเทพฯ หรือไม่นั้น เกล้ากระหม่อมกับนายนาวาตรี หลวงชาญฤทธิไกร นายนาวาตรี หลวงเริงกลางสมร, แลนายเรือตรี เหลี่ยง, ได้ตรวจตลอดแล้วดังในบาญชีรายละเอียดที่ถวายมาด้วยนี้

เกล้ากระหม่อมเห็นว่าสิ่งสำคัญก็คือ ปืนแบบทหารที่มีดาบปลายปืนพร้อมด้วยมีจำนวน ๓๕ ปืน กระสุนสำหรับปืนนั้นชนิดธรรมดา ๒๖๐๙ นัด กระสุนชนิดขยายตัวได้ (ดัมดัม) ๑๑๐ นัด ปืนที่อาจจะใช้รบได้ ๓ ปืน กระสุนธรรมดา ๑๔๒ นัด กระสุนชนิดขยายตัวได้ (ดัมดัม) ๑๒๐ นัด ปืนพก ๓๗ ปืน กระสุน ๒๙๑๓ นัด แต่ปืนแบบทหารที่มีอยู่นั้นเป็นปืนที่ทหารเยอรมันเลิกใช้มานานแล้ว การที่มีปืนประจำเรือค้าขายเรือละ ๕ – ๖ ปืนเช่นนี้มักจะเป็นเรือที่ใช้กลาสีจีน พวกนายเรือแลต้นกลไม่ไว้ใจจึงได้มีปืนยาวเช่นปืนทหารที่รุแล้วเป็นต้นไว้ป้องกันตัว ตามจำนวนนายเรือแลช่างกล คือ ปากเรือประมาณ ๓ – ๔ คนบ้าง, ช่างกล ๒ – ๓ คน ๆ ละปืน ส่วนลูกระเบิดรวมทั้งหมดมีจำนวน ๑๓๖ ลูก เป็นลูกระเบิดชนิดที่ใช้ระเบิดปลา เรือค้าขายพวกชาวคอนติเนนต์มักจะใช้กันโดยมาก เป็นเรือค้าขายประเทศเดนมาร์กเป็นต้นเคยมีเสมอ

แต่การที่มีเรือเหล่านี้มีอาวุธติดเรือเข้ามาในลำน้ำเจ้าพระยาเกือบทั้งหมดไม่ได้ลงทะเบียนก็อาจจะทำให้เป็นที่น่าสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ทราบอยู่แล้วหรือไม่ ถ้าไม่ได้บอกกล่าวแก่เจ้าหน้าที่ให้ทราบก็เป็นอันผิดพระราชกำหนดกฎหมาย ก็คงจำเป็นต้องสงสัยว่าจะคิดอ่านการจลาจลเป็นแน่

อีกประการหนึ่ง กระสุนปืนบางจำพวกที่มีอยู่แต่ไม่มีตัวปืนนั้น ทำให้เป็นที่สงสัยว่าเจ้าของอาจจะทิ้งน้ำเสียก่อนการจับกุมสำเร็จ ส่วนปืนทหารแลปืนที่อาจจะใช้รบได้รวมกันมี จำนวน ๓๘ ปืนนั้น ถึงจะเอามาใช้ในการก่อความจลาจลก็จะไม่เป็นประโยชน์มากนัก เพราะเป็นปืนที่ไม่มีซองกระสุนซึ่งต้องบรรจุกระสุนทีละนัด (เว้นไว้แต่ที่มีอยู่ในเรือพิศณุโลกเพียง ๔ ปืนนั้น เท่านั้น)

การที่ปืนติดเรือมาในลำน้ำเจ้าพระยาได้นั้น เจ้าหน้าที่ควรจะรู้จำนวนตัวปืนแลกระสุนโดยละเอียดอยู่แล้ว แต่ถ้าไม่ได้แสดงต่อเจ้าหน้าที่เลยก็ต้องนับว่าผิดพระราชบัญญัติต้องเป็นที่สงสัยในความมุ่งหมายที่สุด ถ้าจะคิดส่วนปืนที่ใช้รบได้อันมีอยู่รวมกัน ๓๘ ปืน กับกระสุน ๒๙๘๑ นัด นั้นคงคิดถัวกันได้ปืนละ ๗๘ นัด แต่การที่จะทิ้งน้ำเสียก่อนก็อาจจะเป็นจำนวนมากขึ้น ถ้ามีแต่เพียงเท่านี้จริงก็ดูไม่น่าจะคิดการจลาจลได้สดวก แม้แต่จะป้องกันตนเองก็ไม่พอแก่การ

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

(ลงพระนาม) **อาภากร**

นายพลเรือตรี จเรทหารเรือ.

นวน/พิมพ์

เทพ/ทาน

หมายเหตุ

๑) ที่ใดมีเครื่องหมายรูป อย่างนี้หมายความว่า เป็นปืนชนิดของกระสุน

๒) ที่ใดถ้ามีเครื่องหมายรูป อย่างนี้หมายความว่า เป็นปืนสำหรับใช้กระสุนชนิดขยายตัว (ดัมดัม) โดยเฉพาะ

๓) ที่ใดถ้ามีเครื่องหมายรูป อย่างนี้หมายความว่า กระสุนที่ไม่มีตัวปืน

๔) ปืนแบบทหารนั้นเป็นปืนที่ได้สร้างขึ้นในระหว่าง ค.ศ. ๑๘๗๔–๑๘๙๖

๕) ที่ใดถ้ามีเครื่องหมายรูป อย่างนี้หมายความว่าเป็นขวดที่ไม่มีดินบรรจุเต็ม

(สำเนาหมายเลข ๖)
ที่ ๒

แผนกสรรพาวุธ กรมจเรทหารเรือ

เวลาเที่ยง ๔๕ วันที่ ๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๖๐

กราบทูลนายพลเรือเอก สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ ทรงทราบฝ่าพระบาท

เนื่องจากการที่โปรดเกล้า ฯ ให้กระหม่อมตรวจอาวุธเชลยศึกนั้น แลโปรดเกล้า ฯ ให้ นาย เอช. ยี. แลมเบอร์ตัน กรมศุลกากรมาพบกับเกล้ากระหม่อมวันเสาร์ที่ ๔ เดือนนี้ เวลา ๔๐ ม.ช.

เกล้ากระหม่อมได้ซักถามนาย เอช. ยี. แลมเบอร์ตันถึงเหตุที่เยอรมันเหล่านี้มีอาวุธติดมาในเรือ เข้ามาในลำน้ำเจ้าพระยาจนถึงในกรุงเทพ ฯ แลถามว่า กัปตันเรือเหล่านี้ได้ให้ใบแสดงเครื่องสรรพาวุธต่อกรมศุลกากร หรือเปล่า ขอให้เขานำใบแสดง แจ้ง ความ เหล่านั้น มาตรวจ สอบกับ จำนวน อาวุธ จะได้ หมด ความ สงสัย ว่าพวกเยอรมันมิได้ซ่อนเร้น ขว้างทิ้ง ฝากฝังอาวุธอย่างใดอย่างหนึ่งในที่ต่าง ๆ เพราะบางลำมีแต่กระสุนไม่มีตัวอาวุธ แลลำใหญ่ที่สุดไม่มีอาวุธเลยเช่นนี้

นาย เอช. ยี. แลมเบอร์ตัน ได้รับรองให้คำมั่นสัญญาว่าเขาได้ทราบแลได้ลงบาญชีรับใบแจ้งความแสดงอาวุธในส่วนปืนแลกระสุนแล้วทั้งสิ้น แต่ส่วนลูกระเบิดต่าง ๆ เขาว่าเยอรมันไม่ได้แสดง แลเขาออกความเห็นว่า ลูกระเบิดเหล่านี้คงจะเป็นการซ่อนเร้นเข้ามาภายหลังเยอรมันประกาศสงครามต่อสัมพันธมิตร

ส่วนบาญชีแสดงสรรพาวุธในเรือ แลบาญชีการตรวจอาวุธของกรมศุลกากรเขาบอกว่า ตามธรรมเนียมศุลกากรได้เผาทุก ๓ ปี ปีคนบาญชีเหล่านี้ได้เผาเสียหมดแล้ว เป็นอันเอาเนื้อความแน่ไม่ได้ต่อไป.

ควรมิควรแล้วแต่จะโปรดเกล้า ฯ

(พระนาม) **อาภากร**

นายพลเรือตรี จเรทหารเรือ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ
นาวาเอก นพ ไหตรภวานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา มิ.ย. ๑๗